

VÁCZ VÁROS TÖRTÉNETE.

IRTA :

KARCSÚ ANTAL ARZÉN,

a ss.-ferenczrendi vácsi kolostor főnöke, kiérdemült rendtartományi tanácsos,
a magyar történelmi társulat rendes tagja.

MÁSODIK KÖTET.

Gr. Migazzitól báró Splényi püspökig,
azaz : 1756–1787.

VÁCZ, 1880.

NYOM. SERÉDY G. SIKETN. IPARINT. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

Perdus et pernox memorias revolve.“

Cassiodorus.

Vác város történelme gr. Migazzitól báró Splényi püspökig, azaz: 1756—1787. évig.

E város újabb-kori dicsősége, mint itt alább örömmel szemlélendjük, gr. *Migazzi Kristóf* püspököt illeti. E nagy férfiú, kinek emlékét annyi épület örökíti, fáradhatlan volt Vác új-teremtésében és kifogyhatlan a bőkezűségben.¹⁾ A váci püspöki székre 1756-ban emeltetett,²⁾ és fölséges tulajdonainál fogva csakhamar sikerült neki egy oly nagy elődnek, milyen gr. *Althánn Mihály Károly* volt, dicső nyomdokain járni, a ki több mint 20 éven át (1734—1756) nemcsak övének teljes szeretetét, hanem az idegenek,³⁾ sőt az egész ország nagyra becsülését is kiérdemelni tudta. És mivel nem fogott az újításokhoz, hanem általán véve az előbbi szervezet mellett maradt, azt hitte Vác városa, hogy az Isten egy „*harmadik Althánn*“-al áldotta meg ismét.

A nagy új főpásztor a legközelebbi széküresség alatti intézkedéseket jóváhagyta és *Martonyi Pál* káptalani jeles tagot ő is helynökévé nevezte ki. A püspöki számadások felügyeletével tovább is *Carelli* prépostot bizta meg, míg az egyházi szertartások és titkos iratokat báró *Pilóá*-ra hagyta. A papnövelde derék, válogatott ifjakkal látta el, kik őt azon szép reményre jogosíták, hogy majdan az egyházmegyének kítűnő szolgálatokat teendnek. Valamint elődjének udvari népsége, úgy övéi s az idegenek iránt is igen kegyes volt és szeretetteljességét kiki bámulta, melyet a legszegényebb sorsuak iránt is tanusított. Gyakrabban megjelent az alsó néposztályúak közt, kiktől soha nem tért vissza anélkül, hogy a szegényeket alamizsna-osztás és vigasztalással meg nem örvendeztette volna. Majd a papságához a székesegyházban, majd a papnöveldei ifjúsághoz ennek tanintézetében, bölcsesség és istenességtől áradó szent oktatásokat tartott, és nem csak plebániái, hanem más egyházakban is szent buzgalommal hirdette az Ur igéit. A tudományos tárgyalások s előadásokat a fensőbb tanintézetben, ép oly örömmel hallgatta, mint az alsóbb és kis elemi iskolákban egyszerű oktatásokat.⁴⁾

¹⁾ Ezen oly jótékony főpapnak u. n. „*holt keze*,” hasonlíthatlanul több jót tett, mint az ezernyi irigyek és szájhősök sok eleven kezei.

²⁾ A p. urad. irattárban van egy üdvözlő irat a városi hatóság részéről, mely aug. 24-éről van keltezve. Ld. nro 10 pag. 279.

³⁾ V. ö. Róka i. m. 61. lap.

⁴⁾ Ld. u. a. pag. 62—63.

*Alsó-Némedi*¹⁾ községben még gr. Althánn által emeltetett templomot egy új oltárral ékesíttette, és ugyanazon előde által *Nógrádon* megkezdett és folytatott építkezést ő bevégezte; t. i. az új templomot igen diszes toronynyal, egy fő- és két mellék-oltárral látta el, jobbról gr. *Althánn M. Károly* címerét, balról pedig a magáét illesztvén fel. — 1757-ben a „*Krisztus szentséges teste*“ című ajtatos testvérület²⁾ megalapításával foglalkozott, melynek alapszabályai még ezen évi júliusban nyomtatásban is megjelentek. E társulat azonban a *Berkes András* fölszentelt püspök és nagyprépost által még 1727. április 21-kén alapított „sz. *József egylete*“-vel lőn aztán egyesítve.³⁾

A nagy főpásztor védszárnyai alatt Vác város derek tanácsa is valódi ügybuzgalommal törekedett a közjót előmozdítani. Így a többi közt tapasztalván a városi hatóság, hogy az általa kinevezett mesteremberek a város munkáit csak késlekedve és hanyagul készítik el, azért hogy e tekintetben is annak valami kára ne történjék, 1756. szept. 7-kén elhatározta, mikép ezentúl csak a jól és szorgalmasan dolgozó mesterembereknek fognak adatni a munkák, a kik havonként kapják majd ki fizetésöket.⁴⁾ — Ezen évi dec. 14-kén pedig azt végezte a tanács, hogy a városház alsó kis szobája „*polgár-börtönül*“⁵⁾ használtassék, melybe az alsóbb néposztálybelieket csukni nem szabad, hanem azok külön, eddigi helyiségben őriztessenek ezentúl is.

Majd az 1757. jan. 28-kán felolvastaték az ő nmlga által a várossal kötött szerződvény, de előbb ő nmlgnak a szerződvényi pontokra az uradalmi ülésen, melyen ő nmlga elnökölt, a *replikát* benyújtották és ő nmlga némely módosításokat megígért. A *replika tartalma* im ez: „1-re. Nmlgodnak b. e. elődje alatt a serfőződéhez, ennek szükségére szabad volt 100 öl fát szállítani; ennek továbbrai megtartásaért is a legalázatosabban könyörgünk. — 2-ra. A káptalani rész az ő serfőző-házát nyolczadiságul⁶⁾ bírja, úgy mint Nmlgod városa ^{7/8}-ul.⁷⁾ A verőczei ser is most méretik ki a serházból és pedig olyan milyen volt, midőn csak egy serfőződe létezett, minél fogva a mi városi házunknak egész éven át a mérést atyailag és kegyesen megengedni méltóztatnék. — A 3 ra. Minden egyes gazda városi és uradalmi adója⁸⁾ legnagyobbított, a kik pedig az ide beszállásolandó átmenőknek előfogatokat adni és a város minden terheit viselni tartoznak. Az itt lakó görög-hitű kereskedők pedig áruikat legnagyobb részt az itten lakóknak adják el, és mégis azon kereskedők mind-

¹⁾ Régibb iratokban „*Alsó-Némethy*“ áll.

²⁾ Az egyház nyelvén „*Comfraternitas*.“

³⁾ V. ö. Róka i. m. 63. lap.

⁴⁾ Így fogott ki a város azokon, kik csak azért halogatták az adófizetést, hogy velők legyen a város kénytelen dolgoztatni, de kik aztán rossz munkát adtak be, tudván, hogy azok ára adóban hajlik le.

⁵⁾ A jkönyvben áll: „*Purger-árestom*“-ul.

⁶⁾ „*Pro octavalitate*.“

⁷⁾ „*Pro 7 octavalitatibus*.“

⁸⁾ „*Quanti portionalis et census Dominalis*“ állnak a szövegben.

egyike legalább a városi pénztárba egy körmöczi aranyat befizetni tartozzék, ezért a legalázatosabban könyörgünk.

Az 5-re. A város házi szükségére a házzal bíró tisztviselők az 1 frt s 50 dénár megfizetéséből ki ne zárassanak. A 6-ra. Nekünk a vadászat megtiltatik, a káptalani rész pedig vadászhat. — A 8-ra. Terhesen esik a városnak két plebános eltartása, mert két káplán és egy plebános minden plebániai teendőket elvégezhetne, és e város két plebánosért soha sem könyörgött. — 10-re. Égettessék jobb pálinka; mert ha csak a város jobb minőségűjével nem vegyittetik, eladható nem lesz. — 11-re. *Híros Pál* úr egész mostanig a város minden terheit vitte, és a többi adózók közt, mint gazda, ő is adózott. — Nmlgú gr. úr! mink arra esküvel vagyunk lekötöztetve, hogy amiben csak a város hasznára lehetünk, azt előmozdítani tartozunk. Azért Nmlgod, mint a mi atyánk, rendeljen és parancsoljon fiainak úgy, mint Nmlgod kegyességének tetszik.¹⁾

A városi tanács ugyanazon 1757. évben ő nmlgnak a *heti vásárok kinyerésért* ily tartalmu folyamodványt nyújtott be: „Nmlgu, mlgos és főtdő Főpap úr! stb. Valamint a városok többi diszei közé nem kevesbbé mint hasznosságai és majdani gyarapodásai is tartoznak a *piacok* is, vagyis a *heti vásárok*, és így a közjó előmozdítására, úgy szinte a drágaság kikerülésére is tudvalevőleg nem keveset használ. Minthogy továbbá Nmlgdnak e székvárosa a vármegye egyetemes fővárosa után nyert azonnal a királyi kiváltságoknál fogva helyet, és annál fogva a legkegyelmesebb cs. kir. kiváltságokból négy nyilvános, országos vására és pedig oly baromvásárai is vagynak, melyek az ország ily nevezetesebbjei közé tartoznak, és maga a körülmény is szükségesnek tartja, hogy e városba a heti vásárok is behozattassanak. Amiért is Nmlgdnak a legalázatosabban könyörgünk, mikép hatalmas és nagyon szigorú közbevetésével oda hatni ne terhelhetnék, hogy *hétfőn és csütörtökön*²⁾ itt *Váczott hetivásárokat tarthatni kegyelmesen megengedtesék*. Ez által a mostani, városunk kimerült állapota mellett a kis dolgok és Nmlgod fizetése is kétségtelenül gyarapulandván, mink mindnyájan nemcsak alattvalóilag, hanem fiúilag is mindinkább lekötelve leendünk.“³⁾

Ugyancsak 1757. *jul. 15-kén* a tanács az alsó püspöki lakbani egész felső uradalmi pinceért minden óra 100 frtot ígért. — Még ugyanezen évben gr. *Migazzi Kristóf* v. püspök az itt lakó göröghitű kereskedőket a városi hatóság védelme alól kivette és a maga saját ótalmába fogadta, 1757—1759. évig terjedő szerződvényt kötven velők.⁴⁾ Ennek 1-ső pontja szerint megengedte, hogy 4 csoportot⁵⁾ képez-

¹⁾ Eredetije latinul van írva a városi könyvben.

²⁾ A többi napokon ugyanis Buda-Pesten tartattak hetivásárok, melyekre a vácziai nagy számmal jártak.

³⁾ V. ö. a városi könyvet, hol ezen kérvény latinul van bevezetve.

⁴⁾ Ezen a váczai kereskedelemre nézve oly igen érdekes okmányt a maga helyén egész terjedelmében fogjuk közölni.

⁵⁾ „*Quatuor Compagnias*“ áll a szövegben.

zenek, melyek mindegyikének élére egy előkelőbb, s az egész testületére a legtehetősb görögöt állította. A VIII. pontban foglaltatik, hogy a város pénztárába fizetni szokott adón kívül, az uradalomába az 1757., 1758. és 1759. évekre, melyekre a szerződvény kiterjed, évenként 400 frtot évnegyedenként előre pontosan befizessenek. E szerződvény jól körülírt 10 pontból áll.¹⁾

Míg ezek történnek, egyszer csak azon fájdalmasan ható hír lepte meg a vácziaikat, hogy az oly dicső működésű főpaptól megvál-
niok kellend; mert az 1757-ben a bécsi érseki székre és bibornoki méltóságra emeltetett. Utódja lön még ezen évben a váczai püspöki széken *gr. Forgách Pál*,²⁾ kinek üdvözlésére a *szept. 13-ki* ülésből a tanács *Ghymes* várába a bírót, *Taschl* tanácsbélit és *Szántó Lajos* főjegyzőt küldötte ki. — 1758. május 5-kén a tanács a városi kapitány részére igen érdekes és beható utasítást adott ki.³⁾

Igen sajnós, hogy a városi ügyek jegyzőkönyve 1758—1764. évig hiányozván,⁴⁾ e miatt a város történelmében hat évnyi hézag mutatkozik, melyet a püspök-uradalmi irattárból is csak gyéren lehet itt-ott betölteni!⁵⁾

Nem keveset lehetete várni a városnak új püspökétől, *gróf Forgách Páltól* is, ha jobb egészségnek örvendhetett s tovább ülhetett volna a főpásztori széken. Minden főpásztori tulajdonokat nagy mérvben bírt ő és általánosan szeretve tiszteltetett. A legfölségesebb Oltáriszentség iránt kiváló tisztelettel viseltetvén, *Olaszhonból egy tüköruvegből készített szentségsekrényt*⁶⁾ hozatott, melyet a helybeli kegyesrendiek templomának ajándékozott,⁷⁾ és egy másik gazdagon megaranyozottal rézből, saját székesegyháza részére. Tekintélyes pénzüsszeget tartott készletben egy új székesegyház építésére, melyre *gr. Althann* püspök 12,000 és *Károly* kanonok 3000 frtot hagytak. *Gr. Forgách* püspök a munkát meg is kezdette és az épület főrésztét meg a szentélyt földel alá vette. Az egész épületet saját költségén létre is hozza, ha őt a halál ebben meg nem gátolja. Fájdalom! a nagy terjedelmű egyházmegye alig volt szerencsés két évig örvendeni az ő szelid atyai kormányzásának; mely idő utolsó öt hónapja alatt már nem is jelenhetett meg többé nyilvánosan, és 1759. aug. 25-kén közsajnálatra már bevégezte földi pályáját

A váczai egyházmegye még ugyanazon évben ismét egy fényes származású és szép tudományos képzettségű főpásztort nyert *gr. Észterházy Károlyban*, ki ekkor noha csak 36 éves volt, mégis egy va-

¹⁾ Ld. az 1785-ki *Conscriptio Cameraticá*t.

²⁾ „*Ghymes*i előnével.

³⁾ V. ö. a *Bubla-Regestrumot*, nro 10. pag. 290.

⁴⁾ E sorok írója erről tek. *Regele Károly* városi főjegyző és irattárnok ur-tól értesült.

⁵⁾ T. i. a *Bubla-féle Regestrumból*.

⁶⁾ Az egyház nyelvén „*Tabernaculum*“-ot.

⁷⁾ Maig is fön van.

lődi *második Borromaei Károly*-úl tündöklött.¹⁾ Mint igen tevékeny főpásztor és kitűnő hitszónok az Ur igéit gyakran és szent lelkesedéssel hirdeté; a gyóntató-székekben órákig ölni, és a haldoklókat az örökkévalóság nagy útjára elkészíteni, legkedvesebb foglalkozása vala. Meglátogatta egyházmegyéjét, és pedig legelőször is a legtávolabb fekvő eszengrádi főesperességet. Noha két évnél nem sokkal bírta tovább a váci püspökséget, mégis nem kevés dicső tettei örököltik emlékét annak történelmében. — A város 1759. dec. 8-kán az uradalmai és vásári bormérési jogot vette ki tőle haszonbérbe,²⁾ ugyanekkor 3169½ akónyi bort is vásárolván az uradalomtól. Ezen évben már Váczott 4 mészárszék volt.³⁾ A nagy tevékenységű földesúr 1760. dec. 23-kán összeíratta a váci katolikus és göröghitű⁴⁾ kereskedőket. Amazok ekkor a következők voltak: *Dienes Péter, Panner Márton, Pukli, Hain Agoston, Panner András, Farkas János, Stephán Ádám, Kirchner Pál, Hefenträger Ádám* és *Fray Jakab* özvegye. Voltak még ezekén kívül már más boltok is, melyekben a kötélgyártók naponként árultak, a szijgyártóknak 2, borbélyoknak is 2 boltjok, illetőleg műhelyök⁵⁾ volt. Eszerint tehát ekkor Váczott 10 kath. kereskedő s több bolt létezett már, melyekben életrevaló kézművesek árultak. Görög-család volt itt ekkor összesen 7, melyek épen ennyi boltot bírtak és összesen 35 lélekből állottak.

A derék városi hatóság minden erejével oda törekedett, hogy a *hetivásári szabadalmat* is megnyerje, s ebbeli törekvései nem is lőnek sikertelenek; mert *gr. Eszterházy Károly*⁶⁾ váci püspök 1761. július 7-kén Mária Teréz királynőtől csakugyan kinyerte a városra nézve azon szerfölött előnyös szabadalmat, hogy az *minden hétfőn és csütörtökön hetivásárokat tarthat*. E kiváltság, mely a forgalomnak és kereskedelemnek e városban nagy lendületet adott, még ugyanazon évi okt. 20 kán tartott pestmegyei gyűlésen⁷⁾ ki is hirdettetett.⁸⁾ — Ugyanezen évben a német-vargák⁹⁾, szücsök¹⁰⁾, nyergesek és mészárosok céheit megerősítette, valamint a magyar szabókét¹¹⁾ is, és a német-sebészek kebelzetét¹²⁾ az 1761. ápril 19-kén szintén jóvá hagyta. — Ugyanezen 1762. évben a váci lakosoknak, a tűzveszély kikerülése végett lerontott szegényes házaik becsárát saját pénztárából kifizette, s ezen évi márc. 14-kén a várossal szerződvényt kötött

¹⁾ Ez Milánó főpásztora volt.

²⁾ Ld. az urad. irattárt.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Ezekről az utolsó kötetben annak helyén bővebben szőllandunk.

⁵⁾ A borbélyok műhelyöket *Officiná*-nak nevezik.

⁶⁾ Előneve: „*Galánthai*.”

⁷⁾ Ld. a Buhla-Regestrumot, I. 48. pag. 310.

⁸⁾ E gyűlés Pesten tartatott.

⁹⁾ Azaz: mint most nevezik: suszterek, cipészek.

¹⁰⁾ Ezek régi céhszabványaikat a győrieiktől szerezték.

¹¹⁾ Ezek nagyban virágzottak ekkor, általános lévén a magyar viselet.

¹²⁾ A borbélyok egyletöket „*gremium*“-nak hitták.

az épületi anyagok és deszkák szabad kereskedésére nézve.¹⁾ — Az új székesegyház építésére, melyre ezen 1762. évben Nógrád vármegye 2 évre 1000—1000 frtot ajánlott, ő a magáéból is sokat költött.²⁾

Említendő, hogy az ősrégi sz. *Mihály-templomot lebontatta*, hogy ez által a szabad tért nagyíttassa.³⁾ Az egész országban híressé lett nagyszerű székesegyházat⁴⁾ roppant munkával és nagy költséggel azon a helyen, hol most diszlik, 1762. évben építtetni elkezdette. — Ugyanezen évben a váczí káptalant három kitünő egyházi taggal gyarapította, és ugyan egy kanonoki széket *Lauchász Ferenc*, kettőt pedig *werthenfelsi Würth sal. Ferenc* érdemdús és áldozatkész kanonok urak alapítván. Ezen utóbbi áldott emlékü egyháznagy, mikép már fõntebb említõk, a lövõlde elõtti híres s nagyszerű kõhidat sz. Borbála és nep. sz. János szobraival, a székesegyházat ezen utóbbi szentnek pompás oltárával, a várost négy kanonoki lakkal⁵⁾ és tollal⁶⁾ is ékesítette.

Tudunkra gr. Eszterházi püspök volt itt az elsõ, ki az õszszes szentszéki iratokat és okmányokat rendezte; a papnövelde, melynek *Nagyfalvay Gergely* püspök 1635. évben három kispap képezésére 8500, *Dvornikovics Mihály* püspök két ilyenre 6000 és *Kaló* kanonok egynek nevelésére 3000 frtot, akkoriban jelentékeny összegeket hagytak, — megújította és bővítette, és a kispapok oktatására megyéjébeli világi papokat alkalmazott.⁷⁾ — Gr. Eszterházy püspöksége alatt már a város annyira terjedett, hogy Kis-Váczezal õszszekapcsolthatnék.⁸⁾ — De az istenigondviselés, mely e nagy fõpapat a 14 vármegyére kiterjedett egri püspökség vezetésére,⁹⁾ egy nagyszerű lyceumi épület¹⁰⁾ emelésére és fontos viták elhárítására szólította õt el Váczról, még ugyanazon 1762. évben megszünteté itteni áldásos mûködését.

És ezennel már eljutottunk *Vácz* újabbkori történelmének azon nagy, itt valódi korszakot képezõ fénypontjához, melyet *letevékenyebb fõpapja, a már fõntebb is dícsõitett gr. Migazzi, alkotott nagyszerű mûködésével*. Ugyanis gr. Migazzi Kristóf bécsi herceg-érsek még 1761. évi nov. 4-kén¹¹⁾ a váczí püspökség élte fogytaig tartó kormány-

¹⁾ Bubla-Regestrum.

²⁾ U. o. 318. l.

³⁾ Ez a sz. domonkosrendiek, az u. n. „*fehérék*“ elõtti, most már szabad téren emelkedett.

⁴⁾ A római sz. Péter templomának mintájára készült.

⁵⁾ V. ö. Róka i. m. 82. lap.

⁶⁾ „*Vacium Stylo quoque ornaret*,“ írja Róka u. o.

⁷⁾ A papnövendékeket elõbb, világi papok hiányában a sz. Domonkos- és kegyesrendiek is tanították.

⁸⁾ A hajdani Vác alig terjedt a mai siketnéma-intézetten tulszáz lépésnyire.

⁹⁾ Ő volt az utolsó egri püspök, utódja már érseki méltóságot viselt, lévén az egyházmegye érsekségre emelve.

¹⁰⁾ Az osztrák-magyar birodalomban sokáig a legnagyobb tanépület volt ez.

¹¹⁾ A váczí e. m. névkönyvben 1762. áll.

zását¹⁾ nyerte ismét a város és egyházmegye kimondhatlan örömére ő fölségétől. De több idő telt el, mint ez közönségesen történni szokott, míg az anyaszentegyház fejétől, Rámából, a megerősítést kinyerte,²⁾ és kevés idő múlva a római szent testületbe³⁾ is fölvetvén, így a bibornoki méltósággal felrúráztaték.⁴⁾ Azért gr. Eszterházy Károly püspök csak 1862. május közepe felé hagyhatta el a váczegyházmegyének székhelyét; Migazzi pedig még ugyanazon hóban vette azt birtokába ismét,⁵⁾ és pedig, mint láttuk, ez alkalommal már másodszor. Azonban csak június 21-kén estve érkezett Vácra.⁶⁾

Igen ildomos tapintattal megerősítette ismét derék elődje intézkedéseit, és nemcsak helybehagyta gr. Salbeck Károly nagyprépostnak püspöki helynökké történt megválasztatását, hanem a világi ügyek vitele fölötti minden hatalmat is ráruházott. — Jóváhagyta a papnövelde szervezetét és annak kinevezett új tanárait ő is megerősítette, kik ezentúl is a püspöki jövedelmekből voltak fizetésüket huzandók. — Az iskolák különösen szíven függöttek, s azért az ifjúság kiképezésére azonnal új intézkedéseket tőn, jól tudván, hogy csak a jól nevelt polgárköneknél fogva nem voltak képesek őket jövlétét előmozdítani, a kiknek is hát e végre gyöngö koruk óta kell képezetnük. Meglátogatta a mindkét városi iskolákat, megvizsgálta az ezeknél alkalmazott tanítók képességét, és sajátkezüleg irt ő magassága egy elemiskolai új tanrendszert. A magyar és német iskolák rendezéséről a latinra tért át. Voltak ugyanis Vác nagy vidékén sok oly nemes szülők, kik örömet küldték volna gyermekeiket e városba, hogy itt a jó erkölcsökkel együtt a latin-nyelvben is oktatassanak; de szegénységükönél fogva nem voltak képesek őket tiszteségesen ruházni és részükre a szükséges táplálékról gondoskodni. Kénytelenek voltak tehát fiaikat a falusi iskola hosszszas látogatása után, melyben nem sokat, vagy a városi iskolábai rövid járatás után hol szintén csak keveset tanulhattak, félig képzetten⁷⁾ felnövekedni hagyni. És ha az élet minden szükségéit megszerezhetnék is magoknak, mégis nem bírtak találni oly városra, melynek kebelében az ifjak egy erénydus felügyelő szemei előtt növekedhetnének fel.

Azért Migazzi bibornok, e nagy emberbarát, az ilyenek iránti gyöngéd részvétel által vezéreltetve, a latin-tanoda közelében feküdt püspöki épületet,⁸⁾ azaz: azon házat, mely a régi püspöki lak köze-

¹⁾ „*Jure perpetuae administrationis.*“

²⁾ Az u. n. „*praeconisatiót.*“

³⁾ „*Collegium Sacrum Romanum*“ egyházi nyelven.

⁴⁾ A bibornok (e. ny. „*Kardinalisok,*“ a világegység kormányzatában a pápa tanácsát képezik, mint a kanonokok a püspökét.

⁵⁾ A kegyesrendiek házi naplója szerint 1762. május 30-kán, pünkösöd ünnepén, a fehérek templomában, a papság jelenlétében fölolvastott a pápai bulla. A kinevezési okmány 1761. nov. 4-ről van keltezve.

⁶⁾ Ld. az urad. irattárt.

⁷⁾ Az ilyenek a legveszedelmesebb emberek szoktak lenni.

⁸⁾ Róka szerint.

leben a Duna mellett feküdt, és melyben előbb az uradalmi tisztek laktak, később pedig uradalmi börtönül használtatott, szánta e célra, kijavíttatta és átalakíttatta, azután minden szükségességekkel berendezte és gazdagon felszerelte.¹⁾ A nemes ifjak ezen oly híressé lett intézetéről alább, a maga helyén behatóan fogunk értekezni a váci tanintézetek történetében, valamint a „*Theresianum*,” vagy lovagiskoláról is, melynek a régi püspöki lakban adott helyet, azon nagy épületben tudnillik, melyben jelenleg a m. kir. siketnéma-intézet virágzik.

Kiváltképpen sokat tett azon igen üdvös rend fönntartására, melyet a keresztény tanítás hitküldérei a mindkét nemzetiségű városi ifjúságnál behoztak.²⁾ Oda törekedett, hogy az egyházi szertartásokban az egyöntetőség minden papja által megtartassék. Ennek annál tökéletesebb elérésére Lengyelhonból *paulai sz. Vince szerzetes papjait* hitta meg Vácra. — Majd az uradalmábani népség gyarapítását is eszközölte letelepitések által; ugyanis az ő uradalmi főtisztje, *Beniczky László* praefectus ur, 1763. jun. 11 kén ő főmagassága nevében Váczott ezen igen érdekes okmányt adta ki:

„A váci püspökség, mely a nagy Duna folyó mentén fekszik, szándékozik a Duna partjától egy vagy két órányi távolságra fekvő falniba több lakókat³⁾ helyezni be, a kiknek építendő új házak alá tágas telkeket és ezekkel közvetlenül érintkező kerteket fog kihasíttatni. Minthogy elegendő erdeje van, a házak tetejére és kertek bekerítésére szükséges fákat ingyen fogja adni; a szántóföldeket egész sessióra oly menyyniségben méreti ki, menynyit egy ekével⁴⁾ kellően mivelhet a települő;⁵⁾ kinekinek rétje legalább is 15 marha eltartására leszen elégséges. Kiki a mivelőket nélkülöző, illetőleg elhagyott szőlőkből anynyit foglalhat el, menynyit csak akar. Egyéb-iránt termő szőlőket készpénzen is sokat lehet venni és pedig könnyen. Terem pedig e vidéken jeles bor,⁶⁾ melynek akója az idő minősége szerint, két, sőt még három firton is elkel.⁷⁾ Kertek részben káposzta, részben kender és len, és végre szintén részben a konyhára szükséges zöldségek alá is fognak adatni.

És mivel föltételeztethetik, hogy az ily új lakók⁸⁾ három év alatt házakat és más épületeket is elkészíthetnek, azért három év folyama alatt sem a királynak, sem a püspöknek pénzdót nem fizetendének; de a szántóföldek és szőlőktől, mivel ezek már készek, tizedet fognak adni. Három év elteltével fizetnek a királynak any-

¹⁾ V. ö. a kegyesrendi házi naplót.

²⁾ A kegyesrendi házi napló szerint, egy „*Keresztény tanról nevezett társulat*“-ot is alapított.

³⁾ A szövegben „*Colonos*“ áll.

⁴⁾ „*Aratro uno*“.

⁵⁾ A szövegben „*Cotonus*“.

⁶⁾ „*Vinum generosum*“ mondja az okmányban a praefectus.

⁷⁾ Boldog, jó, olcsó világ.

⁸⁾ A szövegben „*novi coloni*“.

nyit, mennyit vagyonuk aránya szerint az ország más lakói is adnak, a püspöknek pedig minden egész sessiótól, mint földesúroknak, 4 fírtot, egy ludat, vagy 12 krt, két kakast, 20 tojást, egy itce vaját vagy 21 krt; tulajdon erdejében vágni fog 5 öl fát és beszállítja Vácra. Azon fölül, az összes terményekből, u. m. gabona, bor, bárányok és méhekből, kilencedet, mint földesúrnak és tizedet mint püspöknek adni, tartozni fog. A kézi és szekeres munkákat, az u. n. robotot, megtenni, kiki köteles leend, melyek terhőkre nincsenek, nem is úgy kívántatnak ezek, hogy miattok az alattvalók elpusztuljanak; mert a mit leginkább megjegyezni kell, az egész uradalomban a püspök egy barázdát sem szántat a maga részére, tehát sem az aratási, sem a földmívelési munkára nincsen szüksége.

Ha mindazonáltal az ily új lakók a heti munkát, vagyis a robototot megváltani akarnák, szabadság adatik nekik azokat évenként javadalmaik arányra szerint 10, 11. vagy 12 frton megváltani. Melyek tudomásukra azoknak, kik a v. püspökség uradalmába átköltözni akarnak, a jövő biztonság okáért is íratilag kiadatnak.¹⁾ — Hogy ezen engedmények számosakat birtak a püspöki birtokokbai átköltözésre, mondani is felesleges, mutatta azt az eredmény évről évre.

Valóban, a fönntemlitett 1763. év volt azon időpont, midőn mindazon tervek, melyeket ma is oly szerencsésen kivittekül látunk, a legmagasztalandobb körülményekkel elkészítettettek. A felsőváros főtere ugyan a régi székesegyház²⁾ lebontásával megnagyobbított, mikép ezt már említők, és sokkal díszesebb kinézésűvé tétetett;³⁾ de néhány épületek, főleg ama régi városkapu, még ott állottak az útban;⁴⁾ mi által a bécsi kapu felé az egyenes kinézés gátolva volt. Azért annak egy része lehordatott, a másik meg lakássá változtatott, és az új építészeti felügyelő, sz. Józsefről nevezett Oswald Gáspár kegyesrendi segéd⁵⁾ ni fáradságot se kimélt, hogy mind a Kis-Vácra vezető felső utca, mind pedig a Pestre néző, alsó, zsinórmérték-szerinti és mindkét oldalon eperfákkal beültetve legyen. E fasorok elejénte csak ékességiül, a következő évben pedig az egész város legfőbb és kiválóságára vezérfonalul szolgáltak és azon rendeltetésök is volt, hogy a selyembogarakat táplálván, ez által a selyemtenyésztés előmozdítottatnék.

A városon kívül, ehhez közel még két üres helyiség volt, melyek egyike egészen pusztán, a másik pedig nagyon randán nézett

¹⁾ Ezen okmány latin eredetije olvasható az 1785. Cameratica Conscripcio nagy könyvében az inspectorlaki irattárban.

²⁾ Az új székesegyház felépüléscig a káptalan az isteniszolgálatot a fehérek templomában tartotta.

³⁾ V. ö. Róka i. m. E tért aztán a vácziak „nagy rész“-nek kezdték nevezni.

⁴⁾ A Skultéti-féle bolti házban és az ennek átelleni lizsboltépületben vannak azon épület-anyagok, melyek a Dunáról erre húzódott bástyafalat képezték, és ezen volt még a kapu, mely a végig-látást gátolta.

⁵⁾ Ezen becsküdt kegyesrendi segéd^{Frater}at, mint híres építész, a szerzet csch tartományából szerezte ide Migazzi s az építkezéseknél nagy hasznát vette

ki; de ahol az Esztergomból Budára hajózók, mint utjok központján, kissé megpihenni, a helybeliek pedig testmozgás és tisztább lég szivása által magokat kissé fölűdíteni szokták. A rondaság, szemét stb. eltakarítása, a térnek jó földdeli meghordására, a talaj elegyengetése, fákkal beültetésére és csinos sétányra való átalakítására mi költséget és fáradságot se kimélt a nagy főpásztor. Hogy pedig a Kis-Vác felé eső magaslát elegyengetessék, határozatba ment, mikép annak felső részén a papnövelde és nyugalmazott papok lakhelye, az alsón pedig az irgalmasrendiek kolostora ¹⁾ építtessék, kik már 1763. évben települtek meg Vácra.

E városnak nagylelkű felvirágoztatója arról tanakodott káptalanával, hogy hol szemeljenek ki helyet a *diadalkapu*, ²⁾ és az új székesegyház részére. Az elsőnek helye azonnal minden nehézség nélkül kijelölve lön, míg az utóbbira nézve különféle nehézségek fordultak elő. Némelyek ide vonatkozólag azt hozák elő, hogy folytattassék az építkezés ott, hol már különben is megkezdett az, ³⁾ s nem hiányzottak kik e monumentális épületet a Dunasoron, valami tekintélyes helyen szerették volna emeltetni. A tapintatdús és belátás-teljes egyházfejedelem türelmesen végig hallgatta az indítványok és ajánlatokat, s az igen fontos ügyet minden oldalról jól megvitattatván, nem találta a nézeteket a magáéval egyezőeknek, s készebb volt a várost egy új nagy-szerű építkezéssel díszíteni, mint a régi ház lebontásával szerezni az új székesegyház részére helyet. ⁴⁾ Ugy látta, hogy a gr. Eszterházy püspök terve szerinti, Dunára néző helyiség a nevezett célra igen alkalmas leendő, s azért az elődjai által választott helytől eltérni épen nem akarván, a művészet által pótolhatta helyre azt, mit a természet megtagadott. Tudnillik a mocsárt lecsapoltatta és a vízfórá-sokat kiszárittatta. Mivel pedig a régi, *Pilgrím-féle építési tervet* nem látta célszerűnek, ezt félretéve, *Caneval* több előnyt ígérő tervezete szerint, ki a római király ő fölségének volt híres udvari építésze, látott a az építéshez. ⁵⁾

Azonban a nagy főpásztor az egyházi ügyekkel sűrű elfoglaltsága közben is kiterjeszté figyelmét és áldott tevékenységét a város igazgatására, hogy ez biztosabb alapokra fektetvén, annak közt-java annál nagyobb mérvben előmozdittassék. Így az 1764. jan. 12-kén tartott városi tisztújítás alkalmával tek. *Beniczky László* püspök-uralmi praefectus úr, mint tisztújítási elnök felolvasta a gr. *Migazzi Kristóf* bibornok és váci főpásztor ő főmagassága által e város java, magán- és közbiztonsága előmozdítása végett alkotott azon *híres szab-*

¹⁾ Erről alább a maga helyén tüzetesen fogunk értekezni.

²⁾ Már ekkor híre volt, mily fölséges vendégeket lesz szerencsés a város kebelében üdvözölni.

³⁾ Gr. Eszterházy püspök 100 kőművest foglalkoztatott az új székesegyház építésénél.

⁴⁾ Mily szép figyelem volt ez a házbirtokosok iránt.

⁵⁾ A maga helyén e híres egyháznak teljes ismertetését adandjuk.

ványokat,¹⁾ melyek a vácsi püspöki lakban ezen évi január 1-ről keltezvék, a nevezett bíboros főpap által aláírvák, és a város levéltárában, annak rendelete folytán letétettek az eredeti latin szövegben, úgy magyar és német másolatokban is. Mink itt a mlgos uradalom által magyarítottat adjuk javított irányban, mely is így szól:

„A Magistrátus és Vác püspöki város reformjait illető szabványok.

1. Valamint mi sem lehet üdvösebb és hasznosabb az igazságszolgáltatásban, mintha a terhek az adófizető községre igaz egyenlőséggel és mértékkel vettetnek ki, úgy azon községnek fűntartására bizonyára fölöttébb szükséges ezek végbevételét és megadását oly módokkal eszközölni, melyek szintén hasznosabbnak lenni ismertetnek. Mivel pedig mind a szegény népnek jajgatásaiból, mind pedig a köztapasztalatból világos, hogy a katonai erőszakolás által, mely „*excusatio*“-nak nevezetetik, a nehézségek, sőt a közterhek is csak fölöttébb nagyobbíttatnak, mindenekelőtt oda kell törekedni, hogy adóhátrálékok évről évre ne szaporodjanak soha. Minek hogy hasznos kezdete legyen és jó sikere, a város perceptora a mult és folyó év összegeit külön rovatokba fogja jegyezni és azokat lassanként beszedi. Ezeket pedig az esztendő utolján egészen beadja, nem is lesz szabad azokat akármely név alatt is más évekre átvinni. Mi is a Magistratus szorgos vigyázása alá kemény büntetés alatt bizatik; mert bizonyos hogy a ki a kevésnek megadásában nehézséget érez, ugyanaz az előljárók hallgatagsága által a hátrálékot felszaporodni hagyván, csak önmagának nagyobb kárával kénytelen utóbb eleget tenni.

2. Hogy pedig a városnak pénze és vagyona, melyeket a község fizetni és adni parancsoltatik. Magistratus restsége miatt roszul ne költessék el, vagy annak gondatlansága miatt haszontalanul el ne fecséreltessék, minden hó elején a bíró által rendelt két tanácsbéli a pénztárt, kocsákat, pincéket és a város egyéb gazdaságát vizsga alá vegyék, és a városnak azokból eredhető hasznát avagy kárát szorgalmasan kikutassák. Így ezeket hiven és igazán megvizsgálván, az egész tanács jelenlétében a gyűlésen, először is a pénztár állapotát terjeszszék fel és így minderről gondos tudósítást tegyenek. Ha pedig valami hibákat találnak, azokat köztanakodással helyre hozzák, és hogy a gyanakodás alkalma is elháríttassék, kivált a pénz tekintetében, a pénztár két kulescsal láttassék el, melyek egyike a tanács felügyelete, a másik pedig a perceptor kezeire bizatik; nem is lesz szabad a perceptornak a rendeseken kívül, más kiadásokat tenni, ha csak ilyenekre a tanács vagy jegyzőkönyvi megbízás által fölhatalmazva nincsen. Ily módon megszűnik a gyanakodás, és a közdolgokra nézve beáll a szükséges biztonság. Vétessenek föl pedig az ily tiszttek

¹⁾ A szövegben „*Statuta*“ áll. Ld. a püspök uradalmi és városi irratárban.

teljesítésére hűséges és a gazdaságban otthonos emberek nehogy magában a szolgálatban a város kárával és ettől fizetve kelljen ismeretet szerezni és kötelmeket megtanulniok.

3. Mi sem volt vagy lehet soha oly veszélyes az emberi társaságra, főképp pedig a közdolgok vitele és megerősítésében, mint az egyenletlenség s a kedélyek megzavarása. Innét szoktak ugyanis eredni a boszúnak okai, a felszabadult szenvedélynek inkább, mint a jönni-akarásnak tulajdonai; innét a rágalmak és kölcsönös civódások; innét a jó és hasznosra adott idő s lelki tulajdonok a rosszra használtatnak. Ezeknek elhárítására tehát ha valakik kevéssé hajlandók lennének, az ilyenek a) a bíró által a gyűlésen az egész tanács előtt szigorun megintessenek, b) önkénytes, de az egész szenatori testület beleegyezésével hozandó büntetéssel fenyíttessenek, és végre c) ha meg nem javulnak, a bíró tartozik büntetés terhe alatt őket az uradalomnak följelenteni, s tudják meg az ilyenek, hogy mind a szenatori tiszttől, mind pedig az ezzel járó fizetéstől megfosztatnak; igazságtalan és méltatlan volna ugyanis, hogy oly emberek hozzanak ítéletet mások fölött, a kik példájokkal másokat a vétkekre vezetnek és saját tetteiknél fogva kárhoztatandókul tűnnek fel.

4. Azért kiki a maga tiszte és kötelméhez képest tanácsát és igyekeztét fölhasználja, senkinek érzeteit, indítványait vagy előterjesztvényeit kijátszani, akadályozni vagy kigunyolásokkal illetni nem merészelje. Ezek ugyanis, mint érett férfiakhoz nem valók és illetlenek, valamint veszélyesek úgy károsak is s súlyosabb büntetések alá fognak vettetni.

5. Minthogy pedig az osztó igazság kívánja, hogy kiki szolgálati és fáradalmihoz képest vegye jutalmát, a fizetések, melyek „*napi díjak*“-nak is neveztetnek, vásári alkalommal, nem egyenlően, hanem a tett szolgálati érdem szerint adandók ki az illetőknek. Ha valaki ugyanis fáradalmának nem remélheti bővebb jutalmát, mint a milyen a henyeségé, könnyen megtörténik, hogy kiki vagy a terhek alól törekszik magát kivonni, vagy bizonyára nem igyekszik alkalmasnak mutatni magát az oly tisztek viselésére, honnét nem csekély kár háromolhatik a város jogaira. Tehát azok, kik a vásári szükséges szolgálatokra alkalmaztatnak, egy napra, mint eddig, egy tallért kapnak és ezt három napon át, menynyi ideig tudnillik a vásár tart; az ily foglalkozásokon kívüliek pedig fizetésekben nem részesülnek.

6. Mi hogy mások megbántása és sérelme nélkül arasson sikert, kiki oly állomásokra és tisztségekre alkalmazandó, melyekre legalkalmasabb és méltóbbnak fog találtatni. Kik utóbb vétetnek föl senatorokká, míg a szükséges ismereteket megszerzendik, olyanok mellé adattassanak, kik már az ő tisztkben járatosak, s nem fogják saját teendőiket a hajduk s más ilyenek által önmagok helyett végeztetni. E szabványok pontjainak megszegői pedig vétségökhöz ké-

pest kétszeresen vagy háromszorosan büntetessenek, mint a milyen az ő fizetésük.

7. A tanács intézményének főcélja az, hogy egyesült és kölcsönös tanakodással s törekvésekkel a város hasznát és javát tartsa szemei előtt, a károkat elhárítsa, a hasznokat pedig gyarapítsa. Ezt ugyan mindenkor, de kivált az üléseken szemei előtt és szíven viselni kötelemének tartsa. Amiért a tanácsbeliek az ügyeket sorban és fontosságuk szerint fogják tárgyalni, mindennek előtt az elhalasztott ügyeket végezendik; melyek az uradalom által a tanács elé terjesztettek, azokat tüstint felvegyék, rájuk feleletet adjanak s a magok kényelmükért mit se merészeljenek félretenni; vagy azért, hogy bővebb megvitatást igényelnek és nem egyenlőkép tetszenek mindnyájoknak. Hogy pedig a magokban véve csekély vagy éppen semmi fontosságú ügyek a jelentékenyebb ügybajoknak hátrányul ne legyenek, a könnyebbeket a bíró, vagy kettő a tanácsból, hogy a fontosabbak félre ne téessenek, és el ne hanyagoltassanak, hallgassa meg, és ha a szükség vagy körülmények úgy kívánják, fölebbezés-képpen a tanács elé terjesztessenek eldöntés végett. Végre az igazságot vérré és barátságai tekintet nélkül szolgáltatassák ki.

8. Az árvák, szülőiktől elmaradott gyermekek és nyomorúltak ügyeire lelkiismeretes, főgondjok legyen; azok ügyeit haladék nélkül figyelmesen és legszorgalmasabb igyekezettel itélendik meg, és az árváknak két jámbor, jólelkű, meghitt, a mások javaira nem áhítózó s ilyenekben nem szükölködő férfiút adnak gondviselőkül, kikre azoknak hitbizományukat és jogaik védelmét bizzák. Ezek pedig az általok évenként készített számadásaikat a megvizsgálásra előbb a tanácsnak, aztán pedig az uradalomnak terjesztik be jóváhagyás végett. A tanács pedig az ily árvák dolgairól különös jegyzőkönyvet tartson, melyben is az egyik rész az elvégzett, a másik pedig a végzendő dolgokat, az azokról hozott ítéletekkel együtt tartalmazza.

9. Délutáni és esti órákban gyülekezetek a tanácsházban és a poharak közti itélethozás egyaránt tiltatnak, ha csak rendkívüli eset, mi legkritkább legyen, ezt nem kívánja; és ekkor is, a mit hirtelenében kevesek beleegyezésével határozni és elvégezni kellett, a legközelebbi gyűlésen előadják és a jegyzőkönyvbe vezetessék. Ugyanezt kell tenni a bírónak is, ha olykor kénytelen valamiben gyorsan határozni és végezni.

10. Nem elég a vétkek és nyilvános áthágókra büntetéseket szabni, hanem a törvényszegőkre nézve serény nyomozást is kell tenni és érdemök szerint úgy büntetni, nehogy az irántoki engedékenység a rosza kedvet adjon, és minden vétség elkövetésére felbátorítván, a vétkek undok és kárhozatos voltokkal, a község legnagyobb veszélyére ne türetessenek s megszaporodni ne engedtesse nek. De a többi hozott ítéleteket is késedelem nélkül végrehajtsák, nehogy különben a tehetetlenségről és tunyaságról rovassanak meg, és az ítéletek, meg a tanács tekintélye gunynak és megvetésnek

kitéve ne legyenek. A kinek hibájából ezek elhagyatnak, a tán abból eredő kárt megtérítenie kellend.

11. A személyek-, üzlettől és marháktól járó fizetéseket, és a mikkel e városnak tartoznak, igazságosan és méltányosan fogják beszedni; ne is bánjanak ezekben szigorubban a keresztényekkel, mint a zsidókkal, vagy ezekkel keményebben, mint amazokkal, a mi a dolog méltatlanságán kívül panaszok és zúgolódásra fakaszt s a tanácsnak rossz hírnevet szerezhet. De ellenben valami hiú félelem által sem engedjék magokat oda vezetni, hogy valakit, hacsak erre szabadalma nincs, fölmentsenek és a város pénztára károsodjék.

12. A város terheit minden erejükkel és iparkodásukkal igazságosan kivetni igyekezzenek, nem is könnyen fognak valakit az adózástól szabadnak nyilvánítani, hacsak ezt a város haszna és szolgálata nem kívánja; nehogy ily módon a terhek és azoknak többekeit illető részei kevesek vállaira vetessenek nem eléggé biztosan. Ahonnét az évenként kidolgozandó adókivetés csak úgy lesz érvényes és sikeres, ha az uradalom által előterjesztett módozat szerint és ennek tisztje előtt történik. Azonfelül arra is vigyázzanak, hogy senkit szabadalommal és mentességgel meg ne ajándékozzanak, hacsak ezt az uradalomtól meg nem nyeri. Azokat pedig, kiket eddig ily kiváltságokkal láttak el, sorban lajstromilag az uradalomnak betérjesztik; a tizedeseket és hegymestereket, kik személyük és fizetésükre nézve szaporítottak, és szabadalmaikon kívül bővebb jutalmokat is veszik, pedig inkább saját foglalkozásuk, mint szolgálatuk után látnak, kisebb számra veszik, és azok helyett két más hajdút lehet fogadni, kik az ügyek kívánalma szerint mindig kéznél lehetnek.

13. Valamint pedig kinekinek szigorú kötelemében áll saját hivatalát szorgalmasan vinni, úgy szükséges, hogy mindenki bizonyos időben és késedelem nélkül számot adjon hivataláról, főképp pedig azok, kiknek hűségükre a város pénztára és gazdasága is bízott, nehogy a hallogatás az ily tiszteknek nagy tehőkre és nehézségökre, a városnak pedig kára és ártalmára legyen. Amiért a perceptor, kamarás és kulesár minden harmadik hónapban az arra rendelt két tanácsbéliinek különösen számot adni tartozik, a kik aztán szinte erről a tanácsot értesítendik; az általános számadásokat pedig évenként december végén az uradalomnak betérjesztik; nem is engedtetik meg, hogy valaki hivatalát a másik évben is viselje, hacsak pontosan számot nem ad és az elkövetett hibákért eleget nem tesz. A város irattárát az uradalmi tiszt évenként megvizsgálni fogja, vajjon az iratok, jegyzőkönyvek, és a többi u. n. írott eszközök jó rendben és biztos helyen tartatnak-e?

14. Tapasztalásból tudjuk, hogy e városban tűz által már sok kár történt, és azért a múlt években a szükséges eszközök megszeresztettek és intézkedések is tétettek, melyekkel az ily rosznak kisebbitése éretnék el és a közbiztonságról gondoskodva lenne; de az eredmény, valahányszor ily szerencsétlen alkalom fordul elő, nagyobb

részben hiányzik. Amiért keményen és súlyos büntetések alatt parancsoltatik: a) hogy az 1761. ápril 14-kén hozott rend és utasítás, melyet mindkét város megjegyzésével és aláírásával erősített meg, a legszigorubban megtartassék. b) A fecskendők, melyek „vizipuskák”-nak neveztetnek, jó gondviselés alatt legyenek és üresen soha ne tartassanak, és mikor a város lovai nincsenek elő, minden éjjel négy vagy két ember legyen jelen a város istállójában, a kik az adott jelle 6 firt büntetés alatt tartoznak lovaikat befogni és a tüzvész helyére vonatni a tüzoltó eszközöket. Melyek, hogy hiven és állandóan fogadosittatnak-e, minden három hó alatt a város kapitánya maga mellé vévén a kéményseprőt, kikutatja és serényen megvizsgálja, vajjon minden kémények eléggé kitisztítvák, épek és a tüzvész ellen megerősítvék-e? A hanyagokat és a rendeletek megszegőit azonnal megbünteti, és ha valami javítás szükségeltetik, ezt meghagyja és más nap megtekinti, ha rendelete teljesített-e, nem is szűnik meg gondoskodni mindaddig, míg a szükséges biztonság helyreállítva nincsen. A „Pyrobolariusok”-kal pedig a praefectus, vagy más az uradalom által kirendelt egyén minden héten megvizsgálja, hogy a második pont szigoruan megtartatik-e, és a gyűlés elé terjeszti. Főképen pedig a tüzvések és egyéb roszak alapokainak elhárítása végett minden igyekezettel tevékeny lesz a városi tanács, és kibocsátványaiában megparancsolni fogja, hogy a csavargókat, tekergőket és ismeretleneket szállásra a lakosok be ne fogadjanak, ha csak személyök bizonyítványát elő nem mutatják, a mit megvizsgálni és jóváhagyni az uradalmi tisztnek, vagy a város birájának leendő dolga.

15. Az utcák, utak tisztasága, az utak javítása és kirakása, csatornák készítése, e város lakóinak mily hasznokra s egészségükre van, és a házak erősítésére is mily hasznos, ki sincs, ki ezt bőven nem értené és érezné. Minthogy pedig ezek nem csekély költségek, munka és igyekezetbe kerültek, illő sőt szükséges, hogy ennyi jó minél nagyobb szorgalommal és dologgal tartassék fön, sőt, még azután is ernyedetlen törekvéssel előmozdittassék. A csatorna pedig, hogy a viznek lefolyása meg ne gátoltassék, tisztogatassék; amiért is e város minden lakója háza elejét minden szemét, hulladékok, dögtetek, körakások vagy földhányásoktól tisztán tartani köteles, ha csak ezek építés vagy kijavítás végett nem hordatnak oda, minden szombaton söprögetéssel megtisztítani. Ha valami igazítást kell tenni, ez be-terjesztendő a tanácsnak, melytől ha nem jó orvoslás, azt az uradalomnak is tudtul kell adni. A port vagy szemetet ki sem szórja szét, hanem rakásra gyűjtse, és ha a Dunához közelebb esik, vesse abba, ha pedig ettől távolabb lakik, midőn a kocszi annak elhordására megjelenik, elvitelét maga is mozdítsa elő. Az udvarról semmi tisztátalant vagy disztelent az utcára ki ne vessenek; a ki háza előtt fél-napnál tovább valami dögöt eltűr, bejelentés nélkül, büntetés alá fog vettetni.

16. A városban és utcákon való fáültetésekben, minthogy bi-

zonyos, mikép ez által a disz a város hasznával egyesül, kiki szorgalmatoskodjék, és mindenki az ő háza előtt nem ágakat, melyek ültetése súlyos büntetések alatt tiltatik, hanem fákat, és a mennyire lehetséges, *eperfákat* ültessen annak idején, és ezeket, hogy ki ne vesszenek, avagy a szokott veszélyeknek kitéve ne legyenek, vesszszövel vagy deszkával fogják körülvenni, és hogy ki ne száradjanak, gyakrabban megöntözni.

17. A tanács, melynek kötelessége a közjó és haszonról gondoskodni, s a szükségét orvosolni, különös feladataul ismerendi, a városon kívüli csatornákat tisztogattatni és föntartani, a városban pedig ahol posványvizek állanak, addig is, míg az elkezdett köveli kirakás befejeztetik, annak lefolyását eszközölni; az utcai por és szemetek elhordására kocsiról gondoskodni és az utcákat hetenkint szorgalmasan tisztogattatni fogja.

18. Rendezendők lesznek a mesteremberek, szappanosak, halászok, pékek, mézeskalácsosok stb. valamint a piac is az itteni és külső kereskedők miatt. Mivére főképp serény felügyelet alatt eszközölné: a) hogy törvényes és kirendelt mértékkel adassanak az eledel- és italfélék. b) Az élelmi cikkekre nézve az időhez képest illő és igazságos árak szabassanak meg. c) A helybeli kereskedőknek meg ne engedtéssék a 10 óra előtti vétel vagy az idegenek elé való kimenetel a városon kívül avégre, hogy azoktól ott bármi is vásároltassék. d) A szegények föntartására kiváló legyen a gond, a főképp nekik szükségesekek csekély áron is parancsoltassanak adatni.

19. Nagyobbak a szegények és más polgárok panaszai is a molnárok és azok tettei ellen; azért is előhivandók a dunai malmok birtokosai és nekik először is értésükre adandó lesz, mikép, ha továbbra is megőrizni akarják a malomjogot, tapasztalt, igaz-lelkű és a mesterséget jól értő molnárokról gondoskodjanak, a vámot mindenkítől munkájokhoz mért illő arányban vegyék ki minden időben; a lisztet, jól örölve s igaz mértékben adják vissza, és a finomabb őrlésre alkalmas eszközökről gondoskodjanak. A helybeliek és idegenek csődületekor, valami haszon vagy nagyobb fizetés kedvéért, ezek munkáját amazoké elé tenni ne merészeljenek. Miután ezek így elintéztettek, hívassanak elő maguk a molnárok, a kikből kettő, kik alkalmasabbaknak látszanak, a többiek fölé tétessenek, hatalom adatván nekik, hogy az említettek megtartására ügyeljenek, azokat ők maguk is megtartsák. És ha ezek valamelyike ellen hibáznak, és a kihágások és hiányokat be nem jelentik, a vétséghez képest fognak lakolni. Hogy pedig az itt előirt intézkedések foganatosításáról a tanács magának bizonyosságot szerezzen, hetenként küldjön ki kebeléből egyet vagy kettőt e dolog pontos megvizsgálására.

20. Azonfölül tapasztaltatott az is, hogy a földnek hanyagabb mivélése folytán a lakosok nem nyernek itt abból oly hasznót, mint ez másutt történik, kik mivel e terméketlenség okaul a folytonos osztályt hozzák fel, az egész határ három vetire (*calcatura*) lészen föl-

osztandó, melyből minden ház után mérettesenek ki az állandó szántóföldek, melyeket aztán a lakosak és birtokosak serényen műveljenek, és a szükséges munkával ellássák; hogy mind ők hasznot húzhassanak, mind pedig megadhassák az uradalomnak, a mi az övé; bizonyosak lévén a felől, hogy a tunyák és kevésbbé iparkodók, valamint bűn nélkül nem lesznek, úgy a hanyagság büntetését ki nem kerülendik. Mit hasonlóképp a rétekről is kell érteni.

21. Mi egyedül az uraság kizárólagos jogát illeti, azt senki magának tulajdonítani és megszegni ne merészelje. Amiért is kinek-kinek keményen ismét megparancsolja a tanács, hogy alattomban bort és pálinkát ne áruljanak; az ily törvény-áthágókra kiszabott büntetést minden engedékenységgel nélkül végrehajtsa, és időről időre annak megtartását gondosan megvizsgálja.

22. Bizonyos továbbá, hogy a legüdvösebb törvények sem használnak, ha csak azok teljesítése állandóan nem szorgalmaztatik, a mit mindenkinél elérni valóban nehéznek látszik, ha csak folytonos ösztönzés, félemlítés és örködéssel nem sürgettetnek. Miért hennék mindkét uradalom részéről rendeltetni fognak emberek, kik véletlenül a mézszárszékek és halászembereket jelenlétükkel meglepik és megvizsgálják: vajjon igaz mértékkel mérnek-e, s a kenyereket, húsokat meghatározott mennyiség és minőségben árulják-e? És mint-hogy az ilyenekben főképp a szegények szoktak kárt szenvedni, az ily vétségben levők a büntetést sem az uradalom tisztjei, sem pedig a tanács részéről semmiképpen kikerülni nem fogják, nehogy az engedés reménye gyakoribb roszakra szolgáljon fölbátorítótul. Azon-fölül mindenkor olyant kell a város kapitányává megválasztani, ki e tiszttel teljesítésére tekintélylyel, gyakorlati ügyességgel, mint szükséges tulajdonokkal bir, kinek hatáskörébe a piac, kocsmák, gonosz-tevők, kereskedők, molnárok teljes joggal tartozandának. Amiért a vendéglősök, város hajdúi, minden éji örök és más lakosok is, midőn az ő tisztében jár el, vagy feladatát illető dolgokban őket segítségre szólítja fel, neki mindnyájan engedelmeskedni lesznek kötelesek. A vakmerők és ellenszegülőket először ugyan a bíró- és tanácsnak jelenti fel, kik, ha így sem térnek a jó útra, nehogy az ő rest-sége mentségül szolgáljon és alkalmul a roszra, az elégtételt az uradalomtól fogja kívánni. Miért is az ő tisztje, sőt szigorú kötelme leendő, személyesen, vagy hajdúi és drabantjai által, kikből kettő az ő oldalához neveztetik, a piacon, kocsmákban és nagyobb gyüleke-zetekben éjjel és nappal megjelenni és a város minden részeiben meg-vizsgálni, vajjon az emberek életök és tetteiket a keresztény törvé-nyek és rendeletekhez alkalmazzák-e? A hús-, kenyér-, liszt-, és más étel-ital-árásokat gyakrabban és véletlenül a városházhoz bevezetni, árúkat, vajjon igaz mértékkel és áron adják-e, megtekinteni, a mal-mokat megvizsgálni s végre minden csalárdságnak elejét venni, az ő köréhez tartozik. Vannak ugyanis alacsony sorsú emberek, kik csak-hogy gyűlölségbe ne essenek, inkább rövidséget szenvednek. Ha rosz-

szül cselekvőket vesz észre, azokat keményebben intse meg, és ha általok valami kár történt, azt téríttesse meg, azután megfenyítésül a tanácsnak, és ha szükséges, az uradalomnak jelentse fel őket. Végre a fegyelmet, tisztaságot, az utcák, csatornák és fákat épen föntartani törekedjék, hogy soha a restség vagy érdek vétségébe ne essék; mert ha ebben tapasztaltatik, tudja meg, hogy a legsúlyosabban és elengedhetlenül megbüntetni fog.

23. Házakat, melyeket a városban építeni vagy kijavítani fognak, semmi esetre sem lesz szabad karókkal, hanem hosszában tett deszkák, vagy falakkal, habár ezek csak vályogból rakatnak is, keríteni be. A kik ezt nem tehetik, vagy tenni nem akarják, egyszerűen eltiltandók az építéstől.

24. Hogy pedig a veszekedések és versengések alkalmá elvonattassék, és az éjek a nappalokkal egyenlők ne legyenek az embereknél, a tánc, zene és a nyilvános ivások a csapszékekben, korcsmákban, nyári időben 11, télen pedig 10 óráig engedtetnek meg, ezen túl pedig a legszigorúbban tiltatnak; a város és főkép kapitánya a kihágókat illő büntetésekkel fenytendi, valahányszor a tilalom ellen cselekesznek, és ha szükséges, az uradalomnak is felterjesztendi. Mi pedig az ily nyilvános helyeken zenét illeti, valamint a minden vigélyi, úgy más tiltott időkben, ünnepeken és vasárnapokon az meg nem engedtetik, csak az esti és vecsernyei áhítatosságok után leszen az bárkinek is szabad.

Hogy pedig e rendeletek sora mindenkinek ismeretére eljusson annál könnyebben, és ki sem panaszkodhassék, hogy neki azokról tudomása nem volt, a tanács minden évben a községnek azt felolvassa, megmagyarázza és kihirdeti. Hogy pedig ezek a megírt rend és mód szerint foganasítottatnak-e, a püspöki uradalom kötelme leend, azoknak a tanács általi megtartására gondosan felügyelni s minden igyekezettel oda hatni, hogy e szabványpontok az illetők részéről folyton tekintetbe vétessenek. Kelt püspöki lakunkban *Váczott* 1764. évi január 1-jén.

Es ezek azon nevezetes szabványpontok, melyek a nagy főpásztor kormányzói bölcseségéről fényes tanúságot tesznek, és e város közügyeire oly áldásos hatással voltak sokáig, míg tudniillik azok szem előtt tartattak.

Az említett 1764-iki év örökre ott ragyogni fog *Vácz város történetében*; mert annak folytán azt ő felségeik meglátogatandók voltak, és azért már jó előre tétettek minden részről intézkedések, hogy illően fogadtathassanak. Így a *március 27-ki* tanács-ülés volt az első, mely már az előkészülettel kezdett foglalkozni, ez állván ide vonatkozólag a jkönyvben: „Minthogy a *praefectusi ház* alatt kiálló régi kapu falai és romjai, mind az utcák aránya, mind a kilátásra, és az ő felségeik eljövetele alkalmával létesítendő kivilágításra nézve

akadályul szolgálnak, és pedig főképp azért, hogy a király kocsiai át nem mehetnének, ő főmagassága parancsából leromboltattak légyen, és ott két házaeska volna építve, az egyik t. i. *Leitgeb Péteré*, a másik meg néhai *Hajdú Mihály* örököseié, melyeket szintén lebontani kellett, de úgy, hogy a kibeclést előre hocsátván, azok árát, a meny-nyire lerontatniok kelle, a város fizetné ki, mert ő főmagassága azon romokban találándó minden anyagot a városnak kegyesen oda ajánlott légyen. Ennélfogva meghagyatott *Putz János* városi pénztárnok úrnak, miszerint a *Leitgeb Péter* házából lebontott épületrészért a mesteremberek által tett beclés szerint, fizessen ki ugyanazon *Leitgeb Péternek* 130 frtot és 75 dénárt, *Hajdú Mihály* örököseinek pedig az ezekkel kötött egyeség szerint 17 frtot.“

Ugyanezen alkalommal az utódok jövőbeni tudomásaúl az is bevezettetett a jkönyvbe, hogy ő főmagassága kegyesen elhatározni méltóztatott, és pedig *Taschl András*-nak, még mint birónak és *Benedek István* főjegyző uraknak jelenlétökben, hogy miután a püspöki lak¹⁾ és városház közötti téren álló Bold. Szüz Mária szobrát²⁾ a káptalani városnak engedte volna oda, mely néhány napok előtt a káptalani utcába át is szállíttatott,³⁾ ő a helyett más nagyobb alakot fog idővel csináltatni, és azt a piac közepén, t. i. a lebontott székesegyház⁴⁾ helyén, saját költségén fölállíttatni szándékozik.⁵⁾ — A márc. 30-ki ülésen is fontos tanakodás tárgyát képezte az előkészüldés ama fényes fogadtatásra nézve:

„Minthogy a következő és közelgő nyáron ő felségeiknek eljövételök miatt, mondja a jkönyv, ő főmagassága által mindezen tanácsnak, mind pedig az egész városnak azon ünnepély alkalmával irányzóul szolgálándó kegyesen kiadott rendeleteiben az is foglaltatik, a többi között és illetőleg parancsoltatik, miszerint a városháznak be nem végzett épülete, mely mintegy 1735. év óta⁶⁾ bevégezetlenül áll, befejeztetése által a szükségelt, kellő állapotba helyeztetés, azért minden igyekezetét és erejét oda fordította a tanács, hogy ő főmagasságának ezen üdvös kívánsága és szándékának megfeleljen, és annak mindenekben eleget tegyen, ezt kívánván a közhaszon és szükség is. Mivel pedig ez nem csekély munka volna, és nem csak bővebb költskeezést, hanem huzamosb időt is kívánna, az égiek kedvezése mellett, azt még a múlt 1763. évi dec.-hóban megkezdettük, nem más okból, mint hogy ő cs. kir. felségeik eljöttéig, teljesen végrehajthassék, melyet is a közvetlenül következő és a most folyó év

¹⁾ A régi t. i., melyben most a m. kir. siketnéma-intézet van.

²⁾ Azért vitetett ez is el eredeti helyéről, mert ama nagy bevonulásnál akadékiul lett volna.

³⁾ Ott van most is egy kis ligetkében.

⁴⁾ T. i., mely a fehérék temploma előtt állott, de mikép említők föntebb, a tér kedveért is lebontatott.

⁵⁾ Ez a fehérék temploma előtt áll maig is.

⁶⁾ A városházat még gr. Althánn M. Frigyes püspök kezdte építtetni.

elején választott új bíró úr a tanács beleegyezésével minden félbeszakítás nélkül folytatott, az anyagok beszerzése és összehordására nézve azon intézkedéseket tévén, hogy ezek és az építkezésben fönakadás ne legyen, a minthogy nem is volt, mert egész télen, úgy szinte nyáron is, és pedig kedvező időjárás mellett folyt az építés.

„Hogy pedig a szükségessel és hasznossal a diszes is egybekötve legyen, szükségesnek találta a tanács, mikép ugyanazon *városházán*, annak ékessége és az egész város diszeül, főképen pedig azon hűség, hódolat s alattvalói engedelmesség jövő záloga bebizonyításaül, melyekkel t. i. e föld legfőbb urai és az ország fejedelmei iránt tartozik viseltetni minden jóra való alattvaló, és a kik iránt ők leköteleztetni kívánnak, *egy állány is*, mely már szintén a volt tanács által is indítványoztatott és meg is kíséreltetett, de idáig sikertelenül, *állittassék*; már csak azért is, hogy e szándékot ő főmagassága, a mi legkegyesebb urunk, is meghallván, azt nemcsak helyselte, hanem sürgette is; hogy arról mindenek, melyeknek a köztudomásra eljutni kell, felolvastathassanak és kihirdetethessenek.

„Ez három köszoborral fog földiszíttetni, egy t. i. a középben az igazságot jelenti, a másik kettő pedig: jobbról az ország, balról meg ő főmagassága címerét tartják kezeikben; a középben a város címere díszlik, mely a Bold. Szűz Mária képét a kis Jézussal ábrázolja; végre az állány folyosócskáját vasrostélyzat környezi illően és helyesen készítve.”

Ugyanezen alkalommal az is határozatba ment, hogy a városház új szobái részére fekete, kecskebőrökkel behúzott székek szerztessenek, ott, hol illőbb áron lehetend azokat megvásárolni. Továbbá, hogy a közelgő vásári alkalommal elegendő posztó vétessék, melyből *12 hajdú részére hosszú ruha*, milyent t. i. a város vásári időben a hajdúk és örök által viseltet, készíttessék; a kiknek kalapok is vásároltassanak, és azok amaz ünnepély alkalmával ezekbe öltözötten dárdákat tartandanak kezeikben. Az ezen alkalomra szükséges lámpákat illetőleg, azon ígéretet tette a püspöki helynök ő mlga, hogy intézkedni fog, mikép a város, az előirt parancs szerint azokat illő áron szerezhesse meg.

Minthogy a mostani rendkívüli körülményekben, mind az utcák kirakásának folytatása, mind pedig az ez által okozott földhordások miatt végtelen sok volna a dolog annyira, hogy sem a város, sem pedig a polgárok kocsiái elegendők nem volnának, azért elhatároztatott, hogy mindezen szükségek, mind pedig a serfőződe miatt is 4 bival vásároltassék. — A városházára *május 8-kán* délután mozsarak háromszoros kísütése közben ünnepélyesen föltéttetett a három köszobor, melyek egyike az igazságot jelképezi, kettő pedig Magyarország és ő főmagassága gr. Migazzi Kristóf bibornok címereit tartja. — Ezen alkalommal azon különösség történt, hogy a midőn a három mozsár elhelyeztetett, egyik a másodiktól több mint két ölnyi távolságra, az elsőnek elsütésére, mely t. i. az ország címe-

rére volt alkalmazva, a harmadik is, mely ő főmagasságaét jelezte, mindenki bámulatára úgy elsült, hogy a közepső, mely az igazságot jelentette, a két tüzláng közt egészen érintetlen maradt. — Hogy pedig annál diszesebbé tétessék e mű, elhatároztatott, úgy végezvén maga a mlgos uradalom is, névszerint a segédpüspök ő mlga, hogy a város jelvényei ugyan egészen, az országé és ő főmagasságaé pedig csak részben megaranyoztassanak.

A tanács május 11-kén elhatározta, miszerint a polgárok a következő vasárnap ¹⁾ délután a városházára rendeltessenek be férficselédjeikkel együtt a negyedmesterek által, hogy belölők mind a lovas, mind pedig a gyalog-katonáknak valók kiszemeltessenek, kik az érkezendő ő cs. kir. fölségeik elé vonulni és csak azon ünnepély alkalmával nekik szolgálatot teendni tartozandanak. — *Pentz Jakab* úr kérvénye következtén, minthogy az ő házával érintkező régi kapunak romjait, ő főmagassága kegyes parancsára, az ő nem csekély sérelmével, és tán házára nézve könnyen bekövetkezhető kárával is, egy részben, a melyben tudnillik az ő háza falain kívül kiállának, leronthatni kellett; azon romok megmaradó részét pedig saját költségén kimeszeltetni kellett, már csak azon oknál fogva is, hogy az ottani anyagokban nem részesült, mert a város onnét mindent a maga részére hordatott el, május 18-kán a tanács a városból elegendő meszet ajánlott meg neki s azonfölül 4 szekényi zabot. — Határozattá lön az is, hogy ama polgároknak, kik a város utcáinak elegyengetésére ²⁾ ő mlga a segédpüspök parancsára alkalmaztattak, napi dijaik az adóba számíttassanak be, miután a dolgok ugyanis majdnem végtelenek, melyek a város által már azok közreműködésével elvégeztettek, részben pedig még végrehajtandók lesznek.

Junius 1-jén a városház falai köröskörül tetőcskével vonattak be az illőség és nagyobb tisztaság kedvéért, hogy a rovarok rondasága, milyenek, főkép az ily helyeken tenyészni szokott pókhálók, kikerültessék. A városház altányába bevésett és megaranyozott betűk ezen fölíratot képezék: „*Proctorium Christophoro S. R. P. Cardinale, Archi-Episcopo Viennense, Volis Ecclesiae Vaciensis, et utriusque Reipublicae Felicitati reddito, Ex indulto diuturni temporis opere perfectum. Anno MDCCLXIV.*“ — A mlgos uradalom által a Dunaparton a szegény özvegyek és *Dennesch Péter* házai közt állítandó hidra jelentett segélyt illetőleg, junius 9-kén határoztatott, hogy az ő főmagassága által e város iránt már annyiszor tanusított kegyei és jótéteményei elismeréseül és a hálás lelkek emlékeül a kőmivesekre, e hid építéseért fordítandó költségek felét a város ő főmagasságának megteríteni. — Minthogy *Schinner Mátyás* kőmives-mester e hidat, s az alatti csatornát, a junius 1-jén kötött szerződés szerint építeni elmulasztotta, azok elkészítése, minthogy ezt a mlgos uradalom már na-

¹⁾ E nap épen május 13-ka volt.

²⁾ Ő fölségeik ide leendő eljövetelek bőséges alkalmul szolgált Vác csinosítása s előhaladására.

gyon sürgeti, más mesterre, t. i. *Hausmann Jánosra* bízta a tanács junis 19-kén ugyanazon szerződvény mellett.

Mivel különben is, de főkép ő fölségeiknek lendő, és a következő aug.-hóban bizonyosan elközeltő jövetelök, és azon 2000 frtok miatt is, melyek ugyanazon alkalomra ő főmagassága segítségére a város által megajánlottak, melyeket még a mai napig is alig fizettek ki; ugy szintén a városház építése, utcák kirakása, árpa, zab vásárlása, és ő fölségeik ittlétekor használandó különféle készletek és több ilyen beszerzése miatt is pénzre volna a városnak szüksége, most pedig *Gaiger Ferenc* ispán és nagymarosi serfőző úr ötös kamatra 1000 frtokat ajánlott a városnak, nem tekintvén, hogy a város már adósságokkal terhelte magát, az említett összegnek felvételét a tanács *julius 27-kén* elhatározta mégis.

Minthogy az utcák elegyengetése miatt, és illetőleg elhordására a földnek szekeres és gyalog munkások is alkalmaztattak, ugy szintén a gyalog-dolgozóknak munkáit a város adóba beszámította, az egész nap 4—5 marhával dolgozóknak 80, a 2—3-mal fáradozóknak pedig 40 dénárt törlesztvén naponként adójokból; de ugy, hogy korábban, már napfeljöttékor megjelenjék kiki a dologra. — Mivel pedig ő fölségeik ide jövetelkor különböző rendű és állapotú emberek látogatandják meg Váczt a legtávolabbról is. határoztatik ugyanazon jul. 27-ki ülésen, hogy a serfőző jobb minőségű sert, az u. n. márciusit, állítson elő, 3—4 főzést tévén. Aztán az ily, a szokottnál *finomabb sernek itcéje 3 kron* leend kimérendő.

A tanács *aug. 11-kén* elvégezte, hogy a városház altánya ő fölségeik e hó 27-ki eljövetelökkor kivilágíttatván, az ehhez szükséges lámpák és üvegekről jókor gondoskodni kell. Amiért is a helybeli *Rieck András* szappanossal, ki az üvegeket béllal és fagygyúval ellátandja, oly áron mint vele a mlgos uradalom szerződött, egyezkedés történt, oly föltét alatt azonban, hogy ő az üvegekben főmmaradó fagygyút, ép ugy, mint a mlgos uradalomtól, visszavenni tartozik, azaz a szerződvényi összegből annyi pénz vonatik le, mennyi fagygyú megmaradni fog. — Üvegeket vagyis poharakat e szükségre a város a helybeli kegyesrendiektől szerzett, egy edényben lévén azok elrakva, azokból t. i., melyeket e szerzetesek Gődöllőről kaptak *gr. Grassalkovics Antal* kamarai elnök ő nmlgtól.

Az összezeirott városi tisztelgő katonaság lovainak eltartására nézve végeztetett *aug. 13-kán*, miszerint azok a következő szombatig a szóri réten legeltessenek, minthogy máskép a város jelentékeny kára nélkül odáig el nem tartathatnának, — míg szükségesegek lesznek, mely napon az ő főmagassága előtt általános kísérletül tartandó gyakorlatok végett mind bevezettessenek, és azután egész végig vagyis ő fölségeik innét történendő elköltözésükig a város szénája és abrakján fognak eltartatni, mely nekik rendes adagokban fog kiméretni. Szórban ugyanazon lovakat legeltetni fogják *Gubel István, Mészáros János* és *Ludányi József*, 25 dénárra szabotván ki napi díjok. —

Minthogy pedig már Ő Fölségeik eljövetele nagyon közeledik, a katonaság gyakorlása pedig igen sürgös volna, azért szigorú büntetés alatt meghagyatik, hogy mostantól fogva a katonaságból senki, bármily oknál fogva is, a városból eltávozni ne merészeljen, akár meszteremberi, akár mezei munkával foglalkozók legyenek is azok. A céhmestereknek is tudtokra adatik e parancs, hogy mestertársaikat és az ezekhez tartozókat bármely kirándulások vagy vásárrai menetektől eltiltsák; mely rendelet ellen vétő céhmesterek 12, mestertársaik pedig 6 frtra büntettetni fognak.

Az e városba érkezendő ő cs. kir. fölségeik ittlétére rendelt magyar és német polgári katonaság, gyalogok és lovasok fizetése, és illetőleg adagaikra nézve aug. 12-én azt végezte a tanács, hogy kivévén az ünnepek és vasárnapokat, a melyeken különben is dolgozni nem szabad, míg a táborba helyezettnek nem fognak, mindegyikük naponként 10, midőn pedig már abba áttéve leendnek, 20 dénárt és egy itce bort fog kapni.

* * *

Az ő fölségeik eljövetelére tett előkészületek és ezen városba való megérkezésök leírása, a városi jegyző-könyv nyomán latinból előadva a mi kedves honi nyelvünkön.

Minekutána ő cs. kir. fölségeik, ugymint *I. Ferencz* római császár mindig győzhetlen és Magyarország társ-kormányzója, s az ő legszeretettebb neje, a most dicsőségesen uralkodó római császárnő és Magyarország királynéja *Mária Teréz*, valamint *II. József*, akkor még Osztrákhon főhge, most pedig már megkoronázott római király az ő legkedvesebb nejjével *Erzsébet*tel (a ki ugyan az azon idő alatt bekövetkezett halála által ezen ország és az Osztrákhonhoz tartozó minden tartományokra nézve nagy gyászt árasztott), ugyszintén *Lipót* osztrák főhge, *Mária Anna* és *Krisztina* főhgnők, fönt érintett fölségeik kedves gyermekei, azon igen nagy és csodálatos kegyességénél fogva melylyel a főmagasságú, fömlgű, és fötdő *Waal- és Sonnenthurm* gr. *Migazzi Kristóf* úr, a sz. római egyház áldozár-bibornoka, bécsi érsek a sz. r. birodalom hge, a váczai püspökség örökös adminisztratora stb. iránt viseltetnek és e város iránti különös hajlandóságuknál fogva ide mindnyájan eljönni és azt a legóhajtottabb jelenlétükkel boldogítani és ékesíteni még a legközelebb múlt 1763. évi október-hóban a legkegyelmesebben elhatározták, és királyi szavaikkal a föntcímzett főmgű urnak magokat mintegy lekötölezték, és így ő fölségeik eljövetele a bizonyosnál is bizonyosabb volna, ugyanazon ő főmga 1763. nov 9-ke körül Osztrákhon főhgi városából, Bécsből, az ő szokott székhelyéről Vácra jövé, azonal minden erejét és tehetségét oda fordította, hogy miképen fogadhatná ő felségeiket méltóképen, és mi módon tisztelhetné meg a legillőbben azok ittlétüket.

Ennélfogva a többi között az ő rendelleteit és üdvös intézkedéseit, ezen püspöki városra nézve, mielőtt Bécsbe visszatért volna, ugyanazon november-hóban mlgos és földő *Salbeck Károly* nemesini püspök, a váci székesegyházi káptalan nagyprépostja, sz. Miklósról címzettersi apát, a sz. hittudományok tudora, és fönt tisztelt ő főmgnak a főpapiakban segédje, a lelkiek és igeigleniekben helynöke, általános ügyhallgatója és a váci püspöki iskola igazgatója által a következő intézkedést állapította meg és íratilag ki is adatta. Álljon ez is itt az utódok tudtára szóról-szóra, és ugyan:

Ő felségeik eljövételére vonatkozó intézkedések e pöspöki városra nézve.

Mindenekelőtt előadandó lesz a tanácsnak, hogy mivel a főmgn herczegnek azon ünnepély idejére gondoskodni kell mind az ő felségeik iránti hódolat-teljes szolgálatról, mind pedig, a mennyire lehetséges, magának a városnak becsülete és kártalanságáról; minek eszközlésében pedig nem csekély részének kell lenni a tanácsnak is: azért először is oly bíró és tanácsról kell gondoskodni, kik mindezeket megtenni képesek és készséges, vidám lelkülettel megtenni is akarják. A ki tehát ezek vitelére magát képtelennek vagy kevésbbé alkalmatosnak érzi, az jobban teszi, ha a következő tisztujításkor ezt inkább kijelenti, mintsem aztán azok valamelyikében akár hanyagabbnak, akár pedig vakmerőnek lenni tapasztaltatván, kitegye így magát annak, hogy az uradalom által büntetésül rangja és fizetésétől megfosztassék. Hogy pedig kinek-kinek az ő kötelessége tudtára legyen még jókor, szükséges:

1. Hogy a városház be nem végzett épülete befejeztessék, ajtóik, ablakok, székek és asztalokkal úgy elláttassék, hogy az vendéglő gyanánt nyilvános szállásul szolgálhasson. Kivülről is helyrehozattassék, hogy a most mutatkozó romladozás és pusztulás teljesen eltűnjék. A kano-nok uraké mintájára az előtt hat lámpást fognak felállítani és szükség-séges világítóval azon idő alatt ellátandják.

2. A házakat ezen főtteában tulajdonosaik által felkesíttetni, bemeszeltetni, a külső kapuk, ablakokat stb. helyreállíttatni fogják; melyek közt magának a birónak háza is értendő, mely noha ezen kevés időre nagyobb kényelmet nem nyújthat is, nehogy a többiek között gyarlságával romladozást mutasson, arra minden gondját fordítsa. A Priner-féle mészárszéket pedig azon három napra máshová kell áttenni vagy egészen eltörölni.

3. A főtteáni utak egész Kis-Vác faluig minden szemetek és randaságtól megtisztítandók lesznek; hogy pedig lámpákkal látasának el, szerfölött ajánlatik.

4. Ugyanazon utcában, Kis-Vácztól elkezdve a zöldfűig, minden lakosoknak megparancsolni fogják, hogy ő fölségeik eljöttekor ablakaikban két égő gyertyát, melyeket olajjal bekent és előirandó

szinü papirokkal vonjanak körül, tartsanak, és ahányszor parancsoltatik, meggyujtsák ismét.

5. A veszélyek elhárítására pedig, melyek oly nagy emberi csődületben megtörténni szoktak, tőlük telhető legnagyobb óvintézkedéseket tegyenek, hogy a veszekedések, egyenetlenkedések és versengések elháríttassanak. Hogy valakinek házában tüzvész ki ne üssön, vagy az ilyen nagyobb károkat ne okozzon, a szükséges tűzoltó eszközöket illő helyeken és jól ellátva fogják tartani, melyeket a kirendelt bizonyos emberekre fognak bízni, kik az ily esetben mindjárt a veszélyhelyre vonulhatnak azokkal. Vízrel telt kádakat több helyeken fognak tartani. Azonfölül több őrt rendelendek ki, kik házról-házra körüljárjanak, azokat megvizsgálják, és az ilyenek élére a városi tanácsból kettő helyeztessék, kiknek tisztök és kötelmök leend utánnézni, vajjon azok a rájuk bízott szolgálatot illően teljesítik-e.

6. Minthogy a praefectusi laknál létező falak és romok mind az utcai téraránynak, mind pedig a kilátásnak és a létesítendő kivilágításnak akadályára vannak, főképen pedig akadályozná a királyi kocsik áthaladását, azokat minden esetre le kell rontani; mivel pedig azokhoz két házacska is szorítkozik, ezeket is lebontani szükséges. Nehogy pedig ez akár a városnak sok költségébe, akár pedig tán azon szegény embereknek kárába kerüljön, előbb megbecsülendők lesznek, azután másutt kell nekik nagyobb telket kihalászni, vagy azon helyre kiterjeszteni azt, hol most a jégárok van; és végre az onnét elhordandó anyagok és az ezekből építendő házról, ennek költségei és munkájára nézve segítségül lesznek

7. A főbb utcai fakerítések kijavíttassanak, vagy teljesen elmozdítottassanak, vagy fehér színnel behuzattassanak, vagy pedig zöld növényekkel eltakartassanak.

8. Nagyobb fák kijelölendő távolságban még ezen hóban ültetessenek és minden szorgalommal föntartassanak.

9. A révet illetőleg úgy intézkedjenek, hogy azon időre tapasztalt, elégséges és mindig kész révészek legyenek és járműveik jó karban tartassanak mindig.

10. Piac, mézsárszékek és korcsmák a szükséges ellátással birjanak, mire a tanács minden gondját kiterjeszteni el nem mulasztandja.

11. Hogy ezek mind jó rendben történjenek, a várost részekre osztandják fel, és mindegyiket a tanácsból kiszemelendő tisztre bízzák; ezek alá pedig másokat rendelendek, kik az intézendők és teljesítendőket minden késlekedés és halasztgatás nélkül, sőt nagy ügyességgel és vidámsággal hajtsák végre.

12. A kapitány mellé adnak kettőt, vagy ha szükségesül mutatkozik, többet is, kik őt tisztében segítsék és neki engedelmességesnek. Legalább 12 jól öltöztetett hajdujok legyen, oly öltözékben,

mint ez vásárkor szokás, és az ünnepélyre, hogy a ruhák ujak legyenek, csak akkor lesznek majd nekik kiosztandók.

13. Mik hogy annál pontosabban eszközöltessenek, a többiektől, melyek iszonyu sok költségbe és fáradságba kerülendének, ki kell őket venni, ha a fönt említett munkákra 2000 frtot lehetendének. Ezt ők jótéteményül inkább, mint teherül vehetik; mert számtalan alkalmatlanságtól szabadulnak meg, és az ezen ünnepélyre megkívántató költségeknek az ő 2000 frtjok csak igen csekély részét képezendi.

14. Az egész város oda törekedni fog, hogy amenynyire lehetséges, egy lovas és egy gyalog-csapat állíttassék, melyek lovakkal, fegyverekkel és ugyanazon színű ruhákkal jól ellátassanak. A város által, amenynyit csak bír, anynyi lömozsár szerzettessék. Ha pedig a földi fejedelem és ura iránti alattvalói és hódolati hűségneél fogva még valamivel többet mutatni akarandanak, most arra valóban mind az idő, mint pedig a legjobb alkalom kínálkozik nekik.

Ezekhez a tanács magát alkalmazni és hódolatát, valamint hűségét, a föld fejedelmei iránti jobbbágyi kegyeleténél fogva bebizonyítani akarván, mindazokat, melyeket a kellő engedelmesség és tisztelet kívánt, megtette, és mit sem mulasztott el, és ugyan először is a városháza építését, mely az 1735. év óta bevégeztelenül állott, teljesen befejeztette, és azt szobák, kamrákkal és minden lehető kényelmekkel s benső bútorokkal felszerelte; mely is mind belül, mind kívül ugy helyreállíttatott, hogy arról minden pusztulás és ódonság teljesen elenyészett, és az majdnem egészen ujul nézett ki. Ez azonfelül a fönt említett ok miatt és a közszükségneél fogva is altánynyal láttatott el, ahonnét a köztudomásra eljutandók kihirdettessenek, melynek folyosócskáját művészi kézzel készített vasrácsoszat környezi kívülről, belülről pedig ablakok formájára táblákkal záródik. Fölötte áll három szobor, melyek egyike a középben az igazságot jelképezi és baljában mérleget tart, másikban pedig pallost; a másik kettő meg és pedig jobbról Magyarország címerét, balról pedig fönt tisztelt ő főmagassága jelvényét és nemzetségi címerét tartván. Ezek alá tétetett közvetlenül a *Bold. szüz Mária képe* két oldalról lilomokkal környezett holdüregben, és baljában jógart, jobb ülén pedig a kis Jézust tartván, kinek jobb kezében kereszt van. És ezen Vác városának címerét és pecsétjét jelzi és jelenti. Ugyanazon altánynak felirata pedig az, melyet e folyó évi jun. 1-én tartott tanácsülés végzései közt fõntebb említők.

A fönt említett oknál fogva, és ő főmagassága parancsa, valamint ő mlga meghagyása folytán is, főkép a nagyuteán, és a piactól a Dunára vezető út mellett létező házak a polgárok által ugy megújíttattak, hogy azon részeken majd az egész város egy legujab-

ban keletkezett város képét mutatja. A nagy utcát, mely nyilvános és mintegy középű, Kis-Vácz felső végétől ugyanazon helység másik végeig a püspöki uradalom a kisváci lakosok által elegyengettette, a víz lefolyására pedig mindkét oldalon árokkal láttatta el; mit aztán egész a zöldfűg, vagyis a város alsó végeig, maga a város nagy költsékezéssel, szakadatlan igyekezettel és roppant fáradsággal folytatott és bevégzett, és azt a diadalkaputól egész a város alsó végeig a két oldalról szintén árokkal erősítette meg.

E kaputól egész a praefectusi lak alsó végeig, az emelkedettebb helyeket lehuzatta, az alacsonyabbakat betöltötte és elegyengettette; honnét a tőle kegyesrendi atyák egyházaig, a vásári utcákkal, a Dunára a piacról a városház mellett levezető kis utcával együtt, amint ez már részben 1763-ban megkezdett, kövekkel rakatta ki. Onnét pedig, amint csak a legjobban lehetett, egész a város másik végeig, az utakat a könnyen sárrá válható föld elhordatása után homokkal és apró kavicsokkal töltötte meg. Földalatti csatorna módjára két hidat építtetett; egyet t. i. a diadalkapu alatt a város felé, melyre *nep. sz. János* azon szobra, mely előbb néhány évig a város alsó végén, aztán a Dunaparton, azon helyen, hol ez alkalomra az új hid építtetett, állott egész eddig, helyzetetett; a másikat pedig az *irgalmas-rendi testvérek és elaggott papok részére emeltetni kezdett székház* alatt. Ő főmagassága kegyes rendeletéből pedig a praefectusi ház alatt a régi kapunak mindedig fűnállott romjait két házacskával együtt, mivel azokhoz csatlakozva voltak, egy részben elbontatta ezeket és becslés útján tulajdonosait kárpótolva, lerontatta és a földdel egyenlőkké tétette.

A *diadal-kaput*, melyet fűnt tisztelt ő főmga, ő fölségeik tisztelete és örök emlékeül még ezen 1764. márc. végén kezdett építtetni, *Caneval*, a római király ő fölségének híres építésze, terve szerint és bevégzett julius vége felé, saját költségén erős anyagból emeltetve, és pedig corinthetai építész-modorban, a fölséges osztrákház tagjainak képeivel díszítette, dombor-művek tüntetvén azokat elő. A szép építészeti csinnal előállított gyönyörű mű belsején különféle ódon izlés szerinti díszítmények és a magaslat oldalain mindenféle virágoktól környezett sasok ékeskednek. Az egész 60' magas, 40' széles és 12' vastag, az iv nyílása 32' magas és 16' széles. Az alapkö 1764. év tavaszán tétetett le nagy öröm-ünnepélylyel, és abba az akkor létezett pénzeken kívül a következő emlékirat is tétetett, melyet mi itt az eredeti, latin nyelven ezennel közlünk:

D. O. M. H.

Clemente XIII. in Ecclesia Dei regnante

Christophorus S. R. E. Presbyter Cardinalis Comes a Migazzi Ecclesiae Vaciensis die 16-ta Maji Anno 1763. redditus¹⁾

¹⁾ E szerint Migazzi csak 1763. május 16-kán adatott volna vissza a váci egyházmegyének főpásztorul.

Quum Augustissimi
Franciscus I. Romanorum imperator
et Coniux eius
Maria Theresia Hung. ac Bohem. Regina Archidux Austriae
Cum Augustis Principibus
Josepho Romanorum Rege et *Leopoldo* Archiducibus Austriae
ex singulari benignitate
Vacium se ad eum mense Junio 1764. invisuros ¹⁾
Clementer addixissent
In perenne gratitudinis monumentum
Arcum hunc Triumphalem erigi curavit, Cuius memoria
ut ad posteros transcriberetur
Hoc per *Carolum Salbeck* Episcopum Nemessinum
Suffraganeum et in spiritualibus et temporalibus Vicarium Officiale
cum Numismate illius reconditum est
Die 20. Mensis Martii Anno Domini MDCCLXIV.²⁾

A diadaliven északra a császár és császárnő domborművé képei közt e felirat olvasható:

Francisco I. Romanorum Imperatori, M. Theresiae Aug. Hung. Boh.
Regi, Piis, Felicibus, Invictis.
Josepho Romanorum Regi Nobilissimo Caesari
Leopoldo. M. Annae, M. Christinae Regiis Principibus
Ob Vacium praesenti eorum Maiestate triduum beatum
Christophorus S. R. E. Cardinalis a Migazzi Episcopo Vac. secundo
Arcum hunc imaginibus Augustae Domus insignem
dicavit Anno MDCCLXIV.³⁾

Délre pedig a jobb oldalon, a római király és fivére *Leopold* főhg képei ugyanazon körbe zárva, a baloldalon meg *Ferdinánd* és *Miksa* főhgek szintén egy körben láthatók. A császárképének körirata ez: *Franciscus I. Romanorum Imperator S. A.*; — a császárnőé: *M. Ther. Rom. Imp. Hung. B. R. A. D. A.*; — *József* római király és *Leopold* főhgé: *Jos. II. R. R. S. A., Leopold. A. D. A.*; — *Ferdinánd* és *Miksa* főhgeké: *Ferdinand. et Maximil. A. D.* — *Ferenc* és *Má-*

¹⁾ Ő fölségeik azonban csak aug. vége felé látogatták meg e várost.

²⁾ Ld. ezen alaplői feliratot Rókánál i. m. 73-dik lapján.

³⁾ Ld. Róka i. m. előbeszédét a 2-dik lapon.

ria Teréz ő felségeik képei Kis-Vácz, a főhercegezekéi pedig Nagy-Vácz felé néznek. És a város felé eső oldalon a főhgek képei közt a középben e felirat díszlik vörös márványba nagy aranyozott betűkkel bevésve: „*AETERNAE DOMUI.*“ — E maig is fenálló híres diadalkapu¹⁾ a Nagy- és Kis-Váczot egymástól elválasztó határjel gyanánt tekinthető.²⁾

Főnt tisztelt ő főmga ezen diadalkapun kívül a Dunaparton, úgy rendelvén ugyanazon ő főmga, alkalmazatos helyen, melyet a város által földdel meghordatott, fölemeltetett, és amint csak illően lehetett, rövid idő alatt rendbe hozott, sőt fákkal³⁾ is kiültetett és ékesítettetett, a piac felé erős anyagból hidat is emeltetett, melynek kőmivesi munkája felét a város saját pénztárából fűdözni ajánlotta meg, noha aztán ő miga közbevetésére, a köveken, téglákon és mészen kívül, az összes költségek felét kifizette és az uradalmi pénztárnak megtérítette, beszámítván a kőfaragói költséget is, melynek felét szintén a város fizette. Azon hidat két szobor ékesíté, az egyik sz. *Kristóf*, a másik *nep. sz. Jánosé*,⁴⁾ melyeket a főnt tisztelt segédpüspök ő miga sz. Kristóf napján, mely július 25-re esett, nagy pompával és ünnepélylyel, az itteni tő papság és tanács, úgyszinte a nagyszámú polgárok és a népsokaság jelenlétében, harsonák és egyéb zenészek zengése, mozsár-durrogatások, és az ő főlsegeik eljövetele alkalmára a polgárokból alakult és a Dunaparton dél felé katonai módra fölállított díszesapat⁵⁾ üdvölvései közt, a római szerkünyv szerint, az Istenhez áhitatos és leghathatósabb imákat bocsátva, megáldotta, azután a letenye ünnepélyesen elénekeltetett az Istenhez buzgó könyörgő nép által.

A gyalog katonaság, mely a magyarok és németekből iratott össze, úgy szintén a lovas is, május utolsó napjai óta egész ő főlsegeik eljöveteleig, főkép *Benke István* e püspöki város rendes birájának iparkodása és serény gondoskodása alatt annyira gyakoroltatott, hogy az ünnepi és vasárnapok, utóbb a hétköznapokból is alig maradt ki csak egy is, melyen katonai gyakorlatok ne tartattak volna, mely végre annyira eltanúlta a gyakorlatokat, hogy a közelismerés szerint nem egykönnyen engedett a rendes katonaságnak. Főkép a magyar katonaságnak az is dicséretére volt, hogy egyenlően kék felöltő, sárga topánkák, magyar kalapokkal, fehér és vörös színű rózsaalakban össze csinált szalagokkal lévén egyenruházva, rendes puskák

¹⁾ Tetőzetét a püsp. uradalem az 1874. évi nyáron újjal cseréltette fel.

²⁾ *Korabinszky*: *Lexicon Historico-Geographicum*-ában a 819—820. lapon részletezve jól írja le e diadalkaput, honnét és Rókából a városi jkönyvi leírást ki-egészítők.

³⁾ A Dunaparton 4 ölnyi széles utat gesztenyefákkal ültette be ő főmga.

⁴⁾ E hidnak felirata a Duna felé: „*Optimorum Principum adventui anno a Xto nato 1762. ab ornata et ampliata Urbe hic pons positus est.*“ A piac felé pedig: „*A Christophoro S. R. E. Cardinale a Migazzi Episcopo Vaciensi iterum Urbis restitutore,*“ a helyi kegyesrendiek naplója szerint.

⁵⁾ T. i. a magyar katona-csapat.

vagy karabélyokkal és szablyaszíjakkal ellátva, melyek e végre ő felségeik budai és selmeczi fegyvertáraikból hozattak ide, úgy nézett az ki, hogy, mint utóbb ő felségeik is megismerék, a rendes katonasághoz teljesen hasonlított legyen. A többi csapatok, mint az itt alább következő rendeletekben olvashatni, öltözékkel és fegyverrel valának ellátva.

A gyalog-katonaság magyar és német csapatjai részére két új zászló rendeltetett, melyeket a tanács, ő mlga helyeslése mellett, finomabb anyagból, fehér és vörös selyemből készíttetett, és azokra, az egyik oldalra ő főmlga nemzetségi címerét, a másik oldalra meg a város ily jelvényét rajzoltatta. Nem is lehetett a kettő között más különbséget észrevenni, mint azt, hogy az egyiknek sugaraí vörösek, magában véve pedig fehér, míg a másikéi fehérek, és magában véve vörös; de egyébiránt ugyanazon egy kelméből látszottak lenni, és az első a magyarok, utóbbi pedig a németeké volt.

Ezeket mlgos és földő *Salbeck Mátyás* úr vál. dulcini püspök, sz. Henrik apátja, a nagyváradi l. sz. székesegyházi káptalan nagyprépostja és kanonok, apostoli főjegyző, ő cs. kir. apostoli felségének tanácsosa, ezen tanács előleges kérelmére, az egész gyalog-katonaság jelenlétében, az aug. 20-kán eső sz. István király ünnepén, a helybeli papságból számosan kéretvén fel a tanács által segédkezésre, a városház előtt, az utca közepén, vagyis a piacén, az e végre emelt sátor alatt, a zenekar működése közben, ünnepélyesen megszentelte.¹⁾ Ez alkalommal a mindkét nemzetiségű gyalog-katonaság által tett diszlövésekbe vegyült a mozsarak gyakori durrogása is.

Hogy pedig mindazok, melyek az illő engedelmesség, hűség, bebizonyítása, az őszinte lélek és hódolathoz tartoznak, annál biztosabban hajtathassanak végre, ő felségeik itt létükkor, a fűnt tisztelt segédpüspök úr ő mlga a végre mily intézkedéseket irt elő, azok tartalma honi nyelvünkön²⁾ így szól:

„Azon három napra, melyeken ő felségeik jelenlétükkel boldogítani fogják Váczt, a tanácsnak adott rendeletek.

A) A szertartásiakra nézve.

1. A polgárokból választott 300 gyalog a következőleg ruháztatik és szabályoztatik: 150 magyarnak kékszinű, amennyire lehet, egyenlő ruhája lesz, fekete kalapja vagyis esáköja, vörös öv, esizmája vagyis sárga topánkája. Fehér szíjak és puskákkal láttatnak el. Ezek kapitánya lesz *Tóth János* ur, első hadnagy *Bencdek István*

¹⁾ E két zászló aztán sokáig őriztetett a városházán.

²⁾ Az eredeti latin szövegű.

ur, 2-dik *Danicz János* ur, zászlótartó *Putz János* ur. Ezek a közemberek ruhája színű, fehér zsinórzatu felkabátot, kalapot, vagyis ezüstpaszománttal díszített süveget viselendenek. Örmester lesz *Jeroszlauszky Gáspár*; a dobosak és sipolók kabátot, zubbonyt, nadrágot és topányt kapnak. — Ugyanannyi német fog öltöztetni harisnya és fekete nadrágba, annál csinosabba, mint a milyent birnak, és ha lehetséges, ugyanazon színűbe, süvegekkel és puskákkal ellátva. Ezek kapitánya lesz *Stolcz Antal* ur, első hadnagy *Stockinger József* ur, 2-ik *Beckert József* ur, zászlótartó *Waiszkopf József* ur; örmester *Dolezsál Antal*, szép öltözetrel, ezüst-szegélyű kalappal és puskával ellátva. — Továbbá a magyarok és németek zászlójuk színű, tehát vörös vagy fehér szalagból, amazok rózsát, ezek pedig csokrot viselendenek füvegeik mellett. Hajzatukat rendesen fogják összeszedni, az u. n. „Zopf” módra, és fekete szalagba kötik, szerényen eligazítják és mindennap cyprusi porral hintendik be. E mindkét csapatot *Benke István* bíró ur fogja vezényelni, kinek oldala mellé a rendeltek közlésére *Ratty Jakab* segédlovagul adatik.

2. A lovas katonák számra százan kék, amennyire lehet, egyenruhába fognak öltöztetni, oldalukon szíjjal és karabélylyal elláttatni, vállaikat fekete bárányszőrrel, fejüket szárnyra szabott csákó, mely fölülről szalagokkal fog díszíttetni, borítandja. Fekete csizmákat és vörös övöt fognak viselni. Ezek századosa *Hyross Pál* ur, hadnagyai: *Vajzer János* és *Drobný Ferenc* urak; zászlóvivő *Szakmári János* ur; örmesterek: *Tóth Imre* és *Taschl Mihály* urak, a kik csinosabb öltözetet viselendenek, fejeiket tollas kalapok és vállaikat farkas- vagy párducbőr fogják fűdni. A közemberek lovai fekete szerszámokkal leendenek ellátva.

3. Irattassanak össze a tisztek és közemberek mind, hogy a midőn szükséges leend, azonnal név-szerint szállíttathassanak, és azok teljesítésére, melyek kötelességekben állanak, ott tüstént kéznél legyenek.

4. A tiszt urak a gondjaikra bizott csapatokat serényen fogják gyakorolni, és pontosan kikutatják, vajjon a közemberek már mindnyájan tudják-e a gyakorlatokat? és ha a tizedesek előadásából, melyet ezek gyakorta tenni tartoznak, valamelyiket ügyetlennek vagy tudatlannak lenni értesülnek, azt a csapattól tüstént elmozdítandják, nehogy általa mások gátoltassanak vagy megrontassanak.

5. Azért főképp a tobzódás, lármák, káromkodásoktól és főképp a részegségtől óvják magokat. Ha pedig ezek valamelyikéről vádolnának valaki, azonnal börtönre vetessék, és meggyőztetvén, fenytetés alá vétessék.

6. Mindegyik csapatból 24 érett, jó, józan és a többiekénél csinosabban öltözött férfiak összezeirassanak és a mlgos segédpüspök urnak bemutatassanak, a kik másokra is szorgalmazatosan fognak fel-

vigyázni, és ha a szükség úgy hozandja magával, különös szolgálatokra leendnek alkalmazhatók.

7. Amint előre bocsáttatott, lévén diszitve, mindnyájan 27-kén reggeli órákban a piacon megjelennek, ahol oly rendben állanak, amint ő felségeik fogadásakor azt tenniük kell, onnét azok eljövele idejeig az állomás helyére, melyet a három nap alatt megtartaniok kell, fognak haladni.

8. Azért a kijelölendő helyen úgy fognak táborba állani, hogy az széles utcát, melyen a királyi kocsik és lovagok áthalad-hassanak, képezzen. Azonfelül, mint szokás és a mérnök által leiratni fog, mind a tisztek, mind pedig a közemberek részére sátorokat fognak állítani, és ezek elé mindenütt, amint kívántatik, öröket állítanak. Végre mindent a rendes katonaság szokásaként fognak elintézni és végrehajtani. Nehogy pedig az elmaradás és kóborlásra valami ürügy legyen, minden csapat közelében állíttassék egy más nagy sátor, melyet ételekkel, italokkal és zenével is ellátni fog az oda rendelendő markotányos.

9. Éji időben szabad lészen a sátorok körül több tüzet is rakni, de úgy, hogy a károk és valami szerencsétlenségek kikerül-tessenek. Mi végre óráról-órára az örök a tábort meglátogatandják, megvizsgálják és egyenkint minden sátorba betekintenek és átkutat-ják azokat.

10. Miután már mindenek elintézve lesznek, aug. 27-kén, az adott jelre a gyalogok jó rend és csendben a Dunaparra mennek, és onnét el sem is távoznak, mielőtt ő felségeik megérkeznek és a püspöki lakba bevonulnak. Ugy igyekeznek pedig magukat elhelyezni, hogy a Dunától a piacig az út mindkét részén vonalt képezzenek, melyet a piacon a püspök-lakig a lovaskatonák folytatni fognak, szokott adagokban kimért lőporral kell ellátva lenniök, hogy a mid-őn és ahányszor kívántatni fog, az adott jelre egyszerre készek legyenek löni.

11. Azután mind a gyalogok, mind pedig a lovasok a piacon illő rendben álljanak, és ott zeneszó mellett mindaddig maradjanak, míg ismét a táborba parancsoltatnak mindnyájan.

12. Az egész három nap alatt pedig mindig készeknek kell lenniök, hogy ahányszor és a hova rendeltetni fognak, tüstént oda járulhassanak.

13. A táborban zenéjük lesz és estve szabadon tánczolhatanda-nak, de szerényen, civakodás és zajongás nélkül, hogy ő felségeiknek ha arra menni tetszenék, mi kellemetlen érzést sem okozzanak. Ezekre való pontos felügyelettel megbizatnak és intetnek komolyan a tiszt urak, kik súlyosan számolni fognak ha valami hiba történni fogna.

14. Választassanak ki többen mind lovasok, mind gyalogok, kik ügyesebbeknek és alkalmasabbaknak látszanak, a kik a zöldfa utáni réten, az uradalmi kertnél, készített ösvényen versenyt futtas-sanak, és azok összeírassanak, hogy azonnal előszóllíttathassanak.

15. Evégre ludat is kell szerezni. Így a piacon is lesz futás. Mind az ifjak, mind a leánykák és gyermekek számára lehet különféle ajándékokat előre beszerezni, milyenek: csizmák, kendők, párták stb. Rendeltessék aztán alkalmas ember is, ki e játékra szorgalmasan felvigyázzon és azt rendezze. Ilyenekül pedig kiszemeltetnek: *Vajzer András* úr, *Tuchinszky György* úr alsó kántor, *Mancz György* és *Szalay György* verőcei volt mészáros. Hogy pedig e játék zavar nélkül és gyakorlottan történjék, a játszókat irattassanak össze és már most gyakoroltassanak be jól.

16. Az ily játék a Dunán is a halászok, molnárok és más ügyes hajókázók által csolnakokon rendeztessék és abban előre gyakoroltassanak az említettek, *Rékay János*, *Zweig Ignác* és *Fehér Ferenc* igazgatása alatt.

B) A biztonságra nézve.

1. Ez főképp kettőben áll, hogy t. i. a város a tüztől, rossz emberektől, verekedések és lopásra törekvők, ugyszinte a gyanus személyektől megmentessék. Az elsőre nézve minden polgárok súlyos büntetés alatt megintendők, hogy kéményeiket kijavítsák, és tüzet csak a legnagyobb szükségben és a háziak jelenlétében rakjanak.

2. Ki-ki az ő háza udvarán vizzeltelt kádat, lajtorját, fejszéket és néhány csáklványakat tartson készen a tűzvész esetére.

3. A házat soha ne hagyják üresen; mire nézve e parancs azonnal ki fog hirdettetni, azután egy héttel ő fűlségeik eljövetele előtt egy a tanácsból vagy kettő, t. i. *Gajger János* és *Viola András*, kettő a polgárok közül: *Traxler Márton* és *Denesch Péter* rendeltetnek ki; a kikhez adatik a kéményseprő, hogy minden házat megvizsgálhasanak és tekinthessenek; ha valami hiányok mutatkoznának, azokat tüstént helyrehozzák, és a jövőre kellő intézkedéseket tegyenek.

4. A mely alkalommal az utcák és nyilvános utakon kútak is megvizsgáltassanak és ha azok lánczok, kötelek, csöbrök és más szokott eszközök nélkül volnának, vagy más valami hibájok volna, azonnal megjavíttassanak és azután tisztán és bizton a közcélra tartassanak. Ha valamelyiket megtisztítani kellene, ez már most azonnal eszközöltessék.

5. Vizi csüveket, a mennyit csak lehet, szerezzenek; ha szükséges volna, kijavítsák; és egyet a városházán, másikat a diadalkapunál helyezzenek el. E vizi puskákhoz a hozzájuk tartozó mesterembereket és mindegyikhez két igazgatót és két lovat a szükséges emberekkel adjanak, kik azokat készen és vízzel megtöltve tartásuk minden szomorú eshetőségre, és azoktól ama három nap alatt csak akkor távoznak el, ha ott mások által felváltatnak. És pedig a nagyobbhoz a kőmivesekből hat, a kisebbhez pedig a kerékgyártókból négyen rendeltetnek a mesterek által a legényekből. A nagyobbhoz igazgatókul a város kovácsa *Sirsinger András* és *Kaszner András*, a kisebbhez *Vieland Ádám* és *Franyó György* fognak adatni.

6. Legyenek készen az edények is, kocsira rakva és vízzel megtöltve, melyeket ökrökkel vagy lovakkal, és azok mindig befogva legyenek, amint szükséges azonnal a vész helyére vonassák el.

7. Szigorún meginteni kell az ácsmestereket is, hogy kebelökből nehányat rendeljenek, a kik folyton józanok és szakadatlanul örködők legyenek, felvigyáztatván egyszersmind a lajtorják és bőrcsübrökre a leggondosabban. Ezeket pedig mind úgy hajtva végre a tanács, nehogy midőn a közbitonság föntartása érdekében megbizatnak, hanyagságról kelljen őket vádolni és az uradalom által szigoruan megbüntettetni.

8. Minthogy pedig ezen ünnepély az emberek igen nagy ide csődülését vonandja maga után, a kik közt gondatlanok és roszakarutúak könnyen találtathatnak, nehogy azok által ő felségeik sérelmére is a városra valami kár háromuljon, ezt kitelhetőleg mindenkép gátolni kell. Miért a biztonság második részére nézve, semmi vendéget be ne fogadjanak szállásra, hacsak azok becsületességéről meg nem győződnek, vagy azokra folyton felügyeljenek. Nehogy pedig alattomban és gyanus órákban valaki a házakba beférközzék, a gazdák éjjel és nappal házuk padlását, az istállót és minden zugot, úgy szintén a csűrök és kertekben is megtekintsenek. Ha pedig tán a városban valami gyanus embereket tudnának lenni, a mennyire lehetséges, az ily alkalomból elvonandják, nehogy másoknak kárt, a tanács és városnak pedig szégyenpirt okozzanak. Hogy ezek annál erősebben megtartassanak, a városházánál rendeltessék ki egy tanácsbeli 12 hajduval vagy más erős emberekkel, a ki így folyton felvigyázzon, és reggel, délben és este a segédpüspök ő mlgnek pontos és őszinte tudósítást tegyen.

Rendeltetett pedig *Taschl András* ur, azonfelül *Laczkóczy Pál* és *Herkl János* urak, akikhez tán nem haszontalanul adatnak nehány polgárok a *Tabánban*: Kép Tóbiás, Berceli András Szabati Varga János, Szinai Tóth György, Solthi Márton, Balázsik András, Messina József, Pálincás Márton, Kecskés Ignác, Dombay Pál, Botka György, Kecskés Márton, Krizsán Ferenc. — *Az újvárosban*: Bartos Mátyás, Omaszhauffmann János, Rákóczi József, Sági István, Ujvári István, Urbán Márton. — *Ispita-Utcában*: Deméndi Gergely, Benke Ferenc. — *A káptalani-utcákban*: Peringer Pál, Póts Márton, Bódi György, Kalocsány János. — *A régi temető-utcában*: Perenits Mátyás, Tóth Ferenc. — *A hatyú- és temető-utcákban*: Gáll József, Palásti Mátyás, Hajdu (máskép: Nagy) István, Serfőző Mátyás, Laczi Mihály. — *A zöldfánali-utcákban*: Alberth János, Nagy Márton, Velencei János, Kis András, Kolbász (máskép: Szabó) István, Takács István, Hujás Tamás, Básti Mátyás. — *Az alsó káptalani városban*: Petykó András, Szorgh Tamás, Havrl Ferdinand, Seres János, Lacsó András, Rottinger Tamás. — *Sz. Miklós-utcában*: Szücs Gergely, Csorba János, Urbán István, Nádasdi Mihály, Gáál Ferenc. — *A német-negyedben*: Skoda György, Jakabovics András, Matejkovics

Mihály, Priner Pál, Mészáros György, Szikora Mihály, Ludwigh András, Wurtz András, Almási András, Regele József, Rhemer Tamás, Krien Mihály, Russányi János. — *A német-utcában*: Heisz Ágoston, Joeh János, Brumárszki János, Rácskai János Gulyás Mihály, Hanácesek János, — kik utcákra felosztva, az előírottakat megtartsák.

Hogy pedig ezek örködése annál erősebb és biztosabb legyen, mindjárt esti 8 órakor 12 gyalog-katona két óránként reggeli 5 óráig a városban járkelni fognak, 6 lovas pedig a város különféle szegleteiben helyeztetik el, és a lármára vagy keletkezett zajra azonnal előszaladnak, hogy a gonosztevőket elfogják, jól őrzött börtönbe vetvén, minden késlekedés nélkül, melynek gondos felügyelet alatt kell lennie. Ezeken kívül kettő a praefectusi lak alatt fog állani az utcán a Duna felé. *Lauchász* ur házánál is fognak állani, kik akadályozni fogják, hogy semmi kocsi se menjen át a püspöki lak előtt, vagy ott semmi oly láрма ne történjék, mely ő felségeik csöndje és békéjének a legkevesebbé is hátrányára lenne, vagy más valami zajongás ne okoztassék. A többiek pedig, kik a püspöki kertnél táboroznak, vigyázni fognak, hogy valaki a kerítésen vagy falakon be ne menjen abba. Továbbá, minthogy minden zaj és minden láрма tilalmaztatik, csak mindenütt „*Vivat*“-nak kell hangzani; midőn ő felségeik átkocsiznak vagy sétálnak, ebédelnek vagy vacsorálnak, mindaddig szabad lesz azt hangoztatni, míg más zeneszerek szólalnak meg, melyek zengését megzavarni nem szabad, hanem azalatt hallgatni kell.

C) *A csinosságra nézve.*

1. Ami ismételten meghagyva volt a héten át, azt minden késlekedés nélkül teljesíteni kell. Mindnyájan t. i. a főutcán, és azokon lévő házaikat, melyeken ő felségeik elhaladni fognak, kimeszeltetendik, fákat, köveket és minden oly akadályokat, melyek az utca tisztaságának hátrányára vagynak, udvaraikba vagy máshová szállítandják és seprőkkel az eljövétel előtt két nappal, és főkép ő felségeik ittléte alatti három nap reggel és este megtisztogatni fogják, a port és szemetet pedig az erre rendelt kocsiokon a városból azonnal kihordatni kötelemükül ismerjék. És semmi, bárminemű marhákat jární vagy hajtani meg nem engednek a városon át egész Kis-Váczig; mi hogy annál biztosabban úgy legyen, ez már most kezdetét vegye. Az eljövétel első napján mindnyájan a diadalkaputól a piacon át egész a katonai szállásházig bezárólag, a felső plebánia házig és a vásári kapuig, úgy szinte a Dunára vezető utcán, és minden a Dunaparton létező házak gyertyákkal vagy más fényítőkkel kivilágíttassanak. Szabad léssen e kivilágítást jelvényes rajzolatokkal is diszíteni. Ezt kell tenni a második és harmadik nap is, vagyis ő felségeik ittléte minden éjelein. A katonai szállásháztól pedig a zöldfáiig mindnyájan készek legyenek, hogy ha ő felségeiknek

a főutcán át oda kimenni tetszeni fog, mindjárt az adott jelre a kivilágítást az előírt módon előtűntetni. Erre pedig főképp fővigyázandanak *Taschl András, Laczkóczy Pál és Herkl János* urak. Midőn ő fölségeik a „mesterséges tűzhez“ kocsizandanak, a diadalkapu utáni házak, valamint a külváros és Kis-Vác faluban létezők is kivilágíttassanak.

2. Minthogy a disz fentartására legtöbbet tesz, ha a piacra hordandó árucikkek az ezeket szállítókkal együtt ilyenkor attól távol tartatnak, azért minden anyókákat és bármely más eladókat onnét máshová utasítani fognak, nehogy a sütők és főzők kellemetlenségei és a különféle szag a püspöki lakba is elhasson, hol ő fölségeik beszállásolvák az ünnep alatti három napon.

D) A rendőriekre nézve.

1. Szorgalmasan gondoskodni fog a tanács, hogy a vendéglők borral, serrel, egyéb jó és elegendő italokkal, a mészárszékek marhahússal, ugyszinte bornyú, ürü és bárányéval, a sütődék zsemlyékkel, a piac kenyérrel, szárnyasokkal, jó és érett gyümölcsökkel ellátva legyenek. Ennek kellő és pontos végrehajtására.

2. Több, mindnyájokat két fegyveres őr által környezett ügyelőket rendelendének, a kik naponként a vendéglőket, sütődéket, mészárszékeket és a piacot megvizsgálják, az árucikkek milyensége, a mérték és súly mennyisége, az áruk törvényes árára nézve alattomban, reméletlenül és mintegy leskelődve nyomozást tegyenek. Ha legkisebb hibát fognak észrevenni, a vétkeket azonnal a városházához vezetik és a segédpüspök ő mgnak bejelentendik, hogy nyomban a rosztat elhárítani és nyilvános elégtételt szolgáltatni lehessen. Erre nézve kirendeltettek: *Keserü Ferencz* vámos, *Osiky Mihály* a káptalani város jegyzője és *Morlin János* urak.

3. Mi hogy annál könnyebben elérettessék a) megszabják az eladandó cikkek milyenségét, b) a mértékek és súlyok mennyiségét s c) azok árát. Ezek pedig előre kihirdettessenek és a városház kapujára kifüggesztessenek.

4. A piacon minden eladók nem és faj szerint gondosan elkülöníttessenek.

5. A helybelieknek, kik máskor ételekkel üzérkednek, meghagyni el ne mulasztsszák, hogy azon napokra a szükséges készlettel ellátva legyenek. Mi végre őket gondosan összeírni kötelemükül ismerendik.

6. Felügyelni fognak, hogy a piacon egyenetlenkedések és civakodások ne támadjanak, melyek meggátolására a hajdúk folyton a piac körül maradni és felvigyázni fognak, valamint arra is, hogy a jövevények a helybeliek előtt láttassanak el kellő pontossággal.

7. Ami fő dolog, minden igyekezettel azon lesznek, hogy a

mint a szállások az idegeneknek kimutattattak, a szobák és azok felszerelvénye, főkép a nyoszolák és ágyneműek tiszták és csinosak legyenek; a vendégek iránt nyájassággal, emberséggel és szolgálati készséggel viseltessenek. Azon háromnapos lakásért mitsem merészeljenek kívánni, de az önkényt ajánlottak a legnagyobb köszönettel elfogadhatják. Az idegenek ezen szállásai megvizsgálására két alszállásmestert fognak kinevezni, kik akkor naponként a polgárok házaiban megvizsgálják a szállásokat, most pedig hogy azok illően elkészíttessenek, törekedni fognak erre, és mindenekben *Weith* kamarás úrtól fognak függeni, a kinek parancsaihoz alkalmazkodni tartoznak.

Ezek, és ha egyebek a körülményeknél fogva előfordulandának, valamint a mi a föld legfőbb ura iránti engedelmességhez tartozik, úgy mindenkit, és az egész várost, tehát a káptalanit is külön és egész szigorral kötelezik. Valóban most a legjobb alkalom mutatkozik avégre hogy kiki a hódolatot, melylyel királya iránt tartozik, az emberséget, hitet és hűséget, melyek a legjobb fejedelmet és e föld urát megilletik, a tiszteletet, melyet kiki érez, a szívben honoló tisztelést és becsülést kinyilvánítsák és világosan bebizonyítsák; hogy így mind a jutalmakat a jó tettekért elvehessék, mind pedig ellenben az elmulthatatlan legsúlyosabb büntetésekkel lakolhassanak. Hogy pedig ezeket kiki minden igyekezettel és erejével elkerülhesse, minden magán kényelem, tekintet és érdek félreteendő léssen; a szenvedélyeket elnyomni és a megparancsoltakat gyakrabban és ismételten mind a tanácsban, mind pedig azoknak, a kiket illet, buzdításuk és sarkalásukra ismételni kell, nehogy ő fölségeik oly nagy kegyessége és a főmagasságú hg. jószágából némelyek gonoszsága miatt az egész városra orvosolhatatlan és örök disztelenség, szegény háromljék.

Hogy pedig az ezen ünnepélyre a polgárokból kiválasztott katonák nevei az utókor tudomására legyenek, azokat tiszti rang és sor szerint, emlékül itt közöljük, és ugyan: a mindkét csapat vezénylője volt *Benke István* ur, Vác püspök városának rendes birája; a magyar gyalog-katonaság kapitánya: *Tóth János* úr a püspöki város senátora; első hadnagy: *Benedek István* úr, ugyanazon város tanácsbelije és rendes jegyzője; második hadnagy: *Danicz János* káptalanvárosi senátor; zászlótartó: *Putz János* püspökvárosi senátor és pénztárnok; őrmester: *Jeroszlauszky Gáspár* Vác püspökvárosi polgár és szücsmester.

1. *Tizedes Horváth László* szücsmester alatt: Buchalovits János szíjgyártó-mester, Nagy Ferenc, Franyó Antal, Kakas János csizmadia, Szakács János, Rózenbergi György, Pintér Pál, Túrocz Imre, Tóth István, Nagy András, Lalahai Bertalan, Kis Márton, Rezetka Mihály, Korpás Pál, Katner György, Vojtek István, Seres János, Sóós Mihály.

2. *Tizedes Szakács József szücsmester alatt*: Urbanovits Mihály, Bartos Lukács, Peycsik Mátyás, Tvrdi János, Gál István, Lipták Gergely, Mózes Gergely, Mlinárovics György, Simák Mihály, Penner Márton, Kis Lőrinc, Kakas László, Mizer János, Molnár György, Szakács Mihály, Bauer András, Stephán Ádám és Kolopovics Mihály.

3. *Tizedes Lipcsei Ignác alatt*: Szilágyi József, Mellis György, Bartos Márton, Vrabetz Tamás, Mizer Ferenc, Kakas Tamás, Galba János, Gruber János, Karlovits Lőrinc, Csetei István, Vrabetz János, Markó András, Szekeres Ferenc, Liptai András, Liptai János, Galba Márton, Botlik István, másik Galba Márton takács.

4. *Tizedes Szeredi Pál alatt*: Szobai Mihály, Gyuracz János, Krajcsovits Pál, Plichta János, Szalai Mihály, Stefánovics szabólegény, Baranyai László, Gedei István, Vojtek János, Pellán Antal, Gyurkovics Gáspár, Dobó István, Hrabalik Pál szücs, Mészáros Lukács, Bárány Ádám, Kiszeli György, Pajor József, Galambos Antal.

5. *Tizedes Sztany Mihály alatt*: Mizer Mátyás, Hideg Márton, Mizer Pál, Kubik Márton szücs, Keller János, Kovács József, Mender György, Horváth György, Szkladánovits Miklós, Maróthi Jakab, Salga János, Bogner János, Ondregka Mihály, Adamkovits Ádám, Messina József, Hoszszú József, Mészáros János, Jóvizsi Gábor.

6. *Tizedes Rock József alatt*: Salak Ádám szabó, Kubik András szücs, Gyurik János, Trummel János, Bolgár Béla, Forster David, Perenits János, Trnka István, Ergai János szabó, Gál Pál, Séta György szijgyártó-legény, Oravetz Tamás, Kovács Pál, Molnár Mátyás, Perenits Mátyás, Krzel Károly, Sulánszky Mihály, Almási András szücszabó-legény.

7. *Tizedes Eliás Pál alatt*: Pásztor József, Szakács Ferenc, Remis Mihály, Illés András, Krisán Mihály, Kollár András, Kis Pál, Kaiser János, Mészáros András, Messina György, Swanda István, Katner Antal, Szleпка Miklós, Krajcsik János, Uhlár János, Jakobovits József, Libert Ferenc, Francsics Ferenc.

8. *Tizedes Czár András alatt*: Lőrinczi Pál, Szabó Antal, Kelemen György, Krajcsik János, Ságbi András, Pásztor György, Kiszszel György, Blasó Márton, Lévai Mihály, Stur Márton, Németh András, Magyar Jakab, Keller János, Zuber János, Sükösdí Tamás, Liptai József, Tarcsei András, Kolosztóni János.

A német gyalog-katonaság.

Kapitány: *Stoltz Antal* úr püspökvárosi tanácsbeli; első hadnagy: *Stockinger Ferenc József* püspökvárosi tanácsbeli; második hadnagy: *Beckert József* p. városi tanácsbeli urak; zászlótartó: *Waiszkopf József*; őrmester: *Dolezsál Antal* varga.

1. *Tizedes Staudinger Tamás alatt*: Kaltenhauser Ferenc, Rózsa Károly, Springler György, Bitterer János, Pitner Gáspár, Sticker

József, Depier Mátyás, Kraupa Ferenc, Kneidinger Antal, Lóór József, Szluzsál György, Ruff János, Schrom János, Pickel József, Öderer Mátyás, Stenczinger Pál, Liebwerth Mátyás, Kamell János és Weisz József.

2. *Tizedes Miller Antal alatt*: Kozák János, Monsbarth Mátyás, Kerger József, Windlpassinger Vitus, Richter Ferenc, Anger József, Schiner Mátyás, Ludwig Ferenc, Hohenreith János György, Hartman Tamás, Stentzl Ágoston, Schweinbach György, Tier János, Hederer Lőrinc, Feigl György, Pirnbaum György.

3. *Tizedes Welser József alatt*: Gürtler János, Ingel Mátyás, Angelbrandt, Weigl Mátyás, Schwer Tamás, Neupauer Bertalan, Baumgartner Mihály, Ulahm János, Osterman Péter, Kharnér József, Herrl Mátyás, Priesterspenger János, Grülltner Lénárd, Pauer Lőrinc, Wierlandt, Piringer József, Koch Péter, Polt Pál.

4. *Tizedes Höffenträger Adám alatt*: Wogna József, Pechinger Ferenc, Kheberle Ulrich, Hemelich Mátyás, Kazinova András, Monting, Zoritzer, Meinhardt Lőrinc, Heigl, Lzucka, Már János, Kukumusz Antal, Kozák Vencel, Pfeilschmidt Antal könyvkötő, Peisziák Jakab, Eingsenhuber, Standhoffer, Zimmermann Lajos.

5. *Tizedes Teyber József alatt*: Seht György, Szupanetz Mátyás, Diterle Ignác, Pilsinger Mihály, Lesch Mihály, Weschl János, Scheber József, Kheringer József, Glückhammer János, Beschmann János, Wagner, Firtling Ádám, Heisz Lőrinc, Leibert, Frohndorffer, Faath György, Jeritz Antal, Lentz Mátyás.

6. *Tizedes Ruff János alatt*: Regele József, Harrer Károly, Trüber Pál, Glaser Péter, Beck Jakab, Willroda Mátyás, Jungwirth Simon, Zirl Péter, Stapf András, Dungler Pál, Hederer András, Belion Tamás, Folck Jakab, Teporner Albert, Lanzetl Fülöp, Noder János, Milner Mátyás, Ödenburger József, Kurtz Jakab, Schintzl Zakariás, Dietrich Ferenc, Fiesl Mátyás.

7. *Tizedes Kierchner Péter alatt*: Leitgeb Péter, Hedlsperger Mátyás, Krentzsel György, Jany János, Kliebenstein Mátyás, Kholser Benedek, Hoffmann János kőmives-mester, Obermeyer Márton, Konrádstadt János, Schirschinger András, Opatrni János, Tadler Ádám, Wehr János, Zimmermann Antal, Handlang Mihály, Purtzl János; a bognár céhből: Pauer János, Kreis József, Taub András, Pauer Lőrinc; Kleiner József kovács; Stadler Gáspár sebész.

A magyar lovas-katonaság.

Százados: *Hyross Pál* úr városi kapitány és tanácsbéli; hadnagyok: *Vajzer János* tanácsbéli, *Drobní Ferenc* aljegyző urak; zászlótartó: *Szokmáry József* úr; őrmesterek: *Tóth Imre* úr kápt. városi, *Taschl Mihály* úr.

1. *Tizedes Rózsa Pál alatt*: Dráb György, Mészáros János,

Pozsonyi Mihály, Palásti Mátyás, Molnár Ferenc, Ságbi György, Kántor Mihály, Pusztai János, Berezei János, Traxler, Obermann Mihály, Dora Mihály, Nagy Mihály, Rózsa Mihály, Kovács József, Győri János, Havas János, Ghillányi János, Csekő István, Rákóczy Mihály, Zsilka Tamás, Palik András.

2. *Tizedes Kiss Béla sebész alatt*: Fekete József, Fabó István, Kartali József, Pápa Jakab, Peregelyi Ádám, Fehér Gábor, Hajdú György, Urbán Mihály, Tóth Jakab, Urbán Márton, Ludwigh János, Görög János, Rácskay János, Csorba János, Bodor János, Ackermann Mátyás, Pintér Mihály, Fekete István, Késmárky György, Ludányi Jakab, Medve Pál, Kolosvári János, Ujvári, Bodor, Téth Ferencz, Görög József, Tóth Ádám, Késmárki Mátyás, Wagner.

3. *Tizedes Szuppanits József alatt*: Tóth János, Cseszkó János, Králik János, Késmárki József, Kakas Imre, Kiss István, Bajtay, Rózsa Imre, Gáál, ifju Ziegpauer, Hanacsek.

E csapatokon kívül ezen ünnepélyre Pestmegye részéről 5, a jászok, Nagy- és Kiskúnságéról pedig 4, szintén lovas katona volt ide rendelve, egészen katonailag lévén ezek is mindnyájan felszerelve. A Pretlaky-féle lovas vasas-ezredből 5 osztály vonatott össze Vácztól ugyanazon ünnepélyre. És ezek mindnyájan, valamint a város három csapata is, és pedig annak két gyalog csapata a vámház fölött a sánczok között, vagyis inkább a vízlefolyásnál a város felé, a magyar jobb részen, a lovas pedig sz. Rókuszt kápolnája fölött a szántó-földeken, melyek a temető közvetlen szomszédságában vannak ültettek táborot. Ezeket követte a pestvgyei katonaság, mely után a Jászság és Kúnság által küldöttek táboroztak; a temető vagyis az említett kápolnán alól pedig a Pretlaky-féle 5 osztály helyezettett el, melyekből egy, t. i. a tüzérek csapata, azon három nap alatt a püspöki lak előtt állott őrt, míg ő felségeik itt időztek.

Ezek mind így előre elrendeztetvén, az ezen 1764. évre hirdetett országgyűlés alatt, mely Pozsonyban tartatott, ő csász. kir. főlsegeik fönt elsorolt legkedvesebb gyermekeikkel, t. i. II. József római király, Leopold főhg, Mária Anna és Krisztina főhgnőkkel, végre augusztushó 27-én esti $\frac{1}{2}$ 9 körül a Dunán 6 diszszinú hajón, melyek mint az oly nagy főlsegeket megilletik, a legfőlsegesebben valának főlszerelve, selyemmel bélelve és külöfféleképen főlékesítve, milyeneket az itteni kikötőben még soha nem láttak, azokat kormányozván a cs. kir. hajósok, megérkeztek, és a hajók mind a Kis-Vác helység alatt állottak meg. Ahonnét a fönt említett ő főlsegeik a város és püspöki lakba, melyek ő főlsegeik számára szánt minden tere-
mei az előszobákkal együtt a legkülönféle-szinűbb kelmékkel bevon-
va, a legjobb butorokkal megrakva és felékesítve valának, azon dia-

dalkapun át, melyről fentebb szoltunk, és az ujon csinált utcán, melynek mindkét oldalán Kis-Vác helységtől elkezdve egész a püspöki lakig katonaság és pedig először a jászok és kunok csapatjai, majd az említett diadalkapunál, ennek felső részén, közvetlenül a város gyalog, másik részén pedig a város felé a német gyalog-, végre a pestmegyei katonaság, és a legutolsó helyen a püspöki lak előtt a városnak lovas-csapatja volt két rendben felállítva, és az ezen előre bocsátott mód szerint elrendezett katonaság sorfalai között pompás kíséretben bevezetettek.

Alig érintették pedig, ő fölségeik e város területe határait, máris az ágyuk szünteleni dörgése, a mozsarak durrogása és a város mindkét gyalog-csapatja által tett puska- és puskalövések, a templomok valamennyi harangjaink zúgása, dobok és harsonák pörgése, és riadója a különféle helyeken felállított zene-bandák működése, azonnal emelni kezdék az ünnepélyt. Az öröm és lelkesedés e jelei nem is szüntek meg előbb, míg a kitűzött helyre el nem érkeztek; mely alkalommal és azon három nap alatt, míg ő fölségeik itt időztek, Kis-Vácztól egész a diadalkapuig mindkét oldalon szurkos koszoruk, onnét a régi kapu romjaig számtalan, fagygyúval telt üvegek diszitette lobrok, onnét pedig a piaczig vörösre festett oszlopokra akasztott nagyobb lámpák három gyertyával világítva, az egész piacon köröskörül elhelyezve, este és minden éjjel meggyújtva, mindaddig világítának, míg csak az erre szánt anyagban tartott.

Ezen kívül a diadalkapu mindkét részén, t. i. az alsón és felsőn, a tő papnövelde, a városház altánya, a püspöki lak felé néző valamennyi ablakai, ugyszinte a sz. domonkosrendiek egyházának homlokzata, nemkülönben a tő kegyesrendiek temploma is, ugy megrakva voltak üvegekkel vagy is lámpákkal, hogy azok fölsejétől az alsó részekig semmi egyebet csak tüzragyogványt lehetett látni. Ahonnét e területet, főkép a diadalkaputól a tő sz. domonkosrendiek templomáig szépen ugy kivilágítva lehetett látni, hogy e kivilágítás a derült nap legvilágosabb sugaraival vetekedett. E főutezán igen sok ház ablakai, főkép a városház 6 ablakábani világítás, rajzolatok és különféle jelvényekkel és mondatokkal valának meglepően diszítve a közönség nagy gyönyörködtetésére.

Mi történt pedig az ő felségeik által Vácztól töltött napokon, mindazt röviden így adjuk elő: Eljövételök másnapján, vagyis aug. 28-án ugyanazon fölségek mindnyáján tizenegyedfél óra körül ő főmagassága, a jelenlevő honnagyságok, az egész tő káptalan és e végre ide meghívott sok plébános kíséretében, az összes katonaság jelenléte és az ut mindkét oldala melletti sorfalai közt a tő sz. domonkosrendiek templomába, mely akkor székesegyház hiányában ilyenül is szolgált, ünnepélyes pompával vezettettek; ebben külön imahelyül a főoltár előtti kar jelöltetett ki részökre, a jobb oldalon, vagyis az evangéliumén a császár, királynő és a római király, a balon pedig vagy is a sz. leckeén a főhgek: *Leopold, Mária Anna és Krisztina* foglal-

tak helyet. Az énekes sz. misét ő főmagassága végezte, és azután ismét a mondott püspöki lak felé huzódott a nagyfényű menet, ahova midőn ő felségeik elértek, azonnal a vácz székesegyházi tő káptalan mlgos és főtdő kanonokjai a többi tő papsággal, aztán a szomszéd vármegyék, a jászok és kunok követ-urai, és az ezen ünnepélyre különösen ide sereglettek, a tisztelgésre és kézcsókra bebocsáttattak.

E szerencsében részesült szintén *Benke István* e város főbirája, *Taschl András* polgármester, *Tóth János*, *Stoltz Antal*, *Hiros Pál*, *Stockinger Ferenc József*, *Beckert József*, *Benedek István*, *Putz János*, *Vajzer János*, tanácsbeli urak, *Drobny Ádám Ferenc* aljegyző ur; a káptalani városrésztől pedig *Danicz János* ur tanácsbéli, kiket ő főmga a fölségekhez bevezetni és rövid beszéd után bemutatni kegyesen méltóztatott. Midőn pedig rang és korrend szerint a kézcsókolásra bocsáttattak, és pedig először a császár, azután a császár- és királynő, majd a római király, ezek után pedig Leopold, Mária Anna és Mária Krisztina főhgek elé, a kik mind az előteremben félkörben állottak, és pedig a három előbbieknek mint koronázott főknek csak három első ujjokat, a főhgeknek pedig egész kezüket csóolták meg. Ő felségeik a kézcsók alatt mindenkinek nevét és hivatalát tudakozták.

Alig lett pedig a királyi ebédnek vége, máris az előre megrendelt magyar, közben-közben lengyel-táncz intéztetett a püspöki lak előtt, melyet is ő felségeik ablakaikból vidám kedélylyel szemléltek. Ahol is nemcsak helybeli, hanem idegen személyek is, nemcsak a nemnemesekkel csupán azon örömből, melyet ő felségeik szemléletéből éreztek, tánora kerekedtek, járván mindaddig, míg ő felségeiknek a táncot szemlélni tetszett. Ennek végeztével ő felségeik az ezen években építtetni kezdett székesegyházba, innét meg a püspöki uradalom „*Althánn*“ nevű szöllejébe, követvén őket az összes katonaság és mindazok, kik ezen ünnepélyre igen nagy számmal Vácra csődültek, vezettettek el, s míg ott tartózkodtak, a Pretlaky-féle vasas-ezred 4 osztálya *Albert* szász hg ő fensége rendeletéből és vezénylete alatt, az említett szölőhez közelfekvő szántóföldeken mindazon hadi miveleteket, melyek az ütközetben előfordulni szoktak, némelyek támadólag, mások védőleg tartván magokat, huzamos és gyakori lövöldözések közt hiven tüntették elő. Ezek így megtörténvén, innét a mesterséges tűzhez, mely t. i. közvetlenül Kis-Vác helység fölött, ugyanazon tűz gyarával együtt rakatott, a katonaság fáklyákkal világítván elő, vonultak, hol noha oly füst volna, hogy abban az oktalan állatok is alig birtak megmaradni, mégis ő felségeik nem tértek el onnét előbb, míg a mutatóványok véget nem értek.

E helyről egyenes úton a püspöki lakba vonultak vissza; mely napon és e lak előtt a város mindkét gyalog-csapatja katonai miveleteket tüntetett elő, melyeket ő felségeik a legnagyobb kegyességgel és tetszéssel szemléltek. E hadi miveletek közt ismételten, valamint azon istentisztelet alatt is, melyen ő felségeik jelen voltak,

az érintett csapatok igen jól lődöztek. Ő főmga pedig néhány hordókban, melyek a káptalani városház közvetlen szomszéd épülete udvarán egy evégre készített emeltebb helyen állottak három zöld élőfa között, az inni akaróknak bort adott; mi igen mulatságos látványt nyújtott, midőn a hordók körül nyüzsgő sok ember a legnagyobb erőlködéssel igyekezett emlékezet okáért ezen ingyen-borból részesülni. E napon ő fölségeik mindnyájan esti 10 óra körül a főutcán a tő domonkos-rendiek egyházától egész a diadalkapuig kedélyes és vidám lelkülettel sétált; mely napon a püspöki laktól az említett sz. domokosrendiek templomáig az ut a legszebben egymás mellé illesztett deszkákkal rakatott ki.

A harmadik nap, míg a királyi ebédnek vége lett volna, a püspöki lak előtt két faoszlop különféle jutalmakkal megrakva körülbelül két ölnyi távolságra egymástól állitattak fel, melyek egyikétől a másikig erősebb kötél volt kihuzva és oly magasságba kiterjesztve, melyet lovas ember egy kezével nem egykönnyen érhetett volna el, mely kötéltre egyenként néhány lúd volt sorban egymásután kötve; mely élő ludak nyakai a jól megerősített és előre bekent kötélről lógván, ki azok fejeit gyors lovaglás közben letépni tudta, ő fölségeik ezt a püspöki lak ablakaiból vidoran nézván, csupa huszasokból álló 4 frt lőn jutalma. Az ilyenek azonfelül mindazon jutalmakból is egész az utolsóig tetszésük szerint választhattak, melyek ő fölségeik bőkezűségéből rakattak az említett oszlopokra. Ugyanezt megkísérlette a gyalog-katonaság is, melyből szintén, a kik futás közben a lúd fejét letéphették, megjutalmaztattak.

Ezután a gyalog-katonaság által versenyfutás tartatott és néhányszor ismételtetett, melyben a ki kitünt, szintén bizonyos pénzösszeget kapott jutalmul. Miután ezeknek végök lett volna, a halászat helyére vonultak; mely az előbbi napon a mesterséges tűz mellett rendeztetett el; hová előbb e város csapatjai s a Pretlaky-féle katonaság vevén magokat, nemsokára ő fölségeik is megérkeztek a jelenlévő honnagyságok diszkrétetésében; ahol a halászok háromszor vetvén meg hálójokat, egy előre oda tett vizát, váratlanul pedig a kisebb fajukból néhány halat fogtak a halászok, kik ajándécul ő fölségeiktől 20 aranyat kaptak. Míg a halászatnak vége lett volna, ő felségeik részére pompásan feldisztatott sátorokban időztek, mely alkalommal a város mindkét katonai csapatja ismételten és felváltva tüzött adott. Innét a püspöki lakba ismét visszatérvén, már jól késő estve, éji 10 és 11 óra között, a római király ő felsége, Leopold főhg. testvérével a főutcán a diadalkapuig főembereiből csak néhány lévén kíséretében, sétálni méltóztatott.

A 4-dik napon, ennek lenyugtakor a Dunaparton ujon épített, és már főntebb említett, s csak ezen esti ünnepélyre kívülről mindkét részen meggyújtott roppant sok mécsekkal és lámpásokkal, belülről pedig különféle kelmékkel felszerelt és ékesített és sátoralakra bevont hidhoz, a városház mindkét részről lámpákkal kivilá-

gitott kis utcáján kísértettek le ő felségeik igen fényes kíséretben. Ez alkalommal a Dunapartra vezető út is, mely ujon készítettetett, a hid mindkét részén, a felsőn t. i. és alsón, mindkét oldalon végtől végig igen gazdagon ki volt rakva mécesekkel és lobrokkal, melyen is, valamint az ünnepély egyéb napjain a császár ő felségének sétálni tetszett. Mig itt időztek volna ő felségeik, az alatt a város mindkét katonai gyalog-csapatja ugyanazon utcában katonai rendben állván, a molnárok és más hajózáshoz értők a segédpüspök ő mlga előleges intézkedése folytán, *Rékai János* helybeli polgár vezénylete alatt a Kis-Vácz irányában fekvő szigetből lámpákkal szépen feldíszített hajócskáikkal előjöttek és azonnal a versenyhez láttak; kik közül, ki első jutott el a kijelölt helyhez, azon jutalmon kívül, mely az ily érdemre nézve már kitűzve volt, még ő felségeik által is megajándékoztatott.

Egy bizonyos jó magasra emelt oszlop mesterséges tüzi szerekkel előre gazdagon ellátva volt, mely a molnárok hajócskaversenyök végeztével meggyújtván, arról némely tüzek egyenesen a magasha hatottak fel, mások pedig körben vagy vízszintesen különböző részekre repülve borzasztó látványságú lángokat adtak és egymásra következő iszonyú recsegéseket hallattak. Amint onnét visszatértek volna a püspöki lakba, ezen ünnepélyre német szövegű éneklés lön előadva a szüzek és iskolai ifjuság által, melyet már előre is többször előadtak és azután is ismételtek.

Ő felségeik az *5-dik nap*, amint már elhatározták, hogy Budára ¹⁾ rándulandanak le, a császár ugyan maga József római királylyal és Leopold főhggel hajón, a királynő pedig Mária Anna és Mária Krisztina főhgnökkel, az ezen ünnepélyre Esztergomból ide hozott repülő hidon, mely az ujon épült kőhid irányában volt elhelyezve, a Dunán átkelvén, kocsikon kora reggel a sz. endrei úton utaztak el. Ahonét, mielőtt ugyanazon napon már későn estve kocsikon visszatértek volna az említett sz. endrei úton, az ő érkezésük az egész katonaság és özszesesereglett népség által a piacon a legforróbban váratott és a legvidorabban fogadtatott; az utca, melyen a Dunától a püspöki lakig áthaladniok kelle, már többször említett kőhiddal együtt egészen kivilágítva volt.

Gróf Grassalkovics Antal Pozsonyban az országgyűlésen lévén, neje Vácra sietett alattvalói hódolatát bemutatni, s az ötnapi látogatás tartama alatt az udvar közelében időzött; mit a királynő oly kegyesen fogadott, hogy a grófnő minden nap meghivatott a fejedelmi asztalhoz, s azt is megígérte neki, hogy Váczról Pestre menvén, Gödöllőt utjába ejtendi s az ott elköltendő reggeli után Besnyőre is kiránduland. Lett erre aztán Gödöllőn élénk sürgés-forgás az ünnepélyes fogadtatás végett. Azonban a királynő nem a vácz-

¹⁾ Mint a váczi kegyesrendiek naplójában olvasható, főkép azért, hogy látnák azon fölséges királyi palotát, melyet VI. Károly császár kezdett építtetni.

pesti úton, mikép említők, hanem a Dunán átkelve annak jobb partján rándult le Budára s az nap este még visszazért Vácra. Pestet azért mellőzte ő felsége, mert, mint a hír kiszivárgott, ő sértettnek érezte magát, hogy Pestváros küldöttségileg hódolatát nem nyilvánította, míg ezt Buda és Esztergom városok hatóságilag tették meg.¹⁾

Az alatt, míg ő felségeik Budán időztek, az ő legkegyelmesebb intézkedések folytán, a tanácsból, némelyeknek, főkép azoknak kik ezen ünnepély alatt katonai tisztkedéseket végeztek, ajándékol bizonyos arany-érmek, melyeken Mária-Teréz királynő ő felségének képe diszlott, osztattak ki, a melyekből *Benke István* példánya, ki akkor bíró és az egész városi katonaság vezénylője volt, 10 arany értékű és a felfüggesztésre szalaggal ellátott volt. *Tóth János* úr pedig, *Stolz Antal*, *Hyros Pál* tanácsbéli és kapitány urak, *Benedek István* tanácsbéli és főjegyző, s ezen ünnepély alatt főhadnagy ur, *Taschl András* polgármester és tanácsbéli ur, nemkülönben *Vajzer András* ur a káptalani város bírása, szintén 10 arany súlyú érmet kaptak, de a melyek már egyszerűek és szalaggal ellátva nem voltak. A melyek pedig másoknak osztattak ki, t. i. *Stockinger Ferenc József*, *Vajzer János* tanácsbélieknek és mint főhadnagy uraknak, *Danicz János* káptalanvárosi tanácsbéli és alhadnagy urnak, *Putz János* tanácsbéli, pénztárnok és zászlótartó urnak, 6 aranyat nyomtak, míg a *Beckert József* tanácsbéli és alhadnagy, *Drobný Ferenc* aljegyző és alhadnagy, úgy szintén *Waiszkopf József* káptalanvárosi polgár urnaknak adottak 5 arany értékűek voltak.

Ezekben kívül ugyanazon nap estve, midőn még az összes katonaság rendben állott volna, a város gyalogcsapatjai által előre bocsátott több üdvözlések után ő felségeik a város minden katonái látára 100 császári és szintén 100 körmei aranyat ajánlottak legkegyelmesebben, azokat tüstént a segédpüspök kezeibe leolvastatván, melyek is ő mlga helyeslése folytán ugyanazon polgári katonaság közt, és pedig a tisztek rangfokozat szerint, a többiek pedig egyenlően részesítve lőnek. — Majd ő felségeik, hogy az alájok vetett nép iránti királyi lelkületüket és kegyességüket kimutassák, azon terembe, melyben az ebédeket és vacsorákat elköltötték, a többi honnagyságok és káptalanbéli urakkal, főkép a tisztességesebb öltözetű és jobb módú embereket mindkét nemből, a helybelieket és idegeneket színök elé bocsátatni legkegyelmesebben megengedték, noha előbb mindazok, a kik bizonyos jelekkel és cédulákkal ő fmgá rendeletéből (az udvariak, a tanácsból is néhányan és több előkelő emberek) ellátva nem voltak, e kegytől eltiltandók lettek volna.

Ezen napokban, a csász. s királyi kegyesség folytán, behozatott Vácra a kegyesrendiek által előadandó nyilvános bölcsészet, kiknek e végre ő felsége 12,000 forintnyi alapítványt tett, a már létező

¹⁾ E ponttal jónak láttuk kiegészíteni a városi jegyzőkönyvet. V. ö. Odobenyák: Gödöllő, 81. lapon.

összszegget ily jelentékenyen növelvén; *a nemes ifjak tápintézete* (convictus nobilium adolescentum) *épületére* pedig ugyanakkor 1000 aranyat ajánlott fel nagylelkűen. — Ő felségeik szintén egy gyémánttal díszített arany-mellkeresztet hasonló gyűrűvel ajándékoztak ő főmgnak, melyek utóbb 3000 frtra becsültettek, valamint a segédpüspök ő mlgnek is majdnem az említettekhez hasonlókat ajándékoztak tiszteleti díjul. Ő főmga a neki adott ezen igen becses ajándékot az Isten dicsőségére a helybeli székesegyház részére volt kegyes oda ajánlani. A királyi bőkezűségnek mások is sokan lettek részesei, míg ő főmgnak tiszteli, a megkülönböztető és igen értékes tiszteletdíjakon kívül, 700 arannyal lőnek megjutalmazva.

Mind így történvén ezek, és ő fölségeik itt Váczott 5 napot a legszerencsésebben eltöltvén, noha itt csak, mint előre elhatározták, három napig akartak legkegyelmesebben időzni, végre idejővetelők 6-dik napján, mely szept. 1-re esett, reggeli 6 óra körül, itt Váczott a repülő-hidon a Dunán átkeltek, és Sz. Endrén átmenvén postauton és alkalmatossággal visszatértek Bécsbe. — Ő felségeik ezen Váczott volt legkegyesebb jelenlétökkel ő főmgnak kegyet és tiszteletet s mindenkinél a legnagyobb becsülést, a városnak pedig szerfölött nagy díszet és ékességet hagytak hátra, és ennél fogva őka mostani helybeni polgárok által a bebizonyított hűséggel és legforróbb köszönettel dicsérendők és magasztalandók, a késő maradékok által pedig örök, eltörölhetetlen és semmikép el nem mulandó emlékezetben tartandók és őrizendők meg.

A városházi jegyzőkönyvben így van e nagy napok ünnepélye megörökítve,¹⁾ melyet a már többször hivatolt *Róka* kanok jeles kis műve röviden ugyan, de velősen és a törtéelmi leírást kiegészítőleg²⁾ így adja elő: „Az út, melyen át ő fölségeik s főségeik a városba bevonultak, mindkét oldalról eperfákkal lévő beültetve, ékes sétányúl nézett ki. A diadalkapu közelében, melyet *Migazzi* bibornok ő fölségeik ittlétük emlékére emeltetett, már látni lehetett a papnövelde és elaggott papok intézete, ugyszintén az irgalmas-rendiek kolostorának kiemelkedő alapfalait. A főutcák, a nagy tér, a sz. domonkosiak temploma, mely egy második pompás diadalivet tüntetett elő, a legfölségesebben valónak kivilágítva. A Dunapart alólól egy erődhez, főntebb pedig egy igen szép és kedves kerthez hasonlított. Az akkori város legtöbb utcái kiköveztettek ezen ritka ünnepélyre; sok ház alapostól újra építettetett, a legtöbb épület pedig kiigazgatva megújítottatott. A püspöki városház megnagyobbítottatott és díszesebbé tettett³⁾; ekkor már az új székesegyház is kiemelkedni kezdett a földből.

¹⁾ Ez a városi jegyzőkönybe ékes latinsággal van bevezetve, melynek mi itt magyarját adtuk hű fordításban.

²⁾ Alább, a kegyesrendiek történetében még inkább kiegészítendjük a városi jkőnyv előadást.

³⁾ Ennek kapuja alatt szokott az úrnapi 4 oltár egyik legszebbike fölállítatni.

Röviden szólva: Vác mintegy egészen új alakot nyert ekkor s a nevezetesebb városok rangpolcára emelkedett Migazzi nagy püspökének bőkezűsége folytán. A legmagasabb vendégek Pozsonyból vörös selyemmel bélelt hajón utaztak le Vácra, hova ő fölségeik, miután a pompásan feldiszitve volt hajóból kiszálltak, ünnepélyesen vonultak be. A megérkezés utáni napon a különféle látványok egymást válták fel ő felségeik mulattatására. Így a Dunán, mely itt ekkor 270 ölnyi széles volt,¹⁾ több mint 30 csolnakkal a hajósok és molnárok versenyt tartottak, és ebben ügyességüket szépen kitüntették. A püspöki palota előtt lovakon futottak versenyt s futásközben felakasztott lúd nyakát kelle nagy gyorsan leszakítani; majd meg a köznépi fiatalság ünnepi öltözetben táncsaival mulattata ő felségeiket.²⁾“

Ezek eltávoztása után a tanács szept. 4-kén ülést tartván, folytatta a jutalmak kiosztását ilyképen: „A 12 hajdúnak, kik a polgárokból valának kirendelve, és ő fölségeik ittlétökkor a városház körül és másutt is éjjel és nappal örködtek hétfőtől péntekig bezárolag, vagyis aug. 27-től szept. 31-kéig, tehát 5 napig,³⁾ minden napra 20 dénár lón megszavazva. — A tanácsbeli uraknak pedig különbség nélkül, mindazoknak, kik az állított katonaságban hivatalokat viseltek, mind pedig olyanoknak, kik a városházán és másutt tettek szolgálatokat, minden napra a városi pénztárnok úr fizetni fog egy frtot, és pedig mindegyiköknek 6 napra, a kamarás, kulesár és alkamárásnak pedig ugyanannyi napra kiadni fog 50 dénárt, minthogy azon napokon mindnyájan saját költségökön éltek.

A 6 zenésznök, kik a város német katona-csapatánál a legmagasabb vendégek ittlétökkor működtek, 16 frt s 80 dénárban 4 körmöci arany, a magyar katonacsapatnál zenélő cigányoknak is ugyanannyi, vagyis 4 körmöci arany rendeltetett a városi pénztárnok által kifizettetni. — A lovas katonaságnál 14 napot töltött trombitások részére 10 frt. ajánlatott meg. — Jeroszlausezki Gáspár őrmesternek, ki a város magyar gyalog-csapatát katonai gyakorlatokra oktatta és idáig az őt illető adagokból még mit sem vett ki, azon 5 aranyon kívül, melyeket ő felségeiktől nyert, a város pénztárából adatik két körmöci arany. — Dolezsál Antalnak pedig, ki a német gyalog-csapatnál alörmesterül szolgált, egy körmöci arany adandó ki, minthogy az őt illető adagokat naponként kivette. — Taschl Mihálynak, ki a lovas-katonaságnál kevésbé szoros köteleességet teljesített, egy souverain-arany (6 frt 18³/₄ dénár), és ugyanannyi ajánlatott meg Kleiner József-nek is, ki az ősszecs katonaságnak számadó írnoka volt.

¹⁾ Jelenleg bizonyára az már jóval szélesebb.

²⁾ V. ö. Róka I. m. 74—75. l.

³⁾ Rókánál 4, Örkényinél 3, Nagy Imrénél pedig 6 napig időztek ő felségeik e város kebelében. Itt létök, mint láttuk 5 napig tartott.

A gr. Forgách gyalog-ezredéből katonai sátorokkal ide Vácra rendelt egy tizedesnek, ki a váezi katonaság táborában azokat felállította és ismét összerakta, kiadásai jutalmául 3 fírt s 50 drt rendelt a tanács a városi pénztárból kiliztetetni. Ezen ezred alezredesének pedig, t. i. *Kosztolányi* úrnak, mint a ki ő felségeik ittlétök alkalmára a városnak oda kölesünözte azon katonai sátorokat, két akó sört ajánlott adatni tiszteleti díjúl. — *Hintzperger Mária Annának*, ki a zászlókat készítette, és a magyar meg a német gyalogcsapatok kalapjaira a csokrokat varta fel, 6 fírtot rendelt a tanács kiadatni jutalmúl a közpénztárból. — A lovas katonaság táborában három éjjel zenélőknek pedig 3 fírt ajánltatott meg. — *Jeroszlauszki Gáspár* és *Horváth László* szücsmeistereknek, kikből az első 25, az utóbbi meg 45 fekete báránybőrt adott a lovas katonacsapat embe-reinek kacagányra, tehát összesen 70 bőrt, darabjaért 10 dénárt vagyis összesen 7 fírtot határozott kiadatni.

* * *

Ezen időtájban azt is végezte a városi tanács, hogy az utca-kövezés, mihelyt az erre szükséges köveket beszerezni lehet, azonnal folytattassék, a kövező két legényt hozván magával hazulról, Pest-ről, és pedig legelőször is, az aranyhordó fölötti legrosszabb utca az egész városban, rendeltetett kirakatni. — A váezi terület fölmérési költségeit illetőleg kellemetlen érintkezés történt az uradalom és város közt, mint ezen utóbbinak hatósága bizonyítja. T. i. *Eiersperg* győri mérnöknek, ki a váezi területet felmérte, és ezzel az egész nyarat eltöltötte, noha munkáját még be nem végezte, és az ily költségek a várost nem illelnék, már csak azért is, mert a szentírás ezen szavai szerint: „*Az uré a föld és annak teljessége*,” ama terület egyenesen az uradalomé; azonfölül, hogy e munkát a város nem sürgette, sőt kezdet óta amiatt nehézségeit adta elő; de mindazonáltal, mint-hogy az uradalom a szántóföldek igazolása és a házakhoz tartozó állandó felosztás, úgy szintén a kertek szabályos kimérése és a rétek szaporítása miatt e fölmérést igen szükségesnek lenni állította, a segédpüspök ő mlga pedig oda nyilatkozott volna, hogy az uradalom pénztárából e címen ő főmga előleges megajánlása nélkül mit sem akar kiadatni, noha ő mlga az ez iránt ő fmghoz intézendő kérvényt akadályozni nem fogná, addig is azon tíz körmőci aranyon kívül, melyeket e város az ő eltartására már költött, míg t. i. e dolog ő főmga által másképp elintézve nem lesz, 24 aranyat ajánlott meg, s ez összeget a pénztárnak csak naplójába jegyezze be. Mielőtt pedig e címen a város pénztárából többet költeni kellene, mint a mennyit az említett 24 arany kitesz, és hogy a nevezett mérnök úrnak mikép kellene ezentúl munkáját folytatni és bevégezni, ezek iránt még most végezni nem lehet.

Mielőtt e végzés tek. *Deák József* inspector úrral közlöt-tett volna, ugyancsak dec. 7-ről keltezett és a városi bíró s tanács-

hoz intézett levelében azt írja azoknak, hogy miután *Eiersperg* úr innét minden bizomnyal elköltözni és még e nap rendben akar lenni; nehogy e mérnök innét kedvetlenül menjen el, ki a jövő tavaszkor a munka folytatására visszatérni szándékozik, és a mlgos uradalom jóra törekvő lelke is meglántsassék, vagy bár kinek becsülete szenvedjen, fizessenek ama mérnöknek fáradsága jutalmául 30 aranyat vagy ha ezt tenni nem akarják, nehogy a jó ember tovább is itt visszzatartassék, az érintett jószágkormányzót erről a városi hatóság tudósítani el ne mulasztssa. A tanács látván az inspector úr szilárd elhatározását, a már ajánlott 24 aranyra a hatot még ráadni elhatározta, hogy így a kívánt 30 arany az illető mérnöknek tiszteletdíjúl kézbesíttessék. Ezen ügy még azután is többször foglalkoztatta az uradalmi és városi hatóságokat is.

Ezen utóbbinak szívjóságát hirdeti azon *dec. 14-ki* végzés, melynél fogva bizonyos *Abacsi Illés* sz.-földi hgnek, ki ő cs. kir. fölségtől nyert és előmutatott nyílt okmány szerint, a török hatalom alatt lévő fivérének kiváltására könyöradományokat gyűjtött, a város közpénztárából *Putz János* pénztárnok úr által 3 császári aranyat (12 frt s 50 dr.) rendelt kiadatni. — A bibornok ő fmg a város csinossága és a lakosok jó egészsége érdekében a város utcáin ültetett fákat jól gondoztatni kívánván, az ő meghagyása folytán uradalmi főtisztje, *Deák József* úr, a városi hatóság közvetítése mellett a negyedmesterek által kihirdettette, mikép a házsorok előtti kiszáradt fák helyett újakat ültessenek és azokra kellő gondot fordítsanak, vagy pedig minden ily hiányzó fáért 25 dénárt fizessenek, s az így begyülekező pénzen aztán a város a fákat megszerzi és beülteti.

Mielőtt ő fmg a Vácziól Bécsbe tért volna vissza, a tanács *dec. 29-ki* üléséből alázatos kérvényében ezen pontokat terjesztette eléje: „1. A sok költség tekintetéből az *Eszterházyféle szerződvény* még egy évvel meghosszabbíttassék. — 2. Azon uradalmi pincék, melyek a piacon léteznek, türihető díjért e városnak bérbe adassanak, és ha idő folytán ismét az uradalom használatába mennének át, minthogy a város pincéjéből az uradalmival való szükséges közlekedés nem kevés költséggel eszközöltetett, ezekre akkor tekintet legyen. 3. E város bírója és jegyzője iránt a kilenced és tized elengedésében méltó tekintet tanusíttatnék. — 4. A város részére és köz-szükségeire ölfák türihető áron ajánltassanak meg. 5. A bíró és tanács sok fáradozásai tekintetéből fizetések javíttassanak meg. — 6. Némely polgároknak kertek, a város majorja részére pedig hely adatassanak. — 7. Végre, hogy az uradalmi erdőkből a polgároknak szabad faizás engedtsessék.

Ő fmg így igen gyakran éreztette a vácziakkal földesúri jótékonyágát is. Így, atyailag tekintetbe véve azt, hogy a *Duka* helységnek oda ítelt csapás által nemcsak a szándóföldek, hanem a rétekből is jelentékeny rész elesett, ezen hiány földözéseül azon rétek-

ből, melyek a legközelebb múlt 1764. évben állított határoktól a rádi határokig, a *Gombhidig* terjednek ki, a szomszéd szántóföldekből, a *szóri réteket* pedig a *Südi puszta* útjánál a hegy alatt az erdőkből rendelte atyailag megnagyobbíttatni. Miért a városi hatóság intézkedett a következő 1765. jan. 18-kán, hogy a Gombhidnál levő rétek a marhas gazdák által árokkal vétessenek körül. — A jan. 26-ki ülés a lakosoknak ismét komolyan figyelemükbe ajánlotta a házak előtti fák serény gondozását. — A mlgos uradalom 1765. jan. 1-én megújította a helybeni görögök azon szerződvényét, melyet 1761. jan. 3-kán kötöttek. — Azon folyamodvány, melyet a város *Eiersperg* győri mérnökre nézve ő főmga elé terjesztett, és a melyben azt is kéri, hogy az adó kivétést az előbbi mód szerint eszközölhessék, a városi tanács febr. 26-ki ülésének iratai közt így foglaltatik:

„Legkegyelmesebb herceg és bibornok ur! A legkegyesebben viszszaemlékezni tetszik főmgnak, mily munkát kellett volna az itteni területen, a legközelebb múlt nyáron *Eiersperg* mérnök úrnak elvégezni, a melyre, minthogy e cimen városunk pénztárából 126 frtot tevő 30 körmözi aranyat költöttünk volna, eltartására 100 frtot, a mellé rendelt emberek napi bérére 10 frt 92 $\frac{1}{2}$ drt, összesen tehát 236 frt 92 $\frac{1}{2}$ drt. Ezeken kívül vannak még a hajdúk és kocsik napi bérei. Könyörgünk azért főmgnod előtt a legalázatosabban, miszerint ezen költsékezeseket tekintetbe venni méltóztassék. Minthogy pedig főmgnál által előbbi szerződvényünk kegyesen megerősített, az iránt is a legalázatosabban esedezőnk, mikép azon rendszert is, mely szerint gr. Althánn püspök ideje óta az adót egész eddig kivetni szoktuk, jóváhagyni ne terheltenék, mint a mely a nekünk adottnál könnyebb és a kevésbbé értelmes szegény polgárra nézve is világosabb és rövidebb; mely régi ha eltöröltetnék, és az újabb hozatnék be, a különféle osztályozások miatt a polgárok és a város közt nagy hátrányosság eredhetne, a polgárok közül ugyanis némelyek többet fizetnének, és így vagy a város kapna kevesebbet vagy magok a polgárok terheltenének.“

Az ő főmga dnöklete alatt febr. 24-kén tartott uradalmi, gazdasági ülés pedig ezeket tartalmazza: „Hallván a város a helybeli összeírás okát, tegyen nyomozást, vajjon a terheknek eddig gyakorlott kivetése, igazságos-e? A népnek pedig adassék tudtára, hogy elvégezve van, mikép a szőlők és szántóföldek, melyekre a terhek szoktak kivettetni, osztályoztatni fognak, e végre a tanácsnak két havi határidő adatik, mely a végrehajtandó mű egy példányát ő főmgnak kézbesitendi, a másik pedig az itteni irattárban lesz megtartandó. — 1. Az ő főmga területén kívül idegen földeken szőlőket bírók ezek mivélésétől eltiltatnak, a borok behozása onnét megengedtetni nem fog; a kik onnét eltávozní nem akarnak, holnap 8 órára ő főmga elé idéztessenek meg, valamint azok is, kik szőlőket akarnak, hogy kijelentsék, mil terjedelműt bírnak már és még megnyit kívánnának. — 2. A tanács kinyilatkoztatni fogja, hogy a mi-

velésre kik képesek. — 3. Ez meglévén, történjék a szőlők elosztása. 4. Kiknek elhagyott szőlőik vannak, jelenjenek meg; az azokat mivelni elmulasztók meg az ily szőlőktől fosztassanak meg. — 5. A kik új házakat akarnak építeni, adassék tudtokra a telkek osztása.

Azon pontokra, melyek ő főmga által kegyesen megparancsoltattak, Vác püspöki város tanácsa részint íratilag, részint élő szóval a következőleg felelt: „1. Mi tekintet sem történik a házak fekvésére, amint t. i. a ház a fizetési teher kivetésében vétetik a telkek ölekre vett térfogata és kiterjedése szerint, nem pedig a házak nagysága nézetik az ily teher kivetésénél. Mi pedig a többi terheket illeti, azokra a személyek és ingó vagyonok vétetnek fel. — 2. A házzal bíró polgár személyétől úgy fizet, mint a háználküli zsellér, egyenlően. — 3. Minthogy gr. Eszterházy püspök ő nmlga által 1762. májusban íratilag kiadott végzése szerint, az új házak három évre mentesítették, azoktól eddig mi sem vétetett. Ezek egy része 1761., másik 1762., némelyek pedig, melyekre ő főmga ajánlatából osztattak ki kegyesen helyek, 1763-ban kezdtek építtetni. — 4. A piac közepéni pincékre nézve, minthogy értők, miszerint azok a városnak el nem adathatnak, azon nyílás, vagyis közlekedés pedig, melynek a város pincéjéből azokba történni kellene, nagy költségeket kívánna, melyek, ha a mlgos uradalom idő folytán azon pincéket ismét saját hasznára fordítaná, tekintetbe nem vétetnének, ennél fogva azoktól elállunk. — 5. A mészárosokra nézve, a városban tartandó nagyobb tisztaság miatt, a városon kívül a vágásra helyet rendelni ki és szintén a mészárszékeket összezevonni, hasznos lenne; nehogy pedig a város közepétől távolabb lakó polgároknak az azokhozi járás terhes legyen, úgy vélekedik, hogy az összehuzandókon kívül még két más mészárszék állíttatnék a közelebbi házakban.

Ő főmga nagymérvű építkezéseit buzgón folytatván, a városi hatóság működése is ennek folytán nem kissé növekedett. Így az 1765. márc. 3-án mindkét város tanácsa vegyes ülést¹⁾ tartott, mely alkalmal: „Minthogy a szállásháznak²⁾ részint az építtetni kezdett székesegyház téraránya,³⁾ részint pedig a nemes ifjak tápintézete⁴⁾ miatt egészen lebontatnia kellene, ő főmga tegnap annak felső részét és a főajtótól annak másik részén körülbelül másfél ölet, melynek helyére a tápintézet házának építtetnie kellend, minthogy ő főmga ezen közelgő tavaszon a munkát megkezdetni akarná, Schürner Mátyás és Hausmann János kőmives, Pauer Lőrinc és Naisz András ácsmesterek által megbecsültetni méltóztatott; mivel pedig az 1262 frt s néhány dénártra menő becslés ellen ő főmgának kifogása volna, határozta és rendelte, hogy mivel annak telke földesúri jognál fogva az uradalomhoz tartoznék, és szabadságában állana az uradalomnak ezt vagy azt

¹⁾ A közös ügyekben mindkét város tanácsa együtt szokta az üléseket tartani.

²⁾ A szövegben „Domus Quarterialis“ áll.

³⁾ „Symetria“ a szövegben.

⁴⁾ „Convictus Nobilium Adolescentum.“

a telket a maga részére visszavenni és megtartani, ugyanazon ház minden anyagai onnan elhordattassanak, és azok a tőle kegyesrendiek által, minthogy azon tápintézetnek különben is e szerzetesek által kellene építtetni, oda, hol a városnak szükséges lesz, átvitessenek. És ugyanazon háznak felső része, a város minden hozzájárulása nélkül, az említett szerzetesek által, az ő költségeikön, lebontassék.

Miért a rajta lévő épületre mi tekintet sem történt a pincén kívül, mely 300 frtra becsültetett, noha a város ugyanazon épület méltányos kárpótlásáért többször és ismételten könyörgött volna, a három pinceért is, melyek a városház irányábani piac közepén léteznek, most végre a tanács folyamodványára, azokat e városnak megajánlotta ő főmga, de 500 frtok letétele mellett. Továbbá a szállásház alatti pinceért 300 frtnyi kárpótlás adatik, és pedig e városnak 7., a káptalaninak pedig a 8-dik részben, minthogy ezt ennyi illeti. A város pedig a főt említett három pincét az uradalomnak 500 frttal kárpótolja, hogy pedig ezekre nézve teljes biztosságot nyerjen a város a következő folyamodvánnyal járult ő főmghoz:

„Főmgú úr, a sz. római egyház áldozár-bibornoka,¹⁾ a sz. római birodalom hge, legkegyelmesebb urunk! Minthogy a mi legalázatosabb előterjesztésünkre, a nemes ifjak tápintézete és a székesegyház miatt lerontandó szállásház²⁾ pincéje helyett, a városház előtt a piacon létező, de most bezárt pincéket e városnak oda ajánlani kegyeskedett főmgod, azaz: mivel ezek 500, a szállásházi pedig 300 frtra becsültettek, az előbbi összeg kiegészítése és kiegyenlítésére, még ugyanazon város pénztárából 200 frtot kellene fizetnünk; és azért ne hogy e város a kellő, elégséges biztosságot nélkülözze, főkép azon esetben, ha a mlgos uradalom idővel azokat visszavenni és ismét a maga használatára vagy bármire akarná fordítani, térden állva kérjük főmgdat, hogy ne előbb vétessenek vissza, még a letett 500 frtnyi összeg, és azon költségek, melyeket a városházi pincéből azokba való átmehetés, illetőleg a szükséges közlekedés miatt csináltatandó nyilásokra adnak ki, a piaconi akadályok kikerülése végett is, mert azok elhárítottak, nekünk vissza fizettetni, illetőleg megtéríttetni fognak, eziránt bennünket kegyesen megnyugtadni és ezen megajánlást nevének kegyes aláírásával jelen kérvényünkre hátíratolni ne terhelhetnék főmgod. Mely kegyes megajánlást, midőn teljes odaengedésünkben epedve várnök, örökös kegyelettel vagyunk főmgdnak legalázatosabb és örökké hű szolgálói és alattvalói N. N. Vác püspöki város birája és tanácsa.“

E kérvényre ezen hátíratot tette ő főmga: „A város kérelmét, mint az igazsággal megegyezőt, teljesítjük, nem lévén a bent nevezett pince máskép visszaveendő, mint az 500 frtnyi összeg és annak hasznosítására teendő új költségek megtérítése mellett; ezt így ren-

¹⁾ A bibornokok püspöki, áldozári és szerpapi rangfokozatokra oszlanak.

²⁾ Ennek helyén a kegyesrendi társodának a papnövelde felé eső része áll.

deljük és bárkik által megtartatni határozzuk. Kelt febr. 12-kén 1765. évben. *Migazzi Kristóf* bíbornok s. k.“

Ő főmgnak a város esinosodására irányzott nagy tevékenysége egész mozgalmat idézett itt elő. Így a tanács *ápril 12-ki* ülésén *Geiger János* és *Virasztik István* urakat megbizta, hogy Dömösre rándulván, ott az utcák kikövezésére szükséges kövek után tudakozódjanak. — Hogy az ünnepek meg ne szentségteleníttessenek, *ápril 19-kén* a segédpüspök ő mgnak azon rendelete olvastatott fel, mely szerint ünnepeken minden koesizások korán reggeltől főkép 12 óráig eltiltatnak; és hogy e rendelet annál inkább megtartassék, az határoztatott, hogy bizonyos utcák ezen napokon láncokkal lesznek elzárandók. — Mivel ő főmgnak akarata az, hogy a dunaparti útesinálás folytattassék, és pedig úgy, hogy a polgárok szerfölött ne terheltesse, hanem inkább rajtok könnyíttessék, határozattá lőn ezen ülésen, hogy a közpénztárból fizetendő 4 ember állandóan oda rendeltessék, és a város egy koesija a két bivallal, a folytonos dologra, kellvén oda elegendő anyagot is hordatni.

A praef. háztól a diadalkapuig az utca mindkét oldalán, hogy az út állandóbb legyen, ő főmga árkot huzatni, az utcát földdel jól megtölteni s igazíttatni parancsolván, minthogy ez sok pénzbe kerülne, a tehertől a polgárokat *május 10-kén* megkimélni elhatározta a tanács s azt végezte, hogy míg e munka teljesen bevégezve nem lesz, a közpénztárból kész-pénzzel fizetendő 20 embert dolgoztat ott folyton. — A tanács *jún. 14-ki* ülésén megbizta a negyedmestereket hogy hirdessék ki, mikép az uradalmi erdőkből, szigorú büntetés terhe alatt, tiltatik fát hordani, kivált e nyári időben, és hogy a szőlők árkaí és kerítései kijavíttassanak, a hol pedig ilyenek nincsenek, csináltassanak, hogy a marhák bejárása meggátoltassék. — Az ezen évben beültetni kezdett *diósvölgyi, sz. lászói, kishermányi és kiskút-rölgyi*¹⁾ szőlők hánykapásságuk kitudása végett a *júl. 15-ki* ülésből kiküldettek *Taschl András* és *Vajzer János* urak meg a 3 hegymester.

Ő főmga, mint a *júl. 30-ki* ülés irataiban előfordúl, a szállásháznak még fönlevő részét,²⁾ melynek helyén a nemesi tápítézetnek kell emeltetni, és a melynek alapjai ezen évben már meg is vettettek, oda engedte a város további használatára, míg a székezegyház építése teljesen bevégezve lesz, azért, hogy az új szállásházat csak lassan, a város megterheltetése nélkül, építtethesse fel. Ennélfogva ő főmga azt is meghagyni és parancsolni méltóztatott, hogy azon alapok, melyek 1761-ben *gr. Eszterházy Károly* akkori váczí püspök engedélye és kegyes megajánlása folytán, melyek a várostól visszavett és ismét az uradalom magán használatára fordított serházi koresma

¹⁾ Ez a szövegben „*Károlyé*“²⁾-nak is neveztetik.

²⁾ Minthogy e ház felső része a tápintezet építése végett lebontatott, annak még megmaradt alsó részében pedig alkalmatos hely nem volna, abból Szalai Józsefnek kiköltözni, és a szomszéd Ujfalussy Tóbiás házából kelle Stampach kapitánynak is kivonulni május elején, fizetvén a város egy évre 7 frt.

és főződe még ugyanazon nmlgú ur által a városnak ismét visszaadva lévén noha a városház és piactól elég távol léteznének, a szál-lásházra fordíttatnának, ugyanazokra építtetvén ez, már csak azért is, hogy a tek. vgye is nagyon sürgetné azt, ennélfogva egyhan-gulag elhatároztatott, miszerint az elegendő anyagról gondoskodva lesz, hogy a mint lehetséges, még e folyó évben a szögletfalak ugy felépíttessenek, hogy legalább tető alá juthasson, és így mind a köz-szükségnek, mind pedig a vgye akaratának majd minél előbb eleget tenni lehessen. A készített terveni változtatás nélkül *Schiner Mátvás* kőmives és *Pauer Lőrincz* ács mesterek azonnal hozzá fogtak az építés-hez. — Mig ezek embereikkel e munkánál foglalkoznak, lássuk ő főmlgá-nak egy uj, a közönség kényelme és jólétére irányzott intézkedését.

Aug. 30-ki tanácsülés végzéseit közt áll ez is: „Míthogy már ő főmga a város disze és nagyobb tisztasága miatt azt kegyesen megparancsolni méltóztatott volna és pedig ismételten is, hogy a mé-szárszékerek mind egy helyre vonassanak össze, ily helyül pedig ő főmga helyeslése szerint is lealkalmatosabbnak mutatkoznék egy e püspöki város serháza és *Matejkovics Mihály* háza közötti üres telek, mint a mely a város közepén fekszik. Ezt a város hat év előtt bizonyos okoknál fogva, főkép pedig azért, hogy a serfőződe mellett azt a fák és egyéb ide szükségesek rakhelyeül használja, néhai *Borbély Ádám* árváitól 300 frton megszerezte; azért a helybeli mészárosoknak tet-szésőkre hagyatott, azon telken akár saját költségökön, akár pedig a városén építtetni fel a mészárszékereket, de oly feltét alatt, hogy ha a városnak saját költségén kellene azokat emeltetni, annak elisme-rési címen évenként bizonyos összeget kellend fizetniök; ha pedig ők maguk építtetik fel, ez esetben azon a város által kiadott 300 frtot egy részben, de azon teleknek, melynek e végre elfoglaltatni és a serfőződétől elvonatni kellend, aránylag kárpótolni fogják. A kik végre el is határozták, hogy saját költségökön teendik meg ezen épít-kezést, állíttatván egymásmellett 4 mészárszékert.¹⁾ Mivel pedig, kivált télen, terhes volna a felső és alsó városból husért ide a központi mészárszékbe jární, abban állapotak meg, hogy e két város-részbeni lakókat közösen látandják el ott hussal.

Bíró ur előadta a *szept. 17-ki* ülésen, mikép a segéd-püspök ő mlga az utak javításának folytatását nagyon sürgeti, és mivel nem tudni, hogy ő főmga mely napon és órában leend ide érkezendő, min-denkép oda kell törekedni, hogy ő főmga parancsainak elég tétessék. — A tanácsot ezen ügy a *szept. 19-ki* ülésen is foglalkodtatta; ugyanis ő főmga parancsa szerint az alvároson és a főuteán az utakat föle-melni, homokkal és kavicscsal behinteni kellvén, és az azok mellettí árkokat is jó karba hozni, mikép ez már ezen évben a diadalkapun túl Kis-Vácز helységig, azon innen pedig a praefectusi lakig²⁾ meg-történt, nagyobb részben, és mivel az e munkát megtekintő segéd-

¹⁾ Ezeket a nép sok mészárszéknek nevezi maig is.

²⁾ Inspectori, jószágkormányzóí laknak is neveztetik ez átalában.

püspök ő mlga is nagyon sürgette a folytatást, elhatározta a tanács, hogy a város minden kocsisai ha csak a szükség másképp nem kívánja, e dologra alkalmaztassanak.

A tanács kegyeletes kötetmet teljesítendő, végezte *okt. 8-án* mikép ő főmga e bő 20-án eső születésnapjára 4 *fúciánt* fog ajándékozni, melyek beszerzésére *Putz János* pénztárnok ur Gödöllőre küldetik ki, és a város mozsarai az isteniszolgálat alatt ahányszor szükséges, ebéd alatt pedig amennyiszer parancsoltatik, kisüttessenek. A sz. mise alatt a tanácsból hat tiszteségesebben öltözött egyén fátylát tartva fog a szentélyben állani. — *Október 22-én* azon 6 cigánynak, kik ez ünnepély alkalmából a városházán zenéltek, a tanács a városi pénztárból 4 frtot, az ugyanezen ünnepélyre a pesti rokkanak házából hozott két dobos és 2 trombitásnak, mindegyiknek 60 dénárt, összesen 2 frt 40 dénárt, az 5 karzenésznek pedig 2 frtot rendelt kifizettetni jutalmúl.

Ő főmga városa jólétét szüntelen szíven hordván, azon már föntebb közölt híres, a tanács és egész püspöki város kormányzására 1764. év elején kiadott, a segédpüspök ő mlga által szerkesztett és ő főmga által kegyesen aláírt Statutumokat, *okt. 29-én*, ő főmga legkegyelmesebb jelenléte elé idézve az illető tanácsot, jelenlétén a segédpüspök ő mlga is, pontonként és komolyan felolvastatta, és vajjon e pontok s az azokban foglaltaknak eleget tettek-e mindenben az illetők, ő fmgá tudakozni méltóztatott, ajánlván és parancsolván a tanácsnak, hogy mindenekben a szabványpontokhoz alkalmazkodjék. — Ez alkalommal azt is meghagyta ő fmgá, hogy a polgárok szölei fölméretvén, az 1766. évi adókimetés már többé nem a bor, vagyis a természetny szerint történjék, hanem a szőlőföld kiterjedése után vétessék fel, és hogy a szőlők fölmérése minél előbb végrehajtsák, nehogy a kimetés a szokottnál továbbra halasztassék. — Azt is tanácsolta ekkor ő főmga, hogy a földek is a polgárok közt minél előbb felosztassanak. — A vácziai ns. és nzts *Muslay Gábor* úr „*Cseke*“ nevű földterületén szőlőket birván, az iránt kérvényeztek ő főmgnál, hogy nekik onnét a borokat a városba szabadon beszállíttatni megengedtetnék; folyamodványuk a tanácssal közöltetvén, ez arra a következő előterjesztést tette:

„Főmgú urunk! e kérvény *1-ső pontjára nézve* megjegyezzük: Minthogy körülbelül 18 év előtt azok *Althánn* püspöknél aziránt könyörgöttek, hogy ugyanazon ő nmlga nekik bizonyos csapást, mely a szőlő ültetésre alkalmas volna, hasíttasson ki, mivel ez akkor kevesebbé történhetett meg, ennél fogva a fönt címzett *Muslay* urhoz folyamodtak, és az említett csekei területen egy ily csapást maguknak kikértek. A mit pedig, mikép mi véljük, nem azért tettek légyen, mintha azt itt akkor az uradalom nekik megtenni vagy nem akart vagy nem birta volna, hanem, hogy az uradalomnak elismerésül fizetendő adóban könnyebbséget nyerjenek, ahol is nem az 5-dik részt, hanem a hetediket szolgáltatják be.“

Elmondják azután, hogy a nmlgú *Althénn* és utódjai alatt a borok onnét behozattak, ez nem a megengedésből történt, hanem onnét, hogy az uradalomnak nem volt róla kellő tudomása. Amiért, mihelyt ezen ügyről értesült ő főmga, nemcsak azoknak, kik már szőlőket birtak, hanem azoknak is, kik idegen uradalom alatt szőlőmivelés alá új csapásokat felvenni akarnak, a borok onnét behozatalát megtiltotta, és ezt tette volna az emlíett *gr. Althénn* püspök és utódjai is, ha erről alaposan lettek volna értesülve. Aztán példát is hoznak fel, hogy t. i. ezen uradalom *Ballá* nevű ispánja, a *Muslay* említett csekei területén szintén felvenni akarván a csapást, *Carelli* a püspöki uradalom akkori teljhatalmú főtisztje, így szólott hozzá: „Meglásd, ha azon szőlők jó karban lesznek, ezen uradalom nem engedi meg, hogy onnét borok ide behozattassanak.“ Ezt hallván a nevezett ispán, szándékától elállott azonnal, a fönt tisztelt teljhatalmú ur pedig idő folytán a borok behozatalát eltiltotta.

Majd azon pontra, melyben előadják, hogy csak az ezen szüret alatt tiltatik a borok behozatala, azon észrevételt teszi a tanács, hogy ő főmga, midőn az ezen 1765. évben mivelés alá vett csörögi és dukai szőlőkről volt szó, sokak előtt, kik közül többeknek már Csekén is voltak szőlőik, a behozatalt megtiltotta legyen; s ezt akkor a tanács ő főmga parancsára a negyedmesterek által házankint kihirdettette. Mi pedig a közterheket illeti, azoktól a szőlőktől is a városban egész idáig kelle vinni a lakóknak; minthogy pedig már a vgye által is boraikkal együtt összezeirattak, nehogy e teher a többiekre hárittassék, a tanács is kénytelen volt azon borokat az adó-kivetésbe felvenni és pedig minden akót duplán számítva, mivel az akók számát kitudni nem lehetett, az összezeirt borok lajstrómát *Muslay* ur megtagadván; a tapasztalás bizonyította ugyanis, hogy a ki egy akót vallott be, kettő, sőt több is volt neki. Hogy pedig mostantól fogva be ne szállítsák, az ily követelést gátolni fogja a tanács, noha nem a többi polgárok sérelme nélkül.

Tekintetbe lehet venni az e tárgyban más helyeken divó gyakorlatot, hogy t. i. mi történik másutt az ily külső borokra nézve; bizonyára vagy minden akótól bizonyos díjt fizetnek, vagy maga a bevétel teljességgel eltiltatik, melyekből, ha valamelyik meg nem tartatik, az fog történni, mit az uradalom idáig a maga kárával volt kénytelen tapasztalni, hogy t. i. a helybeli területeni nagyobb szőlők is elhanyagoltatnak, és mint ilyenek soha nem jutnak többé jobb állapotba, az idevaló borok híre pedig egészen eltemettetik, elvesz; melyekkel pedig mind csak út és alkalom nyittatik arra, hogy a külső uradalomnál maguknak ismét új és nagyobb területeket kérjenek ki, és azokat a helybeli szőlők elé tegyék; mert a természet kielégíthetlensége azt is hozza magával, hogy gyakran nem azt, a mi jó, hanem a mi sok, keresi, és a vevők nem a jobb minőségűt, hanem a mi nagyobb mennyiségben egy s ugyanazon áron adatik, szerzik meg.

Végre az is megtörténik, hogy a legtöbb, itt szőlőket bíró és azokat jó karban föntartani akaró emberek gyakran csak a munkások hiányában fogják azokat elhanyagolni; ugyanis minél több szőlő lesz a vidéken, annál inkább eloszlanak fognak a munkások és pedig a nagyobb napi díj reményében is, mint ezt ezen évben is a magunk kárával tapasztalunk kellett, miután az itt helyben kiszabott napi díjak másutt nem kötelezők. Azért egyedül arra kérjük főmgdat, hogy ezen ügyben csak egyszer mindenkorra a legkegyelmesebben egy intézkedni méltóztassék, amint az uradalom, e város és polgáira nézve a leghasznosabbnak fog látszani. A kik is midőn atyai hajlamaiba és kegyeibe a legalázatosabban ajánlanók magunkat, öröklünk főmgdnak legalázatosabb és méltatlan szolgálói, gyámoltjai és alattosai: N. N. Vác püspöki város bírása és tanácsa.“

A tanács megkeresésére, az uradalmi jegyzőkönyvből következő, a várost illető és ezen ügghöz tartozó kivonat adatott ki, melyet is, mint a bortermelés viszonyaira világot vetőt, szintén ezenel egész terjedelmében közlünk:

„A mult 1764. évben gondosan megvizsgálván e város ügyeit, úgy találtuk, hogy a népet terhelő vámot, vagy bárminemű szolgálmat, azon gyümölcsökből, melyeket közülök kiki az ő szőlőleiből kapott, és a dézsma-lajtromok mutatják, rájuk írták ki és megadniok is kellett. Ahonnét történt, hogy a kik szorgalmasabban művelték szőlőiket, és több boruk lett, mint másoknak, kik sokkal nagyobb esapást foglaltak el és azt hanyagabbúl művelték, nagyobb pénzért kellett nekik a város pénztárába fizetniök. Ellenben az oda tartozó házakban és telkeken, nem tekintve azok fekvését, helyét, és e szerint azok hasznát és terjedelmességét, csak az adófizetés kivetése következett be, úgy hogy, semmi különbség sem tétetett a piac, főbb utcákra és részekre nézve, melyek a város külrészeivel érintkeznek. Minthogy ezek mind az igazsággal ellenkeznek, méltán adtak a legtöbbeknek törvényes okot a panaszokra. A főmgú hg. pedig, hogy igazság szeretete csorbulást ne szenvedjen, összehívta a tanácsot és az egész dolog valóságáról értesítve lévén, határozta és parancsolta, amint következik:

„1. Ne az eddigi módozat szerint, azaz a dézsmálók lajstromaiból, történjék, a város bármily nevű lakóira az adókivetés. és azért e lajstromok az uradalomtól vagy a dézsmásoktól ne is kölcsönöztessenek. — 2. Bevégezten a szüret, a tanács rendeljen ki kebeléből jó, igazságos és ügyes férfiakat, kik a szőlőhegyeket, maguk mellé vévén azok mestereit, és más alkalmas embereket, pontosan felmérjék, *osztályozzák*, t. i. *jók közönségesek és rendesekre*, és aztán ismét mindegyiket egy negyedrésze oszszák és azok birtokosaikkal együtt a lajstromba jegyezzék be. Ebből vegyék ki aztán a birtokok aránya szerint pontos számításal azon terhet, melyet kiki viselni köteles leend. — Minthogy pedig egyszersmind bejelentetett és úgy tapasztaltatott is, hogy többen külső területeken szőlőket bírnak

és még folyton vesznek fel, és azonfölül a saját területeken birtakat elhagyják, vagy csak hanyagul mivelik, sőt a munkásokat is elhívják, hogy más szorgalmasabbak ezektől megfosztassanak, és végre azon idegen borokat a helybeliekkel vegyítgetik; ahonnét aztán van, hogy még azon becsülést is, melyet valóban érdemelnek, elvesztik, és az üzérkedők és vevők azoktól már is nagyon elidegenedtek.

Ezek elkerülésére, minthogy már gyakrabban és ismételten eltiltatott, hogy az oly *idegen területen termelt borokat beszállítani ne merészeljenek*, mind a város részéről a bírónak és tanácsnak, mind pedig az uradalom részéről minden tiszteknek erősen és szigorúan meghagyatik, hogy serényen felügyeljenek, mikép e parancsnak teljesen elég legyen téve. Ha valami ellenszegülő fog találtatni, az tüstént az uradalomnak jelentessék be, és tudják meg az ilyenek, hogy minden boruk, melyet az uradalom tudta nélkül hoztak be, elkoboztatni fog tőlök. Ha azonban azon helyeken, ahol termeltettek, eladhatják boraikat, ő főmga különös kegyességéből megengedettik csak ezen évre, hogy a Dunaparra, és ha szükséges, a városon át is vitethessenek minden megadóztatás nélkül; de senki ezen ürügy alatt azokat házába bevinni ne merészelje. Az ily áthágó ugyanis minden borát elvesztendi, mások pedig az ily engedménytől mindenkorra megfosztatni fognak. Midőn pedig valaki az ily áthágás esetében másnak e vétségét följelentendi az uradalomnak, a föladó ama jótéteményt, mely a többiektől megtagadtatik, egy évre nyerendi meg. — A házak és az ezekhez tartozó telkek összeírása is 3 osztályra különböztessék meg, és ezeknél tekintetbe vévessék a fekvésből eredő haszon, és midőn mindezeket végrehajtották és kellően lajstromba vezették, az uradalom elé fogják a bírák és tanács jóváhagyás végett terjeszteni. Minthogy pedig ezek teljesítését a bírák és tanácsbeliek ő főmga jelenlétében megigérték, az uradalom tisztei gondosan felügyelni és vigyázni fognak, vajjon azok csakugyan végre is hajtának-e, és a mit ebben észrevenni fognak, az uradalomnak bejelenteni el nem mulasztják.

3. A város jegyzőjének meghagyatik, hogy a jkönyveket és minden iratokat lajstromozza, hogy azok a jövő tisztujításkor tisztán, rendben és készen legyenek a kéznél. — 4. Ugyanaz, minden az uradalom jóváhagyása nélkül kiadott eladási és vevési leveleket mindenünnét összezegyűjteni fogja, és a legközelebbi ülésre megerősítés végett elhozandja, különben érvényök megszűnni fog. — 5. Mivel észrevétetik, hogy az erdőkben a szél által ledöntött vastagabb fákat viszik el a lakosok, ott hagyván a kisebbeket, a városi tanács megparancsolni fogja nekik, hogy nemcsak az erősebb, hanem a földön fekvő kisebb galyakat is összeszedjék, mivel az uradalom épen az erdők tisztítása végett engedte meg a lakosoknak a tüzi-fa szedését. — Kelt *Váczott* a gazdászati ülésen 1765. nov. 2-kán, *Burján Símuel* praef. s. k.“

Noha a város mindjárt kezdetben, amint azon alapok, melyek 1761. évben *gr. Eszterházy Károly* püspök ő nmlga alatt azon bizo-

nyos koresma részére vettettek, hogy t. i. a város annyi költségei, melyek 2500 és több forintokra is rúgnak, kárba ne vesszenek, kegyesen úgy rendelvén és parancsolván ő főmga, a szállásházra lettek volna szánva, csak alacsony és épen nem kétemeletű házat határozott építtetni, hogy így a nagyobb költségek kikerültesse; de mivel a segédpüspök ő mlga előbb, aztán pedig ő főmga is, amint szept. hó napjaiban Bécsből lejött, noha gyakrabban és ismételten könyörgött a tanács, noha már az alapok is úgy meg voltak vetve, mégis kijelenték, hogy nem fogják máskép megengedni e munkát, ha csak az két emeletre nem fog építtetni. A tanács az uradalom e szándékával nem ellenkezhethvén, a magáét pedig már nem követhethvén, hogy azon költségekből idővel hasznót húzzon, aziránt esedezett ő főmgnál iratilag, mikép az hát majd *összevonási ház*—úl is szolgálhasson. E kérvény tartalma szóról szóra izez:

„Főmgu úr, a sz. római egyház áldozár-bibornoka, a sz. római birodalom hge, legkegyelmesebb urunk! A nyilvános és közterhek között, melyeket a szegény polgárok viselnek, nem utolsó helyen említendő súlyosságánál fogva az is, hogy a katonaságot szállásra vagyis mint közönségesen mondani szokás, „*quártély*“—ba betogatni, annak kényelmetlenségét folyton tűrniök kell, s minthogy ezen teher különbség nélkül mindenkire egyenlően háríttatik, és az alól, fontos ok nélkül, ki sem húzhatja ki magát, olyanokra is kerül a sor, kiknek a katona vagy lova részére a kívánt helyiségek nincsenek meg, míg ellenben mások, az ilyenek helyett, saját sérelmükkel is, tartoznak e terhet vinni; vagy olyanokra, kik mezei munkával keresik kenyeröket, vagy olyanokra, kik mesterségeket gyakorolnak, vagy pedig, kiket az Isten gyermekekkel áldott meg. Az első a munkától gyakran elvonatnak, a mesteremberek dolgaikban akadályoztatnak, a szegény szülők vagy a gyermekek csavargása vagy azok pajkossága és hasonló gonoszkodások miatt, melyeket bennök a gyöngge kor ébreszteni szokott, a katonák által szerföltött háborgattatnak. Megtörténik pedig az is, hogy maga a katona is gyakran kibág sokban, melyektől pedig már az emberségi tekintetből is tartóztatnia kellene magát; már az ilyentől mennyi háborgatást, mily kereszteket és gyötrelmeket kell elviselni a szegény gazdának, elbeszélni eléggé, hosszszas lenne. És minthogy az alkalom maga a legtöbb rosznak szülője, főkép oly házban, a hol a házas-társak valamelyikén kívül alig van még más otthon, és a hol a lakók nincsenek külmunkákkal elfoglalva, mennyi botrány keletkezik ott, és a házassági élet békéje mily nagy mérvben veszélyeztetik!

„Ezeket már így előrebocsátva, főmgod magas ítéllete alá bocsátjuk a legalázatosabban, mennyit kell azonfelül a bíró és tanácsnak törekedni, míg az ily hiányok, bajok megjavíttatnak, a megzavart béke helyreállíttatik, a botrányok elháríttatnak. De az is nem kis baj, hogy azon istállóknak, melyeket a szegény gazda a katonai ló részére ideiglenesen állított, magok a katonák által okoz-

tatott gyakran tüzvész, mint erre emlékezünk. Hogy tehát mindezek-
től valamint a szegény népet, úgy önmagunkat is megszabadítsuk,
aziránt idáig sokat gondolkodtunk és aggódtunk. Minélfogva főmgd
elé borulván és térden állva a legalázatosabban könyörgünk és fő-
mgd kegyelmeért esengünk, miszerint leghatalmasabb hatályával ne-
künk és a város részére azt megtenni és eszközölni méltóztatnék,
hogy mikép sok városban történik, úgy itt is mostantól fogva azon
katonaság, mely e városnak a házakba való ellszállásolásra aránylag
kijut, egy házba hússzék össze, *mely szükségre legjobban szolgálhat-
na a legujabban építettnei kezdett szállásház, melynek építtetését noha*
előbb kevesebb költséggel szándékozik végrehajtani, mindazáltal csak-
hogy itt jelzett célunkat elérhessük, nagyobb kiadásokra is készeb-
bek vagyunk, csakhogy ugyanazon ház mind a közszükségnek eléggé
megfelel, mind magát *a várost főmgd örök emlékére ékesíteni és dí-
szíteni képes legyen.* Ez által mind a katonákra, mind pedig a tisz-
tekre nézve azon nagy jótétemény háramlik, hogy az étkezésnél egy
társaságban lehetnek, lovaikat mindig egyenlő jó rendben tarthatják,
fegyvereik száraz és biztos helyen lehetnek, a tiszt urak pedig mind-
ezeket könnyen szemmel tarthatják; a polgároknak is abban nagy
könnyebbségük lesz, ha a szénát és abrakot nem kell nekik napon-
ként, gyakran a város egyik végéről a másikra a katonák után hur-
colni, a mely polgárok közt az arányt is könnyebb lesz föntartani
mások sérelme nélkül. Főmgdnak a kegyelmét stb. N. N. Vácz püs-
pöki város bírāja és tanácsa.“

Ő főmgdnak arra is nagy gondja lévén, hogy közhasznu in-
tézkedései meg is tartassanak, mlgos uradalma, nehogy a helybeliek
által mivelte külső szőlőhegyekről az idegen borok e városba beho-
zattassanak, a városi tanács által ezen évi *nov. 4-kén* az alsóvárosi
állomásra alkalmas öröket rendelt ki, kiknek éjjel s nappal őrköd-
niök kellett. — A *váciaknak fő kereseti források lévén a szőlőmive-
lés,* ennek jól felvirágoztatására segédpüspöke által nagy gondot for-
ditott ő főmaga. Miért is az ezen évben felosztott és mivelni kez-
dett *alsó kútvölgyi szőlők* megtekintésére a gondos tanács az emli-
tettek meghagyása folytán, *nov. 26-kán* kebeléből *Taschl András*
polgrmstr, *Tóth János* tanácsbéli és *Benedek István* főjegyző urakat
kiküldvén, előadák, hogy kilene tulajdonos hozzá sem fogott a mi-
veléshez, olyanok pedig, kik alig tettek valami munkát, és mégis
kétfannyi áron minden jelentés nélkül másnak adták át a szőlőhelye-
ket, hatan találtattak.

Határozatba ment azért, helyeselvén a segéd-püspök ő mga
is, hogy olyanoktól, kik még semmi munkát sem tettek, egyszerűen
elvétesse nek és azok másoknak, kik az iránt jelentkezni fognak,
főkép az idegen szőlőhegyeken már fáradni nem akaróknak enged-
tessenek át. A kikről pedig tapasztaltattott, hogy valamit már
dolgoztak, nem tekintvén munkájok méltó díját, azokat tulságos
áron is eladták, azok munkája megbecsültesék, és azokra, kiknek

nincs, és másoknál inkább úgy találtattak, hogy nekik azokra szükségük van, azonban letévén a munkának igazságos és megbecsült díját, átíratassanak. Végre az olyan, ki az első kézből vette, utasíttassék az eladóhoz, hogy annak árát letévén, a szőlőt előbbi tulajdonosa visszakapja. Amennyiben pedig, az első birtoklótól nagyobb és árverési áron szállottak volna a második kezekbe, az ily pénznek, mint fölöslegesekek, büntetésül határozatnak meg.

Migazzi bíbornok ur az alattvalói közötti szegényekre is kegyesen kiterjesztvén figyelmét, *dec. 1-jén* az ő akarata folytán a tanács a negyedmesterek által hirdettette a városban, mikép azon gyermekek kik pamutból fonalakat fonni már tudnak, *Zechner István* urhoz vezettessenek. Ő főmga ugyanis még a legközelebb mult hó 1764. évben látta jónak ezen kereseti forrást nyitni azon szegényebb lakók javára, kik főkép a téli időben máskép kenyérre valót érdemelni nem tudnak, s ily uton egyszersmind a városban ezen ipar-ágnak némileg lendületet szerezni. — A város esinossága is különösen szíven feküdven, nagyban buzditotta a tanácsot, többi közt, az utcák kiköveztetésére is, mely ezen 1765. évben annyira folytattatott, hogy a tett kikövezés megtekintésére a tanács által kiküldött és ez ügyben a fölméréssel különösen megbízott *Stollz Antal*, *Vajzer János*, a mel-léjök adott *Schiner Mátyás* kőmives mester urak a tett szemle után azon jelentést tették a *dec. 3-ki* ülésen, hogy a különböző főbb utcák, helyek és téreken összesen 987 □ ölnyi kövezés történt, mely jelentékeny munka 40 dénárjával számítva ölet, 394 frt, s 80 drba került.

Azokban nem esekély lévén azok száma, kik ő főmgnak a nép iránt tanúsított sokféle szívességét, név szerint, azon nagy jótéteményét, hogy a lakosok sz. György-napig száraz fát hordhattak az uradalmi erdőkből, sokan azzal köszönték meg, hogy azt ott érintetlenül hagyván, a legszebb élő fákat vágták ki és többféle érezhető károkat tettek, emélfogva az erdők használatát a beállott 1766. *jan. 29-kén* szigorúan befiltotta *Burján Sámuel* urad. praef. ur, mely tilalmat még e napon a tanács, úgy szintén az alattomos bormérést, a lakodalnak és más alkalmakkori lödözést is, a legszigorúbb büntetések alatt kihirdettette. — Bármily szükségében mindig egész bizodalommal folyamodott a város a jószívü bíboros főpaphoz. Így az előbb érintett évi *febr. 14-kén* is egy folyamodványt menesztett eléje, kérvén abban, miszerint az adókivetést illetőleg nem a szőlők kiterjedése, hanem a bormenayiség vétetnék föl, azon határozat dacára is, mely az előbbi 1765. évben ő főmga elnöklete alatt hozatott. Azon-fölül könyörög a tanács, hogy a helybeli területen *komlós-kert* alá helyiség hasíttatnék ki; mert a sörházat a város az uradalomtól haszonbérben bírván, komlóért gyakran túlságos összegeket is kell kiadnia. Így a város ezen évben szintén egy másza komlót alig birt 120 frton alól szerezni. E kérvényre ily határozat érkezett:“

„Csak ezen évre történjék úgy az összeírás, amint kéretik,

de oly föltét alatt 1-ször, hogy mihelyt az idő tavaszkor engedni fogja, a rendelt módon történjék a felmérés, az engedés minden reménye nélkül. — 2-or, hogy a kivetés a múlt és többi évek gyakorlata szerint, amennyire lehetséges, bárkinék is sérelme nélkül igazságosan eszközöltessék, a termények őszeirásánál igénybe kell venni az illető hegymestereket is, a kik bizonytságot tegyenek, vajjon a szőlők művelésében kellő és szükséges munkát megteszik-e, és a kik valóban anyagoknak lenni találtatnának, nehogy a tünyságból hasznót látsszassanak huzni, büntetessenek meg. — A *kemlós kert részére* pedig valahol a szőlők között oly helyet igyekezzenek kiszemelni, melyet a falyamodóknak az uradalom kára nélkül oda engedni lehet. Kelt *Váczott* 1766. febr. 16-kán.

A város folyton csinosodván, népessége is egyre növekedett az oly roppant tevékenységű főpásztor kormánya alatt, és szaporodtak a szépen haladó és emelkedő városnak szükségei is, melyeken a nagy Migazzi, e kegyes földesur mindenkor kész volt segíteni. Azért a tanács *márc. 4-kén* ismét színe elé járult kérvényében, melyben is *egy majorság részére alkalmasabb helyet* kérnek, figyelmeztetvén ő főmgát arra, hogy a mostani házak között a könnyen támadható tűzvész miatt a legveszélyesebb, a polgárookra nézve pedig a nagyobb távolság miatt, és főkép viharos idők alkalmával, igen kellemetlen helyen fekszik. Azért könyörögtek már az előbbi 1765. évben is, most pedig ezt ismételten teszik, esedezván egy ily alkalmasabb majorhelyiségért a város részére. Erre ő főmga e hátíratot tette: „Mutatassék ki valami hely, és ha ez az uradalom kára és megszorítása nélkül oda engedhető lesz, megkapni fogja a város.”

Aztán egyszersmind ismételten már az iránt is folyamodtak, hogy *nekik kertek alá földek mérettessenek ki*, nehogy az elmúlt években épült új házakból a szárnyasok és egyéb házi állatoknak alkalmok legyen a növények és vetemények közé becsuszszanni. A legközelebbi múlt, 1765. évben ugyan bizonyos csapás kihatott és némely polgárok között fel is osztatott; de mivel némely okok jöttek közbe, az ügy egész eddig függőben maradt. — Mire ő főmga hátíratilag így válaszolt: „Kihasíttatni fognak e feltételek alatt: 1. A kinek már van kertje, ne ragadja el olyantól, kinek még nincs, és azt képes leend művelni. — 2. Mindenki, a ki kertet kap, egy év alatt a művelést megkezdeni tartozik, különben az olyantól elvételni fog. — 3. Ne legyen ott széna-, szalma- vagy más tár, hanem csupán kerti magvakkal veteményeztessék be. — 4. A felosztás minden részrehajlás nélkül történjék. — 5. Oly hely választassék, mely a város netaláni jövő terjedését nem gátolndja.”

Majd felemlitik ismét a kérvényben, hogyha valaha a mlgos uradalom a pincéket, melyek a piacon léteznek, ismét a maga hasznára alkalmazni akarná, azokat visszazavenné, a régiék közül visszaállítandó egyetlen egy piaci-nyílás költségeit is, melynek nyitásaért a tanács, a piac akadályozása nélkül esedezik, megtérítendé. Mire

ez lön a hátírat: „Íratilag óvás fog tétetni, nehogy a költségek, melyek a közlekedésre fordíttatnak, a visszavétel esetén megtérítés nélkül maradjanak. Hogy pedig a piacon vágattassék nyílás, elegendő okoknál fogva ez meg nem engedtetthetik.“ — Végre az íránt is könyörögtek, hogy miután az ő legalázatosabb folyamodványukra, azon rétek visszaegészítése végett, melyekből a vácziahtól jelentékeny rész törvényszékileg a dukai helységnek ítéltetett oda, ő főmga a szőri erdőkből bizonyos csapást azon rétek közvetlen és ezekkel tözsomszédságban a legkegyelmesebben megajánlani méltóztatott, azok ugyan ki is jelöltettek, de még pontosan ki nem hasítottak; mint-hogy most a fák kivágása és gyökeik kiirtására a legalkalmasabb idő volna, a kihasításra a tiszt urakból egyet kegyesen kiküldetni kérnek.

E pontra a hátírat ez lön: „Ki fog hasíttatni a legközelebbi napokban.“ — A tanács márc. 4-ki folyamodványa következtén *ápríl 18-kán* a sz. Józsefről nevezett *Osváld Gáspár* kegyesrendi tagtárs. ő főmga építészeti igazgatója, által a város majorja részére a koldi és rádi utak mellett¹⁾ 33²/₃ öl széles s 62²/₃ öl hosszszű helyiség méretett ki, tek. *Burján Samucl* ő fmgá praefectusa, *Benke István* város bírāja, *Benedek István* jegyző és *Stoltz Antal* tanácsbéli urak jelenlétükben. — Majd ő főmga ismételten ajánlván a dunaparti árok és új út folytatását, *ápríl 6-kán* a tanács intézkedett, hogy az ide szükséges földet közélről, *Heros Pál* városi kapitány úr udvaráról szállítsák, mint a ki új házat építtetvén, nevezetes mennyiségű földet ásat ki az alapvetés végett. — Ugyszintén ő főmga meghagyása következtén a tanács *ápríl 11-kén* a negyedmesterek által hirdettette, hogy kiki a háza előtt ültetett fákat jól gondozza, a kik pedig még nem ültettek volna, magoknak szerezzenek bármily fajta fákat és azokat házaik előtt elültessék.

A tanács *c hó 22-kén* Gavan Mátyás uradalmi komlósnak, ki a város új komlós kertjében 9000 komló-gyökeret ültetett el, jutalmúl 15 frtot ajánlott meg. — *Május 9-kén* pedig *Schiner Mátyás* kőmíves-mesternek meghagyta a tanács, hogy a jövő hétfőre elegendő legényeket rendeljen, kik az építtetni kezdett új szállásház munkáját, melynek tervrajzát az említett mester készítette, ugyszintén a dunaparti, nagyrészt már kész falnak építését folytassák. *Paucor Lőrinc* ácsmesternek is meghagyva lön, hogy legényeket rendeljen, kik a legközelebb múlt napokon a város majorja számára kegyesen kijelölt új helyiséget körülkerítsék, és az abbani házat kitisztogassák és meszeljék, hogy az itt szállásoló katonaság részére azt kórodaúl használni lehessen. — A városi hatóság *juníus 14-kén* jelenté, hogy ő fölsége engedélyével ellátott *salétrom-készítők* érkezvén Vácra is,

¹⁾ Ezen helyiség a legujabb időki csakugyan a város majorjaúl szolgált, míg 1874-ben azon a lovas-honvédek részére laktanya építtetett, s 1877-ben ettől balra az u. n. új koldi vámház egy előbb szabad téren.

ezek az uradalom és a két város tanácsai pártolásába ajánltatnak. Hatalom adatott nekik bármily házból az alkalmas földet, vagy az utcáról műhelyökbe elhordani, de oly föltét alatt, hogy kötelesek lesznek ők maguk az általok kiásott gödröket ismét jó földdel be-
tölteni és elegyengetni, a háztulajdonos hozzájárulása nélkül.

Ugyanezen 1766. augusztus-hóban ő főmga Vácra *Mária Krisztina főhgnöt* és *Albert* lengyel királyi és szász-tescheni hget, gr. *Batthyányi Lajos* nádor halála után *Mária Teréz* helytartóját, várván vendégekül, a tanács *jun. 19-ki* ülésen kijelentette, mikép, hogy a város az érintett fenséges házaspár iránt hódolatát és szeretetét tőle telhetőleg kimutatná, úgy rendelvén ő főmga is, ennél-fogva állittassék a legmagasabb vendégek eljövetelére a helybeli polgárokból 3 csapat, és pedig egy gyalog a magyarok és egy ilyen a németek részéről, a harmadik pedig lovas a magyarokból. Hogy pedig e tisztelgési szolgálatra az alkalmasabbakat lehessen kiválogatni, a mai ülésre minden céhek céhmesterei a tanács elé behivat-tak és azoknak meghagyatott, hogy névszerint, a kiket csak alkal-matosaknak fognak találni, mestertársaik és segédeikből, amazok hiá-nyában, özszeírjanak, és azokat a következő vasárnap délutáni 3 órakor névszerint följegyezve, a tanácsnak bemutatni el ne mulasszák.

Ugyanezen oknál fogva a segédpüspök ő mga ajánlani méltóz-tatott, hogy a dunaparti utat illetőleg, melynek a jövő aug.-hóra, azaz ő felségeik eljövetelére késznek kellene lenni, haszontalan volna pedig minden munka és törekvés, ha csak azon út és elegyengetett földtömeg fallal meg nem erősítették. Azért ugyanazon püspök ő mga tanácsa folytán határozottá lön, hogy azon falnak gyorsabb elkészí-tésére amennyi kőművest csak találni lehet, hat óra után, a midőn már másutt a munkától megszűnnek, mind oda rendeltessenek. — *Aug. 12-kén* is igen élénken intézkedett a tanács, hogy a *c hó 20-kán* ide érkezendő fenséges vendégek az őket megillető ünnepélyességgel fogadtassanak. Hogy ez így és ő főmga parancsa szerint történjék, minden szükséges rendelkezések megtétettek a végre. A segédpüspök parancsára az is közhírré tétetett, hogy a *jövő kedden*, midőn t. i. fönt tisztelt ő felségeik Vácra érkezendenek, és innét Budára uta-zandanak, és pedig Vácra hajón, Budára meg a Dunán átkelve ko-csin fognak utazni Sz. Endrén át, a polgárokból, mind a kik csak tehetik, aszszonyok, szüzek és ifjak, gyermekek és leánykák, tisztességesen, jobb ruháikba öltözve a Dunaparton Kis-Vác helységtől a sz. Ferenciek kolostoraig helyezkedjenek el, és a midőn ő fonségeik megérkeznek és aztán elköltözni fognak, anyanyelvükön hangosan ki-áltozzák: „*Éljen Albert szász herceg ő fensége; éljen Krisztina osz-trák főhercegnő ő fensége!*“

Azon-fölül az illetők azt is hirdetendik, hogy már a követ-kező napon, mindenki, főkép a főutcán lakók, házaik előtt és az ut-

cán tisztogassanak és a tisztaságról gondoskodjanak, ha csak hanyagságukért szigorú fenytetés alá kerülni nem akarnak; a piacot pedig a praefectusi háztól leginkább a sz. domonkosiak egyházaig maga a város tisztogattassa meg. Valahányszor pedig a püspöki lak előtt, vagy bárhol szükségeltetni fog, maga a mlgos uradalom saját kocsi-jairól fogja onnét a port öntözés által elenyésztetni. Azért e végre maga a város is készen tartsa mindig szekerét és az elé a marhákat befogassa. Nehogy pedig a tanács hanyagságról vádoltassék, gondosan örködjének a kamarás urak.

Ennélfogva hirdetendik, hogy valamint múltkor is, a legkeményebben tiltatik, főkép azon napokon zsidókat, csavargó embereket és bármely másunnét érkező idegeneket, előleges engedély nélkül befogadni, senki se merészeljen. — Zajongás, lármák, civakodások, káromkodásoktól és kivált részegségtől az emberek óvakodjanak, melyek valamelyikéről a ki vádoltatni fog, azonnal börtönbe vettessek és bizonyulás esetén büntetés alá adassék. — Megintendők a háztálajdonosok mind, hogy szigorú büntetés alatt kéményeiket kijavíttassák és tisztíttassák. — Kinek-kinek háza előtt vagy udvarán a tűzvész ellen vízzel telt edény álljon. Ha alkalmilag és a körülményeknél fogva még más valami adná elő magát, azokat megfajteni és parancsolni kötelemekben álland. — Ezekhez aztán még a következők adattak:

1. A városház elé még ma 6 lámpa kitétessék. — 2. Megtiltatik a Primmerféle mészárszéki legénynek, hogy ő fönsegek Váczott létökkor húst vágni ne merészeljen. — 3. A Kis-Vác helységtől a város alsó végeig elnyúló út minden szemetek, akadályok és rondaságoktól megtisztíttassék. — 4. Ő fönsegek itt létökkor éjszaka, kivált a főutcán a polgárok ablakaiban gyertyák égjenek, és kik az említett herecek és ő főnga iránt kegyeletöket méginkább kimutatni akarnak, égő gyertyáikat olajjal kent és kifestett papirokkal is környeztetni fogják. — 5. A mi illeti e pontot, azokra nézve, melyek ő felségeik 1764. évbeni ittlétökkor rendeltettek, már elégtéve vagyon. — 6. Hogy a biztonságról eléggé gondoskodva legyen, az utcák tisztasága, a tűzvészek kikerülése, csavargó emberek s ilyfélékre nézve, annak is a tanács által kiküldött bizottsággal elég van téve. — A 7. és 8-ik pontokban a tűzoltó eszközökre nézve tétetik intézkedés. — 9. Az arra rendelt öltözetben dárdákkal ellátott 12 hajdú rendeltetik a városházhoz, kik minden előfordúllható szolgálatokra készen álljanak, *Taschl András, Laczkóczy Pál és Herkl János* tanácsbéliék vezénylete alatt. — 10. Az utcákra kirendelendő polgárok szerdán reggel jelenjenek meg a városházán, midőn kötelemök nekik tudtul adatni fog. — 11. Azon idő alatt a sütők és kofák a serfőződe elé utasíttatnak a piacról. — 12. Kocsmák, mészárszékek, piacok minden szükségeseikkel elláttassanak, melyek hogy pontosan és igaz mértékkel szolgáltatnak-e ki, *Csiky Mihály* káptalanvárosi jegyző és *Keserő Ferenc* urak által fognak megvizsgáltatni.

A gyalog katonák a dunaparti hid két oldalán fognak elhelyeztetni, és pedig a magyarok jobbról, a németek pedig balról fogják várni ő fenségeik eljövetelét, a midőn is felváltva tüzet adnak, mielőtt a kijelölt révbe megérkeznének, azlán pedig fegyvereikkel tisztelegnek. A lovasok meg a piacon foglalnak el rendesen állást. A mozsarak kísütésére *Együd Mihály* városi hajdu rendeltetik ki a magyar csapat mellé a Dunapartra, vagyis a börtönök alatti új útra; német gyalogság mellé meg *Windpassinger Vitus* kápt. városi hajdú a diadalkapu mellé; Kis-Vácra *Sandai Imre*; a Köhid-malom fölött a Duna magasabb partjára *Dányi István*. — A magyar és német gyalog katonáknak, úgyszintén a lovasoknak is, kik ama főséges vendégek ide jövetelére a helybeli polgárokból kiválasztattak, mint-hogy a fegyvergyakorlatoknál és ő fenségeik átmeneténél sok fáradságot tanúsítottak házi dolgaik elhanyagolásával is, és a többi polgároknak is, miután annyi napi munkának elveszése rájuk nézve sérelmes volna, három napi díjt ajánlott meg a tanács aug. 22-kén, t. i. az őrmestereknek 35, a tizedeseknek 25, s a közembereknek 20 dénárt fejenként, e kárpótlás készpénzben rendeltetvén nekik kiadatni.

Ő fenségeik eljöttére nagyban folytak a készülődések. Így ő mlga meghagyta, hogy az akkor tisztelegő gyalog-katonaság tisztes-séges topányokban jelenjen meg. Ő főmga nagy kitüntetéssel akarván fogadni a magas vendégeket, azért a segédpüspök ő mga a *Dunaháton is rendezett igen szép és kedélyes mulatságot*, s a tüzi-játékhoz szükséges szereket a tanács bizonyos *Pajor* nevű váczí fi által *Kis-Martonból* hozatta ide. Ő főmga, a hg. bibornok, oly gyöngéd figyelmet tanúsított magas vendégei iránt, hogy még az ebeket is, nehogy azok éji csaholásaikkal a nyugalmat zavarják, eljövetelök előtt nagy számmal agyonlövötte.¹⁾ Ő fenségeik két napig időztek ekkor Vácson, a midőn is tiszteletökre a város nevezetesebb része a Dunasorral együtt fényesen kivilágított és diadali jelvényekkel diszítettett. A legszebb jelenet volt ekkor *egy kedves szigetkeként a Dunából kiemelkedő kéjpalota*, mely a parttal egy csinos hid által volt egybekötve, s a melyben a Migazzi által alapított „*Theresianum*“ lovag-akadémiai nemes ifjai az este beálltával Hollberg „*Politischer Kan-nengieser*“ című szindarabját játszták el németül. Vigan lobogó fákllyák és lámpák vetekedtek a csillagos ég fényével, s a szép, kedvező időjárás az előadást nagyon kedvessé, mulattatóbbá tette. A polgárság ekkor is fegyveresen jelent meg s a fegyverforgatásbani ügyességének szép jeleit adá, mint ezt már többször hivatolt művében *Róka* megjegyzi és hozzászéli, hogy míg nem épen régen Vác népessége 6000 léleknél alig ment többre, az most már a két városban 8000-re növekedett.²⁾

¹⁾ *Spacirer Jakab* gyepmesternek löpor-kárpótlás címén, saját kérelmére előlegesen 2 frtot ajánlott meg a tanács.

²⁾ V. ö. *Róka* i. m. a 77—78. lapon.

Vácznak roppant tevékenységű biboros főpapja és kifogyhatlan bőkezűségű földesura, Migazzi ő főmga minden, még a kisebb ügyekre is úgy kiterjeszté figyelmét, mint a legfontosabbakra, hogy ezen tekintetben e folyton emelkedő várost a virágzás lehető magas fokára emelje. E végre rendeletei egyre mindig foglalkodtatták a tanácsot is, mely az ő meghagyása folytán ugyanezen 1766. *jun. 24-kén* elhatározta, hogy azon fal folytatására, mely a Duna mellett a töltés és új út támjaul rakatik, ugyszintén a szállásházra és az utak kirakására, az aratás tartama alatt elegendő kőkészlet szereztessék. Minthogy pedig a Dunaparton újon csinált töltést a nagy hőség miatt tovább gyöpözni nem lehet, annak folytatása elhalasztatik a hőség elmúltáig. — A *jul. 16-ki* ülés iratai szerint, a vácsi utcák kövezésén *Jordán Venczel* pesti és ez után *Majer Ágost* budai kőrakók dolgoztak. — Mivel ő főmga a sz. *Sebestény és Rókus terén* létező *kutat* nagyon ajánlotta a tanácsnak, ez *jul. 29-kén* abban állapodott meg végre, hogy az csövel fog elláttatni és huzóra alkalmaztatni.

A koldusokra nézve pedig *szept. 5-én* ő főmga kegyes parancsára ezen szabványpontok tétettek föl: 1. Ki sem bocsáttassék akár a házankénti, akár pedig a templomok előtti kegyadomány-gyűjtésre, csak az, ki itt a város terheit viselve, lett koldussá. 2. Hogy pedig az idegenek a helybeliektől bárki által is megismertethessenek, irattassanak össze mindazok, kik a kegy-adományokat megérdemlik és azok bizonyos jelet kapjanak. 3. Rendeltessék részükre két koldúsbíró, kik főkép az idegenekre vigyázni köteleztetnek, és mihelyt ilyeneket észrevesznek, a bírónak és tanácsnak azonnal bejelenteni el ne mulasszák. 4. Minden templom pitvarában pörsölyökkel ellátva ketten ülnek ezentul, melyek minden szombaton felnyitvatnak, és azokban találtató pénzösszeg mindnyájok közt egyenlően kiosztassék; szombatnapon kívül pedig kéregetni kinek sem szabad.

Ez alkalomból szóba jött az is, hogy igen tanácsos lenne, ha a cigányok is a kéregetéstől eltiltatnának, kik által annak ürügye alatt különben is sok rossz szokott elkövetetni. — *Október 6-án* pedig végezte a tanács, hogy az új szállásház építése, mivel a város lakossága arra most elégtelen, és az idő is már késő és hives, egy időre félbenhagyattassék. — Minthogy a serházhoz szükséges fűrakhely a mészárszékek miatt megkisebbült, az *október 26-ki* ülésen tervbe vétetett annak hátulsó, t. i. a Duna felőli teréni kiegészítése. Minthogy pedig e téren *Szlepka Mihály* és *Matejkovics Mihály* vargák házai részben benyúltak, ezek ő főmga engedélye folytán akkép egyezkedtek a tanácscsal, hogy ama tér diszének emelése, állandósítása és főkép a tűzvész kikerülése tekintetéből készek inkább a kívánatnak megfelelőleg alapjából újon építtetni házaikat, csakhogy az ő mesterségükre nézve alkalmas helyeiken megmaradhassanak. Ekkor azt is elhatározta a város, hogy az így nyerendő diszesebb tér kőfallal kerítettessék el, ajtó hagyatván azon a hátsó bejárásra.

Az alacsony tér pedig földdel töltendő meg, hogy egy színvonalra emeltessék az udvartér elejével, mely azonban még maig is jóval emelkedettebb a Dunára néző alsó térnél.

A városnak bort, zabot, arpát stb. kellvén beszerezni, miután kölcsön-pénzhez jutni nem tudott, a segédpüspök ő mga közbevetése folytán nov. 1-én elhatározta, hogy az özvegy gr. Salbecknő ő mltól felajánlott 5—6000 frtból hatos kamatra 4000-et vesz fel. Még e hó vége felé Geiger Ferencz nagymarosi ispántól is, ugyszintén a következő hóban is ugyanettől vett fel a város szükségéi fedezésére 1000—1000 forintokat, hatoskamatokat fizetendvén ezen összegektől is.

A gondos városi tanács nov. 21-én ő főmghoz ismét egy kérvényt intézett, melyben előadván, hogy miután a legszükségesebb helyeken, t. i. a város azon utcáin, melyeken az álló víz miatt nehézség volt az átjárás, vagy az egészség, a dísz és a tisztaság tekintete ugy kívánta, a kikövezés ő főmga kegyes tanácsolása és sürgetése folytán is nagyrészt már befejeztetett, mely mennyi sok költskezésbe került, idők multán az utódok is ugyanannyi vagy tán még több költséggetnek, besznek kénytelenek azt föntartani, s ha csak a hiányok gyakran helyrehozatni nem fognak, néhány év alatt minden munka haszontalanná lesz. Azért a legalázatosabban könyörög a tanács főmgnak, miszerint hatalmas közbevetése által a városnak oly kegyet és kiváltságot eszközölni méltóztatnék, melynek folytán azon, más ily kikövezett városokban szedni szokott *burkolati* díjt itt Váczon is szedni lehessen, azaz: az ugynevezett „*Flaster Geld*“-et.

Majd az iránt is esedezik a tanács, hogy mivel az elmúlt évek mindegyikén tapasztalni lehetett, miszerint szűreti alkalommal a szegény nép a bor-kilenczed és tized megadásában késlekedett, mikép ezt ő főmga is ezen évben észrevette és tapasztalni kénytelen volt; nehogy ezen zavarok a jövő években is előforduljanak, bizonyára a szegény nép nem csekély sérelmére, azok kikerülése végett ő főmga valami üdvös intézkedéseket tétetni, és a „*harmadik állomás*“-ra még egy helyet kijelelni a legkegyelmesebben méltóztatnék. — Figyelmezteti aztán a tanács arra is a legalázatosabban ő főmgát, amit tőle a mult 1765. évben íratilag esengve kért, hogy t. i. a városba helyezendő katonaság mind a szállásházba helyeztessék, és a kérvényöket ezennel megújítják. — Végre felhozzák, hogy miután alázatos kérelmekre ő főmga ezen évben *komlós-kert* alá bizonyos földterületet kegyesen megajánlani és kihalásztatni méltóztatott, az leültetett komló pedig a jövő nyáron karók nélkül el nem lehet, azért esengve kéri ő főmgát, hgy a szükséges karókra alkalmas fát az uradalmi erdőből megajánlani kegyeskednék.

Ő főmga kegyes közbevetése és hatalmas pártolásával sokban elősegítette a dícséretes főrekvésű tanács ügybuzgó működését. Így a város előljárósága által nov. 21-én hozzá a „*kövezeti díj*“ szedésére nézve előterjesztett folyamodványra is azon tanácsot adta, hogy szerkesszen a tanács az illető m. kir. kancelláriához egy kérvényt.

melyet ő főmga ajánlkozott annak előterjeszteni. E kérvény hon nyelvünkön szóról-szóra így hangzik:

„Nimlgú, mlgos, gróf ur, a magyar kir. udvar kancellárja, legkegyelmesebb urunk! Jóformán az egész vidék és mindazok, kik azelőtt Váczon átmentek, megbizonyíthatják, hogy kivált huzamosb esőzések idején, tehát leginkább ősz és tavaszkor, midőn a föld a a fagytól fölenged, ugyanazon város utcáin az átmenetel oly nehéz és veszélyes volt légyen, hogy igen gyakran azokon nemcsak a szegényemberek, és azok kocsijai, kik saját és magán ügyeikben jártak, hanem azokéi is, kik ő fölsége és az ország ügybajaiban utaztak, megállottak, a sárban elakadtak, és csak hosszú várakozás után önmagok kellemetlenségével és barmaik nagy kárával kelle azokat onnét kivontatni. Ugyanis oly út mellett, sőt oly helyen fekszik Vác, hogy azon át nemcsak a magán és alacsonyabb sorsu embereknek, hanem az ország nemeseinek és főurainak, a saját és az ország ügyeiben járkélnőknek, s azoknak végre, kik üzletet és kereskedést visznek, a milyenek száma igen nagy, sőt magának, a szolgálatot előmozdító szegény népnek is átmennie kell, és a melytől mindazoknak eltérni csak nagyobb fáradság és idővesztés mellett is nagyon nehéz lenne.

„Mindezeket a legbölcsebben vette észre a bibornok ő főmga, herceg, püspök és a mi legkegyesebb urunk, amiért is minden gondolatait és törekvéseit oda irányozta, hogy ezen nyilvános és közszükségnek valami üdvös orvoslát által eleget-tenni lehetne. Ugy rendelte el tehát és intézkedett ő főmga, hogy Vác városa kivált a legveszélyesb utcákat, melyeket t. i. a sár legmélyebben borított, további kellemetlenségek kikerülése végett, kövekkel kirakatta, más helyeket pedig földdel töltetett meg jól és így azokat az átmenőknek igen kényelmesekké tette, bizonyára nem csekély költséggel és fáradalommal. De mivel ezek föntartása idők folytán nem kevesebb, hanem még több költséget igényelne, és e teher örökös lenne, hacsak gyakrabban meg nem javíttatnak, és a könnyen történhető hiányok folyton helyre nem hozatnak, különben néhány év alatt minden munka haszontalanná fogna lenni.

„Hogy tehát ez ne történjék, és azok hiányában a község is ezentul újabb és újabb kellemetlenségeket tűrni ne kényteleníttessék, minthogy e város az országuton fekszik, és itt a közlekedés a legnyiltabb és gyakoribb, ahol a hajók is nagy számban megállhatnak és valóban ki is kötnek, és a katonai átmeneteknek is igen gyakran kitéve volna, mink pedig oly nagy teher elviselésére elegendők nem vagyunk, azért is Nimlgdhoz, mint leghatalmasabb pártolónkhoz fordulunk a legmélyebb hódolattal, méltóztatnék minket kegyes voltánál fogva ő cs. kir. fölségénél úgy pártolni, hogy Vác városa örökös alapul oly kiváltságott nyerjen, melynek erejénél fogva, a többi kikövezett városok példájára, a külső vagyis idegen kocsiaktól dijt,

az u. n. *Pflastergeld*“-et szednie szabad legyen. Mely kegyelmet stb. N. N. Vác város birája és tanácsa.“ (Bemutattatott 1771. dec. 2-kán.)

A kikövezési díj-szedési kiváltság kinyerésére a tanács épen nem sajnálta fáradságát. Így az 1767. évi jan. 27-ki ülésen fölem-lítették, hogy *Beniczky István* kir. tanácsos és alispán ur részére, tiszteletdíjúl, a tanács Tatáról egy vad-sertést hozatott, melyet is a Pestre avégett kiküldött bíró és jegyző urak mutattak be neki, kér-vén ő mgát, lenne kegyes az ő főmga által a kancellár ő nmlghoz áttett azon alázatos folyamodványt pártolásával támogatni ennél, hogy az utak jó karban tartása és a kikövezés költségei fődüzhetése tekintetéből a város az u. n. „*Flastrom Pinz Privilegium*“-át minél előbb megnyerhesse. — Febr. 3. Vác város birája és tanácsa által *galanthai gr. Eszterházy Ferenc*, Fraknó stb, örökös főispánja, Ma-gyarország udvari cancellárjához, a mult dec. hóban a kikövezési díjszedésre vonatkozó bizonyos kiváltság kinyerése végett ő főmga előterjesztése mellett intézett folyamodványra, a mely intézvény a nmlgú m. kir. ltó-tanáctól tek. Pest vgyhez érkezett, azt a fönt tisztelt kir. tanácsos s a nevezett vgye rendes alispánya másolatban a tanácsesal közlötöte saját levele kíséretében, mely utóbbi így hangzik:

„*Pest. 31. Januarii 1767.* Ajánlom kész szolgálatomat ke-gyelmeteknek! Minémü kegyes Intimatumma érkezett Fölsiges Consiliumnak kegyelmetek Instantiájának dolgában, ime utolsó paginán közlöm kegyelmetekkel, vagyis inkább föliumon. Siürgesse azért ke-gyelmetek Méltóságos Püspök és Prépost Urnál, Méltóságos Uraság részéről az iránt való recomendációt, hogy a jövő Nemes Vármegye Gyűléssiből, a Nemes Vármegye részéről való recomendatió is expe-diáltathassék, és annyival hamarább boldogulhasson kegyelmetek szándékában. Irok ez iránt ezen alkalmatossággal Méltóságos Püspök Uramnak ő Ngának is, remélem sőt nem kételkedem, hogy a Méltó-ságos Uraság is fogja Secundálni kegyelmetek Instantiáját. Ez előtt egynehány Észkendővel a *Nemes Vármegye Buda Városának is cla-boraltta volt illetin Flastromozásnak Vctigálissát*, sőt a Dunának is portoriumját, tudnillik a hajóktúl szedni szokott *Karó pinzt*: kíván-tam volna most aztat ide rekesztvén, közleni kegyelmetekkel, de nem akadhattam hirtelen írásim között reá; felkeresem mindazonál-tal e napokban és fogom közölni kegyelmetekkel, sőt Méltóságos Püspök Uram ő Nagyságával is. Nem fog ártani, ha kegyelmetek is fogja közleni velem, ekkoráig mit szokott szedni mind a hajóktúl, mind a talpaktúl; mert mivel a Dunapartot is olly költséggel és fáradsággal tölti és conserválja kegyelmetek, és annak szükségeit mind a Méltóságos Uraságnak, mind pedig a Nemes Vármegyének recognoscálni kölletik: méltó lészen, hogy az iránt is megnyerhesse kegyelmetek a Privilegiumot. Én ugyan, ha tsak az út jobb lészen, magam is szándékoznék Méltóságos Püspök Uram ő Nga udvarlására, hogy ha ugy tetszene ő Ngának, ottan együtt mind ő Ngával, mind

pedig kegyelmek concursussával elaborálnánk a Vectigálnak protectumát, mind a flastrom, mind a karó pinz, a vagy is a Taxa iránt. és aztat a jövő Gyüლისsen praesentálná kigyelmek, a vagy inkább a Méltóságos Uraság maga proponálná a Nemes Vármegyének, hogy annál hamarább fölküldettetnék. Ezzel áthatatosan maradok kegyelmeknek kész szolgálja: *Beniczky István* m. k.“

Az intézmény másolata pedig imez: „Méltóságos, földő, tekintetes és ngos, nemes és nemzeti nekünk igen tisztelt Uraink! Ezen viszzsaküldendő, ide mellékelt Vác város birája és tanácsa által a m. kir. udvar kancellárjához küldött és ő es. kir. felsége által ezen m. kir. httö-tanácsesal közlött folyamodványból bővebben meg fogják érteni fönt tisztelt Uraságaitok, hogy ugyanazok mily okoknál fogva könyörögnek ily kegyes kiváltság részökre való megadásáért, melynek erejénél fogva kövezeti dijt, más kövezett városok szokása szerint, az ő városukban, vagyis az u. n. „*Pflastergeld*“-et szedniök szabad lenne. Az ily kérvény ide csatolása mellett fönt tisztelt uraságaitoknak ezen m. kir. httö-tanács meghagyni jónak látta, miszerint a fölött a vácz földesuraságot is meghallgatván, ide körülményes tudositást tegyenek ugyanazon fönt érintett uraságaitok. Adatott a *Pozsonyban* 1767. jan. 19-kén tartott kir. httöi tanács-ülésünköl. Fönt címzett Uraságaitok jóakarója *Albert*. Szolgálatokra legkészebb: *Subich Ferencz*.“

A febr. 27-ki tanácsülésen felolvastatott a kir. tanácsos és alispán úrtól küldött ezen ügybeni irat: „*Pest. 19. febr. 1767.* Ajánlom kész szolgálatomat Kegyelmeteknek! Ajánlásom szerint ime ide rekesztve megküldöttem kegyelmeknek a Nemes Vgye által elaborált, és ő fölsége által is Stabiliált Vectigált. Közöllye Kegyelmetek Méltóságos Püspök Urammal Ő Nagyságával. Ezzel maradok Kltekk kész szolgálja *Beniczky István* s. k.“

Hogy a város a kívánt célt annál gyorsabban elérje, *Benke István* birót és *Benedek István* főjegyzőt egy folyamodvánnyal Pestre küldötte ki *Német-Ságodi Szvetics Jakab* sz. István apostoli király rendje kis-keresztes lovagja, Pest, Pilis és Solt t. e. vgyék főispányi administratora, királyi jelenlét személynöke, az ítéletekben helytartó, s ő es. kir. fölségének tanácsosa ő mlghoz, mely kérvény szóról szóra így hangzik:

„Ngos Personalis és Ádmtor Ur! nekünk nagy jó Kegyelmes Urunk! Nagy Kegyelmű Urunk, Herczeg és Kardinális Ő Eminentíája nem tsak látván Vác Várása uczáinak a sok sár és posvány vizek végett fölöttébb való nagy alkalmatlanságát, hanem amiatt másoknak okozott károkat is tapasztalván és hallván különbféle Méltóságoknak és rendben lévő Utasoknak panaszt, méltóztatott kegyelmessen meg parantsolni, hogy azokat igazítsuk, és hogy állandó képen a munka meg maradgyon, kövel is ki rakattassuk. Kinek tartozó Kötelessigüinkből engedelmeskedvén, nem kevés fáradságainkkal és költségeinkkel jó szível végbe vittük ugy annyira, hogy e béli mun-

káltatásunk a múlt 1764. Esztendőben Váczon való létekből főképpen Ő Felsőeknek tetszett, azon által menő Vidéki Nagy Méltóságok pedig, Hadi Tisztek s közemberek, kereskedők, és mind Ő Fölsege, mind a maga különös dolgaiban járó s kelő szeginség nagy hasznát tapasztalta azonnal, tapasztallja is, kik gyakorta utazásokban meg gátoltattak, s a képen nagy rövidségekkel s üdövesztéssel, dolgaiknak halasztásával várakozni kinszerítettettek; által látván azonban Nagy Kegyelmű Urunk Ő Eminentiaja, hogy e béli munka esztendőnként nem kevés költségekkel és fáradságokkal conserváltatnék és nekünk mint egy elviselhetlen terheket okozna, *Ő Fölsege által kiadandó privilegium és Flastrom pinz iránt nyújtott alázatos könyörgésünket Ő Fölseginék maga Ő Eminentiaja kegyelmessen méltóztatott be nyújtani*, melly is, amint értésünkre esett, a fölsíges királyi hűtő Tanátsától a Nemes Vármegyére leküldetett tovább való értekezés végett. Tudván azért, hogy mind kérésünknek boldogulása, mind ezekről tett kérdéseknek meg erősítése főképpen Ngdnak helyben való állításától s kegyességétől függene s egyedül Ngdtól várhattuk kegyes végben viteleket, alázatosan esedeziünk Ngod előtt, hogy azon alázatos kérésünket tovább is méltóztassék kegyesen tekintetbe venni, és hathatós oltalmával bennünket segíteni, hogy ohajtásainknak igaz folyamattját, és kívánt végzésit elnyerhessük, mellyel mind Ő Fölsege szolgálattjának alkalmasabb folyamattja lehessen, mind pedig azoknak könnyebbségit kiki különösen is tapasztalhassa. Kik is Ngdnak stb. Vác Városa Birája és tanátsa.

Ugyanezen szabadalom és kövezeti díj ügyében a tanács márc. 4-én az e hó 6-ra kitűzött vármegyei közgyűlésre kebeléből egy majdnem szóról szóra oly tartalmú kérvénnyel mint a fentebbi, Benke István bírót, Laczkóczy Pált, Tóth Jánost és Benedek István főjegyzőt küldötte ki Pestre. — A tanács márc. 24. ápril 3. 4-ki ülésein a városház és papnövelde közötti prépostlak megvételügyében tanakodott, és végre azt 1500 fírtól ő főmgtól meg is szerezte. Az épület 1800 fírtól volt előbb becsülve és a tanács elhatározta, hogyha másképp nem lehet, még ezen az áron is megtartja. Azonban a kegyes földesúr odaengedte azt az előbbi öszszegen a városnak, mely is azt arra szánta, hogy abba a városház alatti korcsmát fogja áthelyezni, s ahelyett ott boltot fog tartani. Ő főmga a papnövelde is, melyben az irgalmas-rendiek laknak, máshová akarván áthelyezni, szerette volna, ha a város azt egy igazi kórodának megvásárlani akarná, minthogy a létező kórodai épület, melytől az „ispita utca“ elnevezés származott, már ugy sem alkalmas ama célra, melyre használtatik. Az árát részletenként és kamatok nélkül is elfogadni ígérte ő főmga, és a kórodai tőkepénzeket is a városnak adandotta volna át a kezelésre. Ez ajánlatot azonban a tanács most nem vette tárgyalás alá.

Miután néhai Kolb Ádám gyógyszerész utódainak háza, mely a városház udvara mögött állott, áruba bocsáttatott s annak fekvése

is azt mutatja, hogy annak inkább a városházhoz kell tartozni, mint más valaki által megvásároltatni, a *május 12-iki* ülésen a tanács, hogy a városház udvarát megnagyobbíthassák, megvenni elhatározta. Minthogy azonban a tulajdonosok azt 2000 frton tartották, a város pedig előbb 1000, azután pedig 1200 frtot akart csak ama ház és telekért adni, azok pedig szorosan a 2000 frt-hoz ragaszkodtak, a város részéről a vétel elmaradt. — A fölséges császár és császárnő képeit, melyeket *Peckert Józseftől* Bécsből hoztak, illőnek tarván a tanács a városházi teremben fölilleszteni, minthogy az előbbi fölségek képei is ott díszlettek, azokért 20 frtot kifizetni elhatározta. — Majd azon tárgy is előfordult az ülésen, hogy miután már az új májor nem csak kimérve, hanem bekerítve is volna, ő főmga megengedte a réginek eladását.

Hogy pedig a város ő főmga annyi jótéteményéért háláját kimutassa, jól tudván, miszerint a bíboros főpap igen jó néven venné, ha a város a Dnnaparton az uradalmi börtönök fölött már különben is megkezdett töltést folytatná, és az olyanképen, mint ezen börtönön alól már bevégezve van, eszközölné, — azért hálából e munkát magára vállalta, oly formán, hogy azt nem egyszerre, hanem lassanként fogja ama töltés létrehozatala végett tétetni, fölhasználni akarván arra koronként a házakból kihányandó földet és az utcai sarat is. — Szóba jött az is hogy a szántóföldek felosztása már sokak által sürgettetett; mert a marhás és a szántó-vető gazdák száma 1759. év óta nagyban növekedett, a földeken is nagy változások estek és a Duka részére oda ítélt plága elvesztése miatt földjeiktől sokan elesetek. Annál is inkább tehát, minthogy maga ő főmga is sürgette a múlt években az új felosztást, azért a tanács és az érdeklett gazdák a mlgos uradalomhoz fordultak kérelmökkel, de *Burján* praef. ur azt izente, hogy a földek csak úgy maradjanek, amint 1759. évben *gr. Forgách* püspök ő nmlga alatt felosztattak.

A városi hatóság *május 27-én* ismét figyelmeztető kérvényt menesztett ő főmghoz, előadván abban neki, hogy az általa a kancellár ő nmlgnak bemutatott kövezeti díjszedés ügyében iratandó tudósítás végett áttétetett a vgyére, mely is a tudósítást már kedvező ajánlat mellett terjesztette fel a nmlgú httö-tanács-hoz, kéri azért a bíboros főpapot, mikép hatalmas befolyásával minélelőbb ezen ügyet kinyerni eszközölné. — *A jun. 11-kén* tartandó vgyei közgyűlésre a tanács *e hó 5-kén* tartott üléséből egy bizottságot küldött ki, feladatává téven annak a kövezeti kiváltság ügyében az alispán és kir. személynök urakat megkeresni, és ha azalatt e szabadsalom ő felségétől leérkeznék, tudakozzák meg ő mlgaikat, hogy ebben még mit kellene tenni a tanácsnak? — *Ez jul. 31-kén* tartott ülésén főlemlité, mikép a város új májorja telkén *Schiner Mátyás* kőmives-mesterrel megkezdette az építést, hogy a következő télen már a város bérései és bivalosai ott lakhassanak.

A káptalan-város tanácsa *aug. 25-ki* ülésen jelenti küldöttei

által, hogy a régi szállásház tatarozásához többé mivel sem fog járulni, mivel az említett város részére ő maga is szándékozik egy szállásházat szerezni. — Ezen üléséből a tanács ő főmghoz ismét azon kéréssel járult, hogy miután az új szállásházat még föl nem építhette a város, a régi pedig már annyira lebontatott, hogy ő főmaradt épületrészben, hacsak fölösleges helyreigazítási költsékezést tenni nem akarnak, célszerűbb lévén e költséget is már az új épületre fordítani, az egy kapitánynak hozzá illő elhelyezést nem adhatnak, vagy ha az némi tatarozás mellett ezen egy ember beszállásolására még alkalmazható lenne is, de már a kapitány urhoz szükséges katonaőröknek hajlékot csak úgy tudna adni a város, ha ő főmga ezek részére az *Ujfalusy-házat*, mely a régi szállásháznak többszomszédságában áll, s most már a mlgos uradalomé, az alatta lévő pincével együtt átengedni kegyeskednék.

Aztán panaszkodik a tanács, hogy az ő főmga által földő *Würth Ferenc* olvasó-kanonok úr, *Such Ferenc* anyai ágróli unokaöcsének házára nézve adott mentességet a nevezett kanonok úr úgy értelmezi, hogy ennek nemcsak házát, hanem személyét, sőt minden zselléreit a városi terhek és a közadózásából kivenni törekszik, noha emberei olyanok, a kik a multa nézve is még adóhátrálékban vannak. Ha úgy történnék, mint a fönt címzett kanonok ur akarja, nem csekély sérelmére lenne az a szegény adózó népnek, és rossz példa az adó alól magokat kihúzni akaroknak. Fölemlitik aztán, hogy a nevezett *Schuch* alattomos bormérésért is már megfeddetett a mlgos uradalom által; a nevezett kanonok úr pedig azonfölül még, nem tudni mi végre, azon görögöt, ki az ő háza alatt boltot tart, eltiltotta, hogy azon aranyat ne fizesse be többé a város pénztárába, melyet oda minden görög befizetni szokott. Aztán e sérelmek orvoslásaért esedezik a tanács ő főmgnak.

Vác város népségének kevés szántóföldje lévén, azért az haszonbérben tartá *gr. Grassalkovicstól* a gödi pusztát; minthogy pedig ezen bérlet a jövő sz. György napján már letelik, s annak díját a gróf úr 1800 frtról 2300-ra akarná emelni, azt hallván *Nolli József* nevű inspectorától, hogy volnának, kik ezen utóbbi összeget is megajánlanák haszonbérleti díjúl. A tanács ezen valóban fontos ügyben értekezletre behitta a választott községet is, melyből az október 17-ki ülésre ezek jelentek meg: *Kaszner András, Szeredy Pál, Kovács István, Sághy István, Szinay György, Cseko István, Gilányi János, Pálik András, Franyó György, Nagy Mihály, Serfűző Mátyás, Nagy Ferenc, Tóth Máté, Csorba János, Zsilka Tamás, Sztanya Mihály, Rácskay János*. Minthogy e pusztát mind a város, mind a polgárookra nézve egyhangúlag igen szükségesnek tartották, abban állapotk meg, hogy ő nmlgát egy alázatos folyamodványban megkérni fogják, lenne kegyes a nevezett pusztát az előbbi 1800 frtnyi összesen tovább is a szegény városnak haszonbérbe kiadni.

E kérvényben megjegyzik aztán, hogy nem annyira a nyere-

ség ösztönzi őket, mintsem a nagy szükség a határ szorossága miatt, mely már nehányszor a szomszéd uraságok által is a törvény útján megkisebbittetett, és hogy mióta e pusztát ő nmlga kegyelméből bírják, annyira megszaporodott a népség, hogy ezt a város földje többé eltartani nem képes; azért nem gondolnak a csekély nyereséggel, hanem a szegény nép és város közszükségeit tekintik, úgy szintén az ő felségének teendő szolgálatot. Végre felhozzák, hogy ő nmlgára is biztosabb a város haszonbérlete, mintha azt egyes ember venné ki, a ki időközben el is halhatna. A *dec. 29-ki* ülésből a tanács ezen ügyben bizottságot küldött ki Gödöllőre ő nmlghoz, mely is azon ízenettel tért vissza, hogy ő nmlga a jó szomszédság kedvéért, és hogy a város már sok évek óta bírja ama pusztát haszonbérben, s inkább oda engedi egy községnek, mint valami egyeseknek, 300 frtot leenged a városnak, úgy hogy a bérleti összeg 2000 frt lenne. *Dec. 31-én* számosan jelentek meg s azt végezték, hogy ha másképp nem lehet, 2000 frton is kiveszik, de hogy a régi 1800 frton megkaphasák, ismét könyörögni fognak ő nmlgnák. A ki aztán e kérvényre szóról-szóra ezt hátrátolta:

„Noha külső insinuans Árendátorom vagyok, a ki is a mostani árendán fölül 500 frtot ajánlott: De oly régi jó Árendátoromnak, az Várasnak, maga M. Uraságának tekintetiért is contentáltatom 2000 frttal, és így 300 frttal ócsóbban engedem. Rákosi kocsmámat abba számlálni nem lehet; De ha azt is különösen árendálni akarják, s azt megadgyák, a mit más, abban is a Várasnak praeferentiát engedek. *Gedellő 2. Jan. 1768. G. Grassalkovich Antal.*” — Ezek így lévén, a főtebb említett okoknál fogva kénytelenítettett a város 2000 frtnyi haszonbérletben is megállapodni, a melyre vonatkozó szerződvény tartalma szóról szóra így hangzik:

„*Haszonbérleti szerződvény Vác püspöki várossal a gödi pusztá és az ottani korcsmára nézve a jelen sorok keltezésétől hat évre:* Alább irt Nemes Gedellőj Dominiumnak Inspectorá, adom tudtára mindeknek, a kiknek illik: Hogy én Mlgos Uraságh Engedelmiből Nemes Pest Vármegyiben lévő *Göd* nevű Pusztát minden hozzá tartazandó appertinentiával, haszonvétellel, rajta lévő Vendég fogadóval, s abban Bornak, Sernek és Pálinkának szabad árultatással, és a Pusztának Kis szigetivel bötsülletes Vác Várassának árendában botsájtottam következő Conditiók alatt:

1-mo: A nevezett Pusztának és Vendég fogadónak benefici-umáért Esztendőnként fizetni fog a Bötsülletes Váras két ezer, Id est: 2000 Rhen. ftokat, és ennek felit sz. Mihály, másik felit pedig Szent György Napkor tartozik a M. Uraságh Cassájában letenni.

2-do: Noha mostanában csak hat évre exarendáltatik a meg irt Pusztá, mindazáltal, azután is Mlgos Gróff Gyarakí Grassalkovich Antal Úr, Királyi Főlovász Mester, Főlsíges Magyar Udvari Kamarának Praesesse stb. eő Excellja élete ideig, ha a bötsülletes Várasnak úgy fog tetszeni, a mostani árendában minden auctió nélkül

mások előtt meg tarthattya, egyedül ezen Contractusnak Confirmatiójára magát jelenteni tartozik.

3-o: Eximáltatik ezen árendából azon Réth, melly Sződ felül a határ széliben ennek előtte is a Mlgos Uraság és Szödiek számára reselválva vala, melly minden alkalmatlanságoknak el távoztatására nézve el is vagyon határozva.

4-to: Tiltatik sub poena refusionis damni a Kiss Szigetnek pusztítása és a fáknak vágása. Tiltatik egyszersmind a Vadászat 22 forint büntetés alatt.

5-to: Reserváltatik a mellett a M. Uraság Jurisdictiója, mind a tévelygő vagy bitang marhák, mind az ottani történhető vér birság iránt, tudnillik, ha azon Pusztán olly vérzés, vagy hatalmasság történék, úgy, ha valami tévelygő marha találtnék, azt azonnal a Gödöllej Mlgos Uraságnak tudtára adni, s resignálni tartozik a váras.

6-to: A Vendég fogadónak a mennyire reparatió kívántatik, a Mlgos Uraság fogja reparaltatni; amennyire pedig az árenda alatt ajtók, ablakok, kályhák kapuk, és egyéb appartinentiái az épületnek deterioláltatnak, azokat a Város tartozik reficiáltatni, sőt ha a gondviseletlenség miat a Vendég fogadóban akár tűz által, akár más módon kár esnék, azt a bütsületes Város maga tartozik helyre állíttatni.

7-mo: Az Evictiőt is magára vállallya a M. Uraságh, úgy hogy abban a bütsületes Várost minden Legalis Impetitorok ellen evincálni és manuteneálni tartozik. Ellenben a Város is köteles léssen a Gödi Határookra gondot viselni, mivel azok minden felül Törvényessen föl hányattak és securisáltattak.

Mely Punctumoknak nagyobb elhitelire és állandóbb megmaradására adtam ezen mind a két részről való Subscriptionkal és pecsétünk appressiójával erősítettett Contractuális Leveletem. Költ *Gedellön* Die 24-ta Aprilis 1768. *Josephus Nollj*; N. N. Püspök Vác Várassa Birája és Tanátsa.“ —

Ezen haszonbérleti ügy folyamában a gondos tanács egyebekre is kiterjesztette figyelmét. Így az 1767. nov. 24-én elrendelte, hogy a serház Dunára néző fala legalább is oly magasra emeltessék, mint annak az előkerítése fala. — Végezték ekkor azt is, hogy miután még reménység volna a sz. *Sebestény téreni kútnak* fakadandó vízhez, azt a legközelebbi tavaszig föntartandják, noha vízhiány miatt a cső kivétetett belőle. — Ezen évi dec. 11-én előadatott az ülésen, hogy *Beniczky* alispán ur e hó 3-kán kelt iratában ily tudósítást adott a városi hatóságnak a kövezeti díjszedés ügyében:

„Ajánlom kész Szolgálatomat Kegyelmeteknek! *Vátsi Utzák Flajstromozása* iránt Kgylymtkk Instantiájának N. Vármegye tett Recommendationatiójára és ujabban Kegyelmetek által Ő Fölsiginek be nyújtott Instantiájára minémű Resolutióját Méltóztatott Ő Fölsige Nemes Vármegyinek Fölsiges Consilium által intimáltatni, azon kegyes Intimatumot tulsó részire itt Párban kívántam Kegyelmeteknek meg-

küldeni és közleni; a ki jó akarattyokban ajánlott álhatatosan maradok Kigyelmeteknek Jó akaró kész Szolgája: *Beniczky István* mpria.”

A nmlgú httö-tanács Instimatuma így hangzik: „Mlgos, földő, tek., ngos, ns. és nemzetes igen tisztelt uraink! Miatán fönt címzett uraságaitok tudósítása mellett azon folyamodványt, melyben Vác városa kövezeti díj szedhetéseért könyörög, s márc. 6-kán beadatott, ezen kir. httö-tanács ő fölségének alázatosan előterjesztette volna, ugyanazon város a másolatban ide mellékelt kérvényében ismételten azért esedezik, hogy: *rajta a kebelében kövezet föntartása végett vagy az iránt nyerendő díj fölemelésével ő fölsége kegyesen segíteni méltóztatnék.* Mivel pedig a kérelem első része nemcsak helytelen, hanem a járkelőknek is alkalmatlan volna, hogy t. i. a nevezett városnak „*kettős vám*“ engedtessék; azért, mi a kérvény utóbbi részét illeti, ő fölsége kegyes parancsára fönt címzett Uraságaitoknak ezennel meghagyja e httö-tanács, miszerint, jelesen a fölött, hogy a már létező vám nyilvánított díjfelemelésére nézve miképen volna lehetséges a fönt nevezett város kívánságának eleget tenni, erről tudósítani, és következőleg a város jelzett kövezeti új adójára nézve, a hazai törvényekkel egyezőleg, a fönttartás tekintetéből szükséges költségek valami arányos módozatát indítványozni és ezen kir. httö-tanácsnak minélelőbb heterjesztteni igyekezzék. Adatott 1767. nov. 16-kán *Pozsonyban* tartott httö-tanácsi ülésünkből fönt tisztelt uraságaitoknak jóakarója: *Albert*; a szolgálatra legkészségesebbek: *Klobusiczky József* mk.“

A gondos városi tanács az áldott béke kedvéért nem egyszer tett áldozatot. Így a Pretlachi-féle vasas-ezredből itt összehuzott katonaság parancsnokló kapitányának a jó vezénylet, a kapitány urali béke föntartása és azon-boszantások elkerülése végett, melyeket a katonaság különféle ürügyek alatt, néha ok nélkül is, tenni szokott, ezen 1767. dec. 11-ki ülésen elhatározta, hogy a különféle szolgálatok némi jutalmául is egyszersmind havonként egy akó óbort ajánl meg, azonfölül egy majálist és félmásza vaját, de ezen utóbbiakat csak egyszeri alkalommal.

Ő főmga folyton gyöngéd atyai figyelemmel esüngött a város jóllétén, mikép ezt az 1768. jan. 13-ki tisztujító ülés iratai is hangosan hirdetik. A tisztujítás *dedinai Burján Sámuel* püspök-uradalmi praefectus úr elnöklete alatt történt a szokott módon, mely alkalommal az ő főmga által 1764. jan. 1-jén a tának és város reformjaira nézve kiadott, 24 pontra terjedő, s föntebb a maga helyén egész terjedelmökben közlött *hires statulumok* a község előtt felolvastattak és ismét kihirdetettek, melyek 1., 3., 8., 13., 14., 15., 16., 19. s egyéb pontjaira a körülmények kívánalma szerint gyakorlati észrevételek tétettek, és 9 pontból álló indítvány adatott elő a község által, és pedig az

1-ben hivatkozott a tanács az előbbi évekre, midőn a 12 belső tanácsoson kívül még más 12 külső is létezett, és ilyeneket

most is az érdemesebb és értelmesebb polgárokból választandókül indítványozta a tanács, hogy lennének, kikkel a várost illető fontosabb ügyekben tanakodni lehetne. Ezen indítványt az elnöklő praef. úr elfogadván, külső tanácsosokul a *magyarok közül: Kaszner András, Ságghi István, Sztanya Mihály, Rékai János, Nagy Mihály, Rátskay János; a németekből: Traxler Márton, Pauer Lőrinc, Neisz András, Müller Antal, Steidl Gáspár s Garaváts György* választattak meg.

2-dszor: A község megújította kérelmét, miszerint a mlgos uradalom oly intézkedéseket tenne szüret idején, hogy a szegény népet sújtó dézsmaeredési visszaélések megszüntetnének.

3-dszor: A község a közpénztárra nézve is kedvezőnek találta, ha a külső helyeken szőlőket bíró gazdáknak kettős díj fizetése mellett onnét a borok behozatala megengedtetnék. Minthogy ez ügyben ő főmga által kiadott különös tiltó parancs állna akadályul, annak eldöntése az elnök által a biboros főpap eljövételére halasztatott.

4-szer: Mivel az 1767. évben árva-gondnokul rendelt *Pulz János* az öt illető hivatali dolgokban épen mitsem tett, a neki ajánlott 20 frtnyi jutalomdíj tőle megtagadtatik és a város egyéb szükségire fordíttatik.

5-ször: Az 1760. évben a pénztárnoki évi fizetés 170 frtról 130-ra csökkentetvén, minthogy teendői épen nem kevesültek, az előbbi összeg visszaszátélése indítványoztatott, és ezen ügy a teljhatalmú segédpüspök ő mlga elé terjesztetett a két várost szolgáló ispán díjazásával együttesen.

6-dik pontban felhozattott, hogy mintán a kórházi utcán az általellenl és szomszéd Theresianum kertje miatt mi átmenet sem nyílik, nehogy főkép tűzvész idején ezen elzárás sokakra nézve káros legyen, az azon utcai lakók könyörögnek, hogy az uradalom e bajon segítene valamikép.

7-szer: Az idegen, ismeretlen, csavargó emberek, főkép koldusok befogadása szigorúan tiltatik.

9-szer: A negyedmestereknek meghagyatik, mikép az éjszakai rendetlenkedőkre különösen felvigyázzanak a csendes nyugalom érdekében, és az u. n. *fonóházi gyülekezések* is példás büntetés alatt betiltattak az ott történni szokott roszak miatt.

A Vácra szállásolt előbb *Pretlach*-i, aztán *Caramelli*-féle ezredből katonaság elhelyezése és követelése nagy költskeezést és gondot okozván a városnak, a népnek nagy terhére volt. Így a város által a mult 1767. évben építtetett istálló, oda nem számítva az anyagok szállítását, 1499 frt 93⁵/₆ drba került, és ugyanazon évben a régi szállásház kijavítására, melyet néhány év mulva az építés alatti székesegyház szomszédsága miatt teljesen lebontani kellend, 450 frtot s 80 krt adott ki, nem is említve azon költséget, melyet az új szállásházra már fordított. Azért is a városi hatóság 1768-ki febr. 12-kén elhatározta, hogy azon sérelmeket, melyeket az itt ősz-

szevont katonaság miatt, mind magok a polgárok, mind pedig a város szenvedni kénytelenek, az e hó 18-kán tartandó vgyei közgyűlés elé terjesztendi. E sérelmek négy pontban vannak igen világosan előadva és kifejtve.

A febr. 22-ki ülésen fölemlítették, hogy a szállásházon kívül a régi majorban a város még egy házat emeltetett közköltségen, csakhogy a katonaságot ezekbe szállásolván be, a háztulajdonosok így a sok alkalmatlanságtól megszabaduljanak. — A városi hatóság márc. 28-ki üléséből folyamodványt menesztett ő főmghoz az iránt, hogy eddig Vác városa a hús árszabására nézve a mvárosok sorába tartozott, most pedig nem tudni mi okból a vgye ép úgy mint a sz. kir. városokban méretik, 4 krra szabta, azért alázatosan esedeznek ő főmgnak, hogy a húsnak fontját 6 dénár-ra szorítani ne terhelhetnék a nép szegénysége iránti tekintetből is. E kérvényre ő főmga a mé-szárosoknak szigorún meghagyta, hogy magokat más mezővárosok és egyéb ilyféle városokhoz alkalmazván, a marhahús fontját 6 dénaron mérni köteleztetnek, ellenkező esetben mé-szárszékeiktől rögtön megfosztatnak. Egyszersmind ő főmga boszankodását fejezte ki és megfed-dette őket, hogy ezen ügyben elmellőzvé az uradalmat, az iránt egye-nesen a vármegyére folyamodtak.

Vác városa szellemdús, hatalmas befolyásu és tevékeny fő-pásztoraí áldásos működése folytán az emelkedés és gyarapulás nem megvetendő fokára jutván el, nem egyszer merült fel, mikép látni fogjuk, azon aspiratiója, hogy már a sz. kir. városok sorába szeretné magát számláltatni. Így az ápril 12-ki ülésen említették, mikép, midőn ő főmga Bécsbe érseknek felmenne, Kép János folyamodványt adott át e főpásztornak, kérvén őt, lenne kegyes tekintélyes közbe-vetése által ő fölségénél elősegíteni, hogy Vác a sz. királyi városok rangjára emeltetnék. — Ő főmga, mind a város nagyobbulása, mind pedig sok ember folyamodványára nézve, noha a múlt években re-ménységen fölül is sok házhely osztatott ki, ismét akarván házak építésére új telkeket hasíttatni ki, először is a sz. Rókus-kápolnán túli szántóföldek elejét, melyek az előbbi években kerteknek voltak szánva, az új város átellenében, aztán az épülő új székesegyház irá-nyában fekvő régi temető helyét, ezek után pedig a diadalkapu mel-letti üres tért, az új papnövelde előtt ajánlani kegyeskedett, mint ez az ápril 22-ki ülésen előfordult.

Mivel pedig többféle okok és körülmények adták elő mago-kat, noha kéthárom nap előtt is 82-ten jelentkeztek, de ő főmga a tanács előadásából megértvén, hogy azon sok ember közül, alig képes egynehány házépítésre, abban állapodott meg ő főmga, hogy a dia-dalkapu környékénél most egyéb helyet nem adhat, azért is, hogy ama helyre keresztessenek alkalmas emberek, azután a város végén, a balfelöli soron, amint a zöldfa-vendéglőtől bejön az utca, az új há-zak általellenében fölfelé lakó emberek, azokkal együtt, kik a Duna-parton csinált új úton laknak s ott házaik vannak, mivel azok roszak,

roskatagok és náddal fődöttek, először intessenek meg, hogy másokra való nézve ők is induljanak házaikat csinosíttatni és újraépíttetni, ha pedig erre elégtelenek volnának, adatnának inkább olyanoknak új házhelyek, kik azon építkezni képesek lennének, és a tanács beszélné rá azokat, kik roskatag házaikat újra építtetni nem képesek, hogy ezek telkeiket olyanoknak adnák el, kik azokon tisztességes lakok építésére elegendő erővel birnak, nehogy aztán az Uraság azokat más módon legyen kénytelen tőlök elvenni. Annálfogva először is azon 82 ember közül ötöt a tanács kiválasztott s megkínálta őket a diadalkapu környékén levő házhelyekkel, de egy sem akart ott közülük letelepülni. Aztán beparancsoltattak mindkét helyről a gazdák s ő főmga akarata eléjük adatott; miről ő főmga a tanács által értesíttetvén, ekkor a dolog függőben maradt.

Mária Teréz királynőnek ezen utóbbi nevérol elnevezett *ne-mesi lovag-akademia-társodája*, melyről, a maga helyén, t. i. a *vácsi tanintézetek* közt tüzetesen értekezendünk, már teljesen berendeztetvén, annak az ezen 1768. május 12-kén reggeli 8 óraker történetű felavatása, hogy mily ünnepélyességgel fog megtörténni, a *május 6-ki* ülésen ily cim alatt: „*Puncta circa Solemnitatem Introductionis Nobilium Collegii Theresiani per Magistratum observanda*“ felolvastott. A kir. személynök ő mlgá is jelenlétén e fényes ünnepélyen, keményen meghagyta, mikép az új szállásház, félretétén minden egyéb ügyeket és építkezést, minélelőbb felépíttessék; minthogy ezt már a vgye is nagyon sürgeti, a *május 20-ki* ülésen a tanács az építés gyorsítására a szükséges intézkedéseket megtette. — Ugyanekkor a *Nagy-Máriacelbe* „ex voto“ neje és két gyermekével zárandokolni akaró *Benke István* bíró úr mellé a biztonság és nyelv tekintetéből, saját kérelmére, a városi tanács a hajdúk egyikét, *Gasparoviánics Ferencet*, adta oda az útra.

Ő főmga az új püspöki lak építését megkezdettvén, minthogy az az alatt létezett házakat e miatt lebontatni rendelte, azokat a mesteremberek által megbecsültette s a 9 háztulajdonost összesen 1976 firt s 47 dénárral kielégítette, mely ügy ő főmga akaratából *nov. 9. s 21-ki* üléseken is foglalkodtatta a tanácsot. — A *kövezetre néve a vámdíj* a legközelebb múlt vgyegyülésen már kidolgoztatván, minthogy ez alkalommal a személynök ő mga, mint ama közgyűlés elnöke, a város mellett hathatósan közbevetette magát, a *dec. 16-ki* ülésen a tanács ő mlgnak 25 font viasz-gyertyát és 25 mérő zabot ajánlott meg hálája némi jeleül. — A *dec. 20-ki* ülésen olvasztatott a vármegyei közgyűlés munkálata a vácsi vámdíjra nézve, tekintettel a kövezetre, melyben a két címen szedendő díj szorosan kiszabva és az illető utasítás is előadva vagyon.

Ertesülvén erről a káptalanvárosi előljáróság, az 1769. *febr. 21-ki ülésre* egy küldöttséget menesztett, mely által azon kérdést intézte a püspökvárosi tanácshoz, hogy vajjon a kövezeti díjból részesíteni fogja-e ez a káptalani várost a nyolcadiság aránya szerint,

mely ezt megilleti? Mivel ezen ügy a mlgos Uradalom tetszésétől függ, és mivel a nmlgú httó-tanács és minden hatóságnál csak a püspöki városról volt szó, úgyszintén minden kiadványok és intézvények csak erre vonatkoznak, és a kövezeti költségeket is csak a püspöki város tette —, mindezek tekintetbe vétele mellett a káptalani város követelménye a mlgos uradalomhoz utasíttatott.

A *jún. 24-ki* ülésen kérdés támadt az iránt, hogy a közelgő vásári alkalommal már kell-e szedni a kövezeti dijt? Abban lön a megállapodás, hogy miután még a szabadalom sem adatott ki, nehogy ezen új szedés által a vámdíjt gondolják felemeltetni és így panaszokra adassék alkalom, melyek által ő felsége elhatározása csak akadályoztatnék inkább, mint gyorsíttatnék, addig is, míg ama szabadalom kiadatik, a következő vásárkor csak az eddig gyakorlott szokás tartassék meg az állomási pénz szedésében. — *Aug. 4.* A kövezeti dijszedés szabadalmára nézve, melyet eddig ő felségétől számtalan könyörgéssel szorgalmazott ő főmga kegyes közbevetése és pártolása mellett e város, minthogy a legközelebb múlt vgyei kisgyűlésen, melyen tek. *dedinai Búrján Sámuel*, a mlgos váczy püspöki uradalom praefektusa is jelen volt, a nmlgú httó-tanácsnak kevésbbé kedvező intézménye hirdettetett volna ki, melynélfogva a várost a további dijszedéstől eltiltani és mindenképen elmozdítani akar-ná, ezt adván elő az említett praefectus ur is az érintett kisgyűlés határozatából, és *Magócsy Mihály* ur a váczy járás szolgabírája magához hivatván a bíró és jegyző urakat, ezeknek tudtokra adta és nyíltan kijelentette, miszerint a város a vámdíjszedés előbbi használatában, miként a tek. vgyének iratilag adta, megmaradhat annak minden pontjára nézve; de a bor- és sőtől, nem az akók száma vagyis a sulytól, hanem a kocsitól, aszerint, amint az nagyobb vagy kisebb terhű, tekintve, szedheti a dijt.

Az *október 8-ki* ülésen már említés történt afelől, hogy a *sz. ferenci vásárt* valami más alkalmasabb napra kellene áttenni s határozattá lön, hogy ezen ügyben ő főmghoz kérvényt fog a tanács beterjeszteni. És valóban ő főmga ezen ügyet felkarolván, a *nov. 21-ki* ülésen olvastatott azon folyamodvány, melyet a biboros főpap ő fölségéhez intézett az iránt, hogy a *sz. ferenci vásár az október 16-ra eső sz. Gál apát napjára tétetnék át*. E kérvény így hangzik:

„Cs. kir. apostoli fölség, legkegyelmesebb aszszony! Mintegy 6 év előtt Váczy püspöki város kérvénye folytán azon alázatos folyamodványt terjesztettem fölséged elé, miszerint az azon város által felhozott okoknál fogva kegyesen megengedni méltóztatnék, hogy a vásár, mely ott október 16-kán tartatni szokott, ugyanazon hó 4-dik napjára tétessék át. Minthogy ezt fölséged kegyesen megengedni is méltóztatván, az iránt körlevelelileg megtörtént a tudósítás. Mint-hogy azonban a város jobb. föntartására, némely, a püspökséghez tartozó kir. javadalmakat, és ezek közt névszerint, a vásáriakat, hasonbérbe adni szoktam, a nevezett város a föntérített vásár átté-

tele óta érezhető kárral kénytelen tapasztalni az onnét eredő jövedelmek megcsökkenését; részint azért, hogy a kereskedők az előbbi időhöz, melyben e vásár tartatott, lévén szokva, a történt változás után a mostanira kevesebben jönnek; részint, hogy október első napjain több más tekintélyesebb városokban szoktak esni vásárok, melyek a jelzett vácsi vásártól a kereskedőket és üzéreket elvonják; részint pedig, mivel októberhő első napjai körül már a gabonavetés, szüret és más őszi gazdasági dolgok serényen szoktak üzetni, azért is ezen vásárok alkalmából az adózó város nagy hátramaradást szenvedni kénytelen. Minthogy tehát királyi fölséged szerencsés kormánya kezdete óta minden gondját és igyekezetét az alája vetett adózó népek könnyítésére méltóztatott kegyesen fordítani, a legalázatosabban esedezem fölsógednek: méltóztatnék kegyelmesen megengedni, miszerint az adózó Vác városára könnyítésére a *főntnevezett vásár ismét október 16 ra tétessék vissza*, és a kir. httö-tanácsnak meghagyni, hogy e kegyes rendelést a kereskedők és más ezen országbeliek tudomására körlevelileg kihirdetni ne terheltessék. A ki egyébiránt minden tisztelettel vagyok fölsógednek 1769. nov. 22-kén.“

És itt már ismét Migazzinak, a nagy egyházfejedelemnek, egy igen kedves művéről kell megemlékeznünk, t. i. a biboros főpap nevről nevezett *nyaralóról*, mely Veröcze helységtől nem messze emelkedik elrejtve félíg az erdőben. *Allhánn* püspök e tájon vadaskertet létesített, *Migazzi* pedig e vadaskert eljén csinos kéjpalotát emeltetett, melyet előbb „*Kristóf-műzsá*“-nak, azután pedig „*Migazzi-vár*“-nak (Migazzi-burg) nevezték el. A kilátás e nyári palota erkélyéről a Dunára, Visegrádra és a szomszéd hegyekre elragadóan gyönyörű. A terem és a szobák román-építészeti modorban, szép izlés szerint építvék; a palota mellett van *nep. sz.* *János* tiszteletére épített igen csinos és még jó karban levő kápolna, melybe a biboros főpap hálószobájából belátni lehetett az áhitatossági buzgalom fokozása tekintetéből, és az e meletti kis szobában is egy terdelő úgy volt alkalmazva, hogy arról, az oldalkarzat szélére támaszkodva az isteniszolgálatot látni és buzgólkodni lehetett. A palotából a kápolna karzatára egy kis folyosó vezet; e palota szegleti kabinjéből az egész nagy környékre felsóges a kilátás.

E palota benső termeitől elkülönítve van egy, Migazzi által a városban római mintára emeltetett és hazánkban páratlan szerkezetű papnöveldének mása kicsiben. Mi azt mutatja, hogy a vácsi egyházmegye papnövendékei, a főpásztorok kegyessége folytán, a nyári idény alatt azelőtt több napi szórakozást és felüdülést élvezhettek ott anélkül, hogy ez által a szokott papneveldei fegyelem, és a tanulmányokbani előmenetel hátrányolva lett volna; mert hisz ott van a kápolna, ott a városnak teljesen megfelelő papnöveldei berendezés, és ott laktak künn ezen idény alatt az illető paptanáruk is.

Ezen oly felséges vidékü nyaraló diszes termeit igen értékes műbecsü képek, a rómaiak régi alakjai ékesíték, melyeket a régészek által *Pompei* és *Herculanum* nevű elsüllyedt városok romjaiból felszínre hozott, érebe vésett minták után művészileg készítettek. Ezek egyike alá a költői erű főpap, ezen a mulandóságra emlékeztető igen elmés verseket íratta:

Orhem gens totum quondam complexa triumphis,
 Quin animo toto maior et orbe fuit:
 Disperiit misere! parvam quo compleat urnam,
 De tanto, mirum! pulvere vix superest.
 Discite, mortales! perituras temnere curas,
 Quae placat divos, unica cura manet.

Ezen oly dicső törekvésü főpásztor az e nyaraló udvarára vezető kapu fölé e föliratot tétette: „*Pontificum. Vaciensium. Animis. Loci. Amoenitate. Relaxandis. Eorum. Corporibus. Aëris. Salubritate. Reficiendis. Christ. Card. Archiepiscopus. Viennensis. Has. Aedes. Condidit. Et. A. Gentis. Suae. Nomine. Migazzi-Burgum. Appellavit. Anno MDCCLXVIII.*“ — „Méltó mű, jegyzi meg *Katonánk* nagy történelmi műve e főpapnak ajánlott II-dik kötete előszavában, mely Migazzi igen jól életrajzát tartalmazza —, hogy e főmgű hgnek, ki gazdagságát mind itt, mind másutt oly bőkezűleg fordította a jóra, nevét, kegyességét és dicsőségét a késő utókorra átszarmasztassa és örökké megvédje “ — A kápolna oltára fölött e felirat diszlik: „*S. Joanni Nepom. Sacrum*;“ a szentélyke boltozata elején a Migazzi-cimer alatt: „*MDCCLXXIV. Christophorus Card. A MIGAZZY*;“ a kápolna ajtaja fölött kívülről: „*C. Car. Migazzy*.“ — A termék és szobák falain a festékek még maig is többnyire üde színűek, melyek egyikében még látható volt Mária Teréz királynőnknek egy valóban műbecsü areképe; ezt azonban az éretlen sihederek otromba és nyomorúlt pajzánsága több helyen rútúl megrongálta!

Az itteni vadas-kertben e biboros főpap korában is a bécsi és honi főurak gyakran vig vadászatokat tartottak, és az akkor fényesen berendezve volt nyaralóban a kegyes főpásztor szeretett időzni, mint ezt itt kelt több hivatalos iratai is bizonyítják. Korunkban nagyon elhagyatva volt már e kastély s már-már dőledez vala, ha az áldott lelkű kegyes, a váczai egyházmegyének sor szerint már 84-dik főpásztora, a nmlgú és főtűdő *Peitler Antal József* úr azt a legujabban ki nem javíttatja és lakályossá nem téteti. Ő is kirándul ide nyáron olykor a jó üde levegő és ártatlan szórakozás kedvéért.

E kastély mögött erdős hegyek, kellemes völgyek és rétvirányok terülnek, de a vadas-kert már rég elenyészett. A váczai egyházmegye reményei, a kispapok, azelőtt több években itt szokták tartani szív- és lelket üdítő májusi mulatságaikat, melyekre ily alkalommal és máskor is a váczai és környéki papságból többen kirán-

dúlni szoktak. A budapesti lakosok közül is szépen fellobogózott gözösn zeneszó mellett vígan rándulnak ide ki számosan tavaszkor és nyáron, élvezendők itt a kedves üdítő léget és a természet lélekemelő ártatlan örömeit. Ilyenkor a tűzvérü fiatalság vígan táncolva mulatoz, mások az erdőben sétálnak vagy a nyaraló udvarán tekéznék; ismét mások felmentek a kastély szobáiba, és a termek megtekintésére, s a megújítás előtti években itt-ott neveik felírásával vélték mulatozásukat megörökíthetni. Voltak köztök, fájdalom! oly otrombák is, kik bemenve a papnövelde folyosói és az ezekre nyíló kis cellákba is, minthogy a tanintézetekről fogalommal sem birnak, ama cellákat gonosz akarattal és buta eszökkel valami bünbarlangoknak képzelve, azok falaira a papságot ártatlanul sujtó, és tulajdonkép önmagukat rútul bemocskoló gyalázatosságokat irogattak, melyeket egykor e sorok írója egy darab korommal tett olvashatlanokká mindenütt, azon megjegyzéssel, hogy az ilyenek hátain inkább az uradalmi hajdúk korbácsait kellett volna jól megsuhogtatni, sem mint e kedves helyet ama vásott sihedereknek mulatságra oda engedni.

Az 1769. nov. 10-kén a Kis-Vác helységének ezen püspöki várossal történendő egyesülése tekintetéből ugyanazon város tanácsa által a mlgos uradalomnak a következő észrevételek és kívánalmak terjesztettek elő a legalázatosabban:

1. Minthogy a mlgos uradalom ezen városnak némely királyi javadalmakat eddig még mindig kiadott volna haszonbérbe, oda tudva a robotok és egyéb a földesuraságot joggal megilletők megváltását, a legalázatosabban esedezik ugyanazon tanács, miszerint, ha a várost tovább is ugyanazon javadalmak és mentességekben megtartani fogná az uradalom, azon hely föntartassék azokban szintén, s erre nézve a robotokat illetőleg valami külön észrevételek ne tétessenek.

2. Mivel ezen egyesülés folytán az igavonó marhák száma is jelentékenyen növekednék, a város területe meg, főkép a rétek, oly csekélyek volnának, hogy azok a mostani polgárok marháinak sem voltak elegendők idáig, az volna a tanács kérése, hogy ugyanazon helység területe, mely különben is a városból vétetett el, akkor mindjárt, midőn az benépesíttetni kezdett, — a város területéhez visszskapcsoltassék, és mindazok használata tovább is megengedtéssék, ide értvén a réteket is.

3. A közterhek miatt, ugy szintén a legmagasb szolgálat és több ezekhez hasonló tekintetekből az uradalom bizonyos és meghatározott időkben, a többi között, az italok mérését a kiszabott helyeken megengedni szokták; mivel pedig mindazon terhek, melyeket eddig Kis-Vác helységének kellett viselni, a város terheihöz adatnának, és közösekké lennének, uj teher háramlanék a városra, hacsak ellenben a javadalom is kegyesen megajánltnának a városnak. Azért esedeznék hát a tanács, hogy azon korcsma használata, mely-

nek eddig e helység örvendett, a szokott idő alatt tovább is oda engedtessek, és ha ezen kívül a mlgos uradalom jóságos kegyéből még más valami jótéteménye is lett volna, azt azontul is birhassa.

4. Mivel most e város többféle adósságokkal van terhelve, a legalázatosabban esedezik, hogy a mennyit most évenként fizet mind a két hely, beszámítva a Kis-Vác helység roboti váltságát is, azzal ezután is a mlgos uradalom megelégedni méltóztatnék.

5. Minthogy végre e város, az égick kedvezéséből, az eretnekek lakásától eddig ment és sértetlen maradt, esedezik a tanács, hogy a mlgos uradalom valami üdvös módot találja, melynélfogva azon hely emberei és lakói, mint az ősi igaz hittől idegenek, a hit egységére, az egy akolba, vezettethetnének vissza; az alatt pedig oly rendelkezést tétetnék, hogy ők ugyan házaikat és ingatlan javaikat eladhatják a katholikusoknak, de ilyeneket helybeni vagy idegen hitsorsosaiknak eladni szigorúan megtiltassék; mikép így nemcsak az emberek lakása, hanem a religióra nézve is annál előbb egygyé lévén a város, ez által a lélek és szellembeni egység és béke is könnyebben elérthessék.

Hogy maga Kis-Vác helysége is kívánta ezen egyesülést, bizonyítja azon folyamodványa, melyet 1769. november hóban ő főmgának benyújtott. Ez szóról szóra az eredeti nyelven így hangzik:

„Miképpen ezen Püspök Vátz Várossa, mint az belső mi volta, mint az külső minden nemű mezej haszna egy s egyenlő határ jelek alatt Eminentiád előtt való Szerentséssen uralkodó és nagy emlékeztető Püspököktől s Uraságoktól kormányoztatott, és jó rendben tartott, miképpen ismét annakutánna ezen utza, melly most közönségesen „Kis-Vátz“-nak neveztetik, Eő Eminentiája Istenben boldogult Gróff Kollonits Cardinális és Herczeg, Vátz Várassától, a mi az belső mi voltát illeti, elválasztotta? Miképen azon fölül azon külső jobbágyi Helyekhez Vátz Városi határok el intézéssej, és ideig való jelei alatt mivoltát fűnt nevezett Kiss Vátz Urához Robotával, és egyébi Jobbágy sorsot követő terhekkal hozzá szabta? Eminentiád nem csak sok izben be nyújtott alázatos könyörgő Instantiánkbul, hanem az nyilván való tudománybul és irásokbul meg érteni méltóztatott.

Mivel pedig azon városhoz tartozandó Útjának ily képpen való rendeltetése véget, és onnat bizodalmas következendő könybességünk és állapotunk mind ekkoráig nem következett be, most Eminentiádnak kegyességiben tellyes reminsiget vévén, mellyet mostani állapotoknak voltához képest Főlsiges és Koronás Királné Aszonyunk parantsolata szerint, más hozzánk való, és hasonló jobbágyval azon kegyelmessiget tselekedni méltóztatott, és azoknak terheket alkalmas móddal könyebbíteni magunk is tapasztaltuk. Annak okáért mi is szeginy Jobbágyok Eminentiádnak kegyessigihez alázatosan folyamodunk, hogy természet szerint, és maga születet való kegyelmessigivel miként az Jobbágy és robota béli terhektől ki venni, rajtunk könyebbíteni, és a mint Püspök Vátz Várassának nagyobb része te-

her alúl vagyon ki véve, minket is azon sorba hadni méltóztatnék, tellyes reminsigben vagyunk abban, hogy az közönsiges, értvén Királyunknak, Földes Urnak, terhekk viselésire alkalmatossabbak lehetünk.

Melly jó Aty fiaihoz és jobbágyihoz induló kegyessigiért Eminentiád életinek hoszab megtartásaért, és meg boldogúlásaért, az Fölsiges Istent minden jó tévüknek jutalmazóját magunkhoz tartozandókkal imádni el nem mulasztjuk, még élünk, kik minden jobbágyi kötelessiggel való alázatossiggal vagyunk és maradunk Eminentiádnak Földes Urunknak Igaz fő hajtó és engedelmes Jobbágyi, Kiss Vácz kössig.“

Ő főmga a kis-vácziaoknak az egyesülésre nézve beadott folyamodványukat a városi tanácssal közölvén, ez az egyesülést illetőleg az ő kérvényében nézetét és véleményét a következőkben terjesztette a biboros főpap elé: „Főmgú és főmlgú, a sz. r. e. áldozár-bibornoka, a sz. r. b. hge, legkegyelmesebb urunk! Közöltetvén velünk főmgd által a „Kis-Vácz“ utca lakóinak azon folyamodványa, melynélfogva a roboti teher alól kivétetni és az adózás állapotába a többi váczzi polgárokként a telep és terület ugyanazonságánál fogva helyezettetni könyörögnek, tanács-ülésünkben az iránt behatóan tanakodtunk és a dolgot gyökeresen meghánytuk. Hogy továbbá az ő kívánalmokra főmgd által alkalmas orvoslatot hozni lehessen, a legmagasabb királyi szolgálatot, főmgod földesuri joghatósága alapját, ezen Vácz püspöki város sérelmei kikerülését, a bekövetkező állandó egyesülést, és a folyamodó kis-vácziaik könnyebbségét úgy vettük fel célúl, hogy mindezen szempontok együtt tekintessenek, a velünk kegyesen közölt folyamodványra kívánatunkat és véleményünket a legalázatosabban ezennel kifejezzük.

„Ezen elvekre támaszkodva, úgy véljük, miszerint a Kis-Vácz utcának már rég óhajtott békéjét főmgod kegyesen visszaadhatja, és annak lakóin könnyithet, ha ezen utca Vácz városához, melytől *Althánn* bibornok ő főmga által, mint telepítvény, elválasztatott, ismét visszacsatoltatik és abba bekebeleztetik. Ilyképen ugyanis, valamint a telepítvényen és területen azon utca a várossal egy testté lesz, épen úgy az adózási visszakebelezés által városi minőséget ölt fel, és a roboti tehertől önkényt mentes leend. Ezen üdvös egyesülésről mindjárt az elválasztáskor történtek tanakodások, melyek a különbség miatt a várost az orvoslat keresésére intették, és azon, előbb a robothoz nem szokott utca, az előbbi állapotára, melyben az elválasztás előtt volt, kívánczozott vissza komolyan. De oda nem gondoltak e városiak, hogy az uradalom által egyszer tett elválasztást kétségbe vonják; most azonban főmgd kegyes közlése folytán az alkalom az iránt önkényt kínálkozván, egész alázattal ezeket terjesztjük elő:

1. *E visszakebelezés a legmagasabb királyi szolgálat gyarapodására lesz; mert a város minden terheket, akár adómenyiség,*

akár a szállítások és egyebekre nézve, melyek eddig a kis-vácsi utcára neheztek, a viszszafelezéssel magára vállalja. Eddig pedig, valahányszor katonai átmenetek és más közszállítások ezen dunai részt nyomták, annyiszor az elválasztott város és említett utca bírása és tanácsa közt eredett patvarkodások és különbözetek, igen gyakran a legmagasabb királyi szolgálat előmozdítását, akár a ki-rendelések zavartsága, akár pedig magán-versengésekből késleltették. Sőt midőn Nagy-Vácra katonák rendeltettek beszállásolásra, a kis-vácsi biróhoz tévedtek és megfordítva. Valamint továbbá az ily elválasztás előtt zavarok soha sem észleltettek, úgy, ha azon utca egy joghatóság alá kerülend, azok ismét elmaradni fognak. De különben is egyesített erővel a közterhek viselésére az erők is gyarapulni fognak.

2. A *A tek. vármegyének is mi sem csökken meg*; mivel az utca szolgálmaival az adómenyység, katonai átmenetek, és más ezekhez tartozók, a városra származni fognak, a vgye dolga pedig kevesebb lesz; az összeírást ugyanis és más hasonlókat, melyek eddig külön történtek, czéntül egy munkában fogják végezni.

3. A *földesuraság is valami csökkenést alig fog szenvedni*; mert a robotok arányos megváltását magunkra vettük, és a mennyiben tán a robotok nagyobb hasznót hajtottak eddig a mlgos uradalomnak, ha azon utcának lakói a colonicális szolgálatból kivételnek, valamint a népesedés nagyobb reménye kecsgett, úgy a növekedő nép aránya szerint a robotok hiányát a gyarapodó kir. javak fogják pótolni. De különben is nagyobb fömgl kegyessége a mi érveinknél, mint a mielőket a közjóra nézve felhoztunk, erősen úgy tartván, mert tapasztalatból tanultuk, hogy ahol a közjó és a legmagasabb királyi szolgálat a cél, ott fömgod lelke az alárendeltek könnyítésére a legkészségesebb.

4. A *Kis-Vác utca legtöbbet nyer*; mert levetközi azon szende igát, melyet az elválasztás által öltött fel, és megszűnvén roboti terbe, dunai fekvésénél fogva kereskedést és más fúvarozásokat foghat gyakorolni tetszése szerint és akadály nélkül, melyekből több hasznót vonhat, mint a szántás-vetésből.

5. A város ugyan nem nyer a haszonban, de nyerni fog a béke és esendben, kikerültetni fognak a különbözetek, melyek a tanács különbözőségénél fogva minden jó és becsületes rendet megzavartak, és a házi békét folyton veszélyeztették, s a kedélyek kedvesége meg a tanácsok egyesülése reményt nyujtanak arra, hogy az egyetértéssel a kis dolgok nőni fognak. Ugyanis különösen, mivel e város alapja nagyobbreszt a szőlőkben létezik, a város a szőlőhegyek föntartása körül minden gondoskodást és örködést tanusított, és a város joga ellen vétő övét a kihágás minősége szerint megfenyítette. Mivel pedig a Kis-Vác utca lakói a legtöbb szőlőhegyeken közbenkőben és vegyesen bírták szőlőiket, a város szabályozása és rendje ellenére, másoknak különféleképen károkat szoktak okozni, és meg-

vetvén a polgári tanács rendeletét, melynek alávetve nem voltak, annál inkább büntetlenül vétkeztek, minthogy a tanács különbözőségénél fogva csak a földesuradalom által fékeztethettek meg; a város pedig mindennapi panaszokkal lankasztatott, és a mlgos uradalom a kihallgatandókkal egészen elnyomatott.

Azonfölül az idegenek igaz panaszai miatt is az áthágók ellen szigorúbb szabálypontokat kelle alkotni a károk elhárítására, melyeket a rosszúl értelmezett birtoklási viszonytól fogva a helybeli lakóknak is részben tenni szoktak. És e tekintetben, mivel a Kis-Vácz utca a polgárokkal vegyesen használja a malmokat, megvetvén a polgári rendeleteket, molnárait bántatlanul hagyja vétkezni, és azokat sem ő maga nem fenýíti meg, sem a mlgos uradalomnak fel nem adja; hogy a hányszor a molnárok hibájából az idegeneknek kár okoztatik, vajjon az ily molnár a városhoz, vagy pedig a Kis-Vácz utcához tartozik-e, mindannyiszor csak unalmas nyomozások által lehet a bűnöst kitudni, pedig a megkárosítottnak keresnie kell az orvoslato. Ugyszintén a városi és kisváci hajósok között örökös az egyenetlenkedés, a révre nézve is, melyet a város a mlgos uradalomtól haszonbérelni szokott, a kisváciak részéről nem egyszer sérelmes kihágások történtek; és a tanács különbözőségéből a közjóra is legtöbb érezhető hátrányok származnak. Végre a gonoszra termett veszekedő emberek a büntetést kikerülendők, a városból lakásra átmenni szoktak a kisváci utcába és megfordítva; s ennél fogva a tanács különbözősége miatt a város az ily gaz és ártalmas emberektől maig sem tisztíttathatott meg.

„Minthogy tehát a kisváci utca telepítvénye és annak mezei vagyona a város határai közé zárolva köztudomásra főnvannak, és csak *Althánn* kardinál és hg ő *főmg*a alatt, még meg sem született ez utca, más intézkedés alá vettetett; és csak azon idő óta, és pedig a közterhek és belső igazgatás körül kezdtek a hátrányos egyenetlenkedések lábra kapni. A főmgod által velünk kegyesen közlött folyamodványra nézve és a létező egyenetlenségek miatt is az itt részletezetteket alattvalói hódolattal a legalázatosabban elő adtuk, és a kisváci utcáni könnyítés módját is ezennel kifejeztük. Hogy tehát azon béke, mely e városban az elválasztás előtt uralgott, régi helyére főmgod kegyéből megint visszatérjen, az említett utca viszszaakebelezéseért a legalázatosabban könyörgünk, minden alázattal örökölvén főmgdnak 1769. nov. 22-kén legalázatosabb szolgálai és alattvalói: N. N. Püspök-Vác város birája és tanácsa.“ (Az eredeti szöveg latin.)

*Ezen egyesülési ügyben ő főmg*a is terjesztett ő cs. kir. főlségéhez folyamodványt, melyre ezen hátiratot tette: „A tartott vizsgálatból kitünvén, hogy a Kis-Vácz utca Vác városa határainak kiszabása és keretében, mind telepítvényi, mind pedig külső területi javadalmakból áll, és csak a b. e. elődöm *Althánn* bíbornok által kezdett ezen utca Vác városától különböző minőségben traktáltatni. A mi Vác városunk és a mondott Kis-Vác utca közti, az elválasztásból

eredett és folyton uralgó, a közügyre nézve is veszélyes egyenetlenkedések elhárítása és a jó rend helyreállítása végett: kihallgatván előbb magát a várost is, a legmagasabb királyi szolgálat javára a mondott utca a várossal egyesíttetni és visszakebeleztetni, és ily módon eltöröltetvén a földesúri joghatóság tekintetében a robot-szolgálat, azon könnyíttetni rendeltetik, és arányos, az uradalmi ülés által kivetendő, és mind a várossal, mind pedig azon utcával közlendő polgári adó-teher alá vettetik; hogy t. i. így megtörténvén a visszakebelezés, a városban az igazi rend és egyensúly megtartassék, a város a nevezett utcát mind a köz-, mind a magán-terhekben, és más, a város belállapotát illető dolgokban és ügyekben egyenlő osztályban tartandja. Kelt *Migazzi-várunkban* Verőczénél 1770. jun. 5-kén. *Gróf Migazzi kardinál.*“ (Az eredeti szöveg latin.)

E szerint tehát Kis-Vác a Nagyba visszakebeleztetett; a helység utolsó birája volt *Kókay István*, a jegyzői lak csak parasztkézzel csinált és náddal födött, a roskadáshoz közeledő épületke lévén, a többet ígérő *Acsay Mátyás*nak 100 frton eladott. — Minthogy Kis-Vác bekebelezése által a Diósvölgyön és Hermányon fölüli réteket és legelőt, ugyszintén a *Katulán* pusztán és *Gyadán* létezöket is, melyek használatában eddig a kisváci község és lakók voltak, a mlgos uradalom oda engedte volna, azok őrizetére az intézkedések megtétettek. — Azon kisváciai kérelmére, a kik az irtásos réteket melyeket eddig a mlgos uradalom kegyéből a gyadai pusztán magánlag bírtak, mivel azokat nagy munkával és költekezéssel létesítették, mások pedig azokat nem éppen régen az uradalom megengedése mellett készpénzen vették, ez alkalommal azokat egy ideig még birtokukban meghagyták. — Ő főmga a szőlőmivelést az uradalom és lakosság érdekében mind inkább előmozdítani akarván, ugyanazon 1770. *április 30-án* olvastatott az ő meghagyásából az uradalmi praef. úr azon parancsa, hogy megjárátván külön-külön a szőlőhegyek mind, ha elhagyott szőlőket találának, tudnák ki, mennyi idő óta hagyatvák el azok, gazdáik képesek-e s akarják-e azokat tüstint mívelni? Ha nem, vagy azok már rég elhanyagoltattak, az ilyenek szőlőit a tanács olyanoknak adja át, kik azokat szorgalmasan mívelni el nem mulasztandják, jóváhagyás végett ezt az uradalom elé terjesztendvén.

A tanács *május 4-ki* ülésén ő főmga némely üdvös intézkedéseit tartalmazó irat olvastatott fel, mely szerint *a törvényes 6-tos kamaton túl pénzt kiadni merészkedők* a tőkepénz elvesztésével fognak feníttetni. — Majd ő főmga ő felsége és a httö-tanács intézvényeinek eleget teendő, magához hitta a bírót és jegyzőt, meghagyta nekik, miszerint úgy intézkedjenek, hogy a sarjadzó fiatal erdőkre nézve ártalmas állatok azoktól távoltartassanak, a kecskék pedig, mint azokra legveszedelmesebbek, elkobzás büntetése alatt semmiféle erdőkre ne bocsáttassanak. Aztán felvigyáztassanak, hogy azok az utcai fákat

meg ne rongálják, különben az ilyenek agyonlövötendők lesznek; azért rendelte ő főmga, hogy a kecskék a városon kívül egy külön felügyelő pásztor által őriztessenek egy külön helyen. — A biboros főpap felhívja a tanácsot, hogy az utcákat tisztán tartani, a kövezetet, melyre a város oly sokat költött, kijavíttatni, azt téli és őszi időben a sártól megtisztíttatni el ne mulasztssa. Mindezek teljesítésével a tanács megbizta a városi kapitányt, ki ezen munkákra a közpénztárból fizetendő emberek után látott azonnal.

A *koldusokra nézve* ő főmga rendeletéből más nap, azaz *május 5-én*, nyomozást kellett tartani, és ha köztük idegenek találtatnának, minthogy különben is azon parancsa a nmlgú httö-tanácsnak, hogy azok a tekergéstől eltiltassanak és meg ne engedjék nekik szigorú büntetés alatt egyik helyről a másikra csavarogni, hanem kiki azon helyen, ahol elszegényült és tönkre jutott, segílyt és könyör-adományt keressen, s azzal megelégedjék, — azok a városból tüstint kiutasíttassanak és lakhelyeikre toloncoztassanak. Hogy pedig az ily csavargók jövőre kizárva legyenek, a helybeli *koldusokból három bíró rendeltessék*, kik szorgalmasan felvigyázzanak, és ha valakit kódolni észrevesznek, ha csak a szentszéktől arra engedélyök nincs, innét azonnal elűzni el ne mulasszák.

A helybeli mészárosok részint azért, hogy a gödi pusztá ha szonbérlete két év előtt 200 ftal felemeltetett, részint pedig, mivel azon pusztán külön nekik barmaikat legeltetni megengedtetik, minden egyes mészárszéktől, volt pedig már ekkor összesen hét, az eddig fizetni szokott másfél körmőci arany helyett ezentul kettőt (8 frt 40 dr) fognak évenként fizetni. — A Naszáhlhegy tetejéni tó, hogy a marhák tisztább vizet ihassanak, a tanács rendeletére *május 6-án* kitisztíttatott. — Ő főmga nem csak a jelen, hanem a múlt évben is, tapasztalta, hogy a város által oly nagy költséggel szerzett tüzoltó szerek *Tukinszky György* kamarás gondatlansága miatt elromolva az utcán szerteszét hevernek, ezt a *május 17-ki* ülésen kamarási tiszttől felfüggeszti s az ő hanyagsága miatt okozott károkat fizetéséből megtéríttetni rendeli, úgy szintén a helyettesül kiszemelt *Frey Jakab* alkamarást is annak fizetéséből akarta díjazni ő főmga. A károk megvizsgálása, és ez ügyben teendő tudósítás végett a tanács kebeléből egy bizottságot küldött ki.

Ő főmgnak mindenre kiterjedt figyelme. Így *május 18-ki* ülésen azon akarata olvastatott, mikép a kövezett utcák tisztasága könnyebb fentartása végett ki-kí az ő háza előtt minden szombat az utcát felseperje, a sarat és szemetet rakásra hordja, hogy a tovaszállításra oda rendelő város kocsija azokat könnyebben felrakhassa. E rendelet ellen vétők mindanyiszor 50 dénárral büntettetnek. — E városban az ebek elszaporodván, s azok veszettjei által többen megsértettek, s a veszettség többekre elragadván, e miatt, kikből hárman már meghaltak, a többi betegen fekvőkre is még e sors vár, és minthogy az elszaporodott kóborló ebek miatt az utcákon járni is

veszélyes, annyi sok ily állatra pedig a városnak szüksége nincs, a közbiztonság tekintetéből ő főmga azon intézkedést adta ki a május 25-ki gazdászati ülés által, hogy ezentul minden mészáros csak 2, s minden házi gazda csak egy ebet tarthasson, és ezeket is csak kötve. A tanács kebeléből küldjön ki egy megbízottat, a ki sorban járja el a házakat és ha egynél többet, vagy azt nem megkötve találja, a tulajdonos minden kivétel nélkül 14 napi börtönre vettetik, és ha ez nem használna, kényszermunkára ítéltetik. E rendelet május 26-ki ülésen hirdettetett ki, melyet is úgy játszottak ki többen, hogy kutyáikat a szőlőkben tartották, hol azok az érett szőlőfürtökben nagy károkat okoztak; miért is azok agyonlövétése elrendeltetett és ottan tartásuk szigoruan eltiltatott.

Ő főmlga sajátkezüleg irt rendeletében, melyet Bécsbe menetele előtt (*Szomhober Wolfgang* két fogadott és a város négy lova vitték) jun. 9-én kiadott, meghagyta, miszerint, „a város utcái a tanácsbéliek közt osztassanak fel, s ki-ki eszközölje, hogy a rábizott utczában a vízlefolyásra árkok ásattassanak, ezek föntartassanak, fák ültetessenek és ezek gondoztassanak; a ki hanyag lesz, büntettesék, és a mondottak az ő fizetéséből eszközöltessenek; a kiveszett fák helyett újak ültetessenek. Kinek-kinek szőlejében vagy földjén legyen egy darabka helye az *eperfatenyészésre*. A bíró, a jegyző aláírásával minden évnegyedben tudósítványt fog beterjeszteni az iránt ő főmgnak, hogy a szabálypontok és rendeletekből mi tartatott meg s mi hanyagoltatott el és miért?” Ennélfogva ezen jun. 12-ki ülésen az utcák a város tanácsbéliei közt felosztattak és felhozatott mikép az árva-ügyek jobb karba hozatala végett az uradalmi ülés a váczai születésű és nőtlen *Keller Józsefet* nevezte ki a több folyamodók közül árvagondnokul, kinek a város pénztárából 40 frt fizetése és az 1715. 68. tek. szerint az árvák industriális jövedelmeiből a hatodrészt övé leendő, de a városnáli 600 frtnyi töképenze hivatala bevégezzeig biztonságul ott marad zár alatt s utódjai is, kik ezentul az uradalom előleges tudta és beleegyezésével fognak választatni, hivatalba léptökkel ily óvadékot fognak beadni és minden évről külön számolni.

Spacirer Jakab gyöpmester helyett, ki évenként kijárandó illetmény mellett hét év előtt Vácra befogadtatott s utóbb a püspöki uradalom által is „*pro ministro Iustitiae*,“ azaz hóhérul szerződött be, de most Hont és Nógrád vgyék által e minőségben meghivatván, jobb ellátás reményében Vácra elköltözendő volt, elmenetele előtt az általa ajánlott *Weinhoffer Ferencet* Esztergomból fogadta be a tanács aug. 14-ki ülésen, a 17-kin pedig *Pauer Ádám* budai es. kir. *lutriggyűjtőt*, miután a tanács előtt ő fölségétől nyert nyílt iratot előmutatta — A szept. 28-ki ülésen felolvastatott azon tudósítvány, melyben ő főmgát értesíti a városi tanács arról, hogy a fönt egész terjedelmében közölt s e főpap által kiadott híres szabványpontok mikép teljesítették, s a mi elmaradt, mi oknál fogva nem történt

meg. Azután az *alsóvárosi elemiskolai épület* eladásáról tesznek jelentést. — Az *október 30-ki* ülésen felolvastattak azon *pontok és észrevételek, melyeket a közlő városi tisztújításra belső és külső tanács által megvitatva, a mlgos uradalomnak beterjesztettek.*

Ezek 1-jében felhozatik, miszerint a tanács a legközelebb mult 1769. évi tisztújításkor úgy vélekedett, hogy előnyösebb lenne, ha a tisztviselők az ő kebeléből választatnának, s ez úgy is lön; ezt azonban most hátrányosnak találják; mert azok különféle ügyekben lévén elfoglalva, az ülésekről kimaradnak és több ügynek elintézése sokára halasztatik el. Szükségének látja azért a tanács, ha ama tisztviselők a tanácsonkívüliekből leendenek választva.

A 4-dik pontban, miután a *sz. Gál napjáról sz. Ferencére áttett vásár* mind a városra általán véve, mind a magán emberek és polgárok, mind pedig a külső kereskedők és mesteremberekre nézve igen hátrányosnak lenni tapasztaltatott, ismét a legalázatosabban megújittatik azon folyamodvány, melyet a város nevében a mult 1769. év vége felé ő főmga ő felsége elé terjeszteni kegyeskedett.

5. Az *idegen borok behozatala ugyan tiltatott, nehogy azok a vácziai neve alatt adatván el, ezek jó hírnevét megrontsák, De mivel némely polgároknak a külső boroknál egyebük nincs, miből adóikat fizethetnék, azért alázatosan esedeznek, hogy legalább az adók letisztázására elegendő borok hoztathassanak be, különben a községnek vesznie kell, és másképp is azon dézsmaboroknál, melyek más-honnét ide behozatnak, ama borok épen nem rosszabbak.*

6. Noha az *alattomos bormérés miatt többen* testileg, pénzbir-sággal és minden boruk elkoboztatásával gyakran példásan megbüntettek, mégis e vakmerő áthágástól maig is el nem állanak, főképp pedig a káptalan alsó városában, mi által nem csak a városnak az „*aranyhordó*“-nál, hanem a mlgos uradalomnak is a „*zöld-fá*“-nál nagy mérvben ártanak. Hogy tehát az ily visszaélések és vakmerőségek ezentul elkerültetnének, némelyek azt vélik a mlgos uradalomtól alázatosan kikérendőnek, hogy minden egyes akó bor után fizetendő bizonyos díj fejében, melylyel a mlgos uradalomnak az, a mit korcsmáin elveszítene, az év bizonyos részében, mint némely püspöki városokban divik, *egyes polgároknak is a szabad bormérés kegyesen megengedtetnék.*

7. Az uradalmi erdőkből kegyesen engedendő tüzfáért is alázatosan könyörög a tanács, azon hozzátevással, hogy a száraz és hullatag fák a mlgos uradalom részére ne vágattassanak ölbe, és ne hordassanak össze, hanem a szegény nép szükségére engedtetnék oda. — Kelt *Váczott 1770. október 30-kán.*

A mely iratot ő főmga nevében tek. praef. ur a tanácshoz átküldött, az az ő elnöklete alatt *nov. 20-ki* ülésen felolvastatott. Hangzik pedig ilyképen: „Gondos tanács! Tetszett ő főmgnak a folyó *nov. 3-ra* ezen váczai tanács tisztújítását kitűzni, de bizonyos okoknál fogva megváltoztatván ezen határozatát, mindkét tanácsot,

a külsőt és belsőt összehívatta, és a tisztviselők mikép felelnek meg tisztöknek, adván mindegyik hibájának kifejezésére szabadságot, ő főmga maga megvizsgálta. Miket hoztak ott föl némelyek ő főmgnak és a melyek miatt azok szigoruan megintettek, azt már uraságaitok igen jól tudják, t. i. *Benke István* bíró ur, mi panasz sem emeltetvén ellene, megdicsértetett, és hogy tovább is a község uegelégedésére vigye tisztét, kegyesen megintetett. *Benedek István* fő- és *Drobny Adám* aljegyző urak, hogy az ő hivatalukban oly hanyagok ne legyenek, megintettek; *Gyurász István* perceptornak az adóhátrálékok szorgalmatosabb beszédese meghagyatott; *Tóth János* kulcsárnak a pincékbeni tisztaság ajánltatott; *Hyros Pál* ur városi kapitánynak a polgárok iránti nyersebb bánásmódja nem helyeseltetett; mindkét kamarás pedig: *Tukinszky György* és *Frey Jakab*, mivel teendőiket a város kárára nagyon elhanyagolták, keményen megfeddettek.

A melyeket tavábbá ő főmga azon alkalommal kegyesen rendelni méltóztatott, azok ma uraságaitokhoz mihez tartás végett átküldetnek, tudnillik:

1. Havonként vagy gyakrabban is, de bizonyos napon a kulcsár a város koreshmáit látogassa meg, vajjon a koreshmárosok mindent tisztán tartanak-e, mértékek igaz, az italok nem hamisitottak, a hozzájuk beszállókat a széna és zab eladásában szerfölött nem húzzák-e? Minek úgy kell a jó rend tekintetéből elejét venni, hogy a piaci ár aránya szerint, az egy garason adni szokott egy adag szénának rendes egy fontnyi súlya, épen úgy a zab ára is mérsékelt nyereséggel állapitassék meg.

2. Nehogy, mint eddig szokásban volt, a koreshmárosok hátráléka fölszaporodjék, minden egyes kimért hordótól az illető ára a koreshmárosoktól bevétessék.

3. A perceptor az évről-évre maradt hátrálékokat pontosan részletezve leírja és az ily lajstromot minélelőbb a tanácsnak bemutatassa, mely aztán az uradalmi tiszt jelenlétében a beszedhetőket a be nem vehetőktől elkülöníti, és hogy ezen utóbbiak hasztalanul a számadásokba ismét be ne vétessenek, egyszerűen kitörleendő. Amazok pedig, hogy minélelőbb bevétethessenek, valami jó módot kell találni ki. Minthogy pedig maga a perceptor, más dolgai miatt, ezen lajstrom elkészítésére oly hamar nem érne rá, mindkét jegyző az ő segítségére melléje rendeltetik, haladék nélkül hozzá fogván e munkálathoz; és mivel

4. A hátrálékok beszédese nemcsak a perceptor, hanem az egész tanács gondjai közé is kell, hogy tartozzék, azokat évnegyedenként megvizsgálandják, és beszédésekre nézve, nehogy felszaporodjanak, kellő intézkedéseket tegyenek. És hogy a népek panasza alkalma ne legyen, midőn keményebb szavakkal a több évi hátrálékokat beszédni kell, hogy maguk a tanácsbéliek is hátrálékosak, ha valaki ezek közül a kinstúr részére adós, az tüstint akár készpénz-

zel, akár bormennyiséggel a tartozást lerója. A bírónak pedig meghagyatik, hogy hallogatás nélkül teljesítse e kegyes intézkedést.

5. A perceptori fizetés emelése a jövő tisztujításra halasztatik el.

6. A kamarás az 1769. évi számadásait 14 nap alatt elkészítse, a tanácsnak bemutassa; mert a határidő eltelte után fizetése felfüggesztetik.

7. A városi vámos, *Keseri Ferenc* ellen emelt panaszok megvizsgálása, hogy hanyag és az átmenők elbocsátásában késedelmes, nemkülönben szerfölött iszákos, a következő tisztujító ülésre halasztatik el.

8. Az idegen koldúsokat és csavargókat innét szorgalmazásban tiltsa el, és hogy a meghatározott órán túl a vendéglőkben és kocsmákon a zene elhalgasson, serény gondot fordítson erre az illető.

9. Minden évnegyedben, t. i. márc., jun., sept. és dec. utolján a tanács a segédpüspök ő mlga elé összehívatik, amidőn a számadók kivonatai átnézetnek, és komolyan megvizsgáltatik, mennyiben tétetett elég a statutumok pontjainak, vagy azok ellen mi történt.

10. *A tanácsbéliek főbb ünnepeken faklyatartásra vagy a menyegyzet vitelére sorban*, a bíró által előre kinevezve jelenjenek meg, kikből, ha valaki törvényes ok nélkül elmarad, ahányszor ezt teszi, annyiszor fizetésökből egy forint lehuzattassék.

11. Ha valaki törvényes ok nélkül a tanácsból az ülésről elmarad, annyiszor fizetéséből egy forint vonattassék le. Miért a jegyzőkönyvbe híven vezetessék be, kik voltak a tanácsbéliek közül jelen és kik nem. Ugyanez áll az állomásokhoz rendeltekre nézve is, ha ott meg nem jelenének.

12. Mi pedig a más hivatalokat viselő tanácsbelieket illeti, ha tisztök távollétüket szükségeli, az mi büntetést sem vonjon maga után.

13. A végrendeletek tevésénél az ujon rendelt árvagondnok jelen legyen.

14. A tanácsbéliek mindegyike a rábizott utcákat, hogy az utak és árkok tiszták legyenek, szorgalmazatosan gondolzza, főképen a nagy költséggel létesített csatornákat, hogy a víz jobban lefolyjék, sárral és potyadékokkal be ne töltessenek, ahányszor a szükség kívánja, gondosan megtisztogattassa.

15. Az elszáradt fák kiásattassanak és friss eperfák, vagy ezek hiányában más nemű csemeték is még ezen az őszön ültetessenek, melyek hogy annál biztosabban idúlhassanak a növekedésnek, nem vékony vesszők, hanem vastagabb facsemeték kerestessenek ki, azon gazdák gondjaira lévén bizandók, kiknek házai előtt ültettetnek el, oly megintéssel, hogyha azok az ő hibáik miatt száradnak el, e miatt lakolni fognak.

16. Az uradalmi tisztartó háza melletti teljesen elromlott út igazíttassék ki.

17. A polgároknak újra megtiltatik, hogy házaikat szalmával vagy náddal fődjék és hogy belteikeket karókkal kerítsék be.

18. A közbiztonság úgy kívánván, azon polgároknak, kiknek kéményeik nincsenek, pénzbírság büntetése alatt hagyattassék meg, hogy falas kéményeket emeltessenek.

19. Az elévült *Stockinger-féle ügy* bevégzésére *Reicher Ferenc* uradalmi perceptor, a városi bíró, *Taschl András*, a városi főjegyző és perceptor neveztetnek ki, kik az iránt minélelőbb ülést tartani fognak.

20. Kegyesen megengedtetik a városnak, mikép az uradalomtól vett pincékre a piacon nem felemelt, hanem a földdel egyenlő ajtókat tétethessen, de úgy, hogy azok sem az arra járkáló kocsiknak akadályul ne szolgáljanak, sem a piacot el ne rutítsák.

21. Ezentúl a polgároknak az uradalmi erdőkből száraz fák hordására adni szokott szabadalmi cédulák nem a tanács által, hanem az uradalmi irodából adattassanak ki.

Egyébiránt a tanács által ő főmga elé alázatosan terjesztett s főntebb közlött pontokra nézve a következő határozatok adattak ki, és pedig az

1-re, a melynél fogva a városi tisztviselők a tanácson kívüli egyénekből indítványoztatnak rendeltetni, végeztetett: óvás lévén téve arra, hogy az ily hivatalokat viselő tanácsbéliek tisztók ürügye alatt az ülésről el ne maradjanak, különben egy forintnyi bírsággal büntettetnek, e szerint az 1769. évi tiszttuítás megváltoztatása e pontban szükségképp elesik.

2. Vajjon a mlgos uradalom rendelkezéből a dézsmálók az adófizetéstől mentesek-e? e kérdésre ez a határozat: a dézsmálók régi szokását az adómentességre nézve már csak azért sem lehet megváltoztatni, mivel az uradalom csupa kegyelemből sokkal több ujjon épült és az adó alá be nem irtt házat már több évek óta a város közpénztára részére adózni enged, melyeknek pedig inkább az uradaloméba kellene fizetniök.

3. Hogy a tőő káptalan gabonadézsmája szállításakor szalma és szénával beszemetelni szokott piac tisztán tartassék, a prépost ur ő mlga a tisztelendő káptalan részéről az iránt a szükségeseket megteszi.

4. A sz. Ferenc napjáról sz. Gáléra átteendő vásárt illetőleg, minthogy az előbbi kérvény elveszett, újat kell beterjeszteni, mely úgy aztán ő főmga által előmozdittatni fog.

5. Az idegen borok behozatalára nézve: ami egyszer egyhangulag elhatározott, azt egyesek kedvéért megváltoztatni nem lehet, és azért a polgárok az idegen borok behozatalától továbbá is, az elkobzás büntetése alatt eltiltatnak.

6. Hogy a polgárok minden akó bor kimérése után fizetendő díj fejében szabad bormérési engedélyt nyerjenek, az meg nem adható.

7. Az uradalmi erdőkből szabadon viendő száraz és hullatag fákra nézve, hogy engedély adattassék, az intézkedések már megtétettek.

És ezek oly végből közöltettek uraságaitokkal, hogy ő főmga mint földesúr kegyes parancsainak elég legyen téve, nem lévén azoktól szabad egy hajszálnyira is, a legszigorubb büntetés alatt, eltérni. A mai ülésen a latinul nem értőknek magyarul és németül magyaráztassanak meg, és ezen tanácsülés irataival együtt a jegyzőkönyvbe vezetessenek. Kiadatott az uradalmi irodából 1770. nov. 20-kán, *Dedinai Burján Sámuel* praef. m. k.

A rendeletek azonban nemcsak közhírré tétettek, hanem arról is gondoskodva volt, hogy megis tartassanak. Így a nov. 29-ki ülésen, a tek. praef. urnak a tanácshoz érkezett meghagyása folytán, hogy a jövevény és csavargó emberek kikutattassanak, háza előtt ki-ki fákat ültessen, az elszáradtak helyére friss csemetéket tegyen, és annak megvizsgálására, hogy a kémények jó rendben vannak-e, a tanács kebeléből a tabán, felső, magyar és német negyedekbe felügyelőket rendelt ki, oldaluk mellé adván az illető negyedmestereket. — Majd dec. 4-kén tek. praef. ur intő figyelmeztetése folytán a tanács tudósítást terjesztett be hozzá az iránt, hogy ő főmghoz azon nagy kegyességeért, melynél fogva a vásárnak okt. 4-ről e hó 16-ra történt visszahelyezését kieszközölni méltóztatott, köszönő iratot, *Stiffel János* ő cs. kir. fölsége udvari ügynökének pedig Bécsbe ezen ügyben tanusított fáradalmai jutalmaul egy hordó bort küldött, lévén ennek a hajón szállítási díja 8 frt 16 kr. — Azon számos pontokra nézve, melyeket ő főmga ezen évi nov. 4-kén meghagyni méltóztatott, ezen ülésből tudósítást terjesztett elő az uradalmi praefectusnak a tanács.

Miután Kis-Vác a Nagyba kebeleztetvén vissza, a városi perceptor teendői nagyon megsokasadtak, tek. praef., tiszttartó és kasznár urak jelenlétében 1771. febr. 6-án tartott városi tisztújító ülésen ő főmga akarata folytán *Gyurász István* perceptor ur fizetéséhez 20 frt adatott, és így készpénzbeni fizetése illetményén kívül, 150 frtra rugott. A felső város, illetőleg Kis-Vác volt községházában, mely az illető mesteremberekből álló küldöttség által megvizsgáltatott, az ez által tett jelentés szerint 425 frtra becsültetett még a mult évi szept. hónapban, koronként lakóknak adatott ki bérbe, utóbb azonban többet ígérőknek eladatni rendeltetett. — Hogy az eső, víz, hó stb. azon piaczi alatti pincékbe, melyeket a város mintegy 5 év előtt a mlgos uradalomtól 500 frton vett, be ne hatoljon, azok környéke *Jordán Vencel* pesti kőrákó által kiköveztetni elhatároztatott, ki is e mai napon a munkához hozzá fogott. Ő főmga, mint főntebb említők, azon rendeletet adván ki, mikép a tanács az e főpásztor által kiadott és egész terjedelmében közölt híres szabványpontjai mikép teljesítettek, erről minden évnegyed utolsó napján értesítvényt terjesszen a város ő főmga elé, ezt az első évnegyedre ezen 1771. május 6-tól keelve beadta. — A gyadai réteknek a kisváciai közötti kiosztására jul. 5-ki

ülésről a tanács küldöttséget menesztett ki, mely egyszersmind a községét is kijelölendi, s ezt a kis-vácziak fogják lekaszálni és behordani, a többi lakók hozzájárulása nélkül; mert ezek a város többi rétjeit tartoznak ez évben is lekaszálni és betakarítani.

Tek. praef. ur elnöklete alatt *jul. 20-kán* ülés tartatván, ez alkalommal, minthogy ő főmgnak névnapja *e hó 25-re* esik és az egész tanács illőnek találná, hogy az teljes és méltó tisztelettel ünnepeltessék, azért a kegyelet biztositékaul egyhangulag rendeltetett, úgy tanácsolván és helyeselvén a mlgos segédpüspök ur, miszerint a magyar és német polgárokból választassanak ki annyian a mostani idő-hez képest, midőn mezei munkákkal vannak elfoglalva sokan, és aratás végett nagyobb távolságra elköltözni szoktak, amennyien a rendes katonaság mintájára szervezve egy magyar és egy német csapatot kiadnak, melyek azon idő alatt, midőn ő főmga a templomba megy és ott időzik, diszszolgálatot teendnek. Kiválasztatott pedig a magyarokból 52, a németekből pedig 50 polgár és azon idő alatt a tanács rendelete folytán, a városház altányán a karmester vezénylete alatt zene is hirdette a nap ünnepélyét.

A tanács *szept. 26-ki* üléséből az iránt folyamodványt menesztett ő főmghoz, miszerint kegyeskednék megengedni, hogy a következő október-hó 2-án a szüretelést általánosan megkezdeni lehessen. — E hó, t. i. *szept. 27-kén*, minthogy ő mlga parancsca folytán tiltatik az idegen és helybeni kereskedőknek a szegény itteni nép sérelmével és kárával a kiszabott idő előtti vásárlás, mi által csak a gabona és más élelmiek ára szökkentetik fel, a tanács érett megfontolás és tanakodás után azt határozta, a visszaélések és sérelmek kikerülése végett, hogy szigoruan tartassék meg a kiszabott óra, melyen tul a kereskedők, kupecsek s üzérkedők vásárolhatnak.

Mintán a régi szállásháznak, melynek felső része már mintegy hét év előtt eltöröltetett, alsó részét is haladéktalanul lebontania kelletik a székesegyház téraránya miatt, úgy rendelvén ezt ő főmga, és e dologhoz már hozzá is fogtak, a tanács *nov. 15-ki* ülésen arról kezdett a káptalan-városi küldöttel tanakodni, hogy legalább, ha már más kárpótlásért hiában folyamodnának, a lebontásból előkerülő anyagoknak vegye a két város hasznát, s e végből vegyes küldöttség menvén ki a helyszínére, az épületi anyagokat megvizsgálta, melyekhez annyiban van a káptalani résznek is joga, hogy midőn 4 év előtt egy vezénylő kapitány beszállásolhatása végett ezen épületben egy részt lakhatóvá kelle még tenni, ezen költséghez a nyolczadisiág aránya szerint a káptalani város hozzájárult. — *Prunner György* Bajorhon *Freising* nevű városából neje, hajadon nővére és 3 gyermekével, mint elbocsátó levele mutatja Vácra származván el, itt lakási engedélyt kért; mire nézve a mlgos uradalomhoz utasítottott, és addig is, míg azt innét megnyerné, a kis-váczi volt községházat bérelte ki, havonként egy frtnyi lakbért fizetendvén, mikép ez a *dec. 3-ki* ülésen előfordult.

A tanács a következő, 1772. évi január 21-kén már felemlítette, mikép a közlő tisztujításra csak azon egyetlen kérvényt terjesztette a mlgos uradalom elé, hogy miután Kis-Vácznak a Nagyba történt visszakebelezése által a perceptori teendők nagyon megsokasodtak, más jól rendezett városok példájára a közpénztár kezelése az adóbeszedéstől külön választatván, ez az u. n. „incassator“-ra biztassék. Ennélfogva a jan. 27-ki tisztujító ülésen a perceptori tisztben megerősített *Gyurász István*, 120 frt évi készpénz-fizetés hártározatván részére, egyéb illetményen kívül, adószedővé pedig *Drobný Ádám* úr választatott meg, az eddigi aljegyzői fizetés biztosítottván részére a szokott illetményekkel, aljegyzővé meg *Morlin Ádám* urttetett. — Még ezen hó 11-kén a segédpüspök ő mlga a múlt évben betegeskedése miatt leköszönt vámos helyére *Keller József* urat nevezte ki, mint a nyelvek tudása miatt is a három folyamodó közt legalkalmasabbat, megtartva e minősége mellett az árvagondnoki tisztet is. Jan. 31-ki ülésen a tanács által kiadatott neki mint vámosnak a 7 pontra terjedő utasítás, a vámdíjt, mutató tábla és a révpénz-tariffa is

A régi, lebontott szállásház ablakai, kulcsai stb. *Vajzer János* kamarás ur felügyelete alatt eladatván, ide nem tudva a káptalani várost illető nyolczadrészt, jutott a püspökinek 74 frt s 40 dr. a nagy kapukat *Pitter Gáspár* vette meg 2 frt s 35 dénáron, mint ez a febr. 7-ki ülésen említettik. — Ugyanekkor felhozatik, hogy *Grein Jakab* mészáros a kisváci volt községházat 825 frton megvette. — A márc. 15-ki ülésből a tanács azon alázatos kérvényt intézte ő főmghoz, mikép azon szerződvényt, melyet az évi adó és a többi, királyi javadalmaknak hasznóbérletére nézve a város gr. *Eszterházy Károly* akkor váci, most pedig egri püspökkel kötött, és azóta egész maig megerősíteni kegyeskedett, azon bérletben ekkor is kegyesen meghagyni méltóztatnék azon évi 7000 frtnyi összszeg fizetésével, mennyiben a város a segédpüspök ő főmga teljhatalmazottja és a tek. praef. ur előtt megegyezett. E kérelemnek ő főmga engedett oly meghagyással, hogy az évi 700 frt adó az uradalmi absolut jog elismeréseül évenként 5 frttal emeltessék. — A márc. 28-ki ülés iratai közt felhozatik, mikép az ezen évi tisztujításkor a tanács kikérte *Morlin Ádám* irnokot, hogy aljegyzővé megválassza; de tekintetes praef. úr azon nyilatkozatot tette, hogy ő rá az uradalomnak szüksége van s így aljegyzővé *Benke János* tétetett.

A Vácra érkező főmgu bibornok úr elé küldendő lovasok kiállítása a jul. 30 ki ülésen *Hyros* kapitány urra bizott, s a negyedmesterek által házról házra hirdettetett, hogy mivel ő főmga holnaputánra váratik, kiki háza előtt az utcát tisztán tartsa. — A múlt napokon hirdettetvén az is, hogy miután a város, a tek. vgye kivetése szerint mintegy 10,000 verébfejt szerezni és azokat a vgyének minden egyes fejért egy dénár büntetés alatt bemutatni és átadni köteleztetik, a tanács dec. 22-kén meghagyta, miszerint minden

háztulajdonos 10, házat nem bíró zsellér pedig 5 verébfejet tartozik a negyedmestereknek kézbesíteni, a városházán leendő átadás végett. Minthogy azonban a verebek lödőzésében némelyek vigyázatlanok lévén, már több panaszok történtek, a házak, kertek, széna és szalmával megrakott épületek körül a lödőzés szigorúan megtiltatott.

Mielőtt ezen évtől megválnók, fölemlítjük, miszerint ő főmga az általa 1762. jun. 20-kán építtetni kezdett székesegyházat, melynek építése ezen 1772. aug. elején befejeztetett, mint művei legdicsebbjét ezen utóbb említett hó 15-kén, Nagyboldogasszony ünnepén, roppant fényvel és pompával felszentelte. Az ünnepély leírását, mely ezen 1772. évi városi jegyzőkönyvbe, úgy mint azt maga ő főmga leírta, dec. 30-ki ülésen, a 348. sz. a. ékes latinsággal egész terjedelmében bevezetve van örök emlékül, és a püspöki lakban lévő uradalmi irattár Bublaféle Regestrumában is emlittetik (Nr. 10. pag. 377.) — ezen nagyszerű székesegyház történelmében magyaritva közleni fogjuk.

A belső és külső tanács a mlgos uradalomnak a közelgő tisztujításra 1773. jan. 20-ról azon előterjesztést tette, hogy célszerűbbnek tartják, ha a kamaráság és kulcsárságra a külső tanácsbeliekből emeltetik valaki. Ez alkalommal azon kívánságát is nyilvánította a külső tanács, hogy kebeléből egy u. n. „szószóló“ (orator) nevezetné ki, a ki, midőn a külső tanácsnak valami felmerülő ügyben szavazni, beszélnie kell, véleményét, nézetét kijelentse s annak nevében szóljon. — Vác város elöljárósága febr. 6-ról azon bizonyítványt terjeszti a tek. vgyhez fel, hogy gr. Migazzi Kristóf ő főmga elhatározása és kegyességéből az adó, robotok, és más, a földesurat illető kir. javadalmak haszonbérletében az ő alázatos könyörgésekre meghagyattak s azért a mlgos uradalom ellen épen mi panaszra sincs okuk. — A jogilag divó szokásnál fogva a püsp. uradalmi praef. ur elnökölvén a városi tisztujító ülésén az alája rendelt gazdatiszturakkal, amannak ilyenkor a város 6, emezeknek pedig egy-egy arany tiszteleti díjat szokot adni, a febr. 9-ki ülésen azonban takarékoság szempontjából abban állapotott meg a tanács, hogy a praef. ur említette tiszteletdíja ezután is kiadatni fog a régi szokás szerint, de minthogy a város különben is adósságokkal (és pedig több mint 11,000 firtal) van terhelve, amennyire lehetséges kivinni, a többi uradalmi tisztek ama díjtól elejtetni fognak, e költség inkább a város egyéb szükségeire lévén fordítandó.

Ő főmga a város jóllétét szüntelen előmozdítani igyekezhvén, az ő parancsára meghagyatott a kamarásnak, hogy a tűzvész elleni szerk kocsiát minél előbb kijavíttassa. — Ugyanezen máj. 21-ki ülésen szintén ő főmga rendelete folytán, minthogy a víz rohama elleni nagy költséggel létesített dunaparti falnak több helyen nagy része leomlott, nehogy későbbi helyreállítása még többbe kerüljön, a tanács annak kijavítását elrendelte. — Mivel a város alsó végét érintő patakoni híd, a zöldfa vendéglő közelében, még 1763. évben erős anyagokból kellett volna elkészíttetni, de az akkori zavaros gátló körül-

mények miatt azt eszközölni nem lehetvén, most ő főmga meghagyta, hogy annak szilárd felépíttetése a legközelebbi hétfőn megkezdettesék s az utcai kövezet kitatarozására az illető mesteremberek részére 30 frtot ajánlani méltóztatott, a szükséges köveket a város tartozván beszerezni. — A tanács *jul. 2-kán* fontolóra vévén a csekély vásári jövedelmet, a város adóssággali terheltetését, pénztára szomorú állapotát, abban állapodott meg, hogy e körülményeknél fogva a segéd-püspök ur ő mlga és a tek. praef. urnak eddig „*vásári discretió*“—úl adni szokott tiszteletdíjt mellőzendí, mennyiben ezt teheti és ahelyett „*vásári ajándék*“ címén más valamivel fog ama két urnak kedveskedni.

A vármegye *jul. 16-kán* tudatja a városi hatósággal, hogy ha kiki az aránylag rá kivetett számú *verébfejeket* be nem mutatja, melyek e tanács által hozzá átteendők lesznek, büntetésül minden egyes ily hiányzó fejért egy hetest fizetni köteles leend. — E *hó 20-kán* a gyepmester fizetése minden egyes állat megnyuzásáért, úgyszintén a csatornák kitisztogatása és a hulláknak az utcákróli eltávolításáért megállapíttatott s a város részéről egy koesi széna, és egyéb semmi, részére megajánltatott, kellvén neki egy lovat tartani. Az ekkori gyepmester *Dolezsál Antal* csehországi származású volt, ki Vácra Körmöczeről költözött át.

Ő fölsége parancsa folytán, az újra kivetendő adók ügyében az aug.-hóban e végre kiküldött tiszttviselők elvégezték ugyan az őszszeirást, és a házaknak eddig még soha nem gyakorlott számokkali megjelölését, de mivel a haszonbérben tartott javadalmakra nézve az még be nem végeztetett teljesen, és azért a tanácstól értesítvény ki-vántatott, az az érintett *aug. hó 28-kán* következőleg terjesztetett az őszszeiró bizottság elé:

„*Püspök Vác városa ezen kir. javadalmakat haszonbérli az uradalomtól, t. i. az évi négy vásárt, vámot, révet, két egész éven át hsznál bormérést, Szór és Csörög, pusztákat, a melyekért betudva az adót is, fizet évenként 6000 frtot. Tehát a négy, évenkénti vásár haszonbérlete 2000 frtra számíttatik, melyekből tekintve a mostani szűkebb viszonyokat, jó volna, ha 150 frtnyi hasznót lehetne számítani. — A vám évenkénti haszonbérlete, mint a szerződvény kötésekör az uradalom felszámításából kitűnt, 500 frtra tétetett melyből levonva a hidak építtetése, utcák kövezése, az utak szünteleni tatarozása, ugyszintén benn a városban tett, és ezen kívül tendő beruházások költségeit és a tökepénzek kamatait, hasznúl mitsem lehet számítani. — A rév haszonbérlete, mely nincs meghatározott számra téve, tudvalevőleg mi haszonra sincs, de mivel az uradalom a többi kir. javadalmait anélkül oda engedni nem szokta, azt is a város a többiekkel együtt haszonbérbe venni tartozik. Az egész éven át használt két koresmai bormérés, t. i. az arany-hordónál, levonva a levonandókat, behoz a városnak 100 frtnyi hasznót, a sörház pedig 50 frtot; más két félévi koresmai bormérés, t. i. a város-ház alatti 80, a fehérhajói meg 20 frtot jövedelmez.*

„A Szór és Csörög pusztákból a községnek mi haszna sincs, hanem a magán polgároknak, s ez is nem áll egyébből, mint csekély fűből, mely ha a polgárok közt felosztatik, a katonaságot rendesen szállító egy ily polgárnak 4 lova után jut két kocsi széna, más előfogatólóknak pedig egy kocsival. Vajjon ezt jótétemény vagy haszonnak lehet-e venni, ha előbb a haszonbérleti díj kivonatnék, bizonytalan. Más haszon pedig az volna a nevezett pusztákból, hogy a kaszálás és széna őszzsehordása után egy ideig, míg t. i. a fű tart, azon puszták legelőkké fordíthatnak, melyeken csak a magán emberek igavonó marhái legeltetnek.

„A serfözödétől haszonbérlet címén évenként fiztetetik 1000 frt, melyből levonván a levonandókat, t. i. a haszonbért, árpa, őrle, komló árát, az épületek fentartási költségeit, a mintegy 12,000 frtra könnyen tehető tőkepénz kamatait, a különféle javításokat, eszközök igazítását, lovak tartását stb., a nyereséget alig lehet 100 frtnál többre tenni. — A gödi pusztából, melyet a város a gödöllői uradalomtól haszonbérrel 2060 frton, semmi más nyeresége sincs, minthogy a téhen-csorda a váci határban levő csekély és alig valami becsű legelő miatt, főképen az őszi és tavaszi időben és nyáron is a vásárok után, melyek alatt a legelő minden része megfogyatkozik, a vásári barmok által felemésztetvén, ugyanazon pusztára szokott naponként kihajtatni.“

A gondos tanács, letelőben lévén már a gödi pusztá haszonbérletének hat évi tartama, 1774. jan. 29-ről igen szivreható folyamodványt intézett az Istenben elhunyt gr. Grassalkovics ő nmlga özvegyéhez, alázatosan kérvén, mikép a következő sz. György napjától számítva, a nevezett pusztát a váci eddigi jó haszonbérelőinek ismét oda engedni, azon darab plágával együtt, melyet a boldogult gróf ő nagyméltóságától városunk már külön bérlet címén 3 óv óta birt, méltóztatnék. E darab föld szomszédságában s határa szélén fekszik, s ekkor az hallatszott, hogy a dunakeszieknek lett volna már kiadva. — Tek. Burján praef. ur márc. 20-ra a tanácsot és az előkelőbb polgárokból többeket meghíván, értésőkre adta, mint az ülés elnöke, hogy a mlgos uradalom ragaszkodván az ősi szokáshoz mely szerint itt minden év elején tisztujitást kell tartani, ez azonban most kivételesen a jövő évre halasztatik azon fontos oknál fogva hogy ő cs. kir. felségeik a jövő augusztus hóban Vácot ismét meglátogatni szándékoznak, mint ezt 1764. évi augusztusban is tették, amidőn mindazok, mik ő felségeik iránti tiszteletből tettek, igen jól sikerültek, és még most is nagy részt az azokat oly szépen rendezett urak volnának a hivatalokban, hogy az ünnepélyes tisztelgések most is majd jól üssenek ki, ezen évre elkezdve a bírótól egész végig, a jelenvolt segédpöspök ő nmlga által az uradalom nevében mindnyájan megerősítették és ebbe a tanács és a gazdák is örömet beleegyeztek.

Az ápril 8-ki ülésen felemlítettett, mikép a kisváci község

egy háza, melyet eddig a pásztorok használtak lakul, úgy kívánván a közszükség, egy utcanyitás végett lebontatott és az anyagok az útból elhordattak, az uradalom parancsára, különben is már oly roskatag volt, hogy a kijavítást meg nem érdemelte volna. Azért azon könyörögtek a kisváci lakosok, hogy a pásztorok egy más közös házba, mely az előtt szállásháznak neveztetett, szállásoltathassanak be; de kérelmöktől elűtettek, minthogy ezen ház is, mint fölösleges, áruba bocsáttatott.

A tanács által 1775. jan. 25-kén a városi kapitányi és őrmesteri tisztség, melyek különben is nem rég hozattak be, takarékosági tekintetből, egy időre megszüntetett a község ismételt kérelmére, s addig is *Jerovlauszky Gáspár*ra ruháztatott ama két tisztség teendője „*hadnagy*“ név alatt. — A tisztujtó szék alkalmával, mint ez a jan. 26-ki ülésen felolvastatott, a község bizonyos indítványokat tett, melyeket a tanács kérvény-alakban a mlgos uradalom elé terjesztett. *E 13 pontra terjedő betérjesztvényből* csak ezen érdekesebbeket közöljük:

1. Kéri a tanács, hogy a 12 külső tanácsbéli helyett a községből 30 személyt választani szabad legyen, kikkel akár az uradalom, akár a város részéről gyakran előfordulható fontosabb dolgok és ügyek, valamint azok fölött is, melyek a várost akár általán, akár annak egyes lakóit, hasznát vagy kárát illetik, tanakodni lehessen.

2. A község a szegény nép sérelmét, melyet szüretök alatt mind a két sekrestyés által gyakorolni szokott erőszakos borkövetelés miatt tapasztalni kénytelen, adja elő, amely nemű bormennyiség csak a felsőnél 1772. évben 200 akót meghaladni mondatik, és alig volt valaha 100 akó alatt, sőt azt hangoztatta, hogy 60 vagy 70 akót meg sem köszönne. Minthogy tehát tovább ily visszaélést eltűrni nem lehet, azt eltöröltetni kéri.

4. Esedezik a szántóföldek új felosztásaért, minthogy ezek már évek óta zavarban vannak, hogy ebben is az adózók között az igazságos arány fentartassék, már csak azért is, mert ez ügyben bizonyos *Aispergh* mérnöknek már 10 év előtt a város pénztárából 300 frtot kellett fizetni.

5. Hogy az adósságokat tisztázni lehessen, apasztani kell az elkerülhető kiadásokat; azért eltöröltetni kéri a város az uradalmi és városi tisztviselőknek adni szokott *márciusi sert* és *ürmös bort*.

6. Ugyszintén ide érti azon bort is, mely idáig a tisztujtó és megerősítő szék alkalmával évenként a népnek adatni szokott és 16 akónál is többre ment.

7. A község az orvos fizetésére nézve nem ok nélkül panaszkodik, nem tudván, mért köteles a város ezt annak adni.

8. Azért is könyörög, hogy a szüretök alkalmával évenként a dézsmáló uraknak adni szokott 88 frt s 90 dr, valamint a 80 s még több forintra is rúgó ebédek, melyek nekik a bárány- és gabnatizedeléskor adatnak, a mlgos uradalom által eltöröltessenek.

11. A vámdíj csak készpénzben szedettessék.

12. Vásári alkalomra perselyekhez kirendelt városi tanácsbélieliek ne merészeljenek magoknak az állomási pénzből cukrot és kávévetenni, miután ez eddig sem volt szokásban.

Az *április 19-ki* ülésen előfordult, mikép *Legindi János* kisváczai, katholikussá lett lakos a községnek egy ottani házát 308 frton megvevén, minthogy a kath. hivektől távolság miatt annakielőtti házára kath. vevőt nem talált, a segédpüspök engedélye mellett *Borbély György* kálvinistának eladta. — A praef. ur rendeletére a kisváczai és gyadai határoknak a következő napon történendő megtekintésére a bíró s főjegyző urak, Kis-Váczról pedig *Szizgyártó Mihály*, *Kurdi Mihály*, *Pap András* és *Együd János* küldettek ki *április 21-kén*. — *Máj. 5-ki* ülés iratai közt említetik, hogy a községből néhányannak kérelmére, a márc. 30-dik és következő napokon tartott urszéki ülés által rendeltetett, mikép a város számadásai, mit honnét vett be, és mire adott ki, főkép *Benke István* úr birósága alatt, közöltessenek a községgel és megvizsgáltassanak, azért tek. praef. ur erre *május 8-kát* tűzte ki, oly meghagyással, hogy minden negyedből kettőt bizzon meg a község, a kiket akar, de a dologhoz értőket, hogy az időt hiába ne töltsék.

A *május 24-ki* ülésen előfordul, mikép gyepmester s egyszersmind hóhérul Győrből egy *Halla Simon* nevű ember ajánkozott, az előbbinek Váczról történt elköltözése után, s minthogy rá szükség volt, az uradalom által is befogadtatott. — *Mária Teréz* ő cs. s kir. felsége 1775. *jun. 23-ról* keltezett nyomdai szabadalmat adott a Váczott letelepült *Ambró Ferenc*nek, mely is ezen évi *jul. 31-kén* a Pesten tartott megyei gyűlésen kihirdettetett, s ez volt Váczott az első nyomda, melynek történelmét a maga helyén körülményesebben közleni fogjuk. — A városi hatóság *jul. 21-kén* az iránt folyamodott a segédpüspök ő mlghoz, hogy az *aratók részéről kilenced és tized* ne természetben szedessék, hanem, mint az előbbi években volt szokás, készpénzben megváltani engedtessék meg. E kérvényre a segédpüspök kegyességéből tek. praef. ur a kért engedélyt *jul. 29-kén* megadta, de csak ezen évre, minden a jövőrei kihatás nélkül. — A tanács *sept. 23-ki* üléséről következő előterjesztést tett az előbbi évek alatt lebontott régi szállásházra nézve ő főmagasságának:

„Főmgú és főmlgú úr, a sz. r. egyház bibornoka, a sz. r. birhge, legkegyesebb urunk! Főmgod parancsára, a régi szállásház árád illetőleg, melyet a székesegyház prospectje, és ez előtt nyerendő tér miatt egyrészt, másrészt pedig azon épület miatt, melyet a kegyesrendiek *nemesi tápintézetül* terveztek, eltörölni és teljesen megszüntetni kellett, — a következőket terjesztjük főmgod elé a legalázatosabban, tudniillik: Annak *felső része*, midőn főmgod parancsára 1765-ben a helybeli mesteremberek által megbecsültetett, 1262 frtra, az *alsó rész* pedig *gr. Eszterházy* püspök alatt, mint hitelesen előadatik, ugyanazon székesegyház teréni többi lebontott házakkal együtt

megbecsültetve, 1600 frtra tétetett. Azon alsó rész 1767. és 1768. évekbeni kijavítására, midőn oda a *Caramelli*-ezredből bizonyos kapitányt kelle behelyezni, 628 forint fordítottatott. — Tehát az egész szállásház teljes ára tenne 3488 frtot. Ezen öszszegből a pinceért a kegyes-rendiektől bevétetett 300 frt; maradna tehát még 3188 frt. Minthogy pedig mind a felső, mind az alsó rész anyagainak megkapta volna a város, melyek nagyobb részben csak cirádanyagokból állottak és oly fákból, melyeknek alig lehetne valami hasznukat venni, mégis azok mind, ha a ház háborítatlanul fennmaradt volna eddig, és ki tudja, meddig állhatott volna még kevés tartozással, mily értékűek lehetnek, fömgod legbülcsebb tetszésére bizzuk és kegyessége elé terjesztjük. Püspök-Vác város birája és tanácsa.

Előkerült az is a *sept. 30-ki* ülésen, hogy a múlt tisztujítószék előtt, alatt és után is, mily rút zendülést és zenebonát indítottak némely gonosz akaratú, zavargó és nyugtalan fejű emberek itt a városban, nemcsak a tanácsot és némely magán embereket igyekeztén meggyalázní, hanem még a mlgos uraságot is megsértették. Gonosz törekvéseiktől pedig nem hogy elállottak és botrányos kihágásaikat megbánták volna, sőt kérvényökkel még Bécsbe ő Főlsége elé is folyamodtak és feltolakodtak négyen, köztök lévén *Kép János*, a zenebona legfőbb indító oka és kezdője. Ő fömga pedig nagyon szívére vette, hogy az ő, mint földesurok, elmellőztetésével, a kellemetlen ügyet épen magához az uralkodóhoz vitték! — Az *okt. 26-ki* ülésen említették: Mivel *Salbeck Károly* segédpüspök és nagyprépost úr szepesi (első) megyés főpásztorrá lön kinevezve, s ennélfogva a jövő 1776. év elején Váczról elköltözendő lévén egyházmegyéje székhelyére, azért felmondja a városnak azon 4000 frtnyi tőkepénzt, mely annál 6-tos kamatra elhelyezve volt. Mivel pedig ekkor a pénztárban ennyi pénz nem találtatott, kölesön kelle azt előteremteni a városnak.

Ezen 1775. évi februárban emlékül az utódok részére a következő tudósítás van a városi jkönyvbe bevezetve: „A most elmúlt év dec. havában iszonyú, emberi emlékezetet meghaladó idő óta nem látott, folyton eső hó borította el az egész vidéket, úgy, hogy onnét a legszomorúbbakat gyanítani, s a következő év elejét a tapasztaltabbak mint igen veszélyest kezdték sejteni. Az aggodalom nem is volt alaptalan; ugyanis a Duna ugyanazon hóban igen vastag jéggé tömörülván, ezen hó 15-keig megmaradt ugyan a szilárd hidegségben, de folyton növekedve emelkedésében, míg a hidegség enyhülni kezdvén, az olvatag hó a földekről és hegyekből nagy folyamokban rohanván le, a már önkényt megáradó Dunát szerfölött feldagasztotta, és az eddig kiáradó viz nagyságát majdnem megközelítette; midőn ime a következő nap hajnala hasadtakor, iszonyú dördüléssel, mint ha az ég dörgött volna, talán folyását gátoltatni nem akarván, megtörte a jeget, és egy kissé szabad folyást engedett a vizeknek, de

déli 11 órakor Gőd szigeténél feltorlódott, és a homokra emelkedő jég gátolta a folyást, és a midőn így a szegény polgárok magokat a legnagyobb veszélynek kitéve lenni vélték, az akadályozott viz visszatért az ismert mederbe, s ezt csakhamar elhagyva, az egész közeli földre annyira kiöntött, hogy míg az emberek aggódva néznek körül és holmiaik összeszedéséről gondoskodnak, ezen *káptalani város alsó részén*, mely alacsonyabb fekvésű és a Dunához közelebb van, a *legtöbb házat annyira elfoglalta*, hogy mindkét városban 105 házat nagyrészt leomlasztott, a többi pedig nagyon megrongálta.

„Végre a harmadik napon, vagyis 17-kén, miután a sok és különbféle szomszéd helyeket iszonyúan eltemette és pusztította volna el, az egész Sz. Endre szigetén a kisebb Dunával egyesülve, midőn az erős szél által helyéből kimozdított jég a vizeknek szabad menetet nyitott volna, délutáni egy vagy két óra körül, a félelmen és nyomoron kívül mitsem hagyván hátra, a mindenki által óhajtott lefolyást megtartotta ugyan, de a házakon kívül a legtöbb embereknek holmiaikban mily sok károkat okozott, azt felszámítani nem lehet! Oh a hideg által e téli időben elcsigázottak nagy zavarukban mit tehettek volna az ő és vagyonuk megmentésére, a kik bizonyára csak a távolból nézték inkább holmiaik elveszését, és fájlalták inkább azt, semhogy megvédehették volna! Sokan ugyanis köznapi ruháiktól födve mások iparkodása folytán a halált kikerülték; az előljárók parancsára sok mindennemű marhákat a felső városból kocsikon behozva csáklyákkal szabadították ki.

„Azonban nyomorultán, a Mindenható gondoskodása folytán, egy ember vagy nagyobb állat sem veszett el; de igen szomorú és nyomoru eset volt az, hogy a legtöbbeknek gabonája, lisztje és minden télre beszerzett tápcikkeik, másoknak meg mesterségi szereik és anyagaik, részint a víz, részint pedig a leroskadó házak terhei által jutottak tönkre és lettek haszonvehetetlenné, kiket, ha csak a jó lelkű emberek bőkezű segélye a szükséges táplálékkal el nem lát, éhen vesznek vala el, és nem csekély volt azok száma is, a kik ezekért házról-házra jártak kéregetni. És a dolgok ezen alakját nem csak az ügymenetek naplói hirdetik, hanem a hét-kápolnánál őseink által nagy költségekkel a Pest felé történő biztosabb utazás végett létesített és az e kor által bámult hid is, melyet a víz magassága a sz. szobrok felső részeiig egészen eltemetett. Úgy szintén a más hid utcácskáját is, mely a kegyesrendiek templomától a városi serfőződe mellett a Dunára vezet le, elborította, annak partjától be az utcácska magasabb pontjaig s ama hidon a víz felé e feliratot helyezték el emlékül: *„Altitudo Aquae 16-ta Februarii Anno 1775. notata.“*

Végre a piacra tekintő dunai hidon, *Migazzi Kristóf* főmgú hg és bíbornok címere körül, ki ezen időben Váczott a püspökség örökös administratora és földesura volt, szintén megjegyezve lőn emlékül a vízmagasság. — Ezen *„PRO MEMORIA FUTURORUM“* külön ivre van írva s az 1775—1776. évi városi jkönyvbe beillesztve.

— E szerény történelmi mű alkotója e sorokat épen febr. 16-kán írta ki a nevezett könyvből, eszébe jutott, hogy épen akkor volt száz éve az itt szóban levő váci nagy vizáradásnak, melynek erős rohamu jégtorlata a város és földesúr által nagy költséggel létesített s az előbbinek diszül, a Duna hullámai ellen meg védül szolgált 30 öl hosszú erős kőfalat is tönkre tette. *Migazzi* belátván, hogy a rév lassúsága csak a közlekedés hátrányára szolgál, azért cz akkor még bizonyára nem oly széles Dunán, mint *Róka* állítja, erős hidat vettet, ennek főjétől pedig be a városba födeles járdát, folyosót húzattott; de ezeket is mind megsemmisítette az 1775. évi árvíz és jégtorlat, sokáig érezhetők lévén a károk! —

Tek. *Burján Sámuel* praef. úrnak az 1776. jan. 9-ki ülésen olvastatott fel az e napról kelt átirata, melyben a tanácscsal tudatja, hogy a következő napon az ő elnöklése alatt megtartatni fog a tisztujító-szék, délelőtti 9 órakor veendvén az kezdetét a városházi teremben, melyre minden negyedből 15—20 előkelőbb gazda hivattassék meg, a kisváczkiakat sem mellőzvéen el; de az ismert zavargó emberek meg ne hivattassanak, és ha a tanácsnak valami észrevételei volnának, azokat előre közölje vele.

Ennek folytán a felső magyar-negyedből ezek hivattak meg: Mrázik Mihály, Boros György, Kertész Pál, Együd György, Tordai Mihály, Pap András, Sziggyártó Mihály, Kurdi István, Kurdi György, Gyepes János, Együd János, Virasztik István, Dombay Sándor, Benke Ferenc, Rödinger Péter, Tóth Máté, Nagy Ferenc, Zweig Ignác, Rác János, Főris Ferenc, Kopitka József, Együd József, Molnár Sándor, Kis István, Sipos István, Szigetközi János, Keesks János, Leszenszky János, Budai András, Hajnik János, Leitgeb Péter, Rzetka Mihály, Obermann Mihály, Kozák János, Majer András, Berceli János, Schwarzl János, Rákóczi József.

A német-negyedből: Ernst József, Gál János, Nagy János, Talpas József, Mizser Pál, Heffendräger Ádám, Melin Miklós, Fogl Mátyás, Regele József, Rózsa Károly, Bitterer János, Schwetz György, Vojtek Mihály, Remis István, Guba János, Fellner Sebők.

Az alsó negyedből: Pintér Pál, Lovassy Mátyás, Kalácska János, Hanács János, Sággy László, Takács György, Mlinárik Mihály, Szőke András, Gavaldik Pál, Késmárki István, Galba Márton, Krajcsik János, Schweitzer Ádám, Haulik György, Leitner János, Pozsonyi András, Gál Péter, Pozsonyi Mihály.

A káptalani kuria előtti kut helyreállítását Naisz András febr. 5-kén 105 frton vállalta fel olyképen, hogy abba két csövet helyezni köteleztetik, a két oldalról leendő vízhozás végett. — *A márc. 3-ki* ülésen, ő főmga kegyes rendelte folytán, a segédpüspök és tek. praef. ur meghagyásából, a székesegyház prospectje és téraránya miatt az előbbi években lebontott régi szállásházra nézve, hogy annak kárpótlásaért mit lehetne kérni, köztanakodás után abban lön megállapodás, hogy: jóllehet a mult 1775. évi szept. hóban tett és ő főmga

elé terjesztett előadásban azért 3188 forint voltának feltéve, de mivel ezen összegben a mindkét város által az illető nyolczadisi arány szerint természetben elhordott épületi anyagok is bennfoglaltatnak, ezen összegből azokat igazi és méltányos értékben tekintve kivonni kellene. De mivel azon épületből már mi sincs fönn többé, és azért, amit szemmel látni nem lehet, azt megbecsíteni sem lehet, csekélyebb értékben véve fel azon anyagokat. 688 fortra tételnek csak, és így a kérvény tárgyaul maradna 2500 forint, mely összeg a mlgos uradalom elé terjesztetik e sorokban. Ehhez adva a mérnöknek 1764. évben kifizetett 237 forint s 92 $\frac{1}{2}$ drt, e két tétel összege 2737 fortra s 92 $\frac{1}{2}$ drtra rugna.

Helybeli mesteremberek ő fölségének az országban körlevellig többször hirdetett tilalma ellenére, a mult vasárnapokon kézműveikkel a kocsikat megrakván, 60 drjával számítva félfont viaszra büntetettek, és pedig a következők: Pintér János, Vadassy József, ifjabb Zuber János, Schidlik János, Gedey István, Keller János, Székács Mihály, Stefánovics György, Geber és társa, Kovács György, Tanka József, Zelenka József, Simon Mihály, Kolosztonyi János, Tajber, Bereczely János, Traxler Márton, Krebesz Mihály, öregebb Zuber János, Komik Ferencz, Bukalovits János, Strobl István, Sobaj Mihály, Való István. Így örködtek még ekkor az ünnepek és vasárnapok megszentelése fölött, de volt is nagyobb áldás az emberiségen!

Ezen időben már mindenütt oda működtek a vgyei hatóságok, hogy hazánkban a *selyemtenyészés* is jól jövedelmező forrássá emeltesse. E tekintetben Váczott is elég élénknek lehetett mondani a törekvést; így *ápril 6-káról* a pvárosi hatóság nyugtát állított ki tek. *Czabay László* pestvgyei szolgabíró úrnak a felől, hogy a nmlgú httö-tanács által Pest, Pilis és Solt t. e. vgyék részére letéteményezett eperfákból 2000-et valóban megkapott, melyeket alkalmas és biztos helyen elültetni és fentartani kötelesek. E csemetékből 1700 a püspöki és 300 a káptalani város részére esett. — A *máj. 4 ki* ülés az illető negyedekbe kiküldötte a fertálmestereket a selyembogarak és eperfák megtekintése végett, tartozván minden másodnap gondosan megvizsgálni: vajjon mindkettőre megvan-e a kellő gond. — Az *ápril 12-ki* ülésen a káptalani város egy küldöttsége által tudósittatni kívánt az iránt, vajjon a kövezeti díjból, melyet a nmlgú httö-tanács 3 kr-ra tett, mivel a káptalani város is az ő utcáin saját költségén létesítette a kövezetet, és azt fentartani tartozik, az arányos nyolczadiséget a pváros kiadni fogja-e vagy nem? Mivel ezen ügyet a mindkét uradalom előleges tudtánélkül tárgyalni nem lehet, az érintett kérdésnek eleget tenni nem lehetett.

A káptalani városból *Benovits Pál* a püspökibe akarván átköltözködni, ebbeli kérését a tanács *jun. 18-ki* ülésen azon oknál fogva is, hogy a sebészetből vizsgát nem tett, elütötte. — Az előre gondoskodó tanács *aug. 30-ki* üléséből kiküldeni határozott egy tanácsbélit, hogy az a jövő héten, miután a *gödi haszonbérlet ideje* a

következő sz. György napján lejár, Gödöllőre ránduljon, megtudandó ott az uradalomtól, vajjon 2060 frtton továbbra is oda engedi-e az a városnak haszonbérletbe a gödi pusztát.

A városi tanács 1776. nov. 15-én tartott ülése ügyiratai közé, a 193. sz. a. a jkhönybe vezette be azon úrbéri szerződést, mely a püspöki uradalom és város közt ezen pontok szerint kötött meg:

1. Van e városban, t. i. a püspöki részen, 842 ház, a melyek mindegyikétől földesúri adó címén 1 frtot fizetnek az uradalmi pénztárba, két részletben, azaz: sz. György és sz. Mihály napjai körül.

2. A legujabban történt fölmérés szerint, van e város területén 163 félsessio, tehát összesen $81\frac{1}{2}$ egész sessio colonialis tartozékai, melyek szekerezési munkái 4238 napot tennének, de ezekből az uradalom 1000 napi munkát elenged, és a többi 3238 szekeres munkát 20 krjával megválthatják, és az ily megváltásért 1079 frt, 20 krt. fizetendének le az uradalmipénztárnak angariális részletekben.

3. Van 588 házas zsellér (Inquilini domiciliati,) kiknek 18 napjával számított kézi munkájok 10,584 napot tenne, de ezekből leengedvén az uradalom 1000 napot, a többi 9584 napi kézi munkát 10 krral megváltani s e váltáság fejében 1597 frt s 20 krt az uradalomnak angariánként leolvasni fognak.

4. Van ezeken fölül fényleg 531 alzsellér (subinquilini,) a kiknek kézi munkájok 12 napjával számítva 6372 napra rúgna, de ezekből is elengedvén 1000 napot, a többi 5372-től 10 krjával, vagyis összesen 895 frt s 20 kron megválthatják, és az illető összezeget szintén részletenként az uradalmi pénztárba befizetni kötelelesek.

5. Az urbérileg előírt konyhai szolgalmak címén, minden sessiótól 48 krt vévén fel, a fönt említett 163 félsessio colonusaitól, esik összesen 65 frt s 12 kr., az ugyanannyi félssesio colonusaitól bornyúra 4 frt $4\frac{1}{2}$ kr. tehát összesen 69 frt, $16\frac{1}{2}$ krt fizetnek ugyanazon uradalmi pénztárnak.

6. A fonást, melyet a fönt kitett colonialis sessiók az urbéri szabályozás szerint adni tartoznak, t. i. a 163 félsessió colonusaira 3 fontjával esik 498 font, minden fontot 9 krjával véve 73 forint s 21 krajcáron váltandják meg.

7. Az urbéri 4-dik pont 4. 5. és 6. §. szerint, ha országgyűlés tartatik, mérsékelt költséggel hozzájárulni köteleztetnek.

8. Valamint ő fölsége kegyes rendelete szerint, az utcák és utak kijávitása és föntartása minden helyet, helységet t. i. vagy várost a maga körében illetne, úgy az utak ily kijávitását, minden a földesúrtól várando kárpótlás nélkül tovább is készségesen megtétetni tartozandanak.

9. A hosszú szállítást, az urbéri 3-dik pont, 12. §. szerint, az uradalom természetben maga részére tartja fön.

10. A vadászust, az urbéri 3-dik pont 17. §. szerint, az ura-

dalom által adandó löporral és golyókkal teendik, és az urbéri 3-ik pont 12. §. szerint kiszabott büntetés alatt tiltatik a polgároknak fegyvereket és vadászkutyákat tartani.

11. Ha e város kebelében vég hagyatékok merülnek fel, azokat a polgárok maguknak nem követelik, hanem az urbéri 6-dik pont 1. §. szerint, a földesuraságnak jelentik be azokat.

12. Minden üsttől, ha azt az uradalom engedélye mellett a polgárok valamelyike valóban használta, évenként két frtot fizet ugyanazon uradalmi pénztárba; de a pálinka eladása bármely colonus vagy házas-zsellérnek, a ki üstöt tart, itcenként vagy kisebb részletekben is, elkobzás büntetése alatt tiltatik.

13. A bor, mindennemű vetemények és gabonák, a föld más terményeiből (ide nem értve a házutáni kerteket), bárányok, kecskék és méhekből kilencedet fognak az uradalomnak adni, és azt oda, hova az uradalom rendelni fogja, e város területén belül, összehordani köteleztetnek.

14. Mivel a polgároknak e város hegységén szőleik vannak, és azért őket a bormérés törvényszerűleg sz. Mihály napjától sz. Györgyig megilletné, a mondott idő alatt két korosmában, t. i. egy a városház alattiban, a másikon pedig, mely a várossal egyesített Kis-Vác részére számíttatik, a „*fehér hajó*“-nál, bort (a ser és pálinka mérése a kir. javadalmakhoz tartozván) mérni fognak.

15. Szabad lesz ugyan bármely polgárnak, az uradalomnak előlegesen teendő jelentés mellett, a városból elköltözködni; de tiltatik bárkinek az itteni letelepülés az uradalom előleges tudta és engedélye nélkül, és hogy a polgárok közül bárki az uradalom tudta nélkül a pénz elvesztése alatt telkeket és colonicális tartozékokat bárkinek eladni, elidegeníteni ne merészeljen.

Közlöttük itt ezen urbéri szerződési pontokat, hogy lássa az utókor, mily életviszonyok között forogtak az ősök s minők voltak a terhek, melyeket viselniök kellett, és hogy ezt tudván a késő maradék, a szerencsésebb viszonyok közötti könnyebb terheket annál békésebben viselje.

Mivel az ilyképen kötendő szerződvény az előbbinél mivel sem könnyebb, hanem inkább súlyosabb lenne, a tanács és a község, hogy a város az előbbiben meghagyattassék, ő főmghoz egy igen szívreható folyamodványt intézett, a melyben a többi között felhozzatik, hogy mindjárt ő hge kormányzata elején azon szives hajlandóságot tanusította a város iránt, hogy sokkal enyhébb lőn az urbéri szerződvény, mint az urbéri helyzet kívánta. Majd a szerződvény ajánlott pontjai némelyikére tesznek helyreigazító észrevételeket, kérvén végre az iránt ő főmgát, hogy az urbéri tárgyakra nézve az uradalom 3500, a kir. javadalmakra nézve pedig 3505 frtnyi szerződési összszeggel megelégedni kegyeskednék. — A város ezen kér-

vényére, melyben a tanács és község azt kéri, hogy a város az előbbi 7005 frtnyi összeg mellett, melyet eddig az adó és a kir. javadalmak haszonbérlete címén évenként az uradalomnak fizetni szokott, meghagyatnék továbbra is, ő főmga ezen határozatot hozta:

„Az úrbéri kötelezettségre nézve sokkal enyhébb tartalmú, sem mint azt az úrbéri szabályozás kívánná, szerződvénytől el nem térünk. A nekünk mint földesuraságnak abszolút rendelkezésünk alá tartozó kir. javadalmakra nézve pedig: hogy a mi váczzi polgáraink megismerjék, mikép az ő irántoki atyai indulatunk és jötevői hajlandóságunk, némely polgártársaink, a mi alattvalóink hálátlansága miatt éppen nem változott meg, és nem is akarjuk, hogy a jók sorsa némely zúgolódók miatt rosszabbá tétessék, hanem inkább, hogy a rossz akaratú vádaskodók beismerjék, mikép tőlök függ, hogy jótékonyosságunk részesei lehessenek, a kir. javadalmat, melyeket a város eddig tőlünk haszonbérben birt, annak továbbra is, míg nekünk tetsszeni fog, haszonbérbe kiadjuk, és egyszersmind rendeljük, miszerint e kir. javadalmakra nézve, az általunk a mi teljhatalmazottunknak adott pontok és utasítás szerint, szerződvény kötéssék. A haszonbéri összeg pedig az előbbi évekbeni fizetést csak 20 frttal múlja fölül. Kelt püspöki lakunkban Vácztól 1776. nov. 16-kán *Migazzi Kristóf*, m. k. bíbornok.

A város emelkedése koronként kereskedőket is vonzott ide, kik finomabb cikkeket árultak. Így dec. 3-kán olvastatott a tanácsülésen ő főmgnak azon hátirata, melynélfogva *Barindelli Ambrus*nak megengedtetik a püspöki városban csakis a galanterie-cikkek árulása. — A felső-városi hajósok hajóik téli állomásaira nézve megegyezni nem bírván, az uradalom és város által kiküldött biztosok ez ügyben, a tett vizsgálat után, azon indítványt tették, hogy a Duna mentén a hajók e sorban kövessék egymást: 1. *Nyári György és András*, 2. *Varga István*, 3. *Nyári János*, 4. *Bodonyi András* s 5. *Együd János*. E sorba ők is beleegyeztek, mely hogy állandóan meg is tartassék, a város jegyzőkönyvébe vezettetni rendeltetett.

A tisztujtó-szék 1777. jan. 9-kén megtörténvén, a tek. teljhatalmú tiszt úr, a jelen volt polgárokat kegyesen megintette, hogy megemlékezvén, mikép ő főmga a szerződvényt ezen évre is alig érezhető béremeléssel atyailag megerősíteni kegyeskedett, és azért az utcák tisztaságát és föntartását az útakkal együtt, mint a vám haszonbérlei, a szerződvény tartalma szerint, szemek előtt tartásák és a legszorgalmasabban gondozzák, mikép így ő főmga kegyét a további megerősítésre is kiérdemeljék. Aztán intette őket a kamattörvény szigorú megtartására, mert az ezen rendelet ellen vétők a tőkepénzt és kamatot is elveszteni fogják. — Jan. 21-ki ülésen felolvastatott tek. *Burján Sámuel* plenipotentarius urnak azon irata, melyben jelentetik, miszerint *Benedek István* úr, ki több éveken át a várost, mint főjegyző és senator szolgálta, uradalmi pénztárnokká, az ő helyére pedig *Drobny Ádám* úr perceptor senátorrá neveztetett

ki, *Benke János* úr nyervén el a főjegyzői tisztet. A nevezett irat felolvasása után, az új bíró, *Tóth János*, a plenip. úr által neki adott utasítás szerint, a városi tisztviselőket kötelmeik pontos teljesítésére buzdította.

Mikép a *febr. 15-ki* ülés iratai mutatják, a jövő márc. 7-re a vgye által kivetett 6730 ló- és 3270 szalmadagot kellvén a városnak a katonaság részére kiszolgáltatni, minthogy pedig enynyi készlete most nem volt, a vidékre küldött ki embereket azok beszerzése végett. Ekkor *gr. Almásy Ignác* tábornok ő nmlga volt itt beszélve ezrede egy részével, kiknek a város 100 öl fát szolgáltatott, melyek árát széna, zab és más ily szükségek fűdőzésére kívánta fordítani. — Az itt lakó *hajósgazdák* fenforgott civakodások kikerülése végett, az általok szállítandókra nézve egy, kilenc pontra terjedő szabályzat állapított meg, mely az *ápril 26-ki* ülésen felolvastott és a városi jkönyvbe vezetettet be. E szabályzati pontok teljesítése és a heti soros hajók megvizsgálása *Kurdy Mikály* örmesterre bízott, kötelmévé tétetvén a romladozó hajót és annak gazdáját bejelenteni azonnal. A régi jó olcsó világ emlékeül felhozzuk itt, mikép, a 7-ik pont szerint, a Budapestre menőtől 4, az onnét visszszajjövőtől pedig 5 krajcárnál többet követelni nem volt szabad a soros heti-hajó gazdájának. Ki az említett 9 pontok valamelyikét áthágta, hat forintra büntettetett.

Halla Simeon gyepmester és bakónak saját kérelmére, jobb ellátás címén 10 kila gabona és egy kocs széna ajánlatott meg a *jul. 22-ki* ülésen s megengedett neki, hogy a város által az azon kívül az ily szolgálat-tevő részére épített házat lakhassa, oly föltét alatt azonban, hogy míg abban tartózkodik, saját költségén leend azt köteles kijavíttatni. — Magyar és német nyelveken kihirdette a piacon *aug. 19-kén*, hogy a kofáknak szárnyasokat és egyebeket, vagy bár miféle gyümölcsöt is déli 12 óráig venni nem szabad, pénzök elvesztése alatt; amiért is avégre szerzett zászló mindennap a kiszabott időig a városházán kitűzetik. — Részint a nagy szárazság, részint a vidékeni sok tűzvész miatt a város u. a. *aug. 19-kén* kihirdettette, hogy minden udvarban kádak és edényekben vízkészlet tartassék. Mivel azonban a tanácsnak értésére esett, hogy a múlt éjjel a helybeli tő sz. ferencrendiek kolostora udvarán is két csomó tűzkanóc találtatott, azért is minden eshetőségre *e hó 30-kán* még behatóbb intézkedéseket tett, és a város minden egyes utcái és helyei őrizetére a tanácsbelieket, tisztviselőket, negyedmestereket, hajdúkat és másokat is kirendelt, hogy a rájuk bízott területen őrködjenek.

Tek. plenip. úr a *nov. 25-ki* ülésen megjelenvén, különböző ügyekben 9 pontra menő intelmet és jó utasítást adott a tanácsnak mihez tartás végett. Ezek *hatodikában* is nagyon hangsúlyoztatik az áldott béke föntartása a tanácsban, és hogy a kik a város kormányzatára rendelvék, minden tetteikben mérsékeltek és kötelmeiknek

megfelelők legyenek, a kihágásokat gondosan kerülven. A *hetedikben* meghagyatik, mikép *Vajzer János* kamarás úrnak számadásai nem lévén rendben, addig is, míg a többi számadókkal együtt ez ügy is elintéztetik, az elmarasztalt összeg erejeig, a városi pénztár biztosítása végett zár alá vétessék.

Mínthogy a szőlőkben alig kezd érni a gyümölcs, már is tetemes károk szoktak okoztatni, a teljhatalmú urad. főtiszt úr azok elhárítása végett a városi tanácscsal tanakodván, 14 pontból álló igen beható óvintézkedést szerkesztettek és hirdettek ki **1778. jan. 15-én**, melyek nagyon célszerűeknek bizonyultak be. — A *febr. 10-ki* ülés iratai közt olvashatni azon kérvényt, melyet a tanács a legközelebb Pesten tartott vgyei gyűlésre *Tuschl András* tanácsbéli és *Benke János* főjegyző urak által leküldött. E kérvényben felhozatik, hogy a város nagy országútban lévén, egész éven át az itt átmenő katonaságnak mily sok széna- és zabadagot kell kiszolgáltatni a város nagy kárával, s ezek kiadása annál terhesebb, mivel a város határának csekélyvolta miatt ama természetieket évenként legalább is 1000 frtnyi beszerzéssel kell megtoldaniok. Felhozzák aztán, hogy a már majd 10 év óta itt szállásoló tábornok uraknak 15—16 személyből álló őrségük számára mintegy 6000 széna-, zab- s szalmaadagokat, fát és más szükségesekeket kell kiszolgáltatniok, azért kéri a tek. vgyét, hogy könnyítésükre valami módot találni méltóztatnék.

A bíró a köröztetett kir. intézvényből megértvén, miszerint a pestvármegyei helységek, területek aránya szerint nagyobb alkatú kancákat és méneket tartanak, mely intézvénynél fogva, részint azért, hogy nagyobb alkatú lovak a terhek vitelére alkalmasabbak; részint pedig hogy ő fölségének a katonaság részére szükséges lovakat kellvén beszerezni, a pénzzel inkább saját országait kívánná boldogítani, mint az idegeneket, a lakosokra nagy haszon háramlanék; mínthogy e városra két mén és 28 kanca volna kivetve, a tanácscsal tanakodni kezdett egy lótelep állításáról, s noha a határ szűkvoltánál fogva ez a város nem kis terhére lenne, nehogy az mondat hassék, míntha ő fölsége kegyes rendeletét a város megvetné, az ez iránti hűség bebizonyításául *ama lótelep a gödi haszonbérleti pusztán* rendeltetett felállíttatni az *ápr. 21-ki* ülésen.

A tanács *sept. 4-ki* ülésén olvastatott tek. *Burján Sámuel* plenip. úr által átküldött s e hó 3-kán kelt *10 pontra terjedő utasítás az árvaügyekre nézve*, melyeket illetőleg a nevezett uradalmi főtiszt azt rendelte, hogy azok megmagyaráztassanak, a városi jegyzőkönyvbe vezettessenek, s aztán a város hivatalos pecsétje alatt mihez tartás végett az árvagondnoknak kiadattassanak. — A püsp. és káptalani városok együttesen folyamodványt intézván ismét a vármegyei közönséghez, előadják, miszerint már több évek során át a tek. vgye biztos urait nagy költséggel fogadott szállással látták el, most is egy raktári tisztet 4 s utóbb több embereivel, úgy a vgyei

alszolgabíró, ki itt az ő fölsége részére az ország több vgyéből ide szállítandó zab fölmérésénél tanúbizonyságul működik, azokat lakással, fűtővel, ezt pedig még élelmezéssel is ellátni és neki a város szolgálból oldala mellé mindig kelle egyet az ő szükségére rendelni. Mivel pedig mind e terhehek viselésére a nevezett városok nem kötelesek, kéri a vgyét, hogy e nehéz sorsukon könnyíteni ne terhelhetnék. — Erre a vgye dec. 2-ki üléséről azon választ adta, hogy egyedül az oda rendelt biztosnak a városok csak is hajlékot adni tartoznak, a vgye által nyújtandó kárpótlás fejében, de élelmezést, világítót és fát szolgáltatni épen nem kötelesek.

Plenip. ur a várossal azon szívesseget tette, hogy a 4 ürességben lévő senátori állást a közpénztár jobb karba hozatala végett néhány éven át betöltetlenül hagyta. De mivel a senátorok legtöbbnyire már hajlott karúak és betegesek is lévén, nehogy a város ügyei tovább is hátramaradást szenvedjenek, **1779. jan. 12-kén** egy állomást függőben hagyva, a többi hármát betölteni rendelte tek. plenip. ur, s noha e betöltést több évi gyakorlat bizonyítása, de ő felsége nem rég kiadott határozata szerint is egyenesen az uradalmat illeti, azonban a nev. tek. plenip. ur, hogy azon jó hajlandóságát, melyet eddig is minden lehető esetben a nép iránt készségesen és bőven tanusított, továbbra is kimutassa, a németekből hármát, a magyarokból pedig ötöt jelölt ki, hogy azokból, és pedig egyet a németekből kettőt meg a magyarokból a nép tetszése szerint válaszszon, kiket ő aztán megerősíteni fog. Így lett a németekből *Traxler Márton*, közfelkiáltással megválasztva, a magyarokból pedig *Benke János* főjegyző és *Skripecz János* több évek óta főkamrás. Ekkor a senatust ezen tagok képezték: *Tóth János, Vajzer János, Gyurász István, Drobnji Ádám, Skripecz János* s *Benke János* a magyar részről, a németről pedig: *Tuschl András, Stockinger Ferencz, Stoltz Antal, Tukinszky György, Traxler Márton*. — *Vajzer János* ur a kicsapoingó hadnagy helyett város kapitányává választatott meg, mely tiszte tekintetéből senátori fizetése 50 frttal emeltetett fölebb és egy pár eszímával.

A tisztujítás a legnagyobb békességben bevégeződvén, tek. plenip. ur, a közjót illető és a tanács által megtartandó, 20 pontra terjedő intelmet adott elő, melyek a városi jkönyvbe magyarul vezetvék be. Ezek *8-ka* így szól: „Az ollyatin terhes állapotokban, melyek különösen az egész város javát vagy kárát illetnék, az külső Tanács, és az Kösségből 20. 30. jobb sorsú gazdák be hivattassanak, és a miket, ha helyesnek találtnak, azok végeznek, az Tanács által megerősíttessenek.” — A *9-dik*: „Kamrásság, Kultárság minden holnapnak végével a rendelendő Deputátusok által megvizgáltassék, kik is a legközelebb tartandó Sessióban, mitsoda gondviselés alatt a majorban fa, széna. szalma etc., pinczében Bor, pálinka hordó etc. tartásának, relátiót tegyenek. — Ezen intelmi pontok nagyon gyakorlatiak lévén, jó hatással voltak a közügyek előmozdítására s a jólétet nem kissé emelék.

Ezen januárhó 7-kén s a köv. napokon tartott urszéki ülés ezen parancsot adta ki, mely a tanács *jan. 13-ki* ülésén olvastatott fel és hirdettetett ki: „Most mult napokban tartatott Mlgos Uraság Székinék hatalmával parantsoltatik mindeneknek, hogy mivel *ittén a törvinytelen fölös interesek szokásban vannak és alkalmasint meg rög-zöttek*, ezen rossz szokásoknak eltávoztatására ezen túl senkinek *Tör-vinyes 6 pro Cento interes fölött* akár ajándékokban, akár más natu-ráleekben, vagy egyéb Szin és praetextus alatt többet adni ne meré-széllyen. Ha pedig egy Néméllyek adósaiktúl a Törvinyes Interes fölött valamit ki zsarolnának, az a károsítottaknak az adósság le-füzetésiben számítasson. Sign. Vacii 11-a Jan. 1779. sub sede Dnli: *Fogarassy Gábor* Mlgos Váczi Püspökség Fiscálissa.“

Külső tanácsbeliekből választattak és feleskettettek *jan. 15-kén: Hajnik János, Szalay Mihály, Kis István, Herri Mátyás és Re-gele József.* — *Harminc férfiakúl* ezek szemeltettek ki, és pedig a *magyarokból: Zsilka Tamás, Nagy Mátyás, Melis György, Stephano-vits György, Obermann Mátyás, Welser Sebestény, Tóth Máté, Nagy Ferenc, Rákóczy József, Rózsa Imre, Pozsonyi András, Talpas Jó-zsef, Vály Ferenc, Papp András, Együd Ggyörgy, Szijgyártó Mihály, Kecskés János, Berczely János, Takács György, Pozsonyi János; németekből: Zweig Ignác, Krenbart, Platnetz, Dolezsál, Hefenträ-ger, Gamel, Kukumusz, Kernikker és Stikker.* — *Rock András* urad. írnok a városház nagy teremét az ifjuság bálhelyiségeül kérvén, mi-vel a *kávésnak* sem engedték oda, nehogy az átellenben lakó püs-pök ő mlgának és az angol-kisasszonyoknak alkalmatlan legyen, részint pedig, hogy ezen zavargó időben az ellenfélt követőknek al-kalmat ne adjon a tanács megszóllására, a *jan. 26-ki* ülésén a terem oda nem ígértetett, hanem a szállásházi.

Ugyanezen hó 29-kén fontos ügyet intézett el a tanács, t. i. értésére esvén, hogy a várostól több fizetést húzó *bábaszszonyok* csak a vagyonosabb és előkelőbb személyekhez mennek a nagyobb juta-lom reményében, a szegény aszszonyokhoz pedig csak ugy erőltetve s hanyagúl járnak; azért, a természetiben kijárt illetményök kész-pénzben 98 frtot tévén, ezt a tanács 2 frttal megtoldotta s a 100 frtot mind az 5 bába-aszszony (*Piklin Judit, Piklin Örzse, Erhardt Julianna, Bognár Katalin és Haimin Joánna*) között 20 frtjával egyenlően kiszabta évi fizetésül s megintette őket, hogy a szegényebb nőkhez is szorgalmatosan, a nehéz szülésű esetekben pedig többen is, eljárjanak, mert a hanyag eljárók fizetésöket elvesztendik.

Tek. plenip. ur a *városi tisztviselők mihez tartása végett* ezek részére *márc 20-ról* kelt 13 pontnyi utasítást küldött, melyek töb-nyire a pénzkezelés, ide tartozó naplók vezetése, számadások stb. ilyenekre vonatkoznak. — *Május 9-ki* üléséből a tanács, oly tartal-mú kérvényt intézett a vgyre, hogy miután a múlt évben érkezett kir. intézvény folytán, melyben parancsoltatott, hogy a közjó eme-lése tekintetéből, *lőtelepek* állittassanak, és oly helyeken, melyeken

a határok szűkvolta miatt ezt tenni nem lehetne, a házi kancák szükségére a helyek minősége szerint tett kivetésbeni számu ménék tartassanak, — hogy a kegyes intézménynek elég tétessék és a közjó előmozdittassék, a köröztetett kivetés nyomán a város is azonnal szerzett a fedezésre szükséges lovakat; de mivel ezek tartása a közpénztárnak kárával járna, és a gazdák a kancákat csakis a dologra tartják, melyeket a tenyésztésre használni ugysem lehet, azért e teher alól a vgye által a város magát felmenteni kéri.

A zavargó elégtelen lakókra nézve véglegesen kiadott kir. határozat máj. 20-kán kihirdettetvén, a tanács ismételten folyamodott ő főmghoz, hogy nem tekintvén a zavargókat, hanem a város adósággokkai terheltségét, a szegény nép fizetési képtelenségét, melynek már napi élelme is megfogyatkozott, minthogy most már úrbéri szerződvényt kellene kötni, ebben ő főmga könnyíteni méltóztatnék, hogy így atyai jó indulatánál fogva az ekkoriak és az utódok előtt halhatatlan legyen emlékezete. — A tanács jun. 4-ki ülésén kebeléből és a községből bizottságot menesztett Pestre avégett, hogy „miután a múlt héten Tettes Uraság Székén az *Uj Contractus* a Tanács és Kösség eleibe terjesztetvén, és azoknak *Subscriptio*ja Sürgettetvén, a Tanácsnak szüntelen kérésire 14 napi *respirium* adott, addig is, miglen ezen *Contractus*nak meg fontolására adott 14 napi terminus el jövend, a nemes Vgye Urainál esedezzenek, hogy a Mlgos Uraságunk ugy is Kegyelmes Földes Urunk lévén, s nem tekintvén némely nyughatatlanoknak, a kik miát a Város ezen nyomorúságra jutott, illetlenségit, a Nemes Vgye Uraj közben vetésivel a Szegénységen különösen könnyörülne, és az *Urbárialis Contractus*-tól, melly a Város részire igen károsnak lenni láztotik, megmenteni mélytőztatna.“

A kiküldöttség azzal is megbizatott, hogy az alispán urat értesitenék az itteni őrségek állapotáról, melyeknek a szokásos szállásházi lakásukat *Almásy gróf* tábornok megengedni nem akarja, s tudósítsák arról is, hogy a vgyei parancs ellenére a kápt. város nevezett ő nmlgnak segédtsíztjét szállással ellátni nem akarja. Végre arra is kérjék az alispán urat, hogy az említett őrségek számára a kápt. város, mint a vgye rendelte, nyolcadisági arányban a szénát és zabot kiszolgáltatni kényszeríttessék. — Az úrbéri szerződvény a mlgos uraság által 18 pontban tétetvén fel, mivel a tanács ezt ugy találta, hogy némely nyughatatlanok hálátlansága miatt az a régi, még terhesebbre vitetett vissza, azért *Dombay Sándor* aljegyző úr által egy szivreható, siralmas folyamodványt tétetett fel, mely ő főmghoz Bécsbe felküldetett, s előbb magyar nyelven a község előtt felolvastatván, így a jkőnyvbe vezettetett. — Tek. plenip. ur Szepességben lévén, hogy ő is hathatós pártfogásával az úrbéri szerződvény elmellőzése végett ő főmgnál magát levél által közbevetni méltóztatnék, jun. 8-ról ezen igen érdekes kérvényt intézte hozzá a tanács:

„Tek. Úr! Plenipotentiarius Urunk és Kegyes Atyánk! Valamint keseredett Szívvel mind ekkoráig hallanunk költetik, hogy *boldog emlékezetű Gróff Kolonits Ö Exllja néhaj Vátzi Püspök, midőn Vátz Várassát különös Attyai Szereteléből Szabadnak kívánta tenni akkorbeli Tanács béliek ezen Nagy Jó voltát meg nem akarván ismerni örökösen tartandó gyalázatokkal Kegyességitől elállottak*, úgy minthellenben most az *Új Urbariális Contractusnak* ki dolgozásával, következendő képen be jövetelivel olyan üdöben elől járókká magunkat rendeltetve lenni tapasztallyuk, a melynek mostohasága végett, ha gyámolyítónkhoz nem folyamodunk, nekünk és gyermekinknek Szomorú Szó! Örökös átkozódását föl maradni Siránczó Szemekkel által Láttjuk. Boldog volt eddig Vác Várassa, mert örvendezhetett Földes Uraik által tapasztalt gyűztesítésiben és hírinek neveltetésiben, boldogtalan lészen ezután, a midőn némely ellenkező Lakóssainknak háladatlansága végett az ártatlanok is hívségeként meg nyomorítván, maid Fő ditsőségiben annál is inkább, hogy *már is az körül belül lévő falukhoz hasonlítatik*, hirteleniben gyászos változásával egészen homályban menend.

„*Rettegnek Lakóssaink az Urbárium nevítől és a Szerint elaboráltatott Contractusnak megváltásától, mely maid két ezerrel fölül haladgya az régi Contractust, tévelygő észszel keservessen Fohászkodván, rémülnek és azt állíttják, hogy boldogabb üdöben kevesebb adóit meg nem tudván adni, Várassunknak adósságai naponként Szaporodtak, már most több esztendőkben az bornak ára, a honnand az Szegénység egyedül élelmit táplállya, adóját füzette, fölöttébb meg csekkenyvén, egy Szóval Semminek Üdeje nem lévén, ha jobban terhelytetik, végső Veszedelmit várhattya. Tekéntetes Urunk miótától fogvást ezen Dominium Fő Tisztinek rendeltetett, egyebet mit mondhatunk, hanem hogy Attyai Gondviselése alatt gyönyörködve virágoztunk, és mindenek előtt attyai Kegyessége által magasztaltattunk; azért tellyes Reménséggel ezen véletlen állapotban fájdalommal szorongatottak magunknak sem tudván Tanácsot adni, azon attyai Kegyességihez sietvén, alázatossággal esedezőünk, hogy mostanságig hozánk mutatott Attyáskodását tovább is reánk terjesztvén, s nem tekéntvén az el pártóltaknak Veszedelmünkre fordúlt vakmerő cselekedetit, hanem az híveknek álhatatosságát Szívire vévén, mellettünk Fel állani, és Ö Emtája előtt, kinek Szerencsés vezérlese alatt Várassunk gyarapodván, Lakósságaink tellyes örömekkel jó karban meg tartattak, hathatós pártfogásával oda járulni, hogy az Urbariális Contractusnak hire, neve el múlván (mely iránt Ö Emtjának is alázatos Instántiánkat nyuitottuk), az régi mellett tovább is meg hagyattassunk.*

„Ugy Ö Exllját Szalbek Püspök Kegyelmes Urunkat, kinek vélünk tett Számtalan Attyai jó Voltáért Kezeit s Lábaít tsókolván, örökös köszönettel alázatos Szolgálatunkat fejhajtással ajánlyuk, mellettünkre való közben vetésre Fel gerjeszteni, Szokott Kegyességgel méltóztatna, így lészen, hogy a Tkts Urnak Várassunkban örökös

emlékezete, mindenkori óhajta és szüntelen áldása fel maradand, tőlünk pediglen és maradékinktúl a tsufos fel hányás el távoztatik. Kik is a hivségben megmaradott Kösséggel egyetemben, ugy Succesoraink és ezeknek Successorai a Minden ható Ur Istent, hogy az Tek. Urat Uri házához tartozandókkal együtt minden nemű Boldogsággal e földön, más világon pedig örökös Vigasztalással meg áldani méltóztassék, imáddani nem Szünvén, Tkts Aszonynak kezei Csokolásával Attyai Gondviselésében ajánlottak állandóul maradunk Tekéntetes Urnak alázatos ohajtva váró szolgálai NN. Püspök Vác Vá-rassa Birája s Tanátsa.“

A belső és külső tanácsból, úgy szintén a községből is számosan jelen lévén, az 1779. *jun. 4-kén* föltett urbéri szerződvény pontjaira vonatkozó hosszas a tek. úriszék elé terjesztetett, szabatosan kifejtvén abban e szerződvény terhességét a városra nézve. A benyujtott iratból pedig „Tek. Plenip. ur által látta, hogy az *Gazdaság egyedül az Urbárium nevitől rettegne, mivel Vázt Várassa ugy soha sem tractáltatott*, ugyan az Gazdaság előtt ki nyilatkoztatta, hogy ne vélnék, hogy ezen Contractus azért volna így kidolgozva, mintha a Földes Uraság az Várust Urbárium Szerént akarná tractálni, hogy egyedül az onnand származott, hogy ő Fölsége az Uj Contractusnak ki dolgoztatását az Urbárium tzikkelyeihez képest megtétetni kívánta. Hogy tehát az illetin vélekedést elméjékből annál is inkább ki vethessék, proponálta, hogy az Urbáriumban nevezett munkáknak megváltását el halgatván, egyedül a felül tanakodának, hogy átalyában semmit nem nevezvén, Census bériben az Földes Uraságnak mit ajánlanának, és a mit concludálnának, holnap nap az Uri Szék előtt kiterjesztenék.“

Erre *jun. 15-kén* e válasz adatott: „Tek. Uri Törvény Szék! Tegnapi Nap kegyessen meg engedni méltóztatott az T. Uri Törvény Szék, hogy az Uj Contractusban foglaltaknak megváltása iránt gondolkodnánk, mivel pediglen mostanság azon türekedvén, Semmi úttal móddal (annál is inkább, mivel ekkoráig az Contractusoknak tenora tsak egy Formán ment, Várasunk ismét adóssággal, az Kösség Szegénységgel tellyes volna) föl nem érhetnénk eszünkkel miben költetnék meg állapodnunk, és mit költetnék tennünk, tartván attúl, netalán vagy a Mlgos Uraság meg bántásával, vagy a Váras terhelhetetésivel igérnénk, azért is, hogy túlünk és maradékunktól az örökös átkózódás eltávoztassék, egyenlő akarattal azt találtuk, hogy a Mlgos Uraságunknak attyai Kegyelmeiben reménységünket helyezettvén, és azon esedezvén, hogy tsak a régi Contractus mellett megmaradhassunk, ha másképp meg nem eshetne, az Uj Contractusnak ki Dolgoztatásában is egyedül a Mlgos Uraságunk Attyai kegyelmében magunkat ajánlyuk, ugy is, a mint halljuk, hogy a Fölséges Consiliumra költetnek annak Felmenni, a mint ott el végződik, kén-telenek leszünk azhoz magunkat kaptsolni. Többnyire a midön azért hogy az Uj Contractusnak *Subscriptiójából addig is bennünket meg*

menteni méltóztatna, nagy alázatossággal esedezünk. Maradtunk a Tek. Uri Széknek alázatos Szolgáj Szegény Vátzi Kösség.“

Mire a város tanakodása ez lön: „Jól lehet a Contractusnak meg tételire az részek erővel nem kényszeríttethetnének, tanácsos volna mind ez által a Mlgos Uraságnak Kegyelmit meg ösmerni, ne talán, midőn már ő Emtjának kegyes ígéretit abban értették, hogy Attyai Kegyelmit, nem tekintvén némely háladatlanoknak vakmerő cselekedeteit, hiveitül el nem kívánná vonni, ez ilyen hitetlen vélekedésekkel Várasunknak eddig volt gyűzsös állapotjuk meg homályosítására járjunk. Erre való nézve, hogy a dolognak mi voltáról különösen *beszélgetődhessék*, Respirium kéretett, az alatt tanakozván, mind azért, hogy ne talán az ellenkezés kárára válylon az Várasnak, mind pediglen remélyvén, hogy Ő Emja igirete szerint attyai kegyelmit tovább is reánk terjesztvén, ha engedelmességünket mutattjuk, az régi állapotunkban meg hagyhat.

Végeztelett, hogy ennyihányan az Tek. Uri Szék eleiben az Község nevében be menvén, declarálnák, hogy ha a Mlgos Uraságot meg nem bántanák, *Census fejében három ezer flovak igirnének*, ez igiretre minémű felelet adódnék, ismét referálnák, így tehát némellyek be menvén, midőn ebbéli Szándékját a Gazdaságnak ki nyilatkoztatván, azon esedeztek volna, hogy ezzel a mlgos Uraság be elégedni mélytőztatna. Tkts Plenip. Ur végsőképpen megmondotta, hogynoha az Urbariális Contractus szerint ámbár abban is sokat el engedett, *azon kívül mégis 4560 flovak tartozna füzetni Vác Várassa*, de hogy tovább is az Mlgos Uraság Attyáskodását meg mutassa, ezekből is 560 frtot el enged, és ha az Kösségnek úgy tetszik, 4000 frtot mindennémű adózásoknak megváltásáért ajánlott, ugy mindazon által, hogy Tekts Plenip. Úr a beneficiumoknak ki árendálásában Ő Emja előtt magát abban közben vetni méltóztatna, hogy azokért esendő füzetés az említett 4000 fkal össze kaptsoldtatván, mind ezeknek megváltása az Régi adót fölül ne haladgya.“

Az új szerződvény kidolgoztatván, a község akaratával *jun. 16-kán* végre aláíratott. A következő napon tek. plenip, úr azt javasolta, hogy mi a kir. javadalmak haszonbérletét illeti, az iránt nem késvén, Bécsbe egy folyamodványt küldenének ő főmghoz, hogy azon atyai kegyességénél fogva, melylyel eddig is a város iránt viseltetett, jelenleg is a Regálékat oly összeg fejében adná annak haszonbérbe, mikép az a 4000 ftokkal együtt véve az előbbeni adót fölül ne mülja, s a maga közbenjárását is ajánlotta a tekint. plenip. ur. Az ily értelemben feltett kérvény fel is küldetett Bécsbe ő főmghoz.

A vgye rendelete folytán a városnak 2828 lóadagot kellvén Czeglédre leszállítani, *Taschl András* úr szénavásárlás végett az alföldre leküldetett, hol is 4 ölet vásárlott, melyekért összesen 400 frtot adott ki. — A *jun. 18-ki* ülésen olvastatott az e hó 15-kén az

úrszéke által kiadott, az adó alól kivett házak e sorozata: 1. az *uradalmi tisztekéi* (számvevő, tiszttartó, pénztárnok, kasznár, kulcsár, gazdái), 2. *Majerszkyháza*, 3. *Hausman János*, 4. *Schuck Ferencz*, 5. *Mátyási Mátyás*, 6. *Csermák János*, 7. *Potzheim János* háza és 8. a *gyógyszerészé*, mely szokás szerint mentesül tekintetett. Ide járúl, hogyha az *uradalmi huszárok és hajdúk* valamelyikének háza találna lenni, az eddigi szokás szerint személyi mentességök leend.

Olvastatott *jun. 24-kén* a vgye közgyűlésének rendelete, a kápt. város által beadott azon kérvény folytán, ide áttéve, hogy a vgye mentené fel a várost *Almássy gróf* tábornok ő nmga segédtisztének szállással ellátásától. A rendelet úgy szól, hogy a szolgabíró hagyja meg mindkét városnak a szállás terhébeni arányosság föntartását, mert a kérelmező város kívánsága nem teljesíthető. — A vgye említett gyűlésére mindkét város által beadott kérvényben felhozatik, miszerint e városban folyton fekszenek átmenő katonák és pedig legtöbbször lovasok. Ezenfölül Ó-Buda és Sz. Endre városokba nagy mennyiségben kell a vgye által kivetett lóadagokat szállítani, mivel egyéb községek anyyira nem terhelhetnek. Vizszatérte után gróf Almássy tábornok is itt szállásol megint, a kinek tisztjei s emberei, lovai részére naponként 40 adagot kell kiszolgáltatni, s mindezek mellett még a két város a vgyei kivetés szerint Czeglédre 3290 lóadagot köteleztetik szállítani, a mennyit 11 község sem ad összesen, noha ezek bármelyike nagyobb határral bír Váczenál, mely természetiek beszerzése a városnak több mint 2000 frtjába kerül, nem is említve ama körülményt, hogy a 40 frtjával vett széna ölet csak mintegy 20 frtot érő adagokban veszik be a város iszonyu vesztességével, csak azt hozzuk még fel, hogy régi szenvedőleges adósságán kívül a két városnak, melyek körülbelül 16,000 frtra rúgnak, uradalmi szolgalmak és vgyei adók címén még letisztázandó 10,000 frt fekszik a két város nyakán teherül.

Azért a legalázatosabban folyamodnak a vgyei közönséghez, hogy az adózók iránti különös tekintetből, atyailag valami oly módot kitalálni kegyeskednék, melylyel a két várost az oly nehéz teherből, miután a közterhek viselése alól különben sem szokták magokat kivonni, fölmenteni lehetne. — Mire a vgye azon határozata érkezett, hogy a két város folyamodványában indokok tekintetéből azok a mostani kivetés szerinti illetmények Czeglédre leendő szállítástól fölmentetnek, de az ottan beszállásolt tábornok úr őrségét a köztüki arány szerint ellátni tartoznak. — A város birája *jul. 9-én* azon idítványt tévén, nem volna-e tanácsos, a tanácsból kettőt Bécsbe küldeni, kik ő főmgval a kir. javadalmak haszonbérletére nézve tanakodnának, elhatározatott: hogy miután ő hge ide érkezése rövid időn váratnék, és különben is a város pénztára kimerülve volna, a Bécsbe menetel elmaradjon, itt ugyanis a helyszínén a tanács éközség érzelmeit ő főmga előtt minden költekezés nélkül jobban kifejezhetendi.

A püspöki városnak 12 évre szóló számadásai a nmlgu httö-tanácskoz felküldve lévén a vgye által 1777. dec. 1-én, az azokra vonatkozó észrevételeket a jul. 4-ki intézvény következtén a httö-tanács oly végből tette át a vgye utján, hogy azok mihez tartás végett a biráknak kézbesíttessenek, és mindezek, mind pedig az egész község a jövedelmek pazarló kezelésétől szigoruan eltiltassanak. Mint-hogy a püspöki város több kiadásai közt olyanok is taláztatnak, mikép az ide mellékelt részletes kimutatás tartalmazza, melyek a közpénztár rovására a cs. kir. rendeletek által tiltatnak, u. m. 1. A *helybeli plébánosnak* az ujbíró esküje fogadásaért adni szokott egy arany. — 2. A városi tisztujtáskor vagy egyébkor a katonai és vgyei tiszteknek adni szokott *ebédck*. — 3. Konyhai és asztali eszközök a köz-ebédekhez, mint: kések, kanalak, poharak s más ilyen a közpénztári költségen beszerzettek. — 4. A vgyei, katonai és uradalmi tiszteknek felajánlani szokott ajándékok. — 5. A dézsmásoknak adni szokott ellátás. — 6. A püspököt illető székesegyházi helyreállításra 1761-ben adott 4000 frt. — 7. A késedelmes adófizetőket egy arany, a közpénztárból helytelenül tett végrehajtói költségek. Ennélfogva az ily s más e nemű kiadásoktól, melyek a közpénztárból a nyilvános jövedelmek hátrányára tétettek, a városi tanács jövőre egyszerűen eltiltatik; a multa nézve pedig az e péztárból szerzett asztali és konyhai szerek, amennyiben még megvolnának, árverés utján eladandók lesznek a többet ajánlónak, és az így bejövendő pénz ama pénztárba tétessék vissza. A nmlgu httö-tanács ezen intézvénye, mely ezen 1779. évi jun. 4-kén kelt Pozsonyban, a városi tanács *jul. 16-ki* ülésén olvastatott fel. — *Taschl András, Skripecz János, Juhász György és Domabay Sándor* urak az *aug. 13-ki* ülésről az e hó 17-kén a vgynek budavári házában (melyben azelőtt tartatni szokott gyűlések 1690. év óta megszűntek) tartandó közgyűlésre kiküldettek.

Szept. 24. „E folyó holnapnak 20-dik napján *Szabad Királyi Pest Várossában* Tkts N. Vgynek tartatott Gyűlése alkalmatosságával tsendas békességben élő Gazdákat alább meg irt haszontalan költeményekkel s igiretekkel az fölháborodásra gerjesztő Lakosok iránt érkezett Ó Fölséginek Kegyelmes Resolutiója publicáltatván, annak véghez vitelire ugyan *Vácza Tkts Muslay* Substitutus Vice Ispány Úr, *Czabay László* Vice Szolga Biró, *Iványi János* Eskütt Urak deputáltattak, melly kegyelmes rendelkezéshez képest ezen holnapnak 23-dik napján *Czabay László V. Szolga Biró és Iványi János* Eskütt Urak négy, Vgye Katonáival és két hajdúval elérkezvén, *KÉP JÁNOS-t*, mind a zenebonának elől járóját a Mlgos Uraság Tömlöcziben, *Virasztik Istványt, Pusztí Mihályt, Nagy Mátyást, Kartali Józsefet, Bartos Jánost, Kiss Jánost, Ruff Jánost, Soltý Mihályt, Simonyi Istvánt* az Város árestomában fegyveres kézzel, említett Vgye Katonái által be fogadtatták más napon Tkts Vice Ispány *Muslay Úr* a Nemes Vgye embere elől lovaglásával megjelenvén, minek utánna az megnevezettek (*Rik Lőrincz és König Ferencz* ide haza nem lételek vé-

gett nem árestáltatódhatván) úgy több öszve hivattatott Társaik előtt, kik tudniillik egyedül különös Annyai Kegyelmeiből Ő Fölségének a büntetéstül föl szabadítottak, először a Tks. Ns. Vgynek determinációját, mely Szerént *Kép János*-nak, *König Ferencz*-nek és *Rick András*-nak a Várasbúl ki tsapattatni, az Többieknek pediglen ötven páltzát el Szenvedni külletett volna, amak utánna Ő Fölségének kegyelmes resolútióját abban megmagyarázni méltóztatott, hogy Ő Fölsége még most egyszer a Várasbúl yaló ki üzetéstül kegyelmessen praesindálván, *Kép János* 30, *König Ferencz* és *Rik Lőrincz* 20—20, a többi ismét 12—12 páltzával a piarcz közepin deresben veretessenek, és hogy a ki ennek utánna közülök valamellyik a Zendülésre legkisebb módot mutat, az Várasbúl ki tsapattassék, megint a Város árestomában vissza küldetettek, a honnét is először *Kép János* azonnal fegyveres kézzel ki vezetettvén, a derest ki húzta, s reája is fekütt, tekéntvén mind azon által a Törvény, melly Édes Attya inkább, mint mostoha szokott lenni, vérhasban lévő nyavalyás állapottyát, addig is, méglen előbbeni egésségihez vissza tér, a büntetésitül el állott, az többi pedig (kik is meddig veretettek, *Kép János* a Deres mellett lévén, ezeknek kinnyát Szemlélte), az föl jedzett érdemeknek jutalmát ugyan Fegyveres kezek között két Vármegyei Hajdú által (kik is egyik egy felül, másik más felül halkal folytában osztogatták kinek-kinek bérít) el vették.

„Ezek meg lévén, VSzolga Biró Executor Úr az körül álló Számos Embereket keményen meg intette, hogy az *ilyetén ámitó Emberek Szavain* soha el ne indúllyanak, Mlgos Uraságok ellen föl ne háborodgyanak, ha az ilyetén gyalázatos állapottyúl, melynek föl hányása még a Gyermekeikre is terjed, meg menekülni kívánnak. *Fraj Jakab* marusi Notárius, *König Ferencz* és *Rik Lőrincz* ide haza nem lévén, mihelest be keritődhetnek, úgy *Kép János* mihelest nyavalyájából föl gyógyul, szabott büntetéseket el veszik. — Valóban gyászos indulat volt ez, mivel a midőn Várasunk sok Esztendők el Folyása alatt Földes Uraságunk Kegyes elől mozdításával látható képen épülvén, leg Főbb ékességire jutott volna, ezeknek párt ütése Földes Uraságánk háladatlan meg vetése mellett következőképen tsúfos büntetések által rövid idő allatt tsak nem minden ditsőségit homályban hozván, el enyiztette.“

Szept. 30. „E folyó holnapnak 28. napján *König Ferencz* *Kép János*nak első követője (ki is az most September holnapnak 24-dik napján, a midőn tudni illik a Többi *Kép János* Társay érdemlett büntetéseket el vették, magát el rejtette) meg ragadtatván, a Mlgos Uraság tömlőcziben be vitetett, a honnénd is mai napon hat Váras Hajdúi Fegyveres kezek között ötet az Váras házához fel hozván, Tettes Plenipotentiarius Úr *Sámuel Burján*, és Fiscális *Fogarassy Gábor* Úrnak, úgy a többi, belső és külső Tanátsbéliek jelen létiben *Laczkovits György* Szolga Biró Úr által a Tanáts házban lett Ő Fölsige Kegyes Resolútiója publicatiója után ismét Fegyveres kezek

között a Váras Udvarában le vezetett, és onnand azon fegyveres kezek között a derest az Utza közepire ki húzván, abban Ő Főlségi Kegyes Rendelése Szerént 20 páltza tsapással megbüntettetett. Mellyek után a Derest be húzván, ismét a Tanács házban fel vezetett, a holott is mind Tettes Plenipotentiárius Úr, mind Szolga Biró Úr által keményen meg intettetett, hogy legkisebb föl háborodásra a Váras bélieknek módot ne mutasson, azokat hijában való költeményekkel ne ámítsa, más különben valami reá tapasztalódván, Ő Főlséginek Kegyes Resolútiójához képest a Várasból kiűzetetik, többnyire Kapitány Uramnak meg parantsoltatott, hogy addig az árestombból ötet ki ne botsássa, még az reája repartíalt 6 frtból, 20 krbul s 1 dénárból álló Collectát le nem teszi.

Igy lőnek megbüntetve a földesuraság elleni lázadók, és ő főmga különös szívjóságának tulajdonítandó, hogy e hálátlanok miatt a békés polgárok iránti szeretete éppen nem csökkent. E biboros főpap *sept. 25-kén* a tanácsot magához hivatta, és tek. plenip úr, ugy a többi uradalmi tisztek jelenlétében ezen pontok szigorú megtartására intette: 1. A telkek eladása, mivel azok egyedül a földesuraságot illetik, tiltatik. — 2. A földesuraság birtokain kívül termett borok behozatala elkobzás büntetése alatt meg nem engedtetik. — 3. A statumok minden pontjait megtartsa a tanács, mert különben földesuri kegyeit megvonni lesz kénytelen ő főmga. — 4. E statutumok szerint az ülési napok megtartassanak, a rendelt órákra kiki megjelenjen, az elmaradó a kiszabott büntetés alá vettessék. — 5. Tett esküjök szerint a titkokat hiven megőrizték, és a tanácsházon kívül azokat elméjükből kivessék. — 6. A békeség, egyeség, felebaráti szeretet föntartásában egymás közt buzgólkodjanak. — A tanács vizsszatérvén, azonnal kijelentette, hogy a titkok megőrzése végett ezentúl a jegyzőkönyvet a nótáriusok a tanácsházból magokkal haza ne vigyék, nehogy ott abba valaki betekintvén, onnét a titkokat kibeszélje.

A felsővárosi gazdák *nov. 23-kán* azon panaszkodván, hogy gyadai rétjükből a szendehelyiek miatt már nagyon kifogyván, engedtetnék meg nekik az ő saját hasznok és a közszolgálatok érdekében marháikat Szórban legeltetni. E kérelmüket a tanács, „*hogy az hervat Váras Cassájának is provideállhasson*, oly féltét alatt teljesítette, hogy minden darabtól 10 dénárt (mire a káptalan-résziek is kötelesek), a mészárosok pedig általában 60 darabtól 6 frtot fizesenek, de minden a jövőrei következtetés nélkül. — *Gyurász István* és *Szripecz János* a kamarasságot megvizsgálván, tudositványuk folytán, *dec. 3-kán* a tanács 12 pontra terjedő igen célszerű intézkedéseket tőn. — Tek. plenip. úrnak *dec. 17-kén* kelt azon meghagyása, hogy miután a statutumok szerint a számadóknak minden évnegyedben köteleességök a múlt évről számadásaikat beadni, a városi főkamarás pedig a szigorú megintés és kitűzött határidő dacára is egész 1778-tól az ispányi számadásokat maig sem adta be, mi által a két

váras közötti számadás csak hátráltatik, ennél fogva a főkamarásnak a múlt évi nov. 19-től fizetése felfüggesztetik, míg számadásait be nem terjeszti —, a tanács által *dec. 18-ki* ülésen felolvastatott és teljesítettett.

Kosits Tivadar bajai bíró, az ottani tanács nevében megjelenvén, azon esedezett, hogy miután a fölséges Aszszonytól a vásári szabaldalmat ők is kinyerték, és a vásárokra érkezők s másoktól is a szokott taksát szedni akarják, nehogy abban tévedjenek, több városok szokásaihoz alkalmazkodni akarván, azíránt kérte a tanácsot, miszerint az itt gyakoroltatni szokott taksa neki írásban kiadatnék. Ez neki a jegyzői hivatal által kiadatni is rendeltetett, oly szóbeli megegyezéssel, hogy e taksák ő fölsége által írásban kiadva nincsenek, hanem csak szokásból szedetnek. — A káptalani várastól a püspöki *dec. 31-kén* az eddig közös ménlovat 40 frton megvevén, e naptól kezdve egyedül a püspöki város fogja azt eltartani.

Az 1777., 1778. s 1779. évi városi Jegyzőkönyvek már lap-számozva és *Benke János* senátor s főjegyző által betürendi tartalom-lajstrommal is ellátva.

1780. *jan. 17-kén* tek. Fogarassy Gábor ügyvéd úr elnöklete alatt s a többi gazdatisztek, meg a község jelenlétében megerősítő szék tartatván, az egész városi előljáróság egyhangúlag megerősítettett. Aztán elnök úr a múlt évi tisztujításkor kiadott pontok szigorú megtartását hangsúlyozta, melyeken kívül ezen alkalommal egyéb szükséges intézkedéseket is tőn, és ugyan: 1. hogy a tanácsbéliek az ülésekre rendesen járjanak, és az elmaradók az 50 dénárnyi büntetést a városi pénztárba befizessék, — 2. A mesteremberek évnegyedenként fiztessenek munkáikért. — 3. Az aljegyzőnek ismételten meghagyatott az irattár lajstromozása. — 4. A tanács csak az árvagondnok tudtával adhat ki kamatra a gyámság kezeléséhez tartozó összeget, és ezt karhatalommal is segíteni köteles. — 5. Az árvagondnok számadásait egy bizottság vizsgálja meg koronként.

Jan. 25-kén a két város gyepmestere és bakója *Hala Simon*nak azon bizonyítványt állítja ki a tanács, hogy az a két város költségén épült, a város alatt az uradalmi káposztás mellett épített ház, a tatározások kikerülése tekintetéből 200 frton eladta. — *Jan. 28-kán*, a közelgő sz. György-napra a gödi pusztá haszonbérlete lejárandván, annak leendő megújítása végett *Stockinger Ferencz* bíró, *Tóth János* polgármester, *Taschl András* tanácsbéli és *Benke János* főjegyző urak Gödöllőre kiküldettek a grófnő ő nmlghoz egy folyamodvánnyal. Hogy pedig nem három, hanem több évre szóló szerződvényt annál könnyebben eszközölhessenek ki, határozottá lőn, miszerint a gödöllői jószág-igazgató úrnak, ki ő nmlgnál legtöbbet tehet, tiszteletdíjúl egy vég vásznat s egy aranyat kézbesítsenek, kinek a *jan. 25-ki* ülésen a tanács egy hordó fehér sert is ajánlott s a szödi ispány által elküldött. — *Febr. 25.* Mintán Gyertyaszen-

telő-Boldogaszszony ünnepén s azután is néhány napig, amidőn tudniillik máskor a legkeményebb hidegek szoktak lenni, szép derülten süttött volna a nap, végre váratlanul, *márc. 26-kán reggeli hét óra körül úgy befagyott a Duna*, hogy jegén gyalogemberek átjárhattak; de nemsokára, t. i. ápril 1-jén, éji 11 óra körül minden baj nélkül már eltávozott.

Hogy a város utcái annál tisztábban tartassanak, és azok hiányai előbb helyrehozathassanak, azok a tanácsbéliek és tisztviselők közt már. *11-kén* felosztattak, tartozván kiki a neki jutott részre felügyelni. — *E hó 14-kén* gr. Grassalkovitsnő ő nmlga orvosának a város ismételten tanúsított jó hajlandóságaért tiszteleti díjúl 2 akó márciusi sert ajánlott meg. — *Krakovitzer Miksa* sz. kir. Esztergom városa által az ottani serfőzöde bérlőjeül fogadtatván be, saját kérelmére *ápril 10-kén* a tanács oly tartalmú bizonyítványt adott ki részére, hogy itt Váczott két háza és szőlei vannak, melyek 5000 frtnyi értéket meghaladnak és semmi szenvedőleges adósságokkal sem terhelvék, butorai értékesek, kihelyezett tőkepénzeket is bír, s azon 20 év alatt, még itt mint városi serfőző működött, magát jól és szorgalmasan viselte.

A tanács *ápril 18 kán* egyhangúlag elhatározta, mikép ezen-től a kis-vácsi lakosok pénzen vagy bármikép a nagy-vácsi gazdákhoz tartozó földeket a magok részére haszonbérbe kivenni ne merészeljenek, részint, hogy a szántóföldekkeli üzérkedés kikerültessek, részint pedig, mivel a nagy-vácsi határok szűk volta miatt az itteni gazdáknak sem elegendők a földek. A törvény ellen vétők az oly föld birtokából kiüzetnek, annak elvesztésével, amit a felszántásért érdemelték volna. — *Ápril 21-ki* ülésen pedig, a többi között, végezte a tanács *15-r*: Minthogy a régi Vác határa oly csekély volna, hogy azon az itt lakó marhás-gazdák is csak nyomorúságosan tengődnének, azért rendeltetett, hogy ennekutánna a kis-vácsi gazdák meglegedvén előbbi határukkal, az öregvárosi földek részükre való felszántásától tartózkodjanak, ugyszintén lovaik, ökreik s juhaikat ezen határra bocsátani ne merészeljék, ha a kemény büntetéstől mentek kívánnának lenni. — *5-ör*: A ki ezután valami jövevény embert, vagy „*pászaportos Katonát*“ az előljárók tudta nélkül egy nap vagy csak egy éjszakára is befogadni mer, a 30 pálcacsapást el nem kerül.

Ápril 26. „El olvastatván Tek. *Consiliarius* és Plenip. Úrnak Marótról Bíró Úrnak küldött levele, melly által az *Duna melletti kő fának helyre hozása* eránt az méltóságos Uraság résziről Szendi erdőbül meszetnek való fáknak, úgy szükséges tégláknak ingyen való adásának ajánlásával az Magistratust reflectálni méltóztatott, ezen kegyes jelentésühöz képpst Tkts Plenip. Úrnak, *végeztetett*, hogy noha az Város Cassája mostanság igen meg tsekkenve volna, mivel mind azon által az két kár között az kisebbhöz kölletnék ragaszkodni, és itt is addig kölletne az igazításhoz látni, a meddig az kevesebb hibák tsekélyebb költsiggel helyre hozattat-

hatnának, ne talán egyszer egészen le omolván, volt karban leendő föl állítása fölöttébb nagy súlyosítást okozna, de ugyan tsak, hogy annál is inkább Ő Emja az Várasnak hívségit tapasztalván, azzal is az Váras terhein való könnyebítésire föl gerjeztetődhessen, halásztás nélkül az könek megszerzésirül rendölés tételödvén, többször említett kőfal igazításához hozzá kezdettesik. — Hogy e kőfal helyre állításához előbb hozzákezdeni lehessen, *ápril 28-kán* a megjelent visegrádi kötörök előtt a *zebegényi bányából*, mivel ennek kövei a vízben tartósabbaknak lenni tapasztaltattak, történendő szállításra nézve ölenként 4 frt 50 drjával az egyezség megkötötett.

Minthogy ismételten tapasztaltatnék, miszerint a vásárookra ide járó kávések sátraikban a nagyobb, de piszkos nyereség reményében gonosz, beestelen életű nőket szoktak tartani, az ily kicsapongásoknak az uradalom véget vetendő, az idegen kávések előtt az utat elzárta, egyedül a helybeni *Manza Domonkos* kávésnak adván jogot az itteni vásárokon sátozt állithatni, ki is ezért a városi közpénztárba évenként 3 ftjával 12 ftot befizetni köteleztetett, oly megjegyzéssel, hogy az idegen kávések elűzésére a városi tanács neki karhatalmat is adni tartozik, ő pedig kávéssátorától minden helytelenséget távol-tartson, nehogy becsületét teljesen elvesztse. — A kor vallásos szelleménél fogva Istenét és ősi szent hitét igazán szerető tanács *jun. 9-kén* elhatározta, hogy senki ünnep- és vásárnapokon puttonyokban, vagy más ily nagyobb edényekben a szőlőkből gyümölcsöket hazavinni ne merészeljen. — *Ürményi* vgyei helytartó ünnepélyes beigtatására *jun. 16-kán* Gyurász István és Benke János főjegyző urak küldettek ki Pestre.

A gödi határban némely jó lelkű vácziaik által emeltetett kereszt, milyen eddig ott nem létezett, az e pusztai rétek kiosztása alkalmával, ntdő *Buggiáts* szödi pleb. úr által a mindkét tanács és számos előkelő váczí polgár jelenlétében, mozsarak dörgése közt, *jul. 6-kán* 11 óra körül ünnepélyesen megszenteltetvén, ezen öröm-ünnepélyt magyaros ebéd és zeneszó melleti ártatlan mulatság követte. — Tek. *Laczkovits Imre* alispány úr megkeresésére tiszteletdíjúl Pest vgye httója *Ürményi* ő mlgnek a tanács *jul 28-kán* 4 akó fehér sert ajánlott meg. — Az előhívott hajósoknak *sept. 9-kén* szigorúan meghagyatott, mikép jövőre hajóikat ünnepeken és vásárnapokon megterhelni ne merészeljék s csak az isteniszolgálatok után induljanak újtokra. Meghagyatott a molnároknak is, mikép a szent szolgálatok alatt dereglyéiket megterhelni és az őrleni való gabonát malmaikba bevinni ne bátorkodjanak.

Czabay László alszbíró urnak az urbéri vizsgálat alkalmával a tanács által *nov. 3-kán* e bizonyítvány szolgáltatott ki: „Alább irttak recognoscálljuk, hogy *Urbarialis Investigatió*nak alkalmatosságával az *Mlgos Úraságunk* ellen semmi legkisebb panaszunkat nem tettük, mivel jól lehet az *Contractusunk* még az kezünk között nem volna, mind azon által az *Mlgos Úraságunk* által az előbbenikarban

mind ekkoráig megtartattunk. NN. Püsp. Vác Várassa Birája és Tanácsa.“ — *Gróf Almásy* tábornok ő nmlga az e napokban tisztelet-díjúl a tanács által neki följánlott két akó ürmös-bort ugyan el nem fogadta, de *nov. 7-kén* udvari főnöke által azt illően megköszönnén, a tanácsot az iránt megkeresni méltóztatott, mikép említett szives hajlamát *8 téli ablak csináltatása által* mutatná ki. Tekintetbe vévén tehát az előbbi éveket, midőn a katona-tiszt urak nem megkeresésök, hanem mintegy erőszakos követelésökre sokkal többet kellett megtenni, ő nmlga pedig, amióta itt lakik, a legnagyobb békeségben, semmi rendkívüli követelésekkel elő nem állva töltötte itt napjait, azért is e kegyesség megismeréseül a tanács a szállásház részére ama téli ablakokat elkészíttetni határozta.

1781. jan. 4-kén, tek. Dedinai Burján Sámuel kir. tanácsos és plenip. ő nga, ugyszintén Fogarassy Gábor urad. ügyvéd ur a tanácsházban megjelenvén, az előbbi *Tóth János* és *Tuchinszky György* tanácsbéli uraknak hivatali állásukkal ellenkező hibáikat eléjük adta, aztán kinyilatkoztatta, mikép a tanácsbélieliek közt mi titok sem maradhat meg. Majd kijelenté a két jegyző közötti ujhuzásokat és tisztek teljesítésébeni hanyagságukat. Ezek elhárítása végett a főjegyző teendőit 8, az aljegyzőit pedig 6 pontban külön, s mindkettőjök köteleit, a melyek közösek, 3-ban előadta, megjegyezvén, miszerint a hivatali iratokért járandó és a kiküldetés díjak kettőjük között egyenlően lesznek felosztandók. — Plenip. úr ő nga *jan. 16-kán* *Tuchinszky György* tanácsbeli tisztéhez nem illő kihágások miatt e naptól számítva két hónapra rangjától és fizetésétől felfüggesztette.

Mily hiven és lelkiismeretesen járt el a tanács az igazság kiszolgáltatásában, s ebben mily bölcös tapintatú szokott lenni, mutatja ezen a *febr. 3-ki* ülésen előfordúlt eset is. Tudniillik *Sághy György* káromkodásban tapasztaltatván, noha ő fölsége rendelete szerint 30 pálcacsapással kellett volna bünhődnie, mivel azonban a tanácsnak értésére esett, hogy e tetteért már atyja által is keményen megveretett volna, azért csak 15 pálcautésre íteltetett. Tekintetbe vévén pedig édes atyjának mint külső-tanácsbélinek érdemeit és éltességét, ugy szinte azt is, hogy az elítélt még eddig kihágónak lenni nem tapasztaltatott, végeztetett: miszerint kiszabott büntetését nem a deresben, hanem a folyosón vagy a kihallgató-szóban vegye el.

A tanács *márc. 13-kán* a főjegyzőt megbizta, hogy a Szepezen időző plenip. urhoz menesztendő kérvényt tegyen fel, melyben az iránt könyörög a város, hogy azon szántóföldet, mely az előbbi években a községnek adatott, most pedig a mlgos uraság azt elvenni határozta, továbbra is a községnél meghagyni ne terhelhetnék, részint azért, hogy a város azt már egészen megtrágyáztatta, részint pedig, mivel eddig a régi szerződés szerint maradván meg a város

a területi épségnek is sértetlen kellene maradni meg a város mellett; mivel noha az évi haszonbér is egyenlően fizettetik, a terület pedig már eddig is érezhetőleg megkisebbittetett, a gazdák pedig valóban érzékenyen panaszkodnának, hogy annyi földjeik sincsenek, melyekből élelmi fentartásukat remélhetnék, ha ismét akkora plága elvételnek, és a mlgos uradalom részére fordíthatnák, mi eddig még soha nem történt, annál nagyobb leendne azok sérelme. A szivreható folyamodvány elkészülvén, márc. 16-án a nagyon népes ülésen felolvasztatott s egyhangulag minden változtatás nélkül elfogadtatván, rendeltetése helyére az illetőhez elküldetni végeztetett. Ebben különösen hangsúlyozva felhozatik, hogy a

„Mlgos Uraság az Várasnak ez előtt kimutatott Szántás alávaló táblát a maga Számára meg tartani szándékozza, Sziveinket nem keves keserűséggel környül vétetve lenni meg vallani kéntelenítetünk midőn az Árendának egyenlő fűzetését, az határnak ellenben rész szerént a *Kákás Kúti* darabnak Kosdiaknak való adása, rész szerént a Kender földeknek, Mlgos Uraság Komlós kertinek, úgy a Szántó földeknek, az Mlgos Uraság Majorjának s Paitájának elfoglaltatása által történt sok fogyatkozását, s most ujra ezen soha szokásban nem volt reméltelen állapotnak hirtelen föl tetezésit tekintetbe vesszük, illyetinekre mai napig némelyek fájdalmas Sójátásokkal emlékezvén, a régi Üdökhöz képest (mellyekben még az Váras határjai meg nem Szaggattattak) ezen Üdökben annyira jutásokat panaszolják, hogy a Szántó földeknek termékenységeiből nem hogy valamit áruban bocsajthatnánk, hanem Esztendőbéli táplálásukról sem tehetnének elegendő provisiót.“

Aztán megjegyzik, hogy „ámbar az Marhas gazdák meg szaporodtak, mégis az Mlgos Uraság Tisztei is a földek birtokába vgyülnének.“ Valamivel odább pedig: „a város is említett károsodásán kívül, mivel az most kimért földek be vannak vetve, azoknak idei haszna vételivel különös rövidségivel elmaradand.“ Említettik, hogy a város nagyobbítása miatt a legelők tetemesen megkisebbedtek, pedig a juhtartás is egyre növekszik, s a vgye részére fizetendő adó 2000 s néhány száz forinttal emeltetett fölebb. — *Ápril 9-ki* ülésen határozattá lön, hogy a ki három nap alatt földjeit föl nem szántja, az ilyenek földjeit szabad lesz bárkinek elfoglalni és felszántani. — Azután olvastatott plenip. úrnak a város által márc. 16-ról hozzá menesztett levelére érkezett válasza, mely szóról szóra így hangzik:

„Nemes Tanáts! Tegnap napon vettem kegyelmetek panaszos levelit, melyre az Üdöne rövidsége miatt tsak azt felelek, hogy Kegyelmetek nem láttzatnak, úgy amint köletett volna, fölvenni, minűek legyenek földes Urasságoknak jussai, és hogy a jobb-ügy maga földes Urának nem praescribálhat, sem pedig mi cselekedendő legyen, módot nem szabhat. Az Uraság még ekkoráig Vátzon semmi Majorságról nem gondolkodott, és magának különösen semmit

meg nem tartott, jól lehet azt megtszelekedhetne volna és meg is tselekedheti, hanem azon volt, hogy a *Szántóföldek föl osztassanak, és az által jobb és hasznosabb munkára az Lakosok ösztönöztessenek.* A várasnak hasonló képen elegendő és Tágas földek ki mérettettek, birják *KENTEK* azokat a Váras köz Szükségire, de más felé uraság tilalma ellen magokat ne terjeszszék, mert azt egy áttalyában meg nem engedem. Bár volna valami látszatja az Várasnál ez ilyen föld mívelésnek, de a Számadások kevés hasznót mutatnak; de ezekről máskor bővebb Szóllásunk lesz.

„Meg vallom, hogy tellyes Szándékom vala áttalyában azon darabb földtől, a melly *Kenderesek* mellett fekszik, az Várust az idén kitiltani és azt mások közt Dézmára föl osztani, mert az már két Esztendőnek előtte meg volt Kegyelmeteknek mondva, de mivel Exactor Uram azt írja, hogy Stantibus modernis Circumstantiis több 30 kila vetésnél az Várasnak nem maradna, tehát hogy tavaszi nélkül ne maradjon Kegyelmetek, az üdén be vethetik, de az után a Váras számára ki Szabot földekben vessenek, és *magoknak per Spontaneam occupationem Terreni földes Uri just ne arrogállyanak*, mert nem volna hasznokra; arra kérem pedig Kegyelmeteket, hogy más, Váras dolgaiban magok Szorgalmatosságát mutassák inkább, hogy sem mint ilyenekben, a mellyekből még ekkoráig semmi vagy igen kevés hasznót mutattak. Kegyelmeteknek *Schavnik* 26. Mart. 1781. Igaz jó akaró Szolgájok *Burján Sámuel* Plenipotentiarus.“

A május 11-ki ülésről az e hó 14-kén tartandó vgyci gyűlésre *Hajnik János* és *Dombay Sándor* aljegyző urak küldettek ki, mely alkalommal egy folyamodványt lesznek átnyujtandók, kérvén ebben a tanács a tek. vgyt, mikép tekintetbe vévén az átmenő katonaság sokszori voltát, és hogy gr. Almássy tábornok ő nmlgnak lovai részére is természetieket kell szolgáltatnia, a várasra kivetett Czeglédre szállítandó zab- és szénaadagok mennyisége beszolgáltatásától azt kegyes felmenteni méltóztatnék. E folyamodványt az aljegyző tette fel, mely is a május 12-ki tanácsülésen jóváhagyatott és a jkönyvbe is bevezettetett. — Olvastatott az úriszékülés alkalmából itt levő *Czabay László* alszbíró úrnak azon meghagyása, miszerint az e város által szedni szokott vásári, vám- és révdijakról a vgyhez beterjesztendő részletes tudósítást adjon. Ez a nevezett alszbíró úrnak kézbesítettett is.

A váczi u. n. „*fchér ser*“ az úri világ előtt jó hirben állván, noha a varos, mivel abból mi hasznót sem húzott, a főzést a mult tisztujtáskor beszüntette, mégis, minthogy a vgyci httö őnga, az ifju gr. Károlyi, a budai egyetem, theresianumi Covictus, a váczi, pesti és budai urak azt dicséreteikkel nagyban kiemelték, s az eddigénél nagyobb áron is élvezni akarnák, a tanács május 18-ki ülésén a főzést ismét megengedte oly föltét alatt, hogy a koresmákon iteéje 5 pénzivel, akója 2 frt 50 dénáron árultassék, a vgyci httö őngnak meg akója csak 2 frton adassék, mivel ő az ily engedményeket a vá-

rosnak sokban meghálálja. — *Juhász György* pénztárnok úr a vgyre pénzekkel leküldetvén, azzal is megbízott a *jun. 11-ki* ülésen, mikép a netán ott levő czeglédi biztos *Sulyok* úrral alkudozzék az e városba szállítandó 2589 lóadagra nézve, ha azok beszerzését, adagját 10 krjával számítva, magára vállalná-e? E tekintetben a város kérvényének kevés sikere lett. — Olvastatott *jul. 20-án* Czabay alsz-bíró úrtól érkezett oly tartalmú sürgető levél, hogy a püspöki város a 2589 zab- és széna-adagot, a szalmából pedig 1297-et még e hóban beszoigáltasson. Ezen adagokat *Nyári András* és *Nyári János* felső-városi hajósok 35 frton vállalkoztak hajójukon *Harasztiba* leszállítani.

Rach András incassator úr *aug. 3-kán* kelt észrevételeit a tanács elé terjesztvén 7 pontban, ez azok mindegyikére e hó 13-kán megtette feleleteit. Az incassátor betérjesztvényéből kiderül, hogy főkép a jobb-móduak vannak az adófizetést illetőleg hátrálékban, és hogy a múlt s ezen évi hátrálék 16,156 frt 28¹¹/₂₄ drnyi megdöb-bentő öszszegre rúg. Azért a tanács azt rendelte, hogy ha máskép a hátrálékosaktól az adót beszedni nem lehetne, szüretkor mustjaik adóba erőszakkal is lefoglaltassanak. — Olvastatott a vgyei gyűlés azon határozata, miszerint a püspöki uradalom azon rendelete, mely-nél fogva az azon kívüli, idegen szőlőhegyekről, milyen például a csörögi is, borokat a városba beszállítani tiltatik, érvényben hagyat-ik, annál is inkább, mivel a kamarai uradalmak is gyakorolják e jogot. — A város révészei eddig, a tanács tudta nélkül, évenként 4 öl fát kaptak, amiért Tótfaluból a kath. híveket Vácra, a templom-bamenetel végett átszállíttatták, a tanács *nov. 6-kán* csak ezen évre még ama 4 öl fát megajánlotta, jövőre máskép igérvén ezen ügyben határozni.

Vojzer András úr a *nov. 16-ki* ülésen előadja, mikép Pesten *Miskey* biztossal az ügyet feladata szerint elvégezvén, a 7658 zab-adagot és 3829 szalmaportiót készpénzen, és pedig a zabot adagon-ként 4 krjával számítva 510 frt 40 dr, a szalmát 1 krjával 63 frt 49 krt kiíizette. — A mlgos uraság a tanács megkeresésére a város-nak ajánlott 1000 kila zabot 40 drjával számítván, az ezért járó ösz-szeget *Juhász György* pénztárnok már ki is fizette. — A *nov. 20-ki* ülésen előfordúl, miszerint a viz lefolyására, a Theresianumnál a Duna felé, a főbb utcából az itt alább megnevezett gazdák telkei mellett elmenő, létesített csatornára nézve azok a költséghez ilyké-pen kötelezték magokat járúlni: *Koszonits Béla* 8, *Vigh Mátyás* 6, *Kiss József* 6, *Rácz József* 7. 50., *Szedalik Mihály* 8, *Molnár Sándor* 7, *Huszár József* 6, *Csulyák Ferenc* 6, *Kolozsvári János* 4. 50., *Együd József* 4, *Krizsány Mihály* 4, *Walter Ferenc* 5, *Révész István* 3 frtok-kal. — A városi hatóság *dec. 7-kén* Nolli József gödöllői jószágigaz-gatóának megengedi saját kérelmére, hogy a város által haszonbérélt gödi pusztára 600 juhot legeltetés végett ingyen behajthasson, de jövőre a város szegény állapotát tekintetbe venni kéri.

1782. febr. 8-ról a tanács kérvényt intéz ő főmghoz a gödi puszta haszonbérleti ügyében, felhozván abban, miszerint a gödöllői jószág-igazgató *Nolli József* utól oly tartalmú iratot vettek, hogy t. i. a grófnő ő nmlga elhunyván, annak folytán a haszonbéri szerződvény érvénye is elenyészett, pedig annak még egy évig kellett volna tartani, és hogyha ama pusztát haszonbérben továbbra is megtartani akarják, az eddig fizetett 2060 frtnyi bér helyett 3000 frtra kötelezzék magukat, — azért könyörögnek ő főmgnak, hogy eddig is irántok tanusított atyai hajlamánál fogva vesse magát közbe az elhunynak örökösénél, *gr. Grassalkovits Antal*nál, hogy a gödi pusztát, melyet már 38 éveken át haszonbéreltek, és a haszonbéri díjt jó és rossz években pontosan megfizették, az eddigi bér mellett továbbra is nálok meghagyni kegyeskednék.

Jeroszlauszky Gáspárt azon tekintetből, hogy midőn ő fölségeik, a főhgek s más mlgos uraságok e várost meglátogatták, a hadi tisztelgésekre kiszemelt polgárokat a maga gazdasága kárával is a város becsülete végett a hadi fordulatok és fegyverforgatásra tanitgatta, és mint külső tanácsos is jó szolgálatokat tett a városnak, **márc. 23-ki** ülésen a tanács egyhangúlag a személyi adótól, mint volt katonát a házitól, nejét pedig csak a személyitől felmentette. — **Bíró úr jun. 1-én** felolvasta a gödöllői jószág-igazgató úr levelét, melyben az jelenti, hogy a nmlgú gróf úrnak biztosa, *Beller úr*, *Gödöllőre* már megérkezett, s ha a város a gödi puszta haszonbérlete iránt egyezkedni kíván, megbizottjait a város pecsétével ellátva a helyszínére kiküldje. Mire aztán a tanács a teendőik teljesítésével *Benke, Tóth és Juhász* aljegyző urakat bizta meg. — **Jun. 7-ről** pedig postailag *Pozsonyba gr. Grassalkovits Antal* ő nmlghoz egy igen alázatos folyamodványt menesztett, melyben azt kéri, hogy a haszonbérleti, még fön levő egy évre az eddigi 2060 frton a várost a bérletben meghagyni, a következőkre nézve pedig, hogy ő nmlgnak hajlamát annálinkább kinyerjék, hálájok jeleül, régente a szőlőiek által használt plágával együtt, 2500 frton a többször említett gödi pusztát nálok meghagyni kegyeskednék.

A jun. 18-ki ülésen, az ő cs. kir. fölségének tanácsosa és plenip. úr ő nga iratilag a tanácsnak *üdvös intelmeket és megjegyzéseket* küldvén, azok felolvastattak, és a küldő által szigorúan megtartatni rendeltettek. Ezen iratban kifejti ő nga, hogy mily szerencsés azon város, melyben a kereskedés virágzik; mely kedvező azon körülmény, hogy az idegen üzérkedők az itteni lakosok terményeit megveszik, a külső tartományokból hozott árucikkeiket itt lerakják, a bevásárlásokért évenként tetemes összegeket hagynak a városban. De ezek majd más városokba folynak, ha a kereskedők, üzérek s több ilyesek itt nem pártoltatnak, nem védelmezettek, hanem rossz bánásmóddal innét elidegenítettnek. Hallja ugyanis ő nga, hogy azokkal igen gorombán bánnak, kik tőlök állomási, vám- vagy rév-díjt szedni szoktak, a szállítók által megcsaltnak és különféleképen

megkárosíttatnak, háborgattatnak. Ennélfogva oly utasításokat adjon és úgy intézkedjék a tanács, hogy panaszra oka kinek sem legyen, és ha kell, igazságot szolgáltatasson az említetteknek.

„Nem szólok itt, írja ő nga, azon családokról, melyek a borokkal történnek, mutatja a következmény, hogy sokan, kik eddig vácsi borokat vásároltak, most azokat máshonnét szerzik, s a váciaiak kénytelenek boraikat azokhoz szállítani el, kik eddig őket keresték itt fel. Csak egy esetet hozok fel, *Leukovits* asztalos a múlt évben hajón borokat szállítván, erősen ittak s az üresen maradt hordókat akónként vízzel töltötték meg, mint ezt *Kép Tóbiás* szemtanú beszélte; s most a *Leukovits* ravaszsága és csalfasága által rászedett nagyszegi öreg zsidó, ki itt ezeket szokott hagyni, másunnét szerzi meg a bort.“ Azért meghagyja a tanácsnak, hogy e tekintetben szigorúan felvigyázzon, és az ily csalókat az uradalomnak az adandó nyilvános büntetés végett bejelentse, a *Leukovits*féle csalásban pedig vizsgálatot indítson meg mielőbb. Aztán folytatja: „Különb tudni akarom, vajjon minden számadók beadták-e számadásaikat és mikor; a havi kivonatok pontosan betérjesztettek-e; a tisztujtáskor tett rendeletek megtartatnak-e; a tüzoltási lajtok megtöltvék-e vízzel; a többi tüzoltó szerek is jó karban vannak-e; a pénztárnoki, kamarási és kulesári hivatalok megvizsgáltatnak-e s a számadók eleget tesznek-e kötelmeiknek? Kelt *Váczott* 1782. jun. 17-kén. *Burján* plenip.“ — Hogy az ily uradalmi ellenőrködés és felügyelés mily üdvösen hatott a városi tisztviselők tevékenységére, mondani is fölösleges.

A gazdaság évenként panaszkodván azon, hogy a *szőri rétek* nem igazságosan osztatnak ki, ennek megvizsgálására a tanács a helyszíntre bizottságot küldött ki, mely is a *Kis-Szór, Nagy-Szór, Fiók-Szór, Kis- és Fiók-Szór eleje, Gombhid, Kis-Rét s Csörög* nevű réteket gondosan felmértvén, erről a tudositást a tanács elé terjesztette, és az ekkor tett felosztást a gazdák a *jun. 25-ki* ülésen egyhangúlag elfogadták. — Az alispányoknak és vgyei ügyésznek *jul. 30-kán* 6 akó fehér ser ajánlatotott meg, melyek két akós hordókban le is küldettek. — A plenip. úr ő nga által tett szóbeli meghagyás folytán a *gödi pusztára nézve* azon tudositást terjesztette be *sept. 20-kán* a tanács, hogy azon boldogabb időkben, a midőn őseik csekélyebb fizetés mellett birták haszonbérben e pusztát, levonva a levonandókat, azon bérletből nem haszna, hanem kára volt a pénztárnak, mennyivel inkább tartaniok kell a mostani idők nehéz viszonyai között, hogy a megígért 2500 fíton túli ajánlat, mely a 3000 fíthoz közelit, még nagyobb hátrányára lesz a városnak, mert a nagy aszály a múlt évben is már 400 fírt rántott le a haszonból; de tartották mégis e bérletet, hogy ő fölségét kiszolgálhassák és gr. Grassalkovits ő nmlgnak tetszését el ne veszítsék, azért is a 2500 fíton fölüli bérletbe bocsátkozni nem igen bátorzkodnak.

1783. febr. 3-kán elvégződven a városi szolgák építő-széke is, ezek mindnyájan komolyan megintettek, hogy ezentúl a tisztviselők iránt engedelmesebbek, a polgárok iránt kiméletesebbek legyenek és eddigi kihágásaikkal hagyjanak fel, ha kenyéroktól megfosztatni nem akarnak; dolog idején a munkásokkal becsületesen bánjanak, azokat ne korholgassák, annál kevesebbé illessék verésekkel, hanem kisebb hibáikat a legjobb móddal nézzék el, a nagyobbakat pedig az illető előjáráságnak bejelentések.

E hó 11-kén bizonyos ügyekben a tanács ismét folyamodványt intézett plenip. ő nghoz, előadván abban a többi között, hogy miután a kénytelenségből elejtett gödi haszonbérletnél fogva a mezőktől és kaszállóktól elestek, e miatt a vásári jövedelmök is megcsökkent; ide járúl a sokak által üzött és folyton növekedő juhászat, többek ugyanis a falukról elüzetvén, juhaikkal alattomban ide csúsztak be, s a határ csekély mezejét is letetik azokkal, — azért esedeznek ő ngának: kegyeskednék ő főmgnál hathatós közbevetésével kieszközölni, hogy *a csupa kénytelenségből elvesztett javak helyét a cselötei és kakaskuti legelőt az ottani kaszállókkal és szántó-földekkel együtt*, melyeknek nem rég birtokukban voltak, ugyszintén a *dereskei rétséget*, melyet a mlgos uraság bir, kegyesen nekik engedni, az említett juhnyájakat elüzetni, a magáéit pedig kevesbítettetni méltóztatnék, — hogy így ő főmga atyáskodása folytán a szegény gazdák marháikat megtarthatván, földjeiket mivelhessék, ő fölségének szolgálatot tehessenek és a határban tartatni szokott baromvásárok által a város jövedelmei, melyekből a szerződvényi bérlet fizettetik, ne csökkenhessenek.

Majd esedeznek, hogy miután a káptalanvárosi lakósok a Kőhidnál a közhatárt árkokkal körülvették, és így a közutat is elzárták, a csörügi határból pedig szántóföldeket csináltak, e sérelmet megvizsgáltatni és aztán orvosolni méltóztatnók. Végre, hogy az alázatos kérelmökre irtás által bővitendő rétek végett a csak némely részben kimutatott földterületek teljesen átadassanak, hogy ezeket még jókor irtogathassák s a szegény adózó népen könnyítve legyen, mielőbb a rétszaporítás által. — Az is előfordúlt ekkor, hogy a gödi pusztától a város kénytelenségből elesett, pedig a szegénység anélkül el nem lehet —, azért a vgyei közgyűlés elé egy folyamodvány intéztessék oly értelemben, hogy ama pusztáért a község most sem adhat 3000 frtot; de ha attól így elesnie kell, a város ő fölsége szolgálatát nem teljesitheti, mert a marhákat kevesbiteni leend kénytelen.

A *febr. 28-ki* ülésen felolvastatott a plenip. ő ngához menesztendő kérvény, mely szóról-szóra, minden változtatás nélkül jóváhagyatott, és a tanács-, meg a polgárokból kiszemelt bizottság által plenip. ő nga elé terjesztetni rendeltetett. A ki a kérvénypon-
tokat főnhangon elolvastván, azon nyilatkozatot tévé, mikép azokra most rögtön nem felelhet, azért várniok kell. A visszatért küldött-

ség arra kérte aztán a tanácsot, hogyha a válasz késnék, azt sür-
gesse; ha pedig az kevesbbé kedvező lenne, felsőbb helyre kell fo-
lyamodni, és erre előbb engedélyt kérni. — Plenip. úr ő nga márc.
29-kén tudatta a tanácssal e kérvényre a választ, hogy t. i. a ml-
gos uraság a *Kakaskút*at és *Derecskét* a községnek engedi oly fölté-
tel alatt, hogy a kakaskúti földekért 30 kereszt-gabonát a cselőtei
majorba be szállítson, a derecskei rétért pedig valamit fizessen. Az
összszehívott belső és külső tanács, és a számos gazdaság az itt ki-
tett két feltételt, mint új terheket el nem fogadták, s megjegyzék,
hogy mióta a mostani haszonbérlet folyik, nagy darab határ véte-
tett el tőlük, majd egy, majd más vidéki uraságok által, maga a
mlgos uraság is nagy és hasznos földeket fordított a maga hasznára
a község kettős kárával és a haszonbérből mitsem engedett el. A
község e határozatáról a bíró és főjegyző által ő nga értesítettvén,
ezt azt tanácsolta, hogy a község nevében a tanács ő főmghoz egy
folyamodványt meneszsen s ehhez okok és szempontokat még ő
maga is szolgáltatott.

E kérvényt márc. 31-kén felolvastatta a tanács a számos je-
len voltak előtt, melyben előadják az illetők, hogy ama két felté-
teltől magokat felmentetni kérik, megjegyezvén, mikép így ő főm-
gnak valamivel ugyan kevesebb szénája leend, de mivel az ő szándé-
kok az, hogy a baromvásárok, melyeket eddig az elvesztett gödi pusztán
tartottak, ide a városba behozattassanak, mi megtörténvén, ő főmgnk
zöldfai korcsmája nagy fogyasztásnak örvendhetend, s így ama kis
szénaveszteség bőven helyrepótolva leend; a kakaskúti plága pedig
csekély és természetlen lévén különben is, ha a mlgos uraság átén-
gedné, ezt meg sem érezné.

E birtokviszonyi igen fontos ügyben ápril 3-kán ismét igen
népes gyűlés tartatott, s minden oldalról bővebb megfontolás után
abban állapodtak meg, hogy egy küldöttséget menesztenek fel Bécsbe,
a hol az ő főmgtól *Kakaskút*at, *Cselötét* és *Derecskét* kérni fogja, s ha
meg nem hallgattatik, engedélyt kérnek ügyökkel ő es. kir. fölsége
elő járulhatni, a kinek szolgálatában igen nagy hátramaradás fog
beállani, ha kérvényök siker nélkül maradna. E küldöttség tagjaiúl
Hajnik János, *Regle József* és *Fülzer János* urak választattak meg,
a következő napon már útra kellvén indulniok. — E hó 4-ről a vgyei
közgyűlés elé a tanács és község egy kérvényt terjesztett, melyben
felhozzák, mikép gr. Grassalkovits gödi pusztáját 1744. évben ha-
szonbérbe kivevén, azóta 39 éveken át folyton birták, de mivel most
magánembereknek adatott ki, kik a legközelebbi sz. György-napon
abba bevezetendők lesznek, — alázatosan esedeznek: 1. Hogy a ha-
szonbérleti idő alatt a vgye parancsára épített hidakért az ura-
dalom részéről a városnak kárpótlás fizettetni rendeltessék; ha pedig
ezt sem az uradalom, sem pedig a haszonbérlők tenni nem akarnák,
azok elhordása megengedtessek. — 2. Mivel a pusztá első évi birto-
kában az itteni őszi vetés terményét nem a város, hanem az urada-

lom kapta, a haszonbérlet természeténél fogva, azért az ezen évi termést részökre íteltetni kéri. — Végre 3. az okozott és az uradalom által erőszakosan elfoglalt pusztá miatt tett és 400 frtra menő károkat ugyanazon uradalom által a tek. vgye megtéríttetni kegyeskednék.

E folyamodványra az *ápril 11-kén* tartott vgyei gyűlésről ily válasz érkezett: „Az említett hidakra nézve, miután azok a közhasználatra szolgálnak, a kárpótlás el nem fogadtatik és azután a vgye által fognak azok föntartatni, — azért a kérvény félretétetik. A károkra nézve pedig a folyamodók a földesurasághoz utasíttatnak. Kiadatott *Majláth József* a vgye aljegyzője által.“ — A város által ő főmghoz márc. 31-kén Bécsbe felküldött levélre onnét érkezett válasz az *ápril 14-ki* ülésen felolvastatott a tanács és község előtt, mely is honi nyelvünkön így hangzik:

„Ámbár az alattvalóink iránti atyai hajlamunk bebizonyítására saját hasznunk hátrányával is készek vagyunk, de mivel a püspökség és utódaink jogait, bármiképen, akár bőkezűség, akár pedig engedménynyel homályba döntünk nem lehet, azért a folyamodók kérelmét, hogy nekik a kakaskúti szántóföldeket legelőül, és a derecskei rétét, melyek nekünk mind a kaszállás, mind pedig a kilenced és tized szolgáltatása által jelentékenyen jövedelmeznek, oda engedjük, nem teljesíthetjük másképp, mint *hogy ezen szántóföldekért, melyek különben a mi cselőtei püspöki magán-pusztánk tömegéhez tartoznak*, s úgy fognának kihasíttatni, hogy az uradalmi táblától, mely most tavaszival van bevetve, a rádi ösvényig egyenes vonal húzattatnék, — az uradalmi jog elismeréseül évenként 10 frtot, a dercskei rétért pedig, mely mindenkor az uradalom váczí majorságához tartozott, minden évben hasonló címen 15 frtokat fizetendek, és magokról óvadékul azon térítvényt adandják, mikép ezen engedményt a mi tetszésünkön túl kiterjeszteni nem bátorzkodnak. Kelt *Bécsben* ápril 4-kén 1783-ban. *Gr. Migazzi* bibornok.“

Azonban még e föltételeket is sulyosaknak tartván az e válszra megszomorodott község, s azon nyilatkozatot tévé, hogy a nagy szegénység és szükség miatt, ha ő főmga nem fog könyörülni, végromlásra fognak a lakosok jutni. Azt határozták hát, mikép, még egy, nyomósabb indokokkal ellátandó kérvényt intézendnek Bécsbe, esedezendők abban, hogyha az említett földterületeket tőle meg nem kaphatnák, adná engedelmet arra, hogy ügyöket ő fölsége elé terjeszthessék. E folyamodványukban kifejezik a kérők világosan, hogy miután a szegény adózó nép általán s egyenként véve adósságokkal van terhelve, annyira, hogy nem csak ő főmga adóját, mely főkép szekeres-munkával rendeltetik lehajlittatni, nem szolgálhatja le, hanem már a legmagasabb szolgálatra is képtelen lett, — azért nincs itt más mód, minthogy *ama plígákat*, melyek az öreg gazdák előadása szerint, különben is ezen területhez tartoztak, *ő főmga nekik minden teher nélkül oda engedni ne terhelhetnék*. Ha pedig ezen kérelmek nem teljesíttetnék, adjon nekik ő főmga kegyesen engedélyt,

hogy a már többször említett földterületek visszanyeréseért egyenesen a király ő felségéhez folyamodhassanak, kinek, mint apostoli fejedelemnek, hatalom adatott a püspökségek és egyházak fölött is rendelkezni, és aztán még megjegyzik, mikép *Althán* püspök ő nmlga a hozzá folyamodottak kérelmére mily kegyes volt a város szabadságainak kikeresésében fáradozni, mely kegyességet ő főmgban is hálás kegyelettel szeretnék tisztelni.

Május 4-ki igen népes ülésen felolvastatott ő főmgnak azon igen nevezetes válasz-irata, melyet a város ápril 14-ről hozzá intézett kissé merész és követelő hangú folyamodványára annak leküldött. Hangzik pedig az ilyképen: „Noha azt remélők, hogy nem csekély jótéteménnyel örvendeztetjük meg a mi váczai lakóinkat, ha nekik az általok kért plágákat, az uradalmi jog elismerése címén évenként fizetendő 25 forint fejében a mi tetszésünkig kiadnók, mégis készek lettünk volna, ha kérvényöket tovább is, a könyörgők szokása szerint teszik fel, és tőlünk kegyelembeli, nem pedig kötelességből eredő, és a mi, úgyszintén utódjaink sérelme nélküli engedmenyt kértek volna, — ama plágákat vagy csekély vagy épen semmi díj fejében nekik átengedni; de mivel, mint folyamodványuk szövegéből kiveszszük, azt, a mit kérnek, többé nem a mi jószívűségünktől kérik, hanem valami joggal, és az az előtti birtoklás alapján, — azért, hogy a mi és utódaink jogairól, valamint a folyamodók kérelméről is, ha az igazságos alapokon nyugszik, kellőleg gondoskodva legyen, szükségesnek tartjuk ezen egész kérdést, miután a folyamodók e tettökkel elragadták tőlünk ama lehetőséget, hogy az irántoki hajlamunkból velők kegyességünket éreztessük, a jog törvényes útjára utasítjuk. Amiért tiszttségünknek azon rendeletet adtuk, hogy a folyamodók kérelmét az úriszéken felvegye, afölött tanakodjék, meghallgatván a meghallgatandókat, és a jog szerint megtartandókat megtartván, ez ügyben igazságos ítéletet mondjon ki. Kelt *Váczott* ápril 28-kán 1783-ban. *Gróf Migazzi* bibornok, bécsi érsek, a váczai püspökség admtra.“

Erre a szegény népség még inkább feljajdulván, egyhangúlag arra ösztönözte a tanácsot, hogy ezen ügy a vgye elé terjesztessék; a tanács azonban ezt tenni vonakodott, nehogy bujtogatónak tartassék, de aztán a nép felelőségére elhatározta magát ama folyamodvány elkészíttetésére, melyben azon esedezik a vgynek, hogy mind ezen, mind pedig az adózó nép által előadandó sérelmekre nézve ide a helyszinre bizottságot kiküldeni méltóztassék. — E folyamodvány a *május 9-ki* ülésen felolvastatván, jóváhagyatott s annak betérjesztésével *Vajzer*, *Skripecz* és a főjegyző urak megbízattak. Minek folytán a *május 12-ki* vgyei gyűlés a kívánt vizsgálatra *Magócsy Mihály* táblabíró urat, vagy ennek akadályoztatása esetén *Vincenti Jakab* szbirót segédjével s a városiak részéről egy ügyvédet küldötte ki. E hátírat a *május 14-ki* tanácsülésen felolvastatván, arra intett a község, hogy csak kiki csendesen viselje magát, mert az ezen

rendelet ellen vétő súlyosan fenyegetni fog. — *Május 26-kán* a község nevében a főjegyző, *Sághy István, Nagy Ferencz, Kukumusz Antal és Nagy Pásztor Tamás* ez ügyben az ő felségének benyújtandó folyamodvánnyal, melynek azonban csak üres hely van hagyva a városi jkönyvben, de az ide bevezetve nem lett, Budára küldettek ki. — *Nov. 20-kán* a vácziai panaszai folytán közbejött uradalmi végzések ellensúlyozására az ügynök részére szolgáló tudosítás felolvastatott és egyhangúlag jóváhagyatott.

A káptalani város polgárai nevében teljhatalommal ellátva egy, *Waiszkopf József* bíró, *Tóth Imre* tanácsbeli s *Vajzer József* urakból álló bizottság jelent meg ezen ülésen oly végből, hogy ezen püspöki város a káptalaninak vele való egyesítését, mire a káptalani rész törekszik, ne ellenezze, mit ha megnyernek, mind a múlt, mind pedig a jövő költségekre nézve segédkezni, s az ezen ügy előmozdításával megbizandók fáradozásai és költségei kárpótlásául a pénztárban e célra őriztetett 1500 forintot följárulani kijelentették. De a püspökvárosi tanács, attól tartván, hogy felbujtogatóul fog tekintetni, mintha ő alattomos utakon a visszaegyesítésre bírni akarná saját kárával a káptalani részt, és így a jelenleg felvállalt ügypereskedés elé is a két uradalom akadályt vethetne; előfordult az is, hogyha a visszaegyesítés nem sikerülne, ezen esetben a költségek visszatérítésére is szoríttathatnék a püspöki város; s noha a küldöttség előadta, hogy a nemsikerülés esetére a káptalani város minden terhet és felelőséget magára vállal, mégis ekkor még a püspökvárosi tanács nem bátorzkodott vállalkozni.

A bíró és főjegyző urak a bécsi ügynökhöz Bécsbe felküldendő elkészített utasítással *Ambrózy* ügyvéd úrhoz ugyanezen *nov. 20-ki* ülésből kiküldettek. — A jó népes, *dec. 14-ki* ülésen előadott, miszerint a káptalan-részi községnek szándéka a püspökivel ismét úgy összekapcsoltatni, hogy egy bíró és egy tanács alatt legyen, mikép ez 41 évek előtt volt. A tanács előadta a nagy számmal egybegyült községnek, hogy ez ügyet jól megfontolja, nehogy aztán, ha később károsnak mutatkoznék, a tanácsot találja okozni. A község a maga felelősségére sürgette a tanácsot a visszszakapcsoltatás ügyének megindítására, s erre a tanács a káptalani részszel a közös működésre szövetkezett. — Azt is jelentette ekkor a tanács, hogy *Drozdi* ügynök úr részére, ki a város ügyei előmozdításában különös igyekezetet tanúsít, szíves fáradozalmi jutalmául 14 akó bort ajánlott meg, melyek Pozsonyig már el is küldettek. A község ezen ajándékozást helyeselte, és kérte a tanácsot, hogy bölcs belátása szerint tovább is az ily szolgálatoakat csak jutalmazza.

A káptalan-részi küldöttség *dec. 19-kén* ismét megjelenvén, előadta megint visszacsatoltatási szándékukat, kérvén, hogy azt a püspöki város meg ne gátolja, ajánlván magokat az eddig tett s azutáni költségek pótlására. Értésükre adatott a püspökvárosi községnek ugyanazon akarata ezen ügyben, mit hallván, teljes örömmel és

köszönettel távoztak. — *Benke János*, a püspöki város bírása, 19 nap súlyos betegsége után *dec. 24-kén* délutáni $\frac{3}{4}$ 3-ra élte 36. évében, dicséretesen, a város megelégedésére viselt bíróságát a földöntúli léttel cserélte fel, nemcsak neje és gyermekei, hanem az egész város mély gyásza kísérvén tetemeit a sírkertbe.

1784. *jan. 7-kén* tek. *Fogarassy Gábor* ur, a püspöki uradalom ügyigazgatójának elnöklete alatt, a többi gazdatisztek jelenlétében tisztujtó-szék tartatván, noha a nevezett elnök úr a nép szájze elleni beszédet tartott, melylyel a polgárok kedélyeit a legnagyobb aggodalomba ejtette, de azok mégis férfiasan helyt álltak. A bírói tisztre *Stockinger Ferencz* s *Naisz András* a német, a magyar részről pedig *Skripocz János* jelöltetvén ki, ezek ellen az egész község kifogást tett s a kijelölést megváltoztatni kérte. Minthogy pedig az elnök nem tágitott, a község a következő napra kitűzött úriszékhez fölebbezte ez ügyet; s midőn ez azt végezte, hogy a tett kijelölést, miután az az uradalmi törvénnyel és a kegyes úrbéri rendezvénnyel teljesen megegyez, változtatni nem lehet, a segédkező tanácsi ügyész tanácsára a község egyenesen az ekkor itt levő ő főmghoz folyamodott iratilag, a legalázatosabban kérve őt, hogy a bírói tisztre más érdemesebb polgárokat kijelölni méltóztatnék.

Aközben az ügyész a három kijelöltet magához hivatván, eléjük adta, nehogy a község által ellenük az úriszékhez beadott folyamodványban kifejtett okoknál fogva, eddigi hivatalaiktól is megfosztassanak, rávette őket, hogy a jelöltségtől fölmentetésüket ő főmgnál kérvényükkel kieszközölték. A község kérelmére azon rendeletet adta ki ő hge, hogy előbb a tanács egészítettessék ki s azután tétessék a bírói tisztre új kijelölés. Eszerint *jan. 9-kén* ugyanazon tek. *Fogarassy G.* ügyigazgató úr elnöklete alatt s a többi urad. tisztek jelenlétében először is senátorokká a magyar részről *Mikeszka Antal* úr, előbb vámos, és *Ballya István* úr, előbb aljegyző, a németekéről pedig *Regele József* és *Kmoch János* urak emeltettek. Azután a bíróságra kijelöltettek: *Tóth János*, *Dombay Sándor* és *Mikeszka Antal* urak; de *Tóth János* a jelöltséget megköszömvén, helyére *Regele József* úr léptettetett s ezekből a község által egyhangúlag bíróvá választatott, aztán a többi tisztviselők állásaikban megerősítettettek. *Ballya István* aljegyzőségére az uradalmi hatalom és a nép beleegyezésével *Hausmánn Antal* hivatali írnok emeltetett. Erre az elnök az új bírót szente szentül történendő teljesítésére igen megható beszédében buzdította.

Jan. 12-kén a bíró, plgrmster, külső és belső tanács és a községből számosak jelenlétében folytattatott a tisztujtó-szék, a számadó tisztek mind távol lévén, mely rendtartás a jövőre nézve is megálapítottatott. Ekkor az is határozattá lön, hogy ezentúl havonként tartassék egy *gazdasági ülés*, melynek tárgyát csakis a közjó előmozdítása képezze. — *Jan. 13-kán* a város kisebb tisztségeire és szolgálaira

nézve folytatták a tisztujtást, és végre az egész külső tanács lemondván, a több kijelöltekből ezek választattak, erősítették meg és eskettettek fel: *Jeroszlauuszky Gáspár, Kis Béla, Szalay Mihály, Pajor Pál, Velzer Sebestény, Kovács Izrael* a magyarok, a németek részéről pedig: *Hevensträger Ádám, Májer András, Kratzer Ignác, Pray Tádé, Klabánovits Mihály, Mitterhoffer Ádám.* — Említendő e helyen, mikép II. József császár egy febr. 13-kán kelt rendeletével Váczról a híres harmincad-hivatalt, mely ide még I. Géza király által helyeztetett, s utolsó tiszte itt *Szántó Lajos* volt, *Postre tétette át.*

Március 6-kán a két lábnál is vastagabb jég délutáni 4 óra körül lassan megindulni kezdett, utóbb megállt, de a következő nap d. e. $\frac{3}{4}$ 10-re megindult ismét nagyobb rohammal, és a víz hirtelen kiáradása a püspöki várossal érintkező káptalanrészzi *Burgundia* lakóit nagy életveszélybe döntötte, úgy hogy az előre oda rendelt csónakokon kelle azokat késő este tovább vitetni onnét, és egész esti $\frac{1}{2}$ 10-ig tartván a víz-kiáradás, mind a püspöki, mind pediglen a káptalani részen igen sok ház többé-kevésbé megrongáltatott, s nem csekély lón az özszeroskadt házak száma is. — *Április 24-kén* a magistratuális működő ügyész *Németh János* úrnak, ki a város sérelmeinek az uradalom elleni föltevésében és ezen ügy előmozdításában különösen szorgalmatoskodni látszik, egyhangúlag 10 császári arany tiszteleti díj ajánltatott, ki azonban azt el nem fogadta, de inkább neki ajánlott két-forintosat szívesen zsebre tette. — Minthogy a juhok nagy száma miatt a marhák legelője szerfölött fogyasztatik, e baj orvoslása végett a *homoki és csörögi legelők* a juhokra nézve tilalom alá vettettek a tanács által *április 27-kén.* — *Május 29-ki* ülésre behívott juhsgazdáknak (*Torday Mihály, Veress György, Pásztorka István, Füle Mihály, Fülöp András, Együd János*) meghagyatott, mikép a következő vaczi vásárig juhaikon túladjanak, különben a tanács azokat a Dunán átviteti.

Dombay Sándor bíró és *Juhász György* főjegyző urak *jun. 11-kén* a jelenvolt községet felhítták: *vajjon akarna-e a város felszabadítása ügyében Bécsbe ő felségéhez a tanácsból egy küldöttséget megnevezteni?* Mire az ily küldöttséget egyhangulag szükségesnek nyilatkoztatván ki a község, ez ügyben teljhatalmu működéssel bízta meg az azonnal kiszemelt küldöttséget, t. i. a nevezett bíró és főjegyző urakat. E megbízást a községi tagok mind aláírták, *Bicskey Sándor* pestgyei adószedő ur pedig azt láttamozásával erősítette meg. E küldöttség tagjainak úti-költségül naponként, a közpénztárból kiszolgáltatandó két forint ajánltatott meg, onnét lévén az egyéb előforduló kiadások is ez ügyben fedezendők. A városi pénztárnok oda utasítva lön, hogy ezen Bécsbe menő küldöttségnek a közpénztárból 600 frtot kézbesítsen. — Azon láda, melyben a város két pecsétje letéve volt, zárral ellátva az itattárba vitetett át, melynek kulcsa a pénztárnok urnak, az irattár egyik kulcsa meg *Stockinger Ferenc* polgármesternek, míg a másik *Hajnik* senátor urnak adatott át.

A Bécsbe indulandó bizottság feladatává tette azt is, hogy ott a város költségére egy révhajót s egy nagyobb révladikot is szerezzenek; minthogy e két révi szükséget összesen 21 frt és 5 dénáron meg is szerezték. — *Jun. 19-kén* a Pestre leszállítandó 2878 széna- és 2479 szalma-adagra nézve *Miskey* biztos ur levele olvastatván, meghagyatott a kamarás urnak, miszerint az ezen adagok kiszolgáltatására a szükséges intézkedéseket tegtegye. A 6958 zab-adag kiadása pedig kissé elhalasztatik, minthogy a létező 1550 kila zab a történhető katonai átmenések szükségére tartandó fön s azért a kamarás ur kötelmévé tétetett a megkívántató mennyiség beszerzése. — *Jun. 25-kén* Nagy Mátyás hajós abban egyezett meg a tanácsesal, hogy a pesti raktárba beszolgáltatandó minden egyes szénaszállítmányért 12 frtot fog a várostól kapni.

A bíró ur által *Pozsony*-ból küldött levél *jul. 21-kén* felolvastatott s abban foglaltak teljesítettnei végeztek. — *Medve József* és *Stefanovits György* szolgálai, mivel a szántóföldeken késsel nagyobb mennyiségben kalászkodat metszettek le, mások példájára azon büntetést kapták, hogy a lopott kalászkévént nyakukba akasztva, dobszó mellett a főbb utcákon végig vezettettek. — A bíró ur távollétében *jul. 30-kán* tartott ülésen azon folyamodvány, melyet *Dombay Sándor* és *Hajnik János* megbízott urak ő fölségének benyújtottak, felolvastatott és kihirdtetett. Ennek részére is a városi jkönyvben elég tágas hely van csak hagyva, de az betöltve nem lön. Ez alkalommal a köldöttség kijelenté, hogy *Drozdik* ügynök urnak fáradozásai jutalmaúl 10 aranyat adott. — A m. kir. httö-tanács ezen 1784. évi *aug. 2-kán* azon kegyes intézvénnyt adta ki, miszerint a posta-állomás *Acsúról* azonnal *Vácra* tétessék át, a mikor a becskei Rét-ságra áthelyeztetni, Dunakeszen meg ilyen állittatni rendeltetik.¹⁾

Aug. 8-kán népes ülés tartatván, ez alkalommal *felolvastatott a városi község előtt a m. kir. httö-tanács által a város ügyében kiadott határozati intézvény*, melyet a vgye előbb, e hó 2-kán tett közzé. — Teljes számu ülés tartatott e hó 10-én is, a midőn fölvétettek a bécsi utra tett költségek, a hajdúk, kocsisok, lovak, vámok- s a város kocsijának kijavítására; s minthogy ezek mindkét város ügyeiben történtek, az összes költségek $\frac{1}{3}$ -dát a káptalani, $\frac{2}{3}$ -dát pedig a püspöki városnak kellett kifizetni.²⁾ — Az *aug. 10-ki* ülés iratai közt olvashatni azon folyamodványt is, melyet a *váczi nemesek* a városi adókivetés ellen a vgyre betérjesztettek. Ebben panaszkodnak, hogy a püspöki város tanácsa által az adózás oly súlyos és elviselhetlen terhével illetetnek, hogy mig előbbi években csak 2 frtot fizettek, ezen mostaniban 10 frtnál is több rovatott ki rájuk, azon taksún kívül, melyet évenként a vgye pénztárába kell fizetniök, minélfogva minden ezentúl előfordulható szolgalmaktól fölmen-

¹⁾ *Glos István* volt a váci postás.

²⁾ Ld. a Bubla-Regestrumot, 10. sz. 447. lap.

tetni kéri magokat, és egy uttal azon kérdést teszik: mennyit kellend javaiktól fizetniük?

E kérvényre a *jul. 1-én* folytatólag *Kalocsán* tartott vgyei gyűlés azon határozatot hozta, hogy mindkét fél kihallgatása s a kellő nyomozás megtétele végett a szbiró kiküldetik. Mire a tanács *jul. 31-ről* azon tudósítást menesztette a vgyére, miszerint: „Mivel az említett váczai nemeseknek adó alá való telkeik, t. i. házaik, szöleik és szántóföldeik vannak, melyektől járó adók, amennyiben a vgye által nem iratnak be, annyiban mindazokra nézve mentesekül tekintetnek, és a vgyei adómentenységbe a házival együtt, melyek 4403 frtot tesznek ki összesen, egy fillért sem fizetnek ugyan, de a melyek a város föntartása és az épületek jó karbani megőrzésére nézve általában az egész községet illetik, s az uradalmi szolgáltatásokat, vagy a közjó érdekében szolgálók fizetését s illetményüket, szóval, a melyek a közterhek rovatába esnek, az itt szóban levő nemesek, mint a városi lakosság tagjai, az ily közterhek viselésére közrejárulni hivatnak fel, melyek évenként könnyen 16,244 frtot tesznek. Hogy pedig, mint előadják, az előbbi években sokkal kevesebbet fizettek, ez a többi adózók sérelmével történt.” — A város ezen előadására az *aug. 5-kén* tarjott vgyei gyűlés ezen határozatot hozta: „A váczai armálisták azon panasza, az által, hogy csak a házi adóra néve taksáltattak meg a vármegye által, elintézettnek lenni ismertetik el, a mváros közterheitől pedig nem lehetnek mentesek, csak azon egy hagyatván fön nekik, hogyha valami közmunkákat nemesi személyök megtenni vonakodik, azokat megválthassák.”

A tanács *aug. 13-kán* elhatározta, hogy miután a pálinkapince fölötti s azelőtt az aljegyzőnek lakásul szolgált épület, a régiség folytán s az irgalmas-rendiek által melléje tett épület miatt a lakásra alkalmatlan, mert kevés idő alatt a tulsó fala is egészen összeomlott, — az a régi szándék szerint egy emeletre felépíttessék, de költségkimelés tekintetéből a belső fal elmaradjon, s csak a mizeriek falához ragasztassék az épület, mely nem cseréppel, hanem zsidelylyel fődendő be. Az aljegyző laka kissé tágíttassék, az emeleten 4-kis szoba létesíttessék, melyek vagy a városi tisztviselők, vagy pedig a vgyei tisztek által lesznek használhatók. — Azonban *aug. 24-kén* az végeztetett, hogy az eddigi aljegyzői lak a korcsmáros használatára fordíttassék, úgy hogy ott még két szoba és konyha kiteljék. — Ugyanakkor elhatározták, miszerint a tanács-ülés folyama alatt érkező tanácsosak késlekedésükért 50 dénárt fizetendének büntetésül.

Mivel közönségesen azt hirlelték, hogy „*azon árestom, melyben az bötsülletes Gazdák egy némelly hibáj véget bé záratni szoktanak, mód nélkül bűdös volna,*” azért az ilyenek a kihallgató terem melletti szobába fognak addig záratni, mig az uj épület elkészül, melynek egyik legalkalmasabb szobája e célra fog berendeztetni. — Miután a bírónak hitelesen tudomására esett, miszerint *Kép Júnos*

a város dolgaira nézve a népet felbujtogatja, *sept. 1-jén* megintette e zavargó fejű embert, hogy az ily tetteket felhagyjon, mert különben kemény módokkal fog a hallgatásra kényszeríttetni. Ugyanekkor *Vajzer János* kapitány úr megbízott, hogy serényen felvigyázzon, és ha a népet észreveszi, hogy az ittott tilos gyűléseket tart, erről a birónak rögtön jelentést tegyen. — A váczzi nemesek a tanács egyhangú megegyezése folytán, nem köteleességből, hanem a jó jó egyeség kedvéért, csak ezen évre, a személyöket illető házi-adó összeírása alól kivételtül jelentettek ki. — A tanács a jégtorlódás ellen erős fabakokat ásatott be kellő helyekre, s a Duna árja elleni gátfalból annak erős hullámai által kiragadott köveket pedig összeszedetvén, azokat a tanács a város most épülő házába felhasználni rendelte.

OKTÓBER 16-KÁN EMLÉKÜL ez van a városi jkönyvbe bevezetve: „A mai délelőtti féltizkor minden várakozáson kívül *II. József* császár ő fölsége legkedvesebb jelenlétével e várost a polgárok legnagyobb bámulatára szerencsétletni méltóztaték, a ki is mindenek előtt a székesegyháznál állott meg, környezetében lévén *Zerdahelyi Gábor* püspök ő mlga, a többi kanonokok, *Burján Sámuel* kir. tanácsos és plenip. ő nga, és az egész tanács. Ugyanazon templomba bement, azt megtekintette, onnét kijövet annak karzatát tekintette meg az altányon levő szobrokkal együtt; ahonnét lejöven, a püspöki laknak csak területét és kertjét járta be, elhagyva az épületet; aztán a kegyesrendi atyák régi társodáját nézte körül egészen, megtekintvén annak felső emeletét is; honnét lejöven, az iskolákat akarta meglátogatni, de azok becsukva lévén, ismét az új épületbe lépett be; ahol rövid időzés után megjárva a papnövelde, csak az oltárt vette szemügyre, elhagyván az épület megtekintését.

„Innét az *angol kisasszonyok* lakába ment át, a zárlaton kívül maradni parancsolván az oldalát környező tiszteket, és ő fölsége csak *gr. Chaunitz* és *Zerdahelyi* püspökkel látogatta meg azokat. Ez épületből egyenes úton a „*Theresianum Collegium*“-ba jutott el, a hol az épületeket huzamosabban szemlélgette. Ezek így lévén, midőn ő fölsége már onnét is kijövendő lenne, a város birája a külső folyosón a tanácsot két sorban állította fel, és ő a kijövő felségnek az egész község nevében legalázatosabb „*Memorialé*“-t nyújtott át, a mit elvevén, németül kérdé, hogy hát mit akarna? Erre a bíró válaszolá, hogy lenne tekintettel a község iránt; aztán ő felsége az előtte állóknak ezt mondván, „*Salveant*,“ kotsira ült fel s elindult, a kövezetre érve pedig megállítá a lovakat ő felsége s a város épületeit nézegette; a szállásházig eljutván, ismét megállítatá a lovakat s abba bement *gr. Chaunitz* segédével, *gr. Almássy* tábornok kalauzolása mellett, a kinek is 6 aranyat ajándékozván, a kocsiába beült s eltávozott.“ — Ekkor nézte ki, hogy rohamosan behozandó reformjai folytán az itt megszüntetendő intézetek nagy épületeit mire rendeli majd fordíttatni.

A bíró az *okt. 19-ki* ülésen a külső és belső tanácsnak előadta, mikép a lakosok nem igyekeznek az adót fizetni, noha tudva-levő dolog, hogy a város mind az uraságnak, mind pedig a vgynek sokkal tartozik s az újévkor felszámított 33000 frtnyi adóból ez ideig alig lehetett nagy bajjal 8000 frtot beszedni, fönmaradván 25000 frt. Miért bíró urnak azon indítványa, hogy a város egyes részei a belső és külső tanács tagjai és a tisztviselők közt felosztassanak, a kik is azokra felügyelni tartoznának, és mihelyt észre-vennék, hogy valaki borát eladta, ezt a pénztárnoknál azonnal jelentseék, miután így a város a magáéhoz könnyebben jutand, teljesen helyeseltetett s a mondottakból a felügyelők azonnal kirendeltettek e feladat teljesítésére. — *Okt. 31-kén* is a belső és külső tanács, s a népből behívott 95 egyén előtt is tárgyalattott az adóbehajtási ügy, felolvastattak a vgyei azon körlevelek, melyekben a város karholtatik az adónak pontos be nem fizetése miatt, az előjárók tunyáknak neveztetnek és azért tömlőcözés, sőt veréssel is fenyegettetnek. Huzamos tanakodás után abban lön megállapodás, hogy az adóhátrálékosaktól buzájok és egyebük katonai executio mellett az adó fejében lefoglaltassanak. — Ekkor a város a földesuraságnak 3025 frttal tartozott. — A Budára költözött *Nyisnyánszky* ügynök úrnak 4 öl tüzfát és 2 akó veres bort ajánlott meg a tanács.

A mlgos uraság által megengedett *faizás nov. 26-kán* a negyedmesterek által kihirdtetett. — *Dec. 7-kén* a tanács a helybeli nemések által történendő közterhek megváltására nézve, a vgyei, főntebb közlött rendelet folytán, abban állapodott meg egyhangulag, mikép e címen a házzal bíró nemések két körmőczi aranyat, a háznélküliek pedig 2 frtot fizessenek, és ezt csak a tanács tetszéseig. — *A dec. 17-ki* ülésen az itt állomásozó Gyula-ezred két őrmesterét többféle fáradalmaikért egy-egy akó veres óborral örvendeztette meg a hálás tanács.

1785. jan. 7-kén *Dedinai Burján Sámuel elnöklete alatt*, *Somogyi Antal* pestvgyei táblabíró és a váczí püspöki uradalom ügyigazgatója s a többi gazdatisztek jelenlétében székujítóülés tartatván, a mult évben választott bíró, a magyar és német tanácsbéliek, úgy a tisztviselők is ezen évre is mind megerősítettek. Két elhunyt tanácsbélinek helye a városi pénztár javára betöltetlenül hagyatott, és azután elnök ő nga a város jólétét illető, 9 pontot tevő kérdéseket tett. Délután *Somogyi Antal* ügyigazgató, *Kis József* ügyész és *Raicher Ferencz* számvevő urak kíséretében elnök ő nga ismét megjelen-vén, a város némely fontosabb ügyeit elővette s azokra nézve igen jó, gyakorlati intéskedéseket tön. — *Jan. 8-kán* előhozott a külső tanácsbéliek ügye is, a kik az iránt kérvényeztek, hogy miután a város dolgaiban minden fizetés nélkül fáradoznak, legalább az átmenő katonák beszállásoltatásától mentessenek fel. Ezen ügy egy népesebb gyűlésre odáztatott el.

Plenip. úr ő nga jan. 18-kán azon rendeletet adta ki az árvák tömegei kezelésére nézve, hogy azoknak, kik itt helyben házasúlnak, nem tekintve nagykorúságokat, örökségük kiadassék, azokéi pedig, kik innét elházasodnak, éltök 24-dik éve betölteig az árvagondnok kezelése alatt maradjanak. — A vgye a verebek, varjúk, szarkák és egyéb ily szárnyasok ellen ismét irtó háborút indítván, jan. 21-kén közhirre tétetett, mikép egy házzal bíró adózóra 5 veréb- és 1 varjúfej vagy szarkáé, a házas-zsellérre pedig 2 veréb- és 1 varnyúfej lón kivetve; az ezeket be nem szolgáltatók, minden egy ily fejért büntetéspénzt tartoznak fizetni; t. i. a verébfejért 1 drt, a varnyúfejért pedig 1 krt. — Minthogy a telkek összeírásában igen sok hibák találtatnak, melyek miatt vagy a város, vagy pedig az adózó károsítottatott idáig, hogy ezek a jövőben ne történjenek, febr. 4-kén abban lón megállapodás, mikép a földek fölmérése *Fidler Tamás* uradalmi mérnök úr felmérésével vettessék egybe, és így a hibák kiigazittassanak. E végre a tanács kebeléből egy bizottságot nevezett és küldött ki. — Az adózók könnyebbségére a *pálinkaház* az itt fekvő Gyulay-ezredbeli katonák kórodájaul adatott oda.

Minthogy a Pestre egykor-máskor a város ügyeiben kiküldetni szokott bizottságok a szállást illetőleg sok kellemetlenséget voltak eddig kénytelenek kiállani, a mult évi tisztujtó-szék alkalmával azon indítvány merült fel, hogy azok kikerülése végett külön, állandó lakás béreltessék ki, de mérsékelt áron, s ebbe márc. 12-kén a község is teljesen beleegyezvén, az ily lakás fogadása s a vgye közgyűléseni megjelenés végett a bíró, egy tanácsbeli s a főkamarás Pestre küldettek ki. — E hó 30-kán a vakandokok elvesztésére, melyek a réteket nagyban rongálták, valami ügyes ember kerestetni rendeltetett, és ez kamarás úrra bízott. — A *püspöki város házainak számmokkali megjelölésére*, a mostani katonai összeírás folytán, Tronk György piktorral 4 firtban egyezett meg a tanács. — Miután a havak szokatlanul nagyobbak és tartósabbak, ezen alkalmatlan időben a gazdák széna dolgában nagyon megfogyatkoztak, s azért a tanács márc. 28-kán a városéből fontját 5 drjával végezte e szükség fedezésére, kiszolgáltatni.

A kiosztáskor olyanoknak adattak szántóföldek, kik marhákat tartottak, de most már ilyeneket nem birnak, s mégis az iga-vonó marháikkal közszolgálatokat tevők nagy sérelmével most is ama szántóföldek használatában vannak. Azért e fontos ügyet az úrszéke elé terjesztette a tanács, úgyszintén a közönségre nézve azon káros tilalom-athágást is, hogy némely fakereskedők, mint *Tillhuber, Khebl* és *Pold*, minden intelmek daczára is a faszállítóktól kéz alatt az épületi fákat jó olesón bevásárolják, úgy hogy azok a piacra nem kerülhetnek, és aztán a szegény népnek nagy drágán eladják. — Ápril 6-kán a tanács iratilag paraszt emelt a plenip. úr ő ngnál a kapt. részi tanács ellen, mint a mely vásári alkalmakkor, a püspöki város jogát illető sulymérésekbe avatkozik ennek nagy kárára, holott

ez a kir. javadalmakat haszonbérli, a melyekhez tartozik a *mázsulás* is, — s azért a beavatkozó tanácsot rendre igazíttatni kéri.

A tanács az *ápril 8. és 9-ki* üléseken, szokás szerint, magának, a városi tisztviselőknék, vgyei tiszteknek, és a helyben állomásozó katonaság két kapitányának fejenként 2 akó márciusi sert ajánlott meg. — A tanács kebeléből egy bizottságot menesztette a plenip. úr ő nghoz azon jól indokolt folyamodvánnyal, miszerint a terület megvizsgálását máskorra halasztani kegyeskednék. — *Ápril 24-kén* a községből is jó sokan jelen lévén, a bíró úr előadta, miszerint a mlgos uraság nem hallgatta meg a tanács előbbi kérelmét, hanem a legelő-mezők megvizsgálását mostanra rendelte, s e végre a vgyei bizottságot ki is hitta ide, s egyszersmind úrszéke is fog tartatni. — *Ápril 27. 1785. A vácziai úrbéri panaszai ügyében*, a nmlgú m. kir. httö-tanács intézménye folytán, Pest vgye dec. 20-kán tartott közgyűléséből bizottságot küldvén ki Vácra, minthogy ekkor a folytonos alkalmatlan idő miatt a rábizott feladatot az nem teljesíthette, kénytelen lévén a hó elenyészését bevárni, csak 1875. *ápril 24-kén foghattak a bizottsági tagok működésökhöz.*

Fölvették pedig csak a kir. rendendelet 25-dik pontjának azon részét, mely nekik a mvárosi legelő, ennek valódisága és milyensége megvizsgálását, a már létező térkép meghitelesítését parancsolja. Maguk mellé vévén a tanácsból azon tagokat, kik több éveken át az egész területet ismerni tanulták, ezek s az uradalmi tisztek jelenlétében a legelőül szolgáló egész váczai területet bejárták és megszemlélték, s a kellő tanakodás után úgy találták, hogy *az egész váczai legelő-területet két, az állandók és nem állandók osztályába kell sorozni:* És pedig:

A) Az állandók osztályába helyezik

1-ör a Dunapart körül terjedő, és az új mérés szerint 36,465 □ ölnyi *bornyúlegelőt*, melyet nagy részben a Duna, mint jelenleg is elönt. Ennélfogva, noha termékeny földü, mégis minden holdat 1200 □ ölével számítottuk; kitesz tesz tehát 30⁴⁶⁵ holdat.

2-ör *fő-legelőt*, a mvárosi telepítvény alsó végétől *Sződ* helység földjei határaig, mely összesen 1.835,733 □ öltre rúg fel. E területen homokos részek, és sok helyen futóhomok léteznek, legelőre azért alkalmatlanok. Ennélfogva az említett fölszámításból kiveendő 75,000 □ öl; a Váczról Pestre vivő köz- s egyéb utak tesznek összesen 95,500 □ ölet. E két tétel 170,500 □ ölnyi számát kivonva a föntebb kitett összszegből, marad valódi legelőül 16,65233 □ öl. Ennek harmadrésze, minthogy homokos föld, 1400 □ ölével számítva 396⁶⁶⁷ holdra megy, míg a földnek többi két, közönséges tulajdonságú része 1200 □ ölével számítva 925¹⁵⁵ holdra megy fel. Összesen hát ezen legelő az újabb felmérés szerint 1321⁸³² holdat képez.

3-ör az *árok és szántóföldek közti legelő* a vásári téren alól

az új felmérés szerint 48,560 □ öl, mely minthogy a legjobb s legtermékenyebb föld, minden holdat 1100 □ ölével véve, kiad $44 \frac{160}{1100}$ holdat.

4-er az uradalmi komlókert alatti és a nagy árok körüli legelő, az új mérés szerint 41,000 □ megy, mely középszerű termékenységi, 1200 □ ölével ad $57 \frac{871}{1200}$ holdat.

5-ör a Cselöte alatti legelő, az új fölmérés szerint 69,271 □ öl, mely középszerű termésű lévén, 1200 □ ölével ad $57 \frac{871}{1200}$ holdat. — Az említett módon tett állandó legelő tehát összesen $1488 \frac{1}{3}$ holdra teendő.

B) A nem állandók osztályába sorozták:

6-or a dombos-völgyes legelőt a szántóföldek szélein a mvárosi telepítvény (colonia) fölött a Duna partján a verőczei határokig kiterjedve, mely az l. m. n. o. p. q. betűk alatt 126,403 □ ölet tesz. Ez a fekvése változatossága miatt a marhákra nézve igen nehezen járható, és azonfölül több helyeken a vízrohanások által mélyen kivájt lévén, de a közutak is annak nagyrészét elfoglalván, csak felét véve fel, 1200 □ ölével tesz $52 \frac{2}{3}$ holdat.

7-er az erdőjárások a praediális Naszál lábánál, melyekben legelő engedtetik, kivéven a makkoltatás idejét, az uradalmi térkép szerint 2,493,225 □ öltre rúgnak. Minthogy ezek nagy részben a fásűrűség miatt járhatatlanok a marhákra nézve, ide tudva a makkoltatás idejét is, mely alatt azok onnét kizárva, csak negyedrészen vették fel s 1200 □ ölével a legelőre $519 \frac{1}{3}$ holdat számítottak.

8-or a szántóföldek a vácsi területen, az uradalmi térkép szerint, $3144 \frac{7}{8}$ holdat tesznek, melyek minthogy két calcatura által miveltetnek, tekintettel a szemlékes és gyim-gyomos helyekre, csak negyedét vették fel a legelői számba $786 \frac{7}{32}$ holdjával.

9-er nemkülönben ide sorozták a szénakaszalókat 822, melyek kaszálás után a marháknak legelőkül szolgálnak, ezek is csak negyedével számítva $205 \frac{1}{2}$ holdat adnak ki. Az említett módon számított nem állandó legelő kiterjedése tehát összesen $1563 \frac{23}{32}$ holdra megy fel.

A felbozott helyeken létező valódi legelő összes mennyisége $3052 \frac{2}{32}$ holdat téven, hogy a helyiségeket egymástól fekvés és távolságra nézve megkülönböztetni lehessen, mindezek az evégre szakértő mérnök által készített térképen pontosan kitéve vannak, melyet is miután gondosan megvizsgáltuk, minden tekintetben, azt aláírván és pecséteinkkel megerősítvén, mint meghitelesítettet ezennel bemutattjuk. — A legmagasabb kir. parancs folytán ezen helyszínen tett vizsgálatunk s az ide zárt térkép hitelesítése fölötti, hiteles bizonyítványunkon alapuló tudósításunkat teszszük ezennel a legalázatosabban Mlgnak. Kelt Vácztól, a püspöki mvárosban, 1785. ápril 27-én, Szilassy László táblabíró mk., Vida István táblabíró mk., Blaskovits

Mihály mk., Balla Antal rendes mérnök mk., Csabay László szolgabíró mk.¹⁾

Ápril 29-kén a tanács a házi bormérésre nézve magát tájékoztató, elhatározta már előbb ezen ügyben Pécs, Eger, Gyöngyös és Veszprém városok előjáróihoz leveleket intézni, melyek is ezen ülésen felolvastattak. — Május 1-jén a belső és külső tanács több mint 70 polgár jelenlétében rendkívüli ülést tartván, a bíró előadta, miszerint a vgyei bizottság a legelőket megvizsgálta ugyan, de az eredményt még tudni nem lehet, annyit azonban mégis értett a bizottságtól, mikép azt igen szeretné tudni, hogy a nép miben akarna megállapodni a mlgos urasággal, miszerint így már valahára e két fél között az egyeség állandóan létre jöhetne. Erre a tanácstól nyert engedély folytán a jelenvolt számos gazdák kimentek az u. n. kihallgató-szobába, maguk között teendő külön tanakodás végett. Innét egy óra múlva előjövén, úgy nyilatkoztak, mikép jogalapon ugyan kérelmezhetnek, hanem a vgyei tek. bizottság kegyes közbevetése által azon esedeznek a mlgos uraságnak, miszerint *ha ez nekik félévi szabad bormérést, egy dézsmát és egész Cselőtét oda engedi*, minden követeléstől elállanak, annál is inkább, mert fájjalják, hogy ő főmgat öreg napjaiban megbántaniok kellett.²⁾

A tanács e dologban közreműködését megígérte és aztán a gazdák békében eloszlottak. — Majd ismét előfordult a *váczi nemesek*, főntebb is említett *adók elleni panasza*, főkép pedig az, hogy leginkább a közterheket sem ők magok vinni, sem azokat megváltani nem akarják. Azért nagyon sajnosan veszi a tanács, hogy folyamodványaikkal oly gyakran alkalmatlankodnak a vgyén, holott, tekintve a nép sérelmét, épen a tanácsnak kellene e nemesek ellen oda panaszt intézni. Ugyanis ha csak a város házi közköltségei tekintetnek is, azok a vgyei adó és kikerülhetlen kézi dolgokon kívül 16,200 frtra, s a körülményeknél fogva évenként még többre is rugnak, aztán a vásárok, vám, rév, korcsmák, szóval minden javadalmak a város közpénztárából haszonbérletnek, illő tehát, hogy a minden javakat közösen élvezők, a közterhek viselésében is egyesített erővel osztozkodjanak.

Május 8-kán kelt intézvénynél fogva a nmlgú m. királyi httö-tanács a váczpüspöki és káptalani két város visszaegyesülését, melyet azok kértek, meg nem engedvén, azokat az egyeség megtartására utalta. Ezen intézvény Pest vgyhez lévén áttéve, onnét adattott ki a két, említett városi hatóságnak. — Május 10-kén olvasztatott Eger püspöki város hatóságának e hó 2-kán kelt válaszirata a *házi bormérésre nézve*, mely szerint a bormérési jótétemény, melynek minden gazdák örvendenek, sz. Mihály főangyal esti harangozásával kezdődik és tart dec. végeig. E szokás a városnak mindkét

¹⁾ Az 1801. évi városi jkönyv 858. sz. a. eredetije latin.

²⁾ Ld. a Bubla-féle püsp. urad. irrattár Regestrumát 5. sz. a. a 455. lapon.

uraságával e század eleje körül tett közmegegyezésén alapul, s azóta a szokás által megszilárdítva minden félaeszakítás nélkül gyakorlatik maig is. — *Május 21-kén* a tanács az uradalom és város közt főnforgó állapotról tanakodván, abban állapodott meg, hogy két kérvényt tétet föl, az egyiket ő főmghoz, s ha általa meg nem hallgattatnék, a másikat egyenesen a hirály ő felségéhez, aziránt esedezvén, *hogy az urbéri szerződvénytől, mely nagy terhére van, megszabadulhasson*, mivel mind az adózás, mind pedig a kir. jövedelmekre nézve egy szerződésen lévén, mégis mennyi javaktól fosztatott meg, melyekért adózott és a szerződvényben világosan befoglaltatnak.

A mlgos uraság és a város közt főnforgó ügyben *május 31-kén* a bíró és főjegyző urak Pestre kiküldettek. — *Jun. 21-kén* plenip ur ő nga jelenlétében és elnökte alatt ülés tartatott, a ki, minthogy hallotta légyen, mikép a *levéltári iratok szétszórva hevernek*, a jegyzők pedig azok lajstromozására sürgös és sok teendőik miatt rá nem érnek, e végre irattárnokul *Ballya István* és *Kmoch János* urakat nevezte ki, kötelmökké tétetvén, hogy ezentul az irattárt jó rendben tartsák s annak rendezéséhez a legközelebb hozzá fogjanak. — A jelenvolt gazdaság azon kérelmét adta elő, hogy az adókönykvecskébe nemcsak a kivetett összeg, hanem kinek-kinek vagyonértéke s az ettől fizetendő adómennyiség is beirattassék. Ennek teljesítését a tanács megígérte. A bíró jelentése szerint, tudva levő dolog, mikép a szántóvető-gazdák, a nmlgu kir. kancellária és httö-tanács ítélete szerint, nem tartoznak ugyan a tizedet behordani az uraságnak; de a tanács *aug. 3-kán* azt mégis egyhangulag elhatározta, *hogy tekintetbe vévén a kedvező és ellenekző körülményeket*, ha az uradalom fizet, a gazdák tegyék meg a behordást, sőt ha a fizetésről szó sem lenne, még ez esetben is tegyék meg, hogy így a város kérvénye az illető helyen annálinkább meghallgattassék, az ugyanis így bőven kárpótolva leendvén.

És ezennel a város történetében egy igen nevezetes időponthoz értünk el, *amidőn ő főmga és a város közötti viszony teljesen megszakadt*; ugyanis ő főmga gr. *Migazzi* 1762. május 15-kén I. Ferenc és M. Teréz által a váczy püspökség élethossziglani adminisztrátorává neveztetett ki ugyan, de miután annak javait 23 év, egy és félhóig, azaz ezen 1785. évi junius utolsójáig birta, azután e püspöki javak ő főmga akarata folytán a kamarára szállottak ezen évi jul. 1-jén Így van ez az 595. sz. a. *aug. 16-kán* a városi jkönyvbe bevezetve. Kijöttek ide a kamara által megbizottak és annak részére ezen év végeig a püspöki javakat összeírták, mint ezt alább látni fogjuk.

A felsővárosi gazdák *aug. 17-kén* azért folyamodtak, hogy a szőri és más belső réteken nekik is szabad legyen, mint a belvárosiaknak, legeltetni. Ezen ügyben végeztetett, hogy miután a folyamo-

dók a haszonbért a belső gazdákkal együtt fizetik, a szőri legeltetés nekik is megengedtetik, mivel az csupán a püspökvárosi gazdaságé; a belső rétek azonban a káptalanrészekkel közösek lévén, erre vonatkozó kérelmeknek hely nem adathatott. — Vác városa őszzes lélekszáma és vagyonai őszzesírására azon rovatok szerint, melyeket az ide kiküldött kamarai bizottság adott ki, a tanács kebeléből bizottságot nevezett ki. — Mivel a többszöri intelmek és tilalmak dacára is észrevétetett, mikép különféle ürügyek alatt a helybeli lakósok *Budán* borokat vásárolnak őszzse, azokat hajón Vácra szállítatják s itthon alattomban kimérvén, mind az uradalom, mind pedig a város jövedelmét érezhetően csökkentik, *aug. 23-kán* szigorú intézkedéseket tett a tanács az ily tilalom-áthágások meggátlására.

A tanácsnak értésére esvén, mikép a *piacon létező közút* már oly roskatag állapotban van, hogy használni sem lehetne, annak megvizsgálására *aug. 25-kén* egy bizottság küldetett ki. — A *jun. 21-kén* kinevezett bizottságot *aug. 26-kán* a tanács figyelmeztette az irattári lajstromozás minélelőbbi megkezdésére. — A *biró sept. 2-kán* előadta, mikép az itt működő kamarai biztosok neki meghagyták, hogy ezentúl minden körözüvényt másolatban az uradalomnak betérjesszenek. — A vgye meghagyása folytán, *sept. 20-kán* a tanács a váczy kóródára nézve azon tudósítást tette, hogyha a helybeli szegények vagy szűkölködők közül valaki megbetegszik, az olyan az e végre rendelt kórházba vitetik és az ilyenek gondozására létező alaphól gyógyszerekkel is elláttatik. — *Pauer János* pesti vendéglősnek, a ki a városnak a vgyére kiküldött bizottságait minden díj nélkül állandó szállással tisztességesen ellátta, — annál is inkább, hogy már a mult évben a város mindkét tanácsa beleegyezése mellett abban lön megállapodás, mikép Pesten állandó lakás szereztessék bérben, ha ez bár *60 frtra* menne is, — *sept. 30-kán* 3 öl tölgyfa ajánlatotott meg. — Ugyan e napról keltezve némely sérelmek orvoslása végett a tanács a vgyei gyűlésre egy folyamodványt menesztett. — *Október 7-kén ANCHELY*, kit a kamara Vácra biztosul küldött, az őt áthozó révészek hanyagsága ellen panaszt tett; kik azonban magokat helyesen kimentvén, a büntetéstől ugyan ez úttal megmenekültek, de hogy a nevezett úr mikép akar velők elbánni, az rá bízott. — *Ezen úrnak itteni huzamos működése, e város történetében gyászos időszakot képez.* Ő ugyanis minden töle hitelhetőt elkövetett e város szomorítása, károsítása és megrontása végett annyira, hogy a vérig sértett község ellene a vgye, kamara, httö-tanács, az illető megyés főpásztorhoz, sőt még ő fölségéhez is folyamodott, a mint ezt alább részletesen és sajnosan láthatndjuk.

Okt. 23-kán népes ülés tartatván, a *biró úr* előadta a számos jelen voltaknak, mikép a *postaút* a vgye által 26 helység közt felosztatván, a kivetés szerint, a püspöki városra 260½ öl esnék, melyeket kövekkel, földdel és kavicsokkal kellene kirakni. E nagy terhet azonban a váczy szegénység meg nem bírhatván, a vgyre egy

kérvény intéztetett könnyebbítésért, mely ez ügy megfontolását tek. *Veres István* szbiróra bizta, a ki is amaz ölek összegének felét engedte, e helyett csak két partot tartozván a város levonatni, és ezen aztán a szegény nép megnyugodott. — Majd emlité bíró úr, mikép a kamara által biztosúl ide rendelt *Anchely* úr rosz néven veszi, hogy a földesuraság változtával több *kurta-korcsma* vétetett észre, milyenekről ő főmga idején csak ritkán lehetett hallani. E tilalom megtartására a számosan jelenvolt gazdaság intetett azon megjegyzéssel, hogy a bajt aztán magoknak tulajdonítsák. — Az adó gyors befizetése annál is inkább sürgettetett, mert a kamara a haszonbéri díjt előlegesen szokta követelni.

A tanács *okt. 28-kán* ismét figyelmeztette az illetőket, mikép az idegen borok behozatalától tartózkodjanak, hogy valami bajba ne keverődjenek. — *E hó 30-kán* a postaút-csináláshoz *Vajzer János* kapitány úr 1 frt 50 dr. napi díj mellett két hajdúval kirendeltetett, a népet e dologra kirendelő kisbírák napi illetményök 20 drban állapittatott meg s az is végeztetett, hogy a munkások száma naponként legkevesebb 150, szükség esetén 180 is legyen. — Az itt levő katonai bizottság a szállásházat a katona-tisztek részére akarván elfoglalni, *nov. 8-ról* egy német szövegű folyamodványt intézett a tanács a nevezett bizottsághoz szándéka megváltoztatása végett. — *Nov. 11-kén* közhirrre tétetett a nmlgú httö-tanács azon helybenhagyása, miszerint az idegen borok behozatala szigorúan tiltatik. — *Rack András* 8 pontnyi észrevételei felvételvé, ezek 5-dikéből kiderül, hogy ekkor az adóhátralék összege 4342 frt 48²/₃ dr. volt, többnyire olyanok részéről, kiknek semmi vagyonuk sem volt, s ha csak dologra nem szoríttatnak, másoktól pedig házaik és szöleik elvételvé, el nem adatnak, misem folyik be tőlök a pénztárba, jegyzi meg a nevezett városi pénztárnok ur. A 6-dik pontban felhozatik, hogy még a múlt évben adóhátralékok miatt elvett ágynemük, liszt és gabona, nehogy megromoljanak, eladandók volnának. E tekintetben a tanács a körülményekhez alkalmazkodva intézkedett.

Anchely János biztos úr e hó 14-kén kiadott 6 ponttú rendeletében, mely szerint az urad. erdőkből *nov. 21-től* szállítandó tűzifákra nézve *nov. 16-tól* s e hó következő napjain az urad. irodában engedélycédulák adatnak ki, a faizás szigorú korlátok közé szoríttatván, miután ez a városra nézve igen nyomasztóul mutatkozik, a *nov. 15-ki* ülésen határozattá lón, egy folyamodványt meneszteni *b. Orczy László* kamarai javak administratora ő mlghoz ama szigorú, a szegény lakosságot sújtó rendelet, érvénytelenítése végett. — *Vajzer János* városi kapitány úr a városi szilaj lovak megbokrosodása miatt lábát kitörvén, betegsége tartamára *Hajnók János* úr rendeltetett helytetteseül, amannak igeiglenesen naponként két itce ó-bor ajánltatván meg. — *Nov. 18-kán* felolvastatott a *b. Orczy* ő mlghoz menesztendő folyamodvány, melyben ama szerfölött megszorító rendelet minden pontjaira megteszi a tanács észrevételét, s terjedelmes iratát azon

kéréssel végzi, hogy miután a kis- és nagyszóri erdőkben, némely okok miatt, az eddig megengedni szokott faizás betiltatni szándékoltatik, azok helyett az alsó-penczi erdőt, melyben már több évek óta faizás nem történvén, következőleg ott elég sok száraz, hullatag fa találatathatik, könnyörületből megajánlani méltóztatnék.

Bíró ur előadta a *nov. 20-ki* népes ülésen, mikép remélni lehet, hogy a kir. kamara minden itteni jövedelmeit a városnak haszonbérbe adni fogná, és ha ez valósúlna, ez esetre azon kérdést tette: kívánnák-e azokat haszonbérbe venni ki? Mire a száz egybegyült gazdaság egyhangulag „*Igen*.”-nel felelt, és kérte a tanácsot, hogy ezen célból lépéseket tenni el ne mulasztja. Aztán a faizást illetőleg megintettek a gazdák, hogy minden legcsekélyebb hibát is kerüljenek, nyers, élő fát ki ne vágjanak, cédula nélkül az erdőbe ne menjenek, hogy ez által is a tisztéknek panaszra okot ne adjanak. — Ajánltatott nekik a csendes és békés élet, hadd lássa így az uraság, hogyha szorongatásban vannak is, de a jó egyeséget sértetlenül megtartják. — *Nov. 22-kén Hajnik és Regele* urak katonái ügyben Pestre *Horányi Antal* biztos urhoz küldettek le.

E hó 26-kán részletes ülés tartatván, az itt volt, most nevezett biztos úr által itt hagyott jegyzék, melyben azon kérdés tétetik: vajjon a város hajlandó volna-e a szállásház alsó részét katonai sütődeül oda engedni? tárgyalatott, s abban lőn megállapodás, hogy tek. *Horányi* biztos úrhoz oly tartalmú kérvény intéztessék, mikép az ő közvetítése folytán, a szállásház sértetlenül fentartassék a város rendelkezésére. Ezen iratban kifejezi nagy zavarát a tanács, melybe őt a fönt említett kérdés döntötte; ugyanis ezen épület, melyet a hozzákapcsolt pálinkaházzal és istállókkal együtt a város nagy költséggel építtetett oly szándékból, hogy az vendéglő leend. de aztán a katonaság részére fordíttatott, — ingyen oda engedni, mily káros lenne, azért pedig ő fölségétől bért kívánni nem mérészelne, az „*aranyhordó*” korcsmát sem ajánlhatta a mondott célra, az uradalomnál leendő huzamos kieszközlés nélkül, és még ez is hátrányos lenne a városra nézve; azért is, hogy a magáét megmentsse a tanács, azon indítványt teszi, mikép ha a sz. *fejencrendiek* kallóháza élelemtárul használtatnék, ott a legalkalmasabb helye leend. Aztán felhívja a biztos urat, hogy tegyen úgy, amint legjobbnak ítélendi, ők a legendelmesebb szolgák leendnek.

A városi hatóságnak sokszor meggyűlt a baja oly üzélkedőkkel, kik egyszersmind nemesek is voltak. Ezek ugyanis, nemesi kiváltságuk színe alatt, a vámokon áthajtott marhák — s egyéb ilyenekért fizetni nem akartak, noha arra kötelesek voltak, mint kereskedők a törvénynél fogva, hanem irkáltak a httö-tanácsra, a vgyre s mindenneművé, és csak sokasították a tanács dolgait. A vámos az ilyenek ellen ezernyi panaszokkal állt elő a városházán, a ki azzal lőn biztatva, hogy a vgye által már kidolgozott tariffa, mely az illető helyen kifüggesztetni fog, az ily panaszoknak elejét veendi, mert

jövőre minkét fél jobban tudja majd magát tájékozni. Ez ügyben a tanács azon jelentést tette a nmlgú httö-tanácsnak 32,277. sz. a. érkezett intézvényére, hogy a nemeseiktől saját javaik után soha sem vétetett vámdíjt, ilyen csak akkor követeltetvén tőlök, ha nyereszkesedésre hajtottak át marhákat, juhokat stb., mikép az ilyenekért másutt is fizetni köteleztetnek vámdíjt. Egyébiránt, ha ez törvénytelenül történt, a legalázatosabban utasíttatni kívánnak, írja a tanács. — *Nov. 29-kén* a vámos ur kérelmére, többi közt azon utasítás adott neki, hogy a vgye által elkészített vámtarifához alkalmazza magát.

Dec. 5-kén Kmoch János tanácsbéli urat komolyan megintette bíró ur, hogy óvakodjék a zuggyülések tartásától, mert ha nem fogja e kihágást kerülni, az történend vele, mit az ilyen esetekért a rendelmények előírnak. — *Dec. 9-kén* délután ülés tartatván, a tanács a káptalanvárosi hatóság ellen, mivel ez az ő dohánymázsálási jogába avatkozik, az uriszekhez panaszát íratilag bejelenteni elhatározta. Ezen folyamodványában világosan kimondva van és kimutatva, mikép e jog csakis a püspökvárosi tanácsot illeti, mint a mely a királyi haszonvételeket árendában tartja, melyekhez a mázsálási jog is tartozik vásári alkalommal; és a mázsálási eszközök, ezek főtartása is mily sok költségbe kerülnek, és mégis azok hasznát nem látja a város ama beavatkozás miatt, és azért kéri az úriszék, lenne kegyes a nevezett sértő és károsító félt a beavatkozás-tól eltiltatni.

A *dec. 12-ki* ülésen olvastatott azon kérvény, melyet a működő és kiérdemült városi számadók az úriszékre a fölmentvény ki-nyerése végett beadni elhatároztak. Ebben felhozzák, hogy noha a rájuk bizott hivatalokkal járó számadásokat rendesen elkészítve az aradalmi bírálatra annak idején beterjesztették, és az onnét kivont nehézményeket, mind pedig a felül-nehézményeket is replikáikkal kellő időben elenyésztették, mégis ismételt sürgetéseikre is a fölmentvényt idáig meg nem kaphatták. Azért megint esedeznek, nehogy a hosszas hallogatás által az ártatlanokra is valami baj származzék idővel, és a kik tán elmarasztalva volnának, azokra nézve a kielégítés elrendeltetnék, az el nem marasztaltattak pedig, valamint az elmarasztaltak is, ha a meggyőzetésnek eleget tettek, hű szolgálataik iránti tekintetből, a törvény és szokás szerint fölmentvény-nyel elláttassanak. E számadók ilyenekül többnyire 1770. év óta voltak alkalmazva a város hivatalaira.

Mikép föntebb érintők, ő főmga ezen 1785. évi jun. 30-kán megszűnővén a vácsi püspökség adminisztrátora és javainak haszonélvezője lenni, azok a kamarára szállottak, melynek részére az általa ide Vácra kiküldött biztosok itt az összes uradalmi javakat nagy gondnal összeírván, jegyzőkönyvükből ezennel átveszszük a Vác püspöki város történelmét szépen kiegészítő ezen érdekes részleteket

A püspöki javak feje maga Vác mezőváros, Pest vgyében, melyet a püspökség $\frac{7}{8}$, a főtdő káptalan pedig $\frac{1}{8}$ részben egészen elkülönítve bir, a kir. ítélő bizottság előtt 1742-ben történt kiegyezkedésnél fogva. E mvárossal közvetlenül özszeérintkezik Kis-Vác, mely azelőtt külön biróság alatt volt, de már most Nagy-Vácczal újra egyesítve vagyon. Vannak a vácsi püspöki uradalomnak javai Pest- és Nógrád-vármegyékben, és pedig:

A) Pest-vgyben 1. Maga Vác mváros, 2. Püspök-Hatvana Váctól 3, — 3. Szilágy a bekebelezett Galambos és Szilágyi-Szór pusztákkal, szintén helység, mint az előbbi, — 4. Verecegyháza $2\frac{1}{2}$, — 5. Szada, helység mint az előbbi, 3, — 6. Mogyoród helység $3\frac{1}{2}$, — 7. Kis-Tarcsa helység 4, — 8. Alsó-Némedi helység 12 órányi, — 9. Rékas helység 2 napnyi — s 10. Alpár helység harmadfél napnyira — Puszták: 1. Vácsi Szór félóra és 2. Sz. Jakab három órányi távolságra Váctól.

B) Nógrád vármegyében: 1. Veröcze helység 1, — 2. Szende helység 1, — 3. Berkenye helység $2\frac{1}{2}$, — 4. Nógrád mváros 3, — 5. Borsos-Bérenyke helység $4\frac{1}{2}$, — 6. Kosd helység a bekebelezett Kéménd pusztával 3 óranegyed, — 7. Alsó-Sáp helység 4, — 8. Kálló helység 6 órányi távolságra Váctól. — Puszták: 1. Cselöte $\frac{1}{2}$, — 2. Naszál $\frac{1}{2}$, — 3. Katalina 1, — 4. Gyada 1, — 5. Udvarhely $1\frac{1}{2}$, — 6. Alsó-Peacz 2, — 7. Magyalos 6 órára Váctól.

A püspöki uradalomban közbirtokosak: Vác mvárosban $\frac{1}{8}$ részben a főtdő káptalan; Verecegyházán a főtdő nváradi l. sz. káptalan $\frac{1}{4}$, Szadán ugyanaz felében, Rékason a főtdő vácsi káptalan felében s Borsos-Bérenykében $\frac{3}{4}$ részben a Balogh-nemzetség. Több közbirtokos ekkor nem létezett.

Aztán említettnek az elidegenített s részben per alatti birtokrészek, és ezek után számos okmányok, (melyek egyike alá [1765. márc. 15] mindjárt Migazzi bibornok neve után Kossuth János van írva, mint a főtdő szentszék hites lajstromozója) következnek, nekünk az illető helyeken e történelmi műben jó szolgálatokat teendők.

Leiratnak azután a birtokhelyek, melyek anya-, s a melyek fiók-egyházat képeznek, lévén azok mindegyikében maga a püspök a kegyúr. — Elszámoltatlik, mely birtokokban vannak katolikus, és melyekben protenstáns lakóság is. — Megjegyeztetik, hogy a népséget az uradalomban, a területek arányát tekintve, haszonnal gyarapítani nem lehet. — A lakóság nagyobb részben magyarok, tótokkal és németekkel vegyítve. — A vácziaikon, berkenyeiek és szendieken kívül mindnyájan örök kötelezettségre lekötött colonusok s legnagyobb részben katolikusok. — A vácziai mesterségeket és különféle üzérkedést visznek, a többi helyek lakói pedig részint csupán földmivelésből, részint pedig a helyek fekvésénél fogva, fakereskedés, szőlőmivelésből és fuvarozásból élnek. — A helyek majd szerződvény-, majd meg urbérileg traktáltatnak.

Ezen uradalom kebelében majorsági gazdaszat üzetik a kö-

vetkező helyeken: *Váczott, cselőtei, sz. jakabi, penczi és szóri pusztákon, Nógrád* m. városban, *Kálló és Alpár* helységekben, hogy mily haszonnal, mutatják az illető helyek összseirásai. — A püspöki uradalomhoz tartozó *erdők* neveiket azon helységektől vették, a melyek mellett fekszenek. Terjedelmesek ezek és makkdúsak, de nagyrészt most sarjadzók, s midőn a makknak jó termése van, mi hét év alatt szokott történni, nem megvetendő jövedelmet adnak, leginkább tölgyfákból állanak, némely kerületekben a fák vegyesek. Ezen erdők, kivéven a veresegyházi, mogyoródi és alsó-sápiakat, melyek részint csekély terjedelműek, részint pedig friss sarjadásuk miatt fel nem osztvák, összesen $22,583\frac{24}{64}$ holdra rúgnak, és pedig: a *kállói* $4165\frac{32}{64}$, *püspök-hatvani* $2482\frac{18}{64}$, *szilágyi* Kis-Szörig 2491, *kosdi* 3428, *szendehelyi* $735\frac{32}{64}$, *berkenyei* 521, *nógrádi* 2740, *verőczei* $1976\frac{32}{64}$, *udvarhelyi* és *katalinai* $1502\frac{60}{64}$, *naszádi* $2076\frac{32}{64}$, *alsó-penczi* $463\frac{12}{64}$ hold. Az erdők 80 vágásra, vagyis 80 évre osztvák be; egy hold 1200 □ ölet tesz. A mogyoródi, veresegyházi és alsó-sápi erdők a 80 éves beosztásból kivétetvék. *Fidler Tamás* mk. kamarai mérnök.

Az erdős területen lakó alatt valók az úrbéri törvény szerint ingyen láttatnak el épületfákkal, s az uradalmi szükségre is vágatnak; tüzi-fául pedig évenként a vágás minősége szerint több-kevesbbé vastagabb fák, és pedig a tölgyfából több-kevesebb 2795, a bikkfából pedig 700 ölek vágatnak, s ezen fák, amenynyi az uradalom szükségét, t. i. illetmények, udvari fogyasztás, pálinkafőzés, téglaegetés, serfőzode, a 150 ölet tevő káptalani illetőséget stbit meghaladja, eladatnak. Az erdőkben sem kaszálók, sem szántóföldek nincsenek.

Az uradalom területén létező helységek, kivéven *Rékast*, mind birnak szőlőhegyeket, de az ilyenekből legtöbb esik Váczra, mint a melynek lakói a legtöbb hegyeken művelnek *szőlőket*, a közeli s távoli környéken. Az uradalomnak csak a váczzi határban vannak majorsági szőlői, a külsők pedig 9-ed- és 10-ed-adás fejében birnak a *szadai* és *veresegyházi hegyeken* szőlőket. A váczzi, verőczei, kosdi, veresegyházi és szadai hegyeken jó minőségű borok teremnek, és évenként, kivéven az alpári, alsó-némedi és kistarcsai csekély területű szőlőhegyeket, az uradalom területén kívül termő borokat, főkép a váczziakat meszsze távolból is megkeresik.

Ezen helység lakói részint *legelőkkel*, részint az ilyenekké fáradságosan alkotott *mezőkkel* az úrbéri törvény szerint ellátvák; hogy pedig a helységek elégséges réteket birnak, bizonyítja az úrbéri szerződvény; egyedül a váczm. városi lakosok *panaszkodtak legelőjök albitólagos elégtelenségéről a legfelsőbb helyen*, a kiknek is folyamodványukra ugyan legmagasabb rendeletből a vgye bizottságot küldött ki, hogy ez ügyet itt a helyszínen vizsgálják meg, mely is tudósítása szerint megismerte, mikép e m. város valódi legelője $3052\frac{2}{32}$ holdból áll; az uradalom marhái és barmai pedig, kivéven a Váczott, Mogyoródon és Nógrádban, illetőleg ezek területein létező *juhokat*.

és csak a *Verőczen* és *Püspök-Hatvanán* tartott fejős teheneket, mind az ő magán uradalmi területein legeltetnek.

Aztán elsoroltatnak az uradalom birtokaiban létező és annak jövedelmet hajtó *mészárszékek* és *korcsmák* mind. Megemlítetik, hogy Vácznak királyi rendeletnél fogva 4 országos és egy heti vásárja van minden pénteken,¹⁾ de a mely vásárok jövedelme a többi javadalmakkal együtt Vácz mváros által haszonbéreltetik, de úgy, hogy mikép más javadalmakból, úgy a vásári címen is, az elosztatlan javak kiegyezkedési quótája a nyolcadiság fejében a püspöki uradalom által a földő káptalannak fizetendő rendesen. — Azonfölül létezik itt uradalmi *kiváltságolt vám* is, melynek azonban a nmlgú httö-tanács 1785. júl. 11-ki intézvényével jóváhagyott tarifája a vgye által még ki nem adatott. — Aztán van az uradalomnak *réve* is, melyet, úgy mint a vámot, a város haszonbérli az uradalomtól s ez a nyolcadiság címén az egyezkedésben kitett bizonyos összeget a jövedelemből fizeti a földő káptalannak. — Ezen püspöki uradalomban ez a tizedet természetiben szedi, az egyházmegyei helyeken pedig részint természet-, részint pénzben.

Majd leiratnak a *folyók, folyamok, halastavak, malmok, kövágók és természetnyek* az egész uradalom területén ama jó olcsó világban divott csekély árakkal. Így a buza méreje ekkor 1 frt, a rozsé 45 kr, az árpáé 30 kr, a zabé 21 kr, leneseé 1, babé 1 frt, fának öle 1 frt, a dohány mázsája 4, egy négyökrös jól megterhelt szekérnyi széna 4, sarnyúé 2 frt; a bor akója minőség szerint 1 frt, 1 frt 15 kr., 1 frt 45 kron adatott el; a káposzta száza 30 kron kelt. — Azután megismertetik Vácznak fekvése, leiratnak határai, körülményesen előadatnak az egyes birtokokat egymástól elválasztó határkövek, dombok és jelek. — Fölemlítetik, hogy *Vácz szerződvényileg traktáltatik* s azért a terület osztályozását, minthogy az úrbéri szabályozás sines még behozva, meghatározni nem lehet, s ez ideig a vgye által sem tétetett.

A város területe sikon fekszik s csak északra emelkedik hegygyé, melyen sok szőlők vannak, de erdők a város területén nincsenek. — Megérintetik az *új székesegyház*, a két plébánia, plébános urak, ezek jövedelmei részletesen, s hogy ekkor az összes lakosság 9057 lélekből állott, kikből 593 kalvinhitű és n. e. vagyis szakadár görög volt. — Felhozzatnak az *eltörölt hitszónok-rendiek*, aztán az itt működő *kegyes- és sz. ferenczszerzetiek templomai*, a normális és elemi iskolák, a karmester, tanítók fizetései az uradalom és várostól, a sz. ferencrendi kolostor közelébeni *kóroda* a nagyutcán, melynek ekkor, legnagyobbbrészt a püspökök és kanonokok által összeadott 15043 frtra menő ellátási alaptökéje volt. — Léteznek itt *helvét-hitvallásúak* vagy kálvinisták, a kik imaháza, a prédikátor és rektor ré-

¹⁾ A pénteki hetivásárok népesek, a keddiek már nem annyira.

szére az illető lakok ekkor építtettek; vannak itt *n. e. hitű görögök* is, még ekkor pópa és imaház nélkül.

Elsoroltatnak a *vendéglők* (aranystrarvas, hattyú, zöldfa, fehér), *pincék*, ezek belterjedelmei, *pálinkaház*; felhozzatik a kétemeletes *püspöki lak* 52 szobájával stb., kettős pincéje, melyben 17000 akó bor fért el, e melletti nagy, fákkal beültetett tér, diszkert; a *jószág-kormányzói lak*, egy másik ennek szomszédságában urad. ház; a *kulcsárak*, mely egykor *Migazzi* által az ő *magánconvictusának* helyiségeül használtatott; a *présház*, ennek szomszédságában egy nagy hosszú szinzel, melyben a roppant nagyságu kádak és prések még ma is láthatók. Ezen kulesársági ház területe a mellette lévő kerttel együtt körülbelül 600 □ ölre rúg. Ide tartozik még a *pintérlak* a műhelylyel együtt.

Említetik a városon kívüli uradalmi *juh-hodály* 1700 juhra, 200 akó bort befogadó pincéjével; telke 5600 □ ölet tesz s az egész bekerítve van; az *uradalmi majorsági*, u. n. *vörösház*, az ebben lévő magtárak, gazdasági helyek, raktárak, tisztek és cselédség lakai még udvarral. Ezen egész telek körülbelül 2908 □ ölre tehető, s ma már ezen vörös-ház nagyon ódonszerűleg néz ki; — az *uradalmi szérők és szénás kert* mintegy 5054 □ ölnyi teleken, van ebben egy 24 öl hosszú *csűr* is. — Felhozzatik a városbani magtárul használt *Sz. Miklós-*, most már „*rosz templom*“-nak nevezett régi épület, melyben 8000 kila gabona fért el. — Szó van az *uradalmi börtönökről*, van itt 6, ezekből 5 a toronyban, egy pedig annak mélyében van, összesen 22 rabra. — E város területén volt az uradalomnak *páduai juhok* számára egy majorság, melyben a múlt években tartott az uradalom 254 fejős páduai juhot, kosokat, ürüket és bárányokat 399-et. Ezek összesen különböző címen az uradalomnak jövedelmeztek 776 frt s 3 krt, ebből levonva a 228 frt s 4 kr. költséget, maradt az uradalomnak tiszta haszonul 547 frt 59 kr.

A váci *zenész-cigányok* robotváltságul 40 frtot fizetnek; a váci *görög boltosok* adójaul csak 163 frtot lehet biztosan feltenni, mert némelyek máshova költözködnék, másoknak a szegénység miatt a rájuk kivetett összeg elengedtetik. — Ezen egész uradalomban a püspökség részére 9-ed és 10-ed szedetik, az mint földesurat, ez meg mint püspököt illetvén. Levonva előre a nyomtatási illetményt, közönséges termésű év a váci területéről 9-ed címen ad 4389 frt s 57 krt. 10-edül pedig 7555 frt s 15 krt. — Vác város területén erdők nincsenek, hanem van 4 majorsági szőlő: 1. *Öreg-Zsobracon* „*Althán*“ nevű 200, — 2. *Grónáron* 65, — 3. *Gombáson* 193, — s 4. *Bácskán* 42, összesen 500 kapás. — Van ezen uradalomnak két rétje, tudniillik a *Gombkötő-szigeten* és *Derecskén*. — Majorsági szántóföldek (agri allodiales) a váci területen nem léteznek.

Vác város területén a község legelőjén külön nincs uradalmi legelő, csak a közeli *Cselőtén*, mely Nógrád vgyben fekszik és *elkülönített magán uradalmi testet képez*. — A városon kívüli u, n. *ura-*

dalmi kert, az uradalmi „*Isten malma*“ közelében, 8 hold területen fekszik és fallal van bekerítve, zöldség terem benne.¹⁾ Mindig nagyobb költségbe került, mint amennyi haszon volt belőle, s azért a nmlgú kamara, a kamarai özszeiró által tett jelentés folytán, aug. 24-kén azon intézkedést tette, mikép a kertész minden haszonbér-fizetés nélkül a maga javára használja azt, de úgy, hogy az *olaszfákat* és a kertet oly állapotban tartsa fön, aminőben ezeket átvette. Amiért is jövedelem címén itt fölvenni mit sem lehet. — Gyümölcsös itt nem létezik sehol.

A helységekből a lakók nyelvre nézve és vallásra különbözök, és pedig: *Alsó-Némedin* magyarok, de vannak tótok is; *Alpáron* mind magyarok, valamint *Rékason* is; *Kis-Tartsán* mind tótok; *Mogyoródon* nagyrészt magyarok, de vannak *svédek* (Zeller József, Pichler Mátyás kőfaragó), *morvák* (Ortell Mihály, Pávik Gábor kőmivesek) s *oszttrákok* (Máár József, Pencznaor Ferenc, Streimel Görög) is. *Veresegyházán* mind magyarok, de nagyrészt kálvinhitűek; *Szadán* magyarok s részben szintén kálvinisták; *Szilágyon* magyarok és katolikusok; *Püspök-Hatvanán* mind tótok és katolikusok, de van néhány *svéd* (Metzler Mátyás kerékgyártó) is és *németek* (Purgermeister Miklós, Prodháber György, Emich Mihály, Werner György, Heckl József, Meckl János, Stribitsch Sebők, Spiegl György mesteremberek); *Alsó-Sápon* mind tótok és katolikusok; *Kállón* mind magyarok és katolikusok; *Borsos-Berénkén* magyarok és kath.; *Nógrád* m. városban majd mind tótok, kath. és lutheránusok, *Berkényén* mind svédek és kath., valamint annak főkegyházában *Katalinán* is; *Kosdon* magyarok és svédek, kath. és kálvinhitűek.

A tizedet természetiben adó helyek: Berénke, Szada, Nándor, Bánk, Legénd, Tápió-Bicske, Tereske, Cséce, Szarvas-Gede, Dömsöd, Dáb, Duna-Vecse, Solt m. város, Hügye, Monor m. város, melyekben a dézsmaérték özszesen: 4093 frt 42 kr. *Dézsmaikat készpénzen megváltó egyházmegyei helyek*: Abony m. város 542, Apez 40, Acsa 50, Agárd 60, Alberti 266, Algyő 70, Becske 10, Boldog 100, Buják 200, Czegléd m. város Takson birtokkal 2150, Czibakháza 50, Csik-Tartsa 80 frt 30 kr., Csomád 65 frt 30 kr., Csömör 105, Dány 190, Ecsegh 192, Ecsér 51 frt 30 kr., Erdő-Tarcsa 4 frt 12 kr., Földvár 130, Főth pusztáival 200 frt 30 kr., Gúta Ordas pusztával 30, *Gyalú megtagadja a dézsmát, valamint Bankháza*, Bodony és Csépa is. Gyömör Petere pusztával 100, Haraszi 220, Hatvan 86 frt, 30 kr., Héhalom 60 frt 30 kr., Herencs Tóthfalu pusztával 5, Héviz-Györk 190, Jenő 230, Inoka 20, Izsaszög 60 frt 30 kr., Izsák Pávi pusztával 124, Kartal 76 frt 42 kr.; *Kecskemét megtagadja a dézsmát*.

Kis-Sz.-Miklós 54 frt 18 kr., Kőkenyes 61, Körös Porharaszt, Lajos, Nyárasd és Apáti pusztákkal 1400, Lőrincz 120, Maglód,

¹⁾ Jelenleg néhány év óta a szomszédos területet élelmes alvidéki ráczok haszonbérben bírván, azon sok zöldséget termelnek piaci eladásra.

Füsbereg, Vecsés és Loczos pusztákkal 160, Pánd 90, Mácsa 45, *Mindszent* Tömörkény, Sz. György és Szögvár pusztákkal 225, Nagy-Szölös 55, *Nagy-Túr* mváros 750, Nőtics 60, Ócsa Patony és Besse-nyő pusztákkal 170, Palotás 130, Pilis 270, Pereg 50, Rád 56 frt 30 kr., Romhány 15, Szandakér 15, *Szentés* mezőváros 740, Sz.-Jakab 25, Sz.-László 125, Sz.-Tamás pusztá 250, Sülly 100, *Szolnok* mváros Ács és Sz.-Ivány pusztákkal 430, Szurdok-Püspöki 45, Tápé Fark pusztával 45, Tápió-Ság 120, Tápió-Sáp 60, Tar 10, Terjén 85, *Tisza-Jenő meztagadja*, Tisza-Küres Ivánháza pusztával 135, Tisza-Sás 110, Tószegh 140, Tót-Almás Boldog-Káta pusztával 210, Valkó 120, Várkony 80, Vásárhely mváros a pusztákkal együtt 1050 frt 30 kr., Vesegh 110, Ungh 20, *Zsámbék* 215 és Zsidó 40 frt. — Tehát a készpénzen megváltatni szokott dézsmák öszszes jövedelme tesz 16017 frtot és 12 krt.

Az ürességben levő váczai püspökség jövedelmei összegeinek sorozata: Vác 20295 frt 32 kr., Alsó-Némedi 3420 frt 32 kr., Alpár 2020 frt 17 kr., Rékas 2110 frt 36 kr., Kis-Tartsa 1314 frt 18 kr., Mogyoród 1700 frt 57 kr., Veres-Egyháza 1907 frt 6 kr., Szada 800 frt 7 kr., Sz.-Jakab 1299 frt 35 kr., Szilágy 1808 frt 23 kr., Szóór 338 frt, Püspök-Hatvana 3936 frt 8 kr., Alsó-Sáp 958 frt 42 kr., Kálló 4770 frt 9 kr., Berénke 334 frt 26 kr., Nógrád 5232 frt 1 kr., Naszál 1328 frt 25 kr., Berkenye 2259 frt 16 kr., Verőcze 4489 frt 38 kr., Szendehely 1347 frt 49 kr., Udvarhely 368 frt 10 kr., Pencz 1038 frt 21 kr., Katalina 290 frt 11 kr., Kosd 2892 frt 6 kr., Cselöte 1354 frt 25 kr. — *A természetbeni dézsmákból* 4093 frt 42 kr., *a készpénzbeniekből* 16017 frt 12 kr., öszszesen 87726 frt 4 krnyi jövedelem folyik be.

A váczai püspökség jövedelmeihez tapadó terhek. A kegyes emlékü Mária Teréz császár- és királynő által 1780. évben elfogadott és most dicsően uralkodó császár és király ő felsége által 1781. jan. 12-kén kegyesen okmányilag megerősített alapítványnál fogva, a püspöki asztalhoz azon kötelezettség járul, mikép az évenként 14000 frtokat a következőkre fizetni tartozik:

1. A hat ujon alapított kanonoknak 1000 frtjával öszszesen 6000 frtot.

2. A székesegyház fentartására 1500 frtot.

3. Az egyházmegyei plébániai egyházak és paplakok föntartására 2000 frtot.

4. A váczai kórháznak 500 frtot.

5. A papnöveldére 1000 frtot.

6. A 12 árva és megtért gyermek ellátására 2000 frtot.

7. Előbb a váci „*Theresianum Collégium*“-ban létezett nemes ifjak nevelésére 800 frtot.

8. A váczai nemzeti iskoláknak 200 frtot.

9. A segédpüspök s általános helynök ő mlgnek, úgyszinte látogatási költségek és őrök ellátása címén évenként fizettetett 1340 frt.

10. A helynöki hivatal titkárának fizetése címén 200, ugyanannak gyertyára 9, s 6 öl fa 3 frtjával számítva összesen 18 frtot, szállása és étellemezése mostanság a segédpüspök ő mgnál van ingyen.

11. A helynöki hivatal irattárnokának fizetésül 130 frtot, annak gyertyára 10, 6 öl fa helyett 18 frtot, étellemezés és lakásra 80 frtot.

12. A sz. széki futárnak fizetésül 30 frtot.

13. Az iroda költségei, milyenek: postadíj, papír, pecsétviasz stbre, melyek évről évre 290 frtra rúgnak.

14. Kánoni látogatás és hittani vizsgák alkalmávali ajándékokra körülbelül 50 frtot.

15. Az egyházmegyei kispapok eltartására a papnövelének az altháni idők óta 1050 frtot.

16. A váczí káptalannak az elosztatlan javadalmak címén évenként 548 frt s 45 kr. fizettetik.

17. Az alsóvárosi plébánosnak a *Zobi-alapítvány* címén szent misékre évenként 50 forintot.

18. Szegények gyógyszerre körülbelül 300 frtot.

19. A plébánosok pénztárának 6000 frtot.

20. Az öröditvényi pénztárba 494 frtot s 10 krt.

21. Az uradalmi épületek ujévkori megáldásaért 6 forintot s 30 krt.

22. A *váczi sz. ferencrendieknek kegyadomány* címén 6 akó bort, 1 frtjával számítva összesen 6 frtot, 12 mérő gabonát, 1 frtjával 12 frtot, 8 szekér szénát, 2 frtjával 16 frtot.

23. A *hatvani kapucinusoknak kegyadomány* címén 5 akó bort, 1 frtjával számítva 5 frtot.

24. A *váczi kegyesrendieknek* 12 szekér szénát, 2 frtjával 24 forintot.

25. Krisztus szentséges teste áhítatossága előmozdítására 24 frtot.

26. A *lábmosáskor* 13 koldúsnak alamizsnául 13 frtot.

27. Ugyanazok akkori ruházatára 91 frtot s 30 krt.

28. *Nagycsütörtöki ebédre*, és pedig a tdő papságnak most annál több ajánlandó meg, minthogy a szerzetes-áldozások száma megkevesbbittetvén, ennélfogva az olajok szentelésére a falukról több plébánost és káplánt kell behívni, ugyszintén a koldúsoknak is akkor adni szokott ebédre, összesen 80 frtot.

29. A sz. folyadékok consecrálásához való olaj és balzsamra 12 frtot s 24 krt.

30. A Directoriumok kinyomatása és beköttetésére 68 frtot s 57 krt.

31. Szolgáltat az uradalom, a papnövelének előbb, most pedig az áldozári háznak évenként többkevesebbet, most 150 öl fát, 1 frt 30 krjával számítva a behozatallal együtt. Mivel pedig, ha az uradalom e fát eladná, öleért 3 frtot kaphatna, teher címén ez az uradalomnak 450 frtjában van. Azt is teherül kell betudni, hogy a ma-

jorsági marhákon előbb a papnöveldébe, most pedig az áldozári házba kell a Dunavizet szállítani, következőleg e teher az uradalmon marad; tehát az ily vízfordást naponként 15 krjval számítva, egész évre tesz 92 frt 15 krt. — Ide járul, hogy a székesegyház előtti téren kisarjadozó fiúvet is az uradalom költségén kell tisztogatgatni ki, ami évenként 5 frtot tesz.

Az itt kitett terhek tehát összesen 24,993 forint s 46 kr-ra rúgnak.

Vége leiratik az összes uradalmi tisztek és cselédek készpénz- és természetbeni (buza, főzelékek, széna, só, fagygyu, fa, bor, sör stb.) fizetése, ezen illetmények készpénzi értékekkel együtt. Így a többi között a plenip. úrnak volt 2000, az ügyésznek 300, számvevőnek 150, tiszttartónak 270, pénztárnoknak 385, kasznárnak 128, kulesárnak 157, épületek igazgatójának 300, mérnöknek 300, orvosnak (*Kreutzer Ábdon* irgalmasrendi) 160, őrnek 60, komornyiknak 120 frt stb. készpénzfizetése, stb. A személyzet fizetési és hasznai egészben véve 8181 frt 30 kr-ra mennek. — Az elsorolt terhek tesznek 24,993 frt 46 krt; a fizetési személyállapot 8181 frt 30 krt; az úriszékek tartása és a rabok ellátására kívántatik évenként 600 frt. Tehát a terhek összege: 33,775 frt 16 kr. Eszerint hát a fönt kitett 87,726 frt 4 krból, mint jövedelmi összegből kivonva a 33,775 frt s 16 krnyi terhet, marad a püspökségnek tiszta jövedelmül 53,950 frt s 48 kr.

A kamara által eszközölt összezeírás Vázott 1785. évi dec. 2-kán iratott alá annak kiküldöttjei által, kik is ezek voltak: *Bezzegh Mátyás* váci székesegyházi kanonok s az összezeírásra különösen kiküldött biztos; *Nagy István* Nógrád-vgye tanubíztosa alszbíró; *ANCHELY János* a nmlgú httö-tanács fogalmazója, mint ezen összezeírásra megbízott, és *Piry István* szintén Nógrád-vgye tanubíztosa, esküdtje.

E terjedelmes és kimentő összezeírási jegyzőkönyv, mely a püspöki uradalom inspector-laki irodájában őriztetik, 1062 ivrétű oldalra terjed s Váz város történelmének valódi, igen gazdag kútforrásaul tekintendő, melyből e sorok írója sokat merítgetett e helyrajzi mű alkotásakor.

Főntebb, a maga helyén már említők, mikép ide Vázra, a törökharczi zivatarok lecsillapulta után, midőn a több mint másfélszázadon át epedve óhajtott áldott béke kedves napjai ragyogni kezdettek, midőn, mint a költő mondja: „*Borúra derű*“-jött valahára, a váci püspökök, mint földesurak gondoskodása folytán számosan költözködtek ki, itt állandóan letelepülvén, és ugyan:

1. *Osztórákhonból*: Gentner Mátyás mézeskalácsos, Erhárd György szijgyártó, Niwergál Antal halászmester (Bécsből), Trummel János halászmester, Pinger József bádogos, Schimpl József szijgyártó,

Peer Ferenc aranymives, Königstätter József, Schirschinger András lakatos, Fellicsetti Lajos szücs, Taglohn Károly mészáros, Pauer József takács, Riedl János kőmives-legény, Kunstner Ferdinánd kőm. legény, Stutzenberger Mihály lakatos, Schreiber Ferenc kőmiv. legény, Pájer János u. a., Notter János u. a., Kovács Mihály, Seres János csizmadia, Schnier Mátyás kőmives-mester, Pilsinger Mihály ácslegény, Krajezer Bertalan kőm. legény, Tier János ácslegény, Stentzl Ferenc bassista, Koch Péter pintér, Startzer János, Pauer György kőm. legény, Endresy Ádám, Ackermánn Márton, Spilmánn Antal német-szabó, Hidlspenger német-varga, Karner József kéztyüs, Altmann János mézeskalácsos, Pruner Antal fésüs, Litka János asztalos, Titz Pál posztós, Konrád Sebők asztalos, Schwainicker Ferenc kereskedő, Goltmánn György kőmives-legény, Saifer Mátyás, Schwarzingner Máté kertész.

2. *BAJORHON-ból*: Tiedl Miklós, Gottfried Ferenc pintér, Fiedler Tamás uradalmi mérnök, Hohenreiter György ácslegény, Schober András pálinkafőző.

3. *SVÉDHON-ból*: Stheli József kocsis, Staidl Gáspár sebész, Grondaller Wolfgang molnárlegény.

4. *Szászhonból*: Pajer Henrik nyerges. — *Mainzból*: Helfrich Venczel, Kajzer József.

5. *A Németbirodalomból*: Gelder Mátyás pintér, Schmerbauch Ferenc üveges, Zimmermánn Lajos fésüs, Szauder József.

6. *Frankóniából*: Heventräger Ádám zenész, Lierhaimer Henrik pék, Firtling Károly festő, Moosz József.

7. *CSEHORSZÁG-ból*: Peziách Jakab üveges, Schuch Ferenc só-árus, Hausmánn János kőmives-mester, Kompamánn József molnár, Dietrich Ferenc takács, Fischer József ács, Hoffmann János szappanos, Robitsek József festő, Kmelits Mátyás kőfaragó-mester, Lanckits Mátyás magyar-varga, Pauer Ferenc német-varga, Plattner János asztalos, Strávold Bernárd kőm. legény, Gewáld Mátyás kőmiv. legény, Böhm Ferenc szijgyártó, Tier József zenész, Opaternyi György ácslegény, Holly Jakab u. a., Miller Antal kötélgyártó, Maizner György kereskedő.

8. *Morvaországból*: Kelb János, Stentzl Ágoston posztós, Szloboda Jakab, Szlovák Mihály, Hauschild Károly, Szvetczka János, Kozák János kőmives-mester, Vojditsek János szücs, Ruzicska János, Bradáts Lőrincz német-varga, Kmoch János gyógyszerész, Wolf András.

9. *Silesiából*: Bartos János, Stoltz Antal, Micsurin Lőrinc virslis, Rieger Antal.

10. *Lengyelhonból*: Horvátovszky János aranymives.

11. *Horvátországból*: Gyurakovics Gáspár csizmadia, Klabanovits Mihály kovács, Kovács Jakab kereskedő. — *Salzburgból*: Tyesánszky István; *Karinthiából*: Weisz József szijgyártó; — *Olasz-honból*: Cignisz Máté kereskedő.

12. *Görög nem-egyesültek*: Peleti Mihály, Popp Görgy, Popp Antal, Mancsuga Tamás, Bratovits Péter, Beálló Mihály, Koza György, Mucsu Manó, Lazarovits Pál kereskedők és boltosok. Groff György Osztrákhonból sarkantyú-műves, Kapitánovits Demeter eredetére nézve görög, de katolikns.

E lakosok többnyire saját házzal birtak, s közülök többeknek szőleik s szántóföldeik is voltak. — Ezen itt közöltt érdekes névso-rozatot az említett, 1785-diki kamarai összeírás vaskos jegyzőköny-véből, s két, e korbéli nagy lajstromból állítottuk össze, hogy an-nálinkább kitűnjék, mily korán és gyorsan kezdett Váczott az ipar emelkedni és a népség száma növekedni.

Ekor a váczzi lakosok 884 házban 9057-en voltak, s a püs-püki város adó címén a vármegyei és házi pénztárba fizetett össze-sen 4109, az uradalomnak pedig, a királyi javadalmak haszonbérle-tét is betudva 7025, összesen 11,134 frtokat.

És ezennel térjünk vissza az események korszorozati vázola-tára, folytatandók ezt ott, hol azt a kamarai összeírás kivonatos ismertetése végett elhagytuk.

1786. jan. 3-kán Hatos József pesti kamarái ülnök tisztuji-tási biztos elnöklete alatt, Veress István vgyei alszbíró, Bicskey Sándor vgyei esküdt, Kiss József uradalmi ügyész s a többi urad. gazdatisztek jelenlétében tisztujítás tartatván, szavazattöbbséggel Hajnik János bíróvá, Dombay Sándor volt bíró pedig polgármesterré választatott meg. A három tanácsosi üresség betöltésére a választók engedélynyerés végett a kamarához utasítottak; a többi tiszték megerősítettvén, következett a székesegyházban az ünnepélyes birói felesketés és hálaadás. — Jan. 4-kén folytattatott a tisztujítás ugyanazok jelenlétében; a többi között, a tanácsbéliek és tisztvise-lők eskümintái a miheztartás és utasítás végett felolvastattak.

Majd jan. 17-kén olvastatott a váczzi ürességben lévő püspöki uradalom tisztségének ezen átirata: „Az ürességben lévő váczzi püs-pökség tanácsának. A nmlgu m. kir. httó-tanács intézvénye folytán ezen pesti kir. kamarai kerületi igazgatóság 1786. jan. 6-kán a tiszt-ségnek tett azon meghagyásából, miszerint ezen mváros által az előbbi földesuraság ellen tett panaszokra nézve kiadott kegyes királyi ren-deletet az úriszéken végrehajtva, ezen felsőbb parancs oly végből közöltetik a tanácssal, hogy követeléseit, elhagyván azokat, melyek akár az előbbi uradalom által minden kérdés nélkül kárpótoltat-tak, akár pedig a királyi rendelet folytán már bevégeztek vagy elvették, alaposan pontonként iratilag 3 nap alatt beterjeszteni igyekezzék, hogy a tisztség magasabb rendelkezések szerint teendőit tel-jesithesse. Kelt Váczott, jan. 16-án, az ürességben lévő váczzi püspök-ség tiszti üléséből.“ — Erre a bíró és tanács azon választ adták a főntisztelt tisztségnek, mikép a legjobban emlékezik, hogy ezen vá-

czy ügy a Magistratnál is Fiscus assistentiája mellett folyik, azért alázatosan esedeznek, miszerint a teljesítendőket teljesítése végett határidő tűzöttessék ki, hogy ezen ügy a királyi rendeletek értelmében valahára már befejeztetnék.

A bíró és jegyző Buda-Pestről visszatérvén, *jan. 27-kén* előadák, mikép az újon kinevezett *ANCHÉLY János* praef. úrnak üdvözlőket megtették, a kinek is, haza érkezése után, *február 1-én* a tanács is kifejezte, mint a kamara által praefektusságra emelt uradalmi főtisztnek, üdvkívánatát. — *Február 3-kán* a kápt.-részi tanácssal együttesen végeztetett, miszerint a közszükségre leginkább szolgáló kuria előtti kút közköltségen kijavíttassék. — *Febr. 7-kén* tek Anchely János úr, a nmlgú kamara által ezen váci uradalom praefectusává kinevezett főtiszt az ülésre megjelenvén, pesti kamarai kerületi igazgatóság utasítása folytán olyanúl kijelentetett és üdvözlötetett.

Olvastatott *febr. 10-kén* a pesti kamara-kerületi igazgatóság azon irata, melynél fogva némely váci lakosok kérelme, kik az iránt folyamodtak, hogy a csörögi hegyeken termett boraikat a városba szállíthatni megengedtetnék, nem teljesíthetőnek jelentetett ki. — Ezen ülés határozata folytán a tanács, a többi közt, rendelte, miszerint a csöröghi, kigyósi, csekei, bangóri és más vidéki helyekről a borokat a városba szállítani, azok elvesztésének büntetése alatt, tilos. Továbbá, hogy a körmöczyi és császári egyes aranyok értéke 4 frt 30 kr., az egész Sufferendor 13 frt 20 kr., s a fél-sufferendor 6 frt 40 kr-ra emeltetett. — *A sügyi kurián* febr. 14-kén tartott részletes vmegyei gyűlésen a város által kiküldött bizottsági tagok jelenlétében oly egyezkedés történt Pest és Nógrád vgyék közt, miszerint kiki azon vgynek fizesse az adót szőlejétől, melynek ez területén fekszik. Így tehát *Cseke* is, mely a rádi területhez tartozik s Nógrád vgyben fekszik, ennek, nem pedig Pest vgynek tartozik fizetni.

A Buda-Pestről visszatért küldöttség (bíró, polgármester és főjegyző) *febr. 17-kén* előadák, mikép a pesti kamara-kerületi igazgatósághoz folyamodványt adtak be avégre, hogy nemcsak azokat, miket eddig szerződvényileg birtak, hanem mindazon más, kir. javadalmakat is, melyeket a migos uraság magánlag birt a mvárosban, úgy szintén a *Pencz, Szóór, Cselöte* és *Sz. Jakab* nevű uradalmi birtokokat is a városnak haszonbérbe adni kegyeskednék. Ugyanis: 1. az emberi emlékezet óta különben is mindenkor szerződvényileg traktáltak; 2. a közterhek viselésére csak is így lehetnek képesek, s mert 3. tudva van, hogy e város népsége jelentékenyen növekedett, területe pedig az adózók érezhető kárával kisebb lett. Hogy tehát a nép előre vergődhezzék ismét, a közterhek vitelére annál képesebb legyen, égető szükség kívánja a haszonbérletet.

A nevezett küldöttség a vgyre is adott be és pedig 3 folyamodványt, melyek egyikében ismételten könyörögnék, hogy a katonai kórodára fordított költséget megtéríttetni eszközölne. — Az ura-

dalmi tisztség a pestkerületi kamarai igazgatóság 1785. dec. 30.-án kelt rendelete következtén felhívja a tanácsot, miszerint a kápt. városi tanács által a vásári alkalmakkor, a dohánymázaszásba történt beavatkozást illetőleg, a feladott 5 kérdésre feleljen; a minthogy ezekre az illető feleletet he is terjesztette. — *Márc. 1-én* a legelő hiánya miatt a város ügyét illető vallomások kihallgatására a bíró és plgrmstr urak *Szöl, Csomád, Bottyán, Rátóth, Hartján, Duka, Kis-Némédi és Szilágy* helységekbe kiküldettek. — *Márc. 4-kén* a vgye kívánságára a bíró és tanács bizonyítványt adnak ki az iránt, hogy Váczipüspöki város tanácsának 1785. évben folyt ügyeit az 1539. sz. a. fölvette s megítélte. — *Schöffmann* kapitány urnak, a ki két itt fekvő legiót vezényel, azon nyilatkozat küldetett, hogy miután a város két év óta, az itt állított katona-kóroda részére kiszolgáltatott dolgokért, 4 folyamodványa dacára is, egy fillérnyi kárpótlást sem kapott, e naptól fogva, ha erőszaknak lenne is kitéve, kiszolgáltatni mit sem fog.

A városi előljáróság *márc. 6-kán Steger* orvostudor úrak, saját kérelmére, azon bizonyítványt adta ki, miszerint ő már 4 éven át, noka a várostól mi fizetést sem húzott, mégis a betegeket hiven és szorgalmatosan látogatta. — Minthogy azon ügy végett, mely a volt uraság és város közt fűnforog, a vgyei bizottságnak e mai napon már megjelenni kellett volna, de az elmaradott, nehogy az uraság az előljáróságot késlekedésről vádolhassa, ez a bíró és főjegyző urakat kiküldötte Pestre a bizottság sürgetése végett. — Ehhez *márc. 28-kán* azon kérvényt intézte a tanács, mikép mind két fél nagyobb megnyugtatóására a váci területnek *Herschl* mérnök által egykor készített s az uradalmi irattárban letett térképe onnét előhozattassék. — Végre *márc. 31-kén* csakugyan megjelent Váczipüspök, hogy a város által a volt uradalom ellen bejelentett sérelmekre nézve itt a helyszínen nyomozást tegyen, mely is némely elvett birtokok területét felmérés által akarván kitudni, minthogy a vgyei mérnök másutt volt elfoglalva, a városnak pedig az általa helyettesített gyakornokában, ki egyszersmind uradalmi mérnök is volt, bizalmat helyezni nem lehetett, azért *Reudl György* mérnök urat kérte fel, ki itt a katonaság behelyezésére szolgálándó épületek lerajzolásával foglalkozék; s ez elvégezvén a felmérést, ezért a tanács neki tiszteletdíjúl 4 csász. aranyat, segédjének pedig egy ilyent ajánlott meg.

A város urbéri, már ő fölsége elé is beterjesztett panaszairól a vgyei küldöttségnek teendő bővebb tudosítás végett, a polgármester és főjegyző urak *ápril 11-kén* kiküldettek. — *E hó 13-kán* a tanácsnak értésére esvén, miszerint az ide behelyezendő katonaságnak a szállásokban a szabályszerű illetményt a város minden kárpótlás nélkül adni tartozik, minthogy e teher inkább a vgyét, mint a várost illeti, annak leendő elhárítása végett egy küldöttséget menesztett Pestre. — A tanács *ápril 22-kén* azon mesteremberekért, a kik

a katonai épületek kijavítását magokra vállalták, és e számlára pénzt előlegesen kívántak, a katonai főhatóságnak ezen óvadékot jelentette be: *Regele József* asztalos-mesterért 1500, *Naisz András* ácsmesterért 1500, *Schmerbauch Ferenc* üvegesért 300, és *Schirschinger András* lakatos-mesterért 400, összesen 3700 frtig állott jót a tanács; ellenben a nevezett mesteremberek ezen teljes összeg erejeig vagyonukat biztosítékul a városnak lekötötték.

A tanács megkeresésre *ápril 24-kén* bizonyítványt ad ki a felől, hogy Váczott egy csapat katonaság tisztjei számára elegendő szállás találtatott. — Az itt parancsnokló *Schöffmann* kapitány 50 személyre kórodát kívánván a várostól ismét, értésére adatott e kérelem nem teljesíthetése, hacsak valamelyik adózó házából ki nem üzetik. — Minthogy pedig a beszállásolási teher nem egyedül csak e várost, hanem az egész vgyét illeti, azt is előadta a tanács, hogyha a szállásházba kívánnak behelyeztetni a tisztek, azért 200 frt bért lehet feltenni; mert annak kijavítása évenként sok pénzbe kerül, és a város azért állította ezen épületet, hogy az adózókon könynyítve legyen; már pedig mivel a magán adózók által fogadtatnak be szállásokra, kívánni nem lehet, hogy a város egy oly tágas épületben ingyen adjon lakást. — *Ápril 28-kán*, mivel a község rossz néven véve, hogy némelyek a katonatartás alól felmentettek, hogy a tanács az innét eredő izetlenséget elhárítsa, *Ambro Ferenc* nyomdászt, *Niwergál Autal* u. n. bécsi halászt és a görög kereskedőket, kik a nevezett teher alól magokat megváltották pénzzel, e felszabadítást viszszavonta s őket is ugyanazon teher alá vetette.

A legelő szűk volta miatt *május 5-kén* ismét kihirdettetett, hogy 14 nap alatt kiki tuladjon juhain, mert különben kemény módokkal fognak szoríttatni azok gyors eladására. — A városház udvarán ekkor már egészen megvolt az új épület. — E hó 9. és 12-kén az uradalom és adófizetők földjeinek fölmérése magyaráztatván meg ő fölsége akarata folytán, gyűlés nem tartatott. — *Dombay* úr a város ügyeiben Pestre kiküldve lévén, *16-kán* előadta azt is, mikép kieszközlenie sikerült azon biztosí szállás kárpótlását, melyet a legközelebb múlt porosz háború alkalmával két évig adtak annak részére. — Az összes vendéglősöknek *17-kén* meghagyatott, hogy vendégeik neveit írásba tenni el ne mulasszák. — A bíró tudtúl adván a gazdaságnak, mikép tek. *Magócsy Mihály* úr tegnap Váczott lévén, azon nyilatkozatot tette, hogy szeretné a vácziaknak haszonbérbe adni rátóthi rétjeit és kuriális földjeit, ezek megtekintésére egy tekintélyes bizottság küldetett ki a helyszínre.

A polgármester úr *20-kán* jelenti a gyűlés nagy megdöbbenésére, miszerint *Puky István* úr, kit a vgye a város főnforgó ügyeire nézve „*assistens Fiscus*“-úl ajánlott, betegeskedése miatt arról lemondott. Nehogy tehát a város peres ügye hátramaradást szenvedjen, a tanács kebeléből küldöttséget menesztett Pestre, hogy ott prókátorokat szemeljenek ki. — A tanács által a *váczi rév tariffájának*

megvilágítása a vgyre leküldetett. — Ezen ülés ügyiratai közt olvashatni a lakosok azon 4 pontu szerződvényét, a melynél fogva a *kakás-kúti legelőt*, mely a cselőtei pusztának egy része s árokkal bekerítve vagyon, évenként fizetendő 25 frton az uraságtól haszonbérbe kivették. — A bizottság Pestről visszatérvén, 26-kán előadá, mikép tek. alispán ur megengedi, sőt dicséri a város ügyeire nézve egy procurator fölvételét, és ők erre *Jeszenszky, Reviczky és Zlinszky* urakat ajánlják, kik ügyessége miatt ezen utolsót választák, elmelözvén a két előbbit, mint hanyagokat.

Előadták továbbá, hogy a katonatartásra nézve az alispán úr is jó utasítást adott nekik. — Beszélék azt is, miszerint Budán véletlenül találkozván *gr. Niczky* httö-tanácsi elnök ő nmlgval, elmondák neki a város szegénységét s területe megkisebbitését, a ki is panaszkodva megindúlva kérdé, hogy mikép lehetne azon segíteni, és ők erre azt mondák: ha *Cselőte* nekik haszonbérbe adatnék. Mire azt felelé, hogy az meglehet, csak azon hasznót, mit az uradalom e pusztából bír, megfizessék; sőt, hogy ez az ő nézete is, s hogy ezt a praef. úrnak tudtúl adják, meghagyta. — A tanács 27-kén az iránt folyamodott praef. úrhoz, hogy az itt crőszakoskodó salétrom-főzöt, ki a neki kijelölt alkalmas tér helyett a város boszújára épen a vásártért foglalta el, s azon a tilalom ellenére is sátrat állíttatott, rendre utasíttatni méltóztatnék. — *Hausmann Antal* aljegyző úr kérelmére, hogy a serény munkára annál nagyobb kedve legyen, az elhalt *Talpas József* földje, lakás pedig az új épületben a börtön mellett ajánlott meg neki a 29-ki ülésen.

Előadástól Budáról egy irat érkezvén, ebben azon kívánságát fejezi ki, mikép *Steer Ignác* salétromgyártó az általa elfoglalt helyen eltüretnék; de a tanács *jun. 1-ről* azt iratta vissza, hogy az ott el nem türethetik, mivel ezen adózó városra ama sérelmes elfoglalás károsan hat. — *E hó 6-kán* a zombori cs. kir. kamarai igazgatóság e hó 2-kán kelt irata felolvastatván, arra azon választ adta a tanács, küldene egy tisztet kebeléből Vácra, ki itt a bor-kiszemelést megtenné, s a boros gazdákkal az árra nézve értekeznek. — A város némely sérelmeire nézve az alispán úrhoz levelet intézett a tanács, melyben felhozza, mikép oly sok katonaság van már Vácson a szegénységnél állandóan beszállásolva, hogy ha átmenő katonaság érkeznek, azt már elhelyezni nem lehetne. Azért, hogy valami baj és hiba ne történjék, kéri a vgyét, kegyeskedjék e város nyomasztó helyzetén könnyíteni. Aztán jelentik, hogy az „*assistens fiscalis*“ harmadszori változása is mily késleltetőleg hat a város sérelmei orvoslására, s ezennel a város minden peres ügyeiben *Zlinszky József* urat prókátorul felvallják. — Minthogy ő felsége új rendelethez folytán, az eddig használatban volt rőföket átalakítani kell, a tanács 300 új rőfnek 5 krjával leendő keményfából elkészíttetésére nézve *Plattner* asztalossal szerződött, kinek is a régi rőfök mind oda engedtetek a *jun. 23-ki* ülésen.

A vgynek a váczzi kövezeti díjra nézve kiadott határozata folytán a tanács az oda menesztett tudósítványában felhozza: „Mielőtt itt Váczon a kövezet létesítettett s a város ékessége és hasznára egyebek állittattak volna, mint az ide mellékelt irat bizonyítja az 1760. évből, a városnak kamatra kihelyezett tőkepenzéi voltak, melyeket betudva, a pénztári állapot 32,180 frt 55¹/₃ drt tett; nemsokára pedig, midőn a kövezet állittatni, és más, a város javára szolgálók, u. m.: részint kőből, részint pedig fából 37 hid és csatorna, több ezer öl hosszszú töltések stb. a község által építtetni kezdettek, az említett tőkepenzек megcsökkentek 1774. évig, és még 18,120 frtra rúgott a szenvedőleges adósság. Miből beláthatja a tek. vgye, hogy ama kövezet, nem az árendai haszonból, hanem a községnek azelőtt egybegyűjtött cselekvőleges tőkepenzéiből készítettett, melyeket így a közjó tekintetéből elkölteni és még adósságokat is csinálni kellett. A mlgos uradalom által kiállított s B. alatt ide mellékelt okmányból pedig megértheti a tek. vgye, miként ama kövezet a városnak készpénzben 5374 frt s 79¹/₂ drjába került. A kézi és szekeres munkákat tekintve pedig, melyek számát tudni nam lehet, ezeket még egyszer annyira tehetni, s mily igen terheltek a város e kövezet föntartásával, mely ama tőkepenzек elköltése által nem csekély jövedelemtől fosztatott meg, s az adósságok felszaporodtával a szegény adózó nép csak inkább sujtatik. Azért esedezik a tanács, hogy ezeket tekintetbe véve, a kövezet ügyében a vgye magát, könyörületből, közbevetni kegyeskednék.“

A tanács 27-kén Szalay Mihály vgyei esküdt úr azon kérésére, vajjon a város az eddig készített postaút föntartását magára vállalni, vagy pedig leendő folytatásához járulni akarna-e, azon választ adta, hogy az eddig készítettnek föntartását akarja ugyan magára vállalni, de mivel a vgye jól tudja, miszerint a városnak az ő területéni hidakat, utakat, töltéseket és csatornákat kell nagy költséggel javíttatni és föntartani, s azonfölül a szokottnál nagyobb számú katonasággal is terheltek, azon esedezik a tanács a tek. vgynek, mikép a közterhek vitelében épen nem igen fáradozó szomszéd helységeket is ama postaút föntartására szorítani méltóztatnék. — A város írásbeli teendői nagyon megszorodván, *Csermák József* 50 frt évi fizetéssel irnoknak felvétellett és felesküdtetett. — Hogy a káptalanrészi község a dohány sérelmes mázsálásában a per kimeneteleig is ellensúlyoztassék, 29-kén egyhangúlag a vásártéren egy 6 öl hosszszú és 4¹/₂ öl széles deszkabódé állittatni határoztatott.

A nagy számmal egybegyűlt gazdák abbeli kérelme, hogy a város kisebb tisztjei és eselédjeinek rét ne adattassék, minthogy ez emberi emlékezet óta szokásban volt, a teljes ülésre halasztatott, s erre a gazdák közül is számosan hivattak meg. Ezen ülés *jul. 11-kén* valóban népes és zajos is volt; merttöbben a gazdák közül boszúsan állitgatták, hogy ők adózván, hát a rétek is csak őket illetik. Erre a tanács még számosabb gazdákat híván fel, a nagyobb rész azt ha-

tározta, hogy a tanács csak alkalmazza magát a régi szokáshoz, és ama szolgálknak tovább is adjon rétet. Az ezen alkalommal szerfölött gorombán kifakadt *Nagy Ferenc, Talpas István* és *Zab Farkas* az úriszékre följelentetvén, annak meghagyásából, 24 órai börtönre s a tanács megkövetésére ítéltettek. — A Budáról visszatért *Dombay úr 12-kén* előadta, mikép *Zlinszky* úr megerősítésére nézve, kit a község vgyei engedélylyel prókátorává rendelt, a httö-tanácsnak kérévnyt adott be, hogy e prókátor állandósíttassék.

Aug. 6-kán megállapíttatott a földmérésnél működő bizottság és napszámosak díja. — A bíró és főjegyző urak *11-kén* jelenték, mikép *praef. úr* a jegyzőkönyvi aktákat *épinséggel eléje terjesztetni akarja*, azért *egyhangúlag* határozattá lön, minthogy a jkőnyv különféle titkokat foglal magában, melyeket ő vele közleni veszélyes lenne, ezen akaratát nem teljesíteni, annál is inkább, mivel ez eddig szokásban nem volt, s a város nagy sérelme nélkül nem is hozható be. — Assistens fiscális *Zlinszky József* úr az ezen hó *14-ki* ülésre megjelenvén, az előbbi uradalom ellen támasztott ügybajt szóról-szóra felolvasta, az előforduló észrevételeket felderítette, s eddig tett fáradoimai jutalmaul a tanács 6 császári aranyat ajánlott meg neki. — Miután az uradalom elleni panaszok már úgyis a nmlgú httö-tanács elé terjesztvék, nevezett assistens úr javaslatára elejtetett azon indítvány, hogy ezen ügyben a pesti táborban időző ő fölségének egy folyamodvány nyujtatnék be, nehogy valami sérelem okoztassék.

Miskey Ferenc vgyei biztos úrnak e hó *21-kén* azon irata olvastatott, melyben a vgye meghagyja a városnak, mikép haladéktalanul 3301 adag szénát szállítson a táborban levő lovak számára. — *26-kán* pedig az itt állomásozó b. Gyulay-ezred parancsnoka b. Diettrichtől mihez tartás végett azon tudósítást vette, hogy ő fölségének akarata folytán még egy, több mint 1000 főből álló katonaság fog Vácra küldetni. E két rendelet ha még oly leverőleg hatott is a tanácsra, minden könyörgésével sem volt képes megszabadulni e nyomasztó terhektől. — *Fidler Tamás* mérnök úrnak, csak-hogy serényebben lásson a fölméréshez, a tanács előre 300 frtot kézbesített *sept. 6-ki* ülésén. — E hó *7-kén*, a város bizottsága, valamint *12-kén* is előadá, hogy mily sikerrel járt el Buda-Pesten a különféle ügyekben, hogy a httö-tanácsi elnök *gr Niczky* ő nmlga, ki előtt a város nyomasztó helyzetét lefesték, úgy nyilatkozték, mikép a községnek türelemmel kell lenni, mert az adózó népre minden ítélőszéknél a legnagyobb tekintet szokott lenni. — *Obel* ezredes ő mlga is, kinek katonasága Vácra behelyeztetni fog, biztatta őket, hogy tőle telhetőleg könnyíteni fog a szegény adózó népen.

Sept. 14-ki ülés iratai közt ez is olvasható: Tudnillik, a *Kukumusz-féle* kertet az uradalom elvevén, ezen eset tek. *praef. úr* és a tanács közt a legélesebb vitára adott alkalmat. Az uradalom replikájára a replika elkészítésével a tanács a plgrmstrt és főjegyzőt bizta meg,

mely a tanács előtt felolvastatott és így szólt: „*Ami illeti az 1786. jun. 10-ről szóló E. alatti okmányt, azt bizonyára, mivel most először látja és hallja a tanács, nem a legnagyobb keserűség nélkül fogadta, észreveszi ugyanis, hogy megidézés és kihallgatás nélkül marasztaltatik el, és vajha, midőn a tanács nyilvános hivatában jár, az uradalmi tisztség vele komolyan bánnék, magát őszintén kifejteli, a mlgos uradalom megbántása nélkül, módot találhatna.*“ — A tanács saját tapasztalából tudván, mily illetlenül bánik vele a tisztség, csak hagyta ezt, és hogy nyilvánvaló legyen, mikép ez az egész tanács észrevétele, mindnyájan aláírták azt, és hogy az utókor lássa, *mikép bántak ekkor a tanácscsal az ő kellő hűsége miatt, azon iratokat mind az irattárba tették emlékül.*

Sept. 15-kén a bíró és főjegyző urak praef. urtól viszszejövéen, előadák: mily keményen bántak velük a tegnapi napon föltett rep. lika első pontjaért az urad. praef. és ügyvéd urak, s ezen illetlen bánásmód 1 $\frac{1}{4}$ óráig tartott, úgy hogy tek. praef. ur haragra lobbánva így fakadt ki: „*Isten engem úgy segéllyen, omnes cassabo!*“ Az ügyvéd rögtön megjegyzé, hogy csak kettőt vagy hármat cassáljon. Mire ők kijelenték, hogy nincs szükség a cassatióra, mert önkényt készek mindnyájan lemondani; látják úgyis, hogy a tisztségnek már szenvedélye az, a hol csak lehet, kisebbiteni a tanácsot, s azzal rosszabbul bánni, mint a falusi parasztokkal. Erre praef. úr fellobbánva, így szólt: „*Hát azt gondolják, hogy valami különb sorsúak, azokkal egyenlők.*“ Mire ők felelék: „*Tehát csakugyan igaz a tisztség szenvedélyesége; mert azokon kívül, miket már szenvedtek, még hallaniok kell, hogy iszákosak, csavargók és pénztárpusztítókul nyilvánítottak ki, a mi pedig nem igaz, s erről őket meggyőzni ki sem képes.*“ Aztán ismételtén kijelenték fájdalmodkat, mire praef. úr felhitta őket, hogy nevezzék meg azon tisztet, kik ilyeneket mondtak. Ők pedig felelték: „*Annak idején ez megtörténni fog,*“ minthogy megnevezni épséggel nem akarták, elbocsáttattak.

Még e napon iratilag felhitta praef. ur a tanácsot, hogy miután neki fő kötelessége orvoslatról gondoskodni, ha a tanács, kivált hivatali teendőiben, valaki által bántalmaztatik, azért adja értékre: melyik uradalmi tiszt, s miképen kisebbitette a tanácsot? Ezen irat sept. 22-kén felolvastatván, az arra szóló választ még e napon feltette a tanács az úriszékhez. A többi között megjegyezve lévén abban mikép a volt praef. *Dedinai Burján Sámuel* ő ngnak is tudomására volt, hogy midőn a plágák kijelölésére a bizottsággal a bíró és főjegyző is kün voltak, *Salamon János* urad. tisztartó úr őket szerfölött kisebbitve, „*Ebatta Gazemberei*“ szavakkal illette, és így őket a szegény nép javárai fáradozástól elrettentette. Tudva van a praef. és ügyvéd urak előtt, hogy midőn a tanácsbeliek a város javaiban mint megbízottak járkelnék, különféle helytelen szavakkal illettetnek, s minduntalan a cassatióval fenyegettetnek . . . Azért a legalázatosabban könyörögnek, miszerint a tek. úriszék a tanácsnak s az előbbi

bizottságnak becsületét helyreállítani méltóztatnék. — Elolvastatván e kérvény, tek. praef. urhoz átküldetni rendeltetett, melyre ez azon hátíratot tette, hogy a befoglalt ügyben nem a tek. úriszék, hanem ő kívánt tudósítást, azért egyenesen neki feleljenek.

A késlekedő adózóktól a hátrálékok katonai erőszakkal behajtatni végeztettek; ily eset igen gyakori volt a nép szegénysége és sokak gonosz önfejűsége miatt! — *Sept. 24-kén* a Pestről visszatért bíró és főjegyző urak, a többi között előadák, mikép az úrbéri pert alispán urnak kézbesítették. — Minthogy *Hausmann Antal* aljegyző, különféle ürügyek alatt, a jkőnyvi iktatásokat, s egyéb őt illető teendőket, többszöri intelmek daczára is még folyton elhanyagolta, *okt. 4-kén* fizetése felfüggesztetett. — Bíró úr *e hó 7-kén* előadák, hogy a múlt hétfőn tek. praef. urnál lévén, ez őt keményen fogadta, és kérte, ne bánnék oly fanyarúl ő vele és a tanácsbeliekkal, s minthogy folyton ezt teszi, úgy vélekedik a bíró, hogy valaki felizgatja a tek. urat. Mire felelte: „*Talán azt gondolják, hogy miként Veres szbíró és Szalay esküdt felizgatják uraságaikat, ő vele is úgy van a dolog; mert máskép beszélnek az úriszéken s máskép ő előtte; de higgyék, hogy feloszlatom ligájokat.*“

Okt. 10-kén a szüret mikori kezdése fölött lévén a tanakodás, tek. praef. ur a nagy gyülekezet előtt kijelenté, hogy a város sérelmei közt a dézsmabehordás is foglaltatván, megkérde a lakosokat: *akarják-e behordani a dézsmabort vagy nem?* Ha ez utóbbi áll, akkor kénytelenek lesznek a szőlőkben elszűrni boraikat. Ezen megindulván, minthogy oly készülete nincs a népnek, hogy ott elszűrhesse kára nélkül, azért a szükség által kényszerítve, a dézsmabehordásra ugyan rá-állott, de föntartotta magának jövőre panaszát eziránt is az illető helyre felterjeszteni. — *E hó 11-kén* a tanácsnak az urad. tisztség elleni panaszja felolvastatott s orvoslat végett az alispán urhoz elküldetni végeztetett, másolata pedig a városi irattárban letétetett. — Az összehívott gazdaság megkérdeztetett: 130 öl árkot akar-e inkább ásni a postaútban, vagy pedig számos ölekre menő utat kövekkel kirakni? A megkérdezettek az előbbi választották, de oly feltét alatt, hogy a marhás gazdák is adjanak embereket, mit azok meg is ígértek. — A város *okt. 27-kén* diósvölgyi szőlejét, mely rá adósságtörlesztés fejében az elhunyt *Hiros Pál* után körülbelül 10 év előtt szállott, egyhangúlag, minthogy jó karba hozatala sok költséget kívánna, *Kurdy János*nak, az ifjabbnak, 250 frton eladta. — A község super-replikája az urbéri perben assistens prókátor által elkészítettván, *okt. 29-kén* felolvastatott, s a tanács által jóváhagyatván, elküldetni rendeltetett.

Az új sérelmek s ezek hitelesítése is a *nov. 3-ki* ülésen szintén felolvastattak. — Az uradalom által megküldött *faizási szabadság* kihirdetése a bíró ur Budapestről hazajötteig elhalasztatott, — *Kmoch János* senátor ur is érzékenyen panaszzkodott, hogy praef. ur október 7-kén a tanácsot az inspectori udvaron többek jelenlétében

gyalázta. — Tek. praef. ur tudósítja a tanácsot a *faizásra nézve* ő általa tett s a kamarai igazgatósághoz felterjesztett és ez által kegyesen megerősített intézkedésekről, melyekhez magát a tudósítót alkalmazni kijelenti. Egyszersmint tudatja praef. ur a tanácsossal, mikép a fensőbb, királyi rendeleteken alapuló intézkedés az október végén bezárandó számadásokra nézve, megváltóztathatlan, s ha az uradalom nagyobb mérvű és fontosabb számadásait a legközelebb mult évben a kitűzött időre elkészítette, a városi számadók is megcsinálhatják az övéiket még inkább, s a tanács még nagyobb nehézségeket is legyőzhet, ha oly szolgalmatos, mint ezt állítja. Azt is meghagyja ezen iratában, hogy a tanács nevében teendő beterjesztvényeket annak jelenvolt tagjai mind aláírják.

A bíró, jegyző és némely gazdák tek. praef. urhoz járulván, azon esedeztek, hogy a *faizásra nézve ne utasítsanak a szegény nép a kállói és magyalosi erdőkre, hanem azok helyett a közelebbi, nuszáli. kosdi és pencki erdekből hordhassanak fát.* Praef. ur magától a tett rendelményt meg nem változtathatván, azon tanácsot adta, hogy az iránt kérvényt adjanak be az uriszékre. Ezt a tanács nov. 7-kén el is határozta s e hó 10-kén mind a tek. praef. úr-, mind pedig a kamarai igazgatósághoz ezen ügyben menesztendő két folyamodvány felolvasztatott és jóváhagyatott. — Még egy 3-dik, b. *Niczky* kamarai igazgató ő mlghoz intézett kérvényében pedig az iránt folyamodott a tanács, hogy mikép eddig is szokásban volt, adna az uradalom a váci lakosoknak pénzért kivágatandó fákat.

Bíró ur *dec. 5-kén* előterjesztette, miszerint a vgyei táblabíró urak, kiknek a város urbéri ügybaját ajánlotta, afelől írott tudósítást kívántak, s abban állapodott meg egyhangulag a tanács, hogy főjegyző ur *Zlinszky* assistens prókátorhoz lemenjen, s vele egy rövid, de velős tudósítást írásba tegyen, melyet főjegyző ur előbb a tanácsnak bemutasson. Ez a *dec. 12-ki* ülésen felolvasztatott, pontonként megmagyaráztatott s teljesen jóváhagyatott. — E hó 13-kán a nevezett prókátor ur kívánságára a város ügyeiben a bíró és jegyző urak Pestre küldettek le. — A kápt. város a 6 közös bikát egy évig tartván és gondozván, *dec. 15-kén* a püspöki város majorjába hajtotta át, mely a nyolczadiság törvényénél fogva hét évig tartozik azokat ellátni s gondozni.

1787. jan. 8-kán tek. *Anhely* praef. ur elnöklete alatt *Veres István* szbíró és *Szalay Mihály* vgyei esküdt, meg az urad. gazdatiszt urak jelenlétökben megerősítő-szék tartatván, ez alkalommal elnök ur felolvasta a pesti kamarai kerület igazgatóságától 825. sz. a. érkeztet azon intézvényt, mely szerint u. n. „60 férfiak“ választandók ez alkalommal, és pedig olyanók, kik a gazdászat és számadáshoz értenek, feladatuk leendvén ezekre felügyelni. Azután még ezen pontok terjesztettek a tanács elé, melyek szigorú megtartásáról gondoskodni praef. urnak kötelemvé tétetett:

1. A házi pénztár az eredhető zavarok kikerülése végett az adóitól elválasztassék és mindkettőről külön számadás vezettessék. — 2. A tanács az uradalom előleges tudta és beleegyezése nélkül 10 frtnál többet utalványozni ne merészellen. — 3. Mind a tanácsülési jegyzőkönyveket, mind pedig a kiadványokat és az uradalomhoz történendő betérjesztvényeket, az ülésen jelenvoltak mind aláírják és a praef. urnak mulhatlanul bemutatassák. — Végre 4. annak engedélye nélkül a tanács kebeléből semmi bizottságokat vagy küdöttségeket, melyek különben is a felsőbb helyen tiltvák, bárhová meneszteni ne merészellen. Kelt *Pesten* dec. 30. 1786. b. *Orczy László* mk.“

Ezután a 60 férfiak, felolvastatván előbb németül és magyarul az általok leteendő eskü-forma, s *eltöröltetvén a külső tanács*, ily rendben választattak meg: Jeroszlauszky Gáspár, Szalay Mihály, Kis Béla, Pajor Pál, Velsér Sebők, Kovács Izrael, Drobný Antal, Kis Mihály, Gál József, Rack András, Tóth György, Ráth József, Altenburger István, Ehman György, Gál János, Kovács József, Kovács György, Kornely János, Kurdy Mihály öregebb, Heventräger Ádám, Kratzer Ignác, Klabánovits Mihály, Fray Tádé, Mitterhoffer Ádám, Rakovszky Károly, Sindler János, Szedalik Mihály, Szalay János, Torday Mihály, Lanczinger János, Herl Mátyás, Hoffmán János, Krakovitzer János, Lóór József, Mihálykovits István, Obermán Mihály, *Pap György*, Pap István, Pap János, Ruczmozser József, Riek Ferenc, Schwartzl József, Stenczinger Pál, Traxler János, Resetka János, Lierhaimer Henrik, Mancz György, Maiszner György, Miller István, Nivergal Antal, Platner János, *Pencz Miklós*, Pajer Henrik, Pirprajer Jakab, Bartoss Márton, Hanulik Mihály, Horváth László, Jakabovics András, Kurdy György (Egy hiányzik a 60 közül.)

Ezek a serény és hű szolgálatra azonnal mind feleskedtettek. Hogy pedig a közügyek igazgatásában a haszontalan szavak kikerültessenek, elnök úr jónak látta egy *népszószólót* e 60 férfiakból választani, kinek tiszte lesz ezek érzelmeit és véleményeit a város dolgaiban a tanácsnak előadni, és így a köztanakodás folytán határozni. A szószólói tisztre ugyan *Krakovitzer János*, *Stenczinger Pál* és *Pap György* jelöltettek ki, de ezek kartársai értesülvén az elnök ur szándékáról, örömmel választák meg *Pencz Miklóst*, kit elnök úr azonnal szószólóul ki is jelentett. Mivel pedig ez nagyban üzérkedik, s többször amiatt távol van, al-szószólóvá, illetőleg helyettesévé *Pap György* rendeltetett. A szószóló fizetése a kamarai igazgatóság határozatától tétetett függővé, és hogy a szószóló teendőit pontosan teljesítse, 15 pontra terjedő utasítása felolvastatott. A jkönyvbe bevételve van azon eskü-forma is, mely a szószóló részére külön kiadatott. Eszerint *Pap György* az esküt azonnal letette, a távol volt *Pencz* pedig haza érkezvén, akkor fogja letenni az esküt.

Hajnik János ur a közönség egyhangú kívánatára birói tiszteben megerősítettett. — A tanácsban ekkor 4 üresség volt ugyan, de ezek betöltése akkorra halasztatott, midőn a kamarai igazgatóság

a tanácsbéliiek fizetését megállapítandja, melyért azok már folyamodtak. Megerősítettek a többi városi tisztviselők is, és *Rack András* úr mellé, ki a város előnyére már 5 év óta a perceptorságot és incassatorságot együtt viselte, teendői könnyítésére *Kis Miklós* kulcsár rendeltetett 40 frt évi fizetéssel, de a mely főnökeéből vonatik le. — Az orvos-választási ügy a következő ülésre halasztatott, és végre meghagyta elnök úr, hogy akár a tanács, akár pedig a 60 férfiak nevei iratnak valamely ügy alá, ez minden különbség nélkül vegyesen történjék, mi tekintettel sem lévén a nemzetiségre. — *Jan. 9-kén* végeztetett, hogy az *éji örök* az eddig szokásban volt hoszszas éneklés helyett csak e szavakkal jelentsék az órákat: „*Hallya minden Háznak Ura* (p. o. tizet) *ütött már az óra, Ditsirtessik az Ur Jézus Krisztus,*“ — és pedig mennyire az idő engedi, több állomásokon.

Majd az orvos-választásra kerülván a sor, *Steger Joákim* világi orvos-tudor 30 szavazattal többet kapott, mint az elöregedett *Kreutzer Abdon* irgalmasrendi helybeli perjel és orvos, kinek részére a város 23 év előtt 200 frtot ajánlott évi fizetésül. Stegert városi orvosul az uradalom is megerősítván, a tanácssteremben letette a szokott esküt, mely latin szövegben a városi jkönyvbe is bevezetve van ily cim elatt: „*Formula Juramenti, quod praestat Medicus, dum Physicatum obtinet.*“ — Ezen eskütétel után, hogy t. i. a gazdagon és szegényen egyenlő gondoskodással fog segíteni, az ily című: „*Norma Officii Medicis praescripta*“ 9 cikke terjedő s a városi jkönyvben olvasható utasítás kézbesítettett mihez tartás végett az új, városi physicus urnak, melynek 8. §. így szól: „Valamint a sebészek és gyógyszerészeknek tiltatik a testek belső gyógyítását elvállalni, épen úgy az orvosnak meg nem szabad a sebészethez tartozó betegségeket gyógyítani, annál kevésbbé, ahol gyógyszerterek vannak, ily szerekek kereskedést üzni. — *Dolanszky János* borbély és sebész ekkor a tanácshoz fizetésért folyamodván, azon nézetből, hogy a kiket gyógyítani szokott, az ő fáradalmait megjutalmazza, kérvényének hely nem adatott.

Pencz Miklós szószóló *jan. 19-kén* a hű szolgálatra letette az esküt, és hogy ő, meg helyettese annál hivebben szolgáljanak, a kamarai igazgatóság által kiszabandó fizetésen kívül, a katonatartás és kézimunkák alól felmentettek. — A választott község (*Electa communitas*) nevében előadá a két népszószóló (orator), mikép a város tisztviselői és szolgálóinak természetbeni illetményei készpénzre fordíthatnának. Erre nézve abban állapodtak meg, hogy attól kell azt várni, mikép fogja ezt a kamarai igazgatóság az uradalmi tiszteknek is jóváhagyni. — A katonai szállásház felsőbb helyről elvételni rendeltetvén, attól tartott a tanács, hogy ez kárpótlás nélkül fog megtörténni, azért az alispán ő nghoz folyamodvány menesztetni végeztetett *jan. 26-kán*, oly kérdéssel, hogy ő nga a várost ezen nagy kártól hathatós közbenjárásával megóvni, ha pedig a nevezett épület csakugyan elvételni fogna, kárpótlást kieszközölni méltóztatnék. E

folyamodványban a többi között felhozzatik, hogy mivel az előbbi uraság alatt a régi szállásházat lebontatni kellett, a város ő fölsége iránti hódolata kimutatásaul, egy másikat, az adózóktól 558 frt s 25 dron vett és közkorcsmára szánt telken, mint az 176°/₁ évi számadások bizonyítják, saját nagy költségén, a vgye és uradalom bozzájárulása nélkül, építtetett, és pedig azért, hogy a lakosok a katonatartástól megszabaduljanak. Megjegyzék, hogy ezen épület emeltetése miatt a város adósságba verte magát, s midőn azokat később letisztáznia kelle, üresen maradt a pénztár. — A duna jege *jan. 25-kén* reggeli 4 órakor megindult.

Tek. praef. ur a tüzi-fa hordását betiltotta, *Szalay* esküdt ur pedig jelentette, hogy *ezentúl úti-levél nélkül sehova sem utazhatni*. Mindkét rendelet *febr. 10-kén* kihirdettetni végeztetett. — Az írásteendők nagyon megsokasodván, a két jegyző, mint eddig szokásban volt, e hó *12-kén* a városházán lakni rendeltetett. — A levéltárban az iratok rendetlen állapotban, szétszórva lévén még mind-edig, mi miatt a város már nem egyszer kárt és szegényt szenvedett, mert a főnforgó ügyekben nem tudták a szükséges iratokat az ittott heverő halmazokból kikeresni, midőn azokat az uradalom vagy a vgye kívánta; a jkönyvek pedig tárgysorozati vagy betürendi lajstrommal ellátva a legnagyobbbrészt nem voltak. Ennél fogva az irattár rendezésére egy alkalmas egyén felvétetni és erről az uradalom értesíttetni végeztetett. — A város urbéri perében, melyet az uradalom ellen folytat, az utóbbi beadta a replikát, s ez a *febr. 28-ki* ülésen felolvastatott. — *Márc. 1-én* Pencz Miklós szószóló ur jelentette, hogy azon esetre, ha részletes ügyek lennének tárgyalandók, a vál. község ő és *Pap György* mellé segédekül a németekből *Schwartzl József* és *Krakoviczer Jánost*, a magyarok részéről meg *Bartos Márton* és *Horváth Lászlót* adta. — *Szalay* esküdt úr kívánatára a város a postautak mellé a felsővárosi temetőből, elültetésre annyi eperfát ajánlott meg a *16-ki* ülésen, mennyi szükségeltetik.

A két város tanácsa *ápril 9-kén* elhatározta, miszerint, hogy az állandóan itt fekvő katonák tartása sulyos terhétől megszabaduljon, a httö-tanácsához *egy német szövegű folyamodványt* fog az alispán ur közvetítése által menesztetni. Ez a *13-ki* gazdasági ülésen felolvastatott s jóváhagyatván, egy bizottság által ő ngnak kézbesíttetni végeztetett. Előfordul abban, hogy Váczon összesen 1188 ház létezik, melyek közt katonatartástól mentes 131, a beszállásolásra alkalmatlan 142, a tisztek részére szükséges 28, az altisztek és közemberek 887 házbán szállásolvák el, úgy hogy egy valamire való ház sincs katona nélkül. Ekkor *gr. Gyulay Sámuel* gyalog-ezredének 8 compániája feküdt itt. — Határozatba ment, hogy a ki ezentúl a gazdasági ülésekről helyes ok nélkül harmadszor elmarad anélkül, hogy a szószólónak jelentést tett volna, az olyan a 60 személyek sorából kitörleendő lészen. — A tanács *Stublanecz* prókátornak az előbb említett német-szövegű (rosz és igen keserves irányú) folyamodvány fel-

tevéseért *ápril 18-án* 6 aranyat ajánlott meg. — A serföződe részére e hó *20-án* 60 drjával 400 kila árpát rendelt a tanács vásároltatni. — Alispán úr a katonaságtóli megszabadulásra nem nagy reményt nyujtván, már csak azért sem, mert ő felségének tervszerű intézkedése volna Vácra katonaságot helyezni be, mire a bizottság azon megjegyzést tévé, hogy hisz e városban több nagy üres épületek vannak, melyek a katonaság befogadására elégségesek, így aztán megígérte ő nga a közvetítést és pártfogást. — A mérnök úr kívánatára *ápril 27-kén* a tanács *Vajzer János* urat küldte ki melléje.

Oly jelentés történnén, hogy a *gödi pusztá* örökösei ezt a vácziaknak akarnák haszonbérbe adni ki, a tanács *máj 8-án* kebeléből bizottságot küldött ki ez ügyben; mely is az ekkor kinevezett *b. Silson* administrator ő mlgát a község nevében üdvözölte, a régi pert pedig az alispán ur előtt, hogy azt minél előbb végeztesse, sürgette. — Olvastatott ő felségének azon paranacsa, melyben a népnek az uradalom iránti kötelmei, a tiszteknek tartozó engedelmeség, azok viselete a jobbágyság iránt, ennek ügyeiben igazság-szolgáltatás stb. megmagyaráztatott és kihirdettetvén, jkönyvbe vezetett. — Tek. praef. es *Kiss József* urad. ügyvéd urak, *máj 15-kén* megtekintették az adókiivetést s a boradóra nézve abban lön megállapodás, hogy az akó-szerint vettessék ki 8 drjval, nem pedig, mint a vgye akarta, kapás-szám után. — Adókönyvek helyett cédulákhozattak használatba, melyre minden vagyon-nem följegyezve volt, s az arra eső adóösszszeg kiirva. — *Máj 22., 23. s 24-ki* üléseken is a tárgy forogván fön, minden egyes akó után 6 drra tétetett azadó. Házi-adó fejében pedig gazda vagy zsellér egy frt fizetésre köteleztetett a végzés szerint. — Értésül esvén, hogy a vgye a város perében, melyet az előbbi uradalom ellen indított, végzést hozott, ennek megszerzése végett bíró ur Pestre szalasztatott le.

Május 28-án II. József császár oly parancsolatot bocsátott ki a *koldúsokra nézve*, hogy azok ennekutána semmi szin alatt koldulni ne merjenek, s azt is meghagyta, hogy a koldulni merészlőnek senki büntetés terhe alatt alamizsnát ne adjon, hanem a koldúsok eltartására magok a város emberei gyűjtsenek könyöradományokat. Ennek folytán 4 negyede lévén a városnak, mindegyikben a kéregetés hetenként két felé folytattassék. És pedig első héten *Ergai János* fertálymester negyedében *Naisz András* és *Balla* urak a melléjük rendelendő segédekkel; *Steszl Pál* fertálymester negyedében *Hajnik János* bíró és *Dombay Sándor* plgrmrstr urak a hozzájuk adandókkal; *Hatvani Károly* fertálymester negyedében *Regele József* és *Kmoch János* urak segédeikkel. *Kovács György* f. m. negyedében *Stockinger Ferencz* és *Pencz Miklós* urak segédeikkel. A káptalanvárosi *Burgundia* részét *Szalkmáry József* tanácsbéli, felső részét pedig *Tóth Imre* bíró úr fogják bejárni; jövőre pedig egyenként a 60 férfiak teendik meg e szolgálatot.

Meglévén állapítva így a koldulási rend és módozat, a be-

gyülekező pénz és eleség kiosztóul *Kmoch János*, *Pencz Miklós* és *Heventräger Ádám* urak választattak meg, kik minden szombaton a begyült alamizsnát a szegények között, azok érdemei szerint, kiosztani köteleztettek. A fönmaradó pénz növekedés végett kamatra kiadatni terveztetett. — Ezen ügyben *máj 31-kén Stockinger és Kmoch* urak a helybeli földő pleb. urakhoz küldettek ki oly felhívással, mikép a szószékről hirdetnék ki, hogy a koldusoknak, ha tán kéregetni merészelnének, semmi szín alatt alamizsnát adni ne bátorkodjanak a hivek, mert különben a büntetést ki nem kerülik, hanem az evégre kirendelteknek adják könyöradományait. — A földmives-gazdák azzal örvendeztettek meg *jun. 5-kén*, hogy egyenként csak 1 frt 46 $\frac{1}{4}$ drt fognak a földtől fizetni a vgye rendelete szerint. — *Fidler Tamás* mérnök úr a földfölmérésért szerződött 300 frtból 200-at felvenni kívánván, ezen összeg neki kiadatni rendeltetett, annyival is inkább, hogy azt ezen évben bevégezni ígérte. — Az alamizsnára érdemes koldúsok összeírása végett *aug. 14-kén* bizottság küldetett ki. — Az árvagondnok *aug. 31-kén* megintetett, hogy ezentúl, jótálló aláírása nélkül mi kötelezvényt sem fogadjon el, mert különben a felmerülhető kár az ő terhe leend.

És ezennel már bevégezők e város történelmének leghosszabb s igen érdekes czikkét, hogy folytatólag egy ily másikat kezdjünk meg a következő III. kötetben.

TARTALOM.

Vác város történelme gr. Aligaustól báró Splényi püspökig, azaz: 1756
—1784. évig